

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΔΙΑΖΥΓΙΟ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗ ΑΠΟΤΥΧΙΑ

ΜΕΤΕΧΟΥΣΕΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ

ΛΙΓΚΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑ

ΜΕΖΑΡΛΗ ΑΓΓΕΛΙΚΗ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ ΕΛΕΝΗ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ ΙΩΑΝΝΑ

ΠΑΤΡΑ 2013

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Μετά το πέρας της πτυχιακής μας εργασίας θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλους όσους συνέβαλλαν υλικά, ηθικά και πνευματικά για την ολοκλήρωσή της.

Συγκεκριμένα, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε ιδιαίτερα την επόπτρια μας κυρία Ιωάννα Σταθοπούλου για την πολύτιμη βοήθεια και τις σωστές συμβουλές και κατευθύνσεις που μας έδωσε αλλά, και την ψυχολογική στήριξη που μας παρείχε σε όλη την διάρκεια της προετοιμασίας.

Τέλος, θέλουμε να ευχαριστήσουμε τις οικογένειες μας για την πολύτιμη συμβολή τους σε όλη την διάρκεια των σπουδών μας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	σ.5
Περίληψη.....	σ.7
Summary.....	σ.9
Σκοπός και στοχοι μελέτης.....	σ.11
Ορισμοί όρων.....	σ.12
Κεφάλαιο 1.....	σ. 14
1.1 Γάμος.....	σ. 14
1.2 Οικογένεια- Ιστορική Αναδρομή.....	σ. 17
1.3 Ο κύκλος ζωής της οικογένειας.....	σ. 20
1.4 Λειτουργίες της οικογένειας.....	σ. 21
1.5 Μορφές Οικογένειας.....	σ. 23
1.6 Ρόλοι γονέων.....	σ. 29
Κεφάλαιο 2.....	σ. 36
2.1 Διαζύγιο.....	σ. 36
2.2. Είδη Διαζυγίου.....	σ. 37
2.3 Διατροφή και Διαζύγιο.....	σ. 40
2.4 Επιμέλεια- Είδη Επιμέλειας.....	σ. 41
2.5 Λόγοι Διαζυγίου.....	σ. 43
2.6 Συνέπειες του διαζυγίου στους συζύγους.....	σ. 49
2.7 Ανακοίνωση διαζυγίου στα παιδιά.....	σ. 56
2.8 Αντιδράσεις των παιδιών στην ανακοίνωση του διαζυγίου.....	σ. 63

Κεφάλαιο 3.....	σ. 66
3.1 Σχολική αποτυχία.....	σ. 66
3.2 Οικογένεια και σχολική επίδοση του παιδιού.....	σ. 71
3.3 Διαζύγιο και σχολική επίδοση.....	σ. 76
3.4 Το σχολικό περιβάλλον.....	σ. 79
3.5 Η αντίδραση του παιδιού στη σχολική αποτυχία.....	σ. 81
3.6 Η αντίδραση των γονέων απέναντι στην αποτυχία του παιδιού τους...	σ. 82
3.7 Ο Ρόλος του εκπαιδευτικού στο σχολείο.....	σ.83
3.8 Εκπαιδευτική παρέμβαση και μονογονεϊκές οικογένειες διαζευγμένων.....	σ. 86
3.9 Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στο σχολείο.....	σ. 90
Κεφάλαιο 4.....	σ. 93
4.1 Φορείς αντιμετώπισης για το παιδί και την οικογένεια.....	σ. 93
4.2 Τηλεφωνικές γραμμές στήριξης.....	σ. 96
4.3 Συμβουλευτική Διαζυγίου.....	σ. 102
4.4 Σχολές Γονέων.....	σ. 106
Συμπεράσματα-Προτάσεις.....	σ. 108
Βιβλιογραφία.....	σ. 111
Παράρτημα.....	σ. 118

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με την ανάθεση της εργασίας μας και ερχόμενες αντιμέτωπες με το θέμα της , οι πρώτες μας σκέψεις ήταν θετικές καθώς είναι ένα θέμα που το συναντάμε όλο και πιο συχνά και με την πάροδο του χρόνου καθώς το φαινόμενο των διαζυγίων ολοένα και αυξάνεται και έτσι σαν εργαστηριακή ομάδα θα ερευνούσαμε το θέμα εκτενέστερα.

Κάθε άνθρωπος γεννιέται και μεγαλώνει μέσα στην οικογένεια του. Είναι ο πυρήνας του κάθε ατόμου, μέσα από αυτήν λαμβάνει και μαθαίνει τις αξίες της ζωής και πορεύεται στην μετέπειτα ζωή του.

Όπως θα δούμε παρακάτω όπου θα αναλύσουμε τον όρο οικογένεια θα δούμε πως είναι πολύ σημαντική για την ζωή και την πορεία του κάθε ανθρώπου και όταν αυτός ο θεσμός πλήττεται αυτόματα επηρεάζεται και το άτομο σε πολλούς τομείς.

Μια από τις καταστάσεις που διαταράσσουν τον θεσμό οικογένεια είναι όταν οι γονείς παίρνουν την απόφαση να οδηγηθούν στο διαζύγιο και στην λύση του έγγαμου βίου. Το διαζύγιο είναι μια κατάσταση έντονη και περίπλοκη που πάντα σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό επηρεάζει όσους την περιβάλλουν.

Επιπλέον, πολλά παιδιά με την απόφαση των γονιών τους να οδηγηθούν στο διαζύγιο επηρεάζονται και ειδικά κατά τα σχολικά τους χρόνια . Έτσι θα αναλυθεί το φαινόμενο της σχολικής αποτυχίας στο πλαίσιο του διαζυγίου των γονέων αλλά και των δυναμικών των οικογενειακών σχέσεων.

Συμπερασματικά λοιπόν, η παρούσα εργασία έχει ως στόχο να προσεγγίσει κριτικά και αναλυτικά το θέμα του διαζυγίου των γονέων, τις επιδράσεις που αυτό έχει στον θεσμό και τη λειτουργία της οικογένειας γενικά αλλά ειδικότερα στο πώς επηρεάζει τη σχολική

επίδοση των μαθητών και τον βαθμό στον οποίο συνδέεται με τη σχολική αποτυχία, παρέχοντας παράλληλα μία ξεκάθαρη εικόνα σχετικά με όλες τις μεταβλητές που μπορούν να λειτουργήσουν προστατευτικά αλλά και τους φορείς που μπορούν να εμπλακούν υποστηρικτικά.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία μας πραγματοποιήθηκε με σκοπό την μελέτη κατά πόσο το διαζύγιο επηρεάζει τα παιδιά όσο αναφορά την σχολική τους επίδοση, και τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να επέμβουν οι γονείς για την καλύτερη αντιμετώπιση του προβλήματος.

Συγκεκριμένα γνωστοποιείται το πρόβλημα, επισημαίνεται ο σκοπός του θέματος και αναφέρονται ορισμοί σημαντικών εννοιών που χρησιμοποιούνται στο κείμενο.

Στο πρώτο κεφάλαιο εξετάζονται οι γενικές έννοιες, τα είδη του γάμου καθώς και οι βασικές αλλά και δευτερεύουσες προϋποθέσεις του γάμου. Επίσης στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται εκτενής αναφορά στις λειτουργίες της οικογένειας, στις μορφές αυτής καθώς και στους λαθεμένους γονεικούς τύπους. Οι σημαντικότερες λειτουργίες του θεσμού της οικογένειας είναι η αναπαραγωγική, η οικονομική, η εκπαιδευτική και αναντίρρητα η ψυχολογική λειτουργία.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στους λόγους, τις επιπτώσεις, τις φάσεις του διαζυγίου αναλυτικά, καθώς και το νομικό πλαίσιο. Τα είδη του διαζυγίου είναι το συναινετικό, το αυτόματο και το διαζύγιο με αντιδικία. Ακόμη αναλύονται οι επιπτώσεις στον ψυχολογικό, κοινωνικό και στον οικονομικό τομέα των συζύγων. Επιπρόσθετα περιγράφονται και οι ψυχολογικές και κοινωνικές επιπτώσεις του διαζυγίου στα παιδιά.

Στο τρίτο κεφάλαιο περιγράφονται οι θεωρητικές προσεγγίσεις, στα αίτια, οι αντιδράσεις γονέων και παιδιών όσο αναφορά την σχολική αποτυχία, καθώς και στην σχολική αποτυχία ως αποτέλεσμα του διαζυγίου. Επίσης αναλύεται ο ρόλος της γονεϊκής εμπλοκής και ο τρόπος με τον οποίο οι γονείς μπορούν να παρέμβουν στην σχολική επίδοση των παιδιών τους. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στο ρόλο αλλά και στα καθήκοντα του εκπαιδευτικού.

Τέλος στο τέταρτο κεφάλαιο αναφέρονται κάποια προγράμματα συμβουλευτικής παρέμβασης, ψυχολογικής υποστήριξης και γίνεται αναφορά στον ρόλο του Κοινωνικού Λειτουργού στην σχολική κοινότητα.

SUMMARY

Our paper has been carried out with intent to study to which extent a divorce influences children regarding their school performance, and the ways with which parents can intervene for the best handling of the problem.

In particular, the problem is made known, the purpose of the theme is pinpointed and the definitions of important notions used in the text are mentioned.

In the first chapter, the general notions, the types of marriage and also the basic and side conditions of marriage are examined. Furthermore, in the second chapter, extensive reference to the functions of family, its forms and also the erroneous parental types is made. The most significant functions of the family institution are the reproductive, the financial, the educational and unquestionably the psychological function.

In the second chapter, reference to the reasons, the consequences, the detailed stages of divorce and also its legal context is made. The types of divorce are divorce mediation, automatic divorce and divorce litigation. Also, the consequences on the psychological, social and financial fields of the spouses' lives are analysed. Besides these, both the psychological and the social consequences of divorce on children are described.

In the third chapter, the theoretical approaches and the causes of divorce are described. Also, the reaction of parents and children upon school failure and the school failure as a result of divorce are depicted. Additionally, the role of parental intervention and the way with which parents can intervene in their children's school performance are

analysed. Then, reference to the roles and the duties of educators is made.

Finally, in the fourth chapter, some programs of advisory intervention and psychological support, as well as the role of the Social Worker in the school community are mentioned.

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της εργασίας είναι η μελέτη του διαζυγίου, οι επιπτώσεις του και η άμεση ή έμμεση επίδραση του στην σχολική αποτυχία των παιδιών.

ΣΤΟΧΟΙ ΜΕΛΕΤΗΣ

- Διερεύνηση αιτιών και λόγων διαζυγίου
- Διερεύνηση επιπτώσεων διαζυγίου στους ενήλικους και στα παιδιά
- Διερεύνηση των συναισθημάτων που απορρέουν από το διαζύγιο
- Ανάλυση των μορφών στήριξης μετά το διαζύγιο
- Ανάλυση των λόγων για τους οποίους η οικογένεια περνά κρίση με αποτέλεσμα το ζευγάρι να οδηγείται στο διαζύγιο
- Μελέτη των παραγόντων που συντελούν στη σχολική αποτυχία του παιδιού

ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΡΩΝ

Γάμος: Ως γάμος ορίζεται η αναγνωρισμένη από τον νόμο ένωση μεταξύ άνδρα και γυναίκας προς επίτευξη αχώριστης κοινωνίας βίου μεταξύ τους (Νέα Δομή, 1996).

Οικογένεια: Η οικογένεια αποτελεί μία από τις σημαντικότερες όψεις της ανθρώπινης κοινωνίας και παίζει κεντρικό ρόλο στην κοινωνική οργάνωση των λαών σε όλο τον κόσμο. Η οργάνωση της οικογενειακής ομάδας όμως ποικίλλει ανάλογα με την κοινωνία και την εποχή(Πάπυρους Λαρούς Μπριτάνικα, 1996).

Οικογένεια: Η οικογένεια παρέχει την βιολογική αναπαραγωγή της κοινωνίας, την ανατροφή των απογόνων, την εκπαίδευση και την αγωγή τους, την αμοιβαία προστασία των ατόμων, που συνδέονται μεταξύ τους με συγγενικούς δεσμούς (Τσαούσης, 1987).

Οικογένεια: Είναι μια ομάδα ανθρώπων που συνδέονται με δεσμούς αίματος και αποτελείται από τους γονείς, τα παιδιά ή τα εγγόνια τους, ζει στην ίδια στέγη και έχει κοινά συμφέροντα (Π. Κυριακίδης, 2000).

Μονογονεϊκή οικογένεια: Η μονογονεϊκή οικογένεια δημιουργείται με διάφορους τρόπους: με το θάνατο ενός εκ των δύο γονιών, με την τυπική λύση του γάμου (διαζύγιο), με άτυπη λύση του γάμου (εγκατάλειψη από τον ένα σύζυγο) και τέλος με την εκούσια ή ακούσια απόκτηση παιδιών χωρίς να έχει προηγηθεί γάμος (Eiduson, 1991)

Γονική εμπλοκή: Με τον όρο γονική εμπλοκή εννοούμε οτιδήποτε κάνει ο γονιός για να υποβοηθήσει στην σχολική πρόοδο και επίδοση του παιδιού του (Σχέσεις σχολείου και οικογένειας, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων)

Γονική μέριμνα: Γονική μέριμνα σημαίνει, αναγκαστικά, ότι οι αποφάσεις που αφορούν τα προσωπικά θέματα ή την παρουσία του τέκνου παίρνονται καταρχήν από τους γονείς του. Συγκεκριμένα είναι το καθήκον και δικαίωμα των γονέων να επιμελούνται το πρόσωπο του

τέκνου, να διοικούν την περιουσία του και να το εκπροσωπούν σε κάθε υπόθεση ή δικαιοπραξία ή δίκη που αφορούν το πρόσωπό του ή την περιουσία του (<http://ec.europa.eu.gr>).

Επιμέλεια: Η επιμέλεια αποτελεί επιμέρους δικαίωμα και καθήκον της γονικής μέριμνας και περιλαμβάνει την ανατροφή, την επίβλεψη, τη μόρφωση και την εκπαίδευση του ανήλικου τέκνου, καθώς και τον προσδιορισμό του τόπου διαμονής του. (<http://ec.europa.eu.gr>).

Διαζύγιο: Διαζύγιο καλείται « η λύση του γάμου εν ζωή και των δύο συζύγων με δικαστική απόφαση και για ορισμένους λόγους που προβλέπονται στο νόμο» (Πάπυρους Λαρούς Μπριτάνικα, 1990).

Διαζύγιο: Είναι το αποτέλεσμα μιας πολύχρονης (ψυχο) κοινωνικής διαδικασίας, αφετηρία της οποίας θεωρείται η κλιμάκωση των συγκρούσεων μεταξύ των δύο συζύγων (Κων/νος Κορώσης, 1997).

Σχολείο: Σχολείο είναι η εφαρμογή ενός, όσο το δυνατό τελειότερου κοινωνικού μηχανισμού, που ανταποκρίνεται σε μια απώτερη κοινωνική πραγματικότητα για το παιδί, μέσα στην οποία προορίζεται να ζήσει, να εργαστεί και να επιτελέσει ένα θετικό προορισμό τόσο για το σύνολο της κοινωνικής ομάδας, όσο και για τον εαυτό του (Κώστας Χωρεάνθης, 1976).

Σχολική επίδοση: Είναι το μέτρο της προόδου που κάνει ο μαθητής προς την κατεύθυνση των στόχων μάθησης (Martin Herbert, 1993).

Σχολική αποτυχία: Ο όρος «σχολική αποτυχία αναφέρεται στην ολική η μερική μη εκπλήρωση από τον μαθητή των διδακτικών η μαθησιακών στόχων μιας συγκεκριμένης σχολικής βαθμίδας.(Καλογρίδη,1995. Καίλα, Ξανθάκου & Ανδρεαδάκης, 1996 Δήμου, 1997, Χ. Κωνσταντίνου, Γ. Πλειός 1999).

Σχολική επιτυχία: Η σχολική επιτυχία ταυτίζεται με την απουσία προβλημάτων και την άριστη σχολική επίδοση (Kupersmidt & Coi, 1990).

Κεφάλαιο 1

1.1 Γάμος

Γάμος είναι ο θεσμός που αποβλέπει στη ρύθμιση των σχέσεων των φύλων στα πλαίσια μιας κοινωνικής συμβίωσης και στον καθορισμό της νομικό-κοινωνικής θέσης των παιδιών που θα γεννηθούν με βάση την προσωπικότητα των συζύγων. Σαφέστατα ο γάμος είναι μια υπόθεση εθνική, θρησκευτική, κοινωνική και κρατική. Η άποψη αυτή επικρατεί ακόμη από τους παλαιούς χρόνους εμφανίζεται σε όλους τους λαούς και υπάρχει ακόμη σαν πίστη μέσα στα ήθη και στα έθιμα των λαών. Τα έθιμα αυτά μας πιστοποιούν την ιερότητα του γάμου, την μεγάλη σημασία, και την θεϊκή προέλευσή του (Ξηροτύρης, 1961).

Ο θεσμός του γάμου συνίσταται σε κάποια βασικά στάδια τα οποία σηματοδοτούνται αρχικά από την επιλογή του συζύγου, στη συνέχεια από την εκτέλεση μίας πράξης που επικυρώνει δημόσια τη γαμική σχέση, η οποία ακολουθείται από το σχηματισμό του οικογενειακού πυρήνα και διέπεται από συγκεκριμένους κανόνες συζυγικής συμβίωσης (Παγκόσμια Εγκυκλοπαίδεια 2002).

Αναφορικά με τα είδη του γάμου, διακρίνονται τρεις βασικές κατηγορίες: ο θρησκευτικός γάμος, ο πολιτικός γάμος και ο μεικτός γάμος (Παγκόσμια Εγκυκλοπαίδεια 2002). Πιο συγκεκριμένα, ο θρησκευτικός γάμος είναι αυτός ο οποίος άπτεται κατόπιν σχετικής αδείας της Εκκλησίας, ο πολιτικός συνάπτεται ενώπιον της αρμόδιας πολιτικής αρχής και ο μεικτός γάμος αναφέρεται στις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες επισημοποιείται η σχέση μεταξύ Ορθόδοξων Χριστιανών με Χριστιανούς άλλου δόγματος (Παγκόσμια Εγκυκλοπαίδεια 2002).

Ο γάμος γενικά, αποτελεί για τις θρησκείες ένα βασικό πυρήνα αναφοράς καθώς για παράδειγμα η Ορθόδοξη Εκκλησία θεωρεί το γάμο μυστήριο που δίνει τη θεία ευλογία στον άνδρα και στη γυναίκα για να μπορούν να ζήσουν μαζί ειρηνικά και με αμοιβαία αγάπη, ως απομίμηση της ιερής ένωσης του Χριστού με την Εκκλησία. Η διάλυση του γάμου γίνεται δεκτή μόνο για τους λαϊκούς και η Εκκλησία παραχωρεί στο διαζευγμένο μια δεύτερη ευλογία λιγότερο επίσημη (Εκδόσεις Δομή, 1996, Αθήνα,). Αντίστοιχα, η Καθολική Εκκλησία θεωρεί το γάμο μυστήριο που θεσμοθετείται απευθείας από το Θεό, έχει ως κύριες ιδιότητές του την ενότητα και το αδιάλυτο, που διαρκεί ως το θάνατο του ενός συζύγου ενώ ως πρωταρχικός σκοπός του ορίζεται η τεκνοποίηση. Τέλος οι Διαμαρτυρούμενες Εκκλησίες

γενικά δεν αναγνωρίζουν το γάμο ως μυστήριο και ως θείο θεσμό, αλλά τον θεωρούν περισσότερο φυσικό δεσμό και για αυτό δεν δέχονται ότι δεν μπορεί να διαλυθεί (Εκδόσεις Δομή, 1996, Αθήνα ?).

Ο γάμος έχει κάποιες γενικές βασικές προϋποθέσεις και η απόφαση του ζευγαριού για επίτευξη του γάμου θα πρέπει να είναι αποτέλεσμα βιολογικής, πνευματικής και ψυχολογικής ωριμότητας (Χουρδάκη, 1995). Πιο αναλυτικά, η βιολογική ωριμότητα προϋποθέτει: α) κατάλληλη σωματική διάπλαση, β) ικανότητα για ικανοποίηση σεξουαλικών αναγκών, και γ) εκπληρώσεις άλλων προσωπικών αναγκών. Το χαρακτηριστικό της βιολογικής ωριμότητας είναι ότι το άτομο ασυνείδητα συμμετέχει σε όλη αυτή την διεργασία και σταδιακά φτάνει σε βιολογική πληρότητα.

Όσον αναφορά την πνευματική ωριμότητα πρόκειται για μία νευρολογική και ψυχολογική διαδικασία η οποία αναφέρεται στην εξέλιξη και στην ολοκλήρωση της νοημοσύνης του ατόμου και η οποία ολοκληρώνεται κατά μέσο όρο στην ηλικία των 16 ετών (Χουρδάκη, 1995). Τέλος, όταν αναφερόμαστε στην ψυχολογική ωριμότητα σε έναν άνθρωπο, εννοούμε πως το άτομο αυτό έχει ολοκληρωμένη και υπεύθυνη προσωπικότητα. Είναι σαφές ότι η άρτια προσωπικότητα του ατόμου αναφέρεται στη δυνατότητα του ατόμου να αναλαμβάνει τις ευθύνες του σε κάθε ρόλο της ζωής του, ατομικό αλλά και κοινωνικό (Χουρδάκη, 1995).

Σαφέστατα, εκτός από τις βασικές προϋποθέσεις ενός γάμου υπάρχουν και άλλες οι οποίες θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως δευτερεύουσες (Χουρδάκη, 1995). Πρώτα από όλα, υπάρχουν οι οικονομικές προϋποθέσεις. Αναντίρρητα ο οικονομικός παράγοντας αποτελεί ένα από τα βασικότερα στοιχεία για να μπορέσει το ζευγάρι να ξεκινήσει την κοινή του ζωή. Είναι γεγονός ότι η καλή οικονομική κατάσταση του ζευγαριού το βοηθάει να ικανοποιεί τις βασικές του ανάγκες, αλλά και τις ανάγκες του για ψυχαγωγία και για μία πιο άνετη ζωή. Επίσης και από ψυχολογικής πλευράς το ζευγάρι νιώθει πιο ανεξάρτητο και δεν εξαρτώνται οι ανάγκες του από το συγγενικό και κοινωνικό τους περιβάλλον (Χουρδάκη, 1995).

Μία άλλη προϋπόθεση για συζυγική συμβίωση είναι και η κοινωνική και μορφωτική κατάσταση των ατόμων. Όταν ένα ζευγάρι ανήκει σε διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να δημιουργούνται ποικίλα προβλήματα. Επέρχονται οι καυγάδες, το ζευγάρι δεν συμμετέχει σε από κοινού δραστηριότητες λόγω διαφορετικών

προτιμήσεων με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν και ίδιοι κώδικες επικοινωνίας, οι παρέες τους ανήκουν σε διαφορετικά κοινωνικά στρώματα με αποτέλεσμα το κάθε άτομο μεμονωμένα να συναναστρέφεται με άτομα του δικού τους κοινωνικού κύκλου και όλα αυτά δημιουργούν μεταξύ του ζευγαριού ένα μεγάλο χάσμα. Σίγουρα όλοι οι άνθρωποι δεν μπορούν να ταιριάζουν απόλυτα σε όλα άλλα είναι ένα θέμα που ίσως δεν το δίνουν ιδιαίτερη σημασία οι άνθρωποι στο γάμο τους και θα ήταν πιο φρόνιμο να το υπολογίζουν (Χουρδάκη, 1995).

Το ζήτημα της ηλικίας είναι επίσης κάτι το άξιο προσοχής σε ένα γάμο. Δηλαδή πρέπει αυτοί που προχωρούν σε ένα γάμο να έχουν την κατάλληλη ηλικία και την ψυχολογική ωριμότητα. Η άλλη πλευρά του ζητήματος είναι η διαφορά της ηλικίας η οποία πρέπει να υπάρχει ανάμεσα στον άντρα και στην γυναίκα για να μην είναι αφορμή δυσαρμονιών και διαλύσεως του γάμου. Πολλές είναι οι γνώμες των ιατρών και ψυχολόγων σχετικά με την διαφορά ηλικίας που πρέπει να υπάρχει ανάμεσα στο αντρόγυνο. Ο καθορισμός όμως της διαφοράς της ηλικίας δεν είναι ποτέ απόλυτος παρά σχετικός γιατί η διαφορά εξαρτάται από την κληρονομικότητα και την ιδιοσυγκρασία του κάθε ατόμου. Κυρίως εκείνο στο οποίο πρέπει να στρέφει την προσοχή του ο κάθε άνδρας και η γυναίκα είναι η ψυχή του ανθρώπου, η καλοσύνη, η εξυπνάδα, η μόρφωση και τέλος εάν η γυναίκα μπορεί να είναι η καρδιά της οικογένειας και ο άνδρας το στήριγμα, ο στύλος δηλαδή του σπιτιού (Ξυροτύρη, 1961).

Στη συνέχεια μια επιπλέον προϋπόθεση αρμονικής συμβίωσης είναι και ο δεσμός της σεξουαλικής επικοινωνίας των δύο συντρόφων. Ο δεσμός αυτός της σεξουαλικής αγάπης αποτελεί έναν από τους πιο δυνατούς δεσμούς ανάμεσα στους δύο συντρόφους. Η αγάπη αυτή δεν συνίσταται στην ένωση των δύο συντρόφων μέσω των σεξουαλικών οργάνων μόνο, αλλά σε μία δια μέσου αυτών ψυχικότερη ένωση. Υπάρχουν αντρόγυνα που μπορούν να ζουν σαν φίλοι χωρίς καμία ή πολύ μικρή σεξουαλική σχέση. Έτσι όμως μένει πάντα ένα ψυχρό μέρος που σκορπά μία ελαφριά κρυάδα σε όλα τα πεδία της ζωής τους. Αντίθετα σε ένα πραγματικό γάμο η επίδραση των σεξουαλικών σχέσεων εξαπλώνεται σαν διαρκής έλξη σε όλους τους τομείς των δύο συντρόφων (Ξυροτύρη, 1961).

Ο χαρακτήρας είναι μία άλλη προϋπόθεση για έναν επιτυχημένο γάμο. Εκείνο που οφείλει να ξέρει κανείς κατά την εκλογή του συντρόφου του, είναι ότι ο άνθρωπος στη βάση του χαρακτήρα του δεν αλλάζει από οποιαδήποτε εξωτερική επίδραση. Για αυτό όταν

πιεσθεί προς αυτήν κατεύθυνση γεννιέται το μίσος, η αντίδραση, η άρνηση, η πίκρα και πολλά κακά της δυσαρμονίας. Θα πρέπει να γνωρίζουμε ότι δεν είναι η ομοιότητα των χαρακτήρων που δένει ένα γάμο αλλά η ανομοιότητα αυτή που αποζητά την συμπλήρωση, αυτή που της λείπει κάτι και το βρίσκει στο άλλο φύλο και δημιουργείται έτσι η αρμονία. Σε μία ευτυχισμένη αγάπη δεν λείπουν οι αντιθέσεις, η διαφορά γνώμης και οι συγκρούσεις. Πολλές φορές δίνουν ζωή και κίνηση σε ένα γάμο. Άλλωστε καλός γάμος δεν είναι εκείνος που είναι απαλλαγμένος από ασυμφωνίες, αλλά εκείνος που διαρκώς εξομαλύνει τις αντιγνώμεις. Διότι χωρίς αντίθετη και διαφορετική γνώμη ή δεν υπάρχει ουσιαστικά αρμονία στον γάμο ή είναι φαινομενική (Ξηροτύρη, 1961).

1.2 Οικογένεια- Ιστορική Αναδρομή

Οικογένεια είναι μια κοινωνικά αναγνωρισμένη και παραδοσιακά καθιερωμένη μορφή συμβίωσης των μελών της κοινωνίας. Σχηματίζει την αρχική βιολογική και κοινωνική κοινότητα που συντελεί στην αναπαραγωγή της κοινωνίας. Μέσα στα πλαίσιά της δημιουργείται μια κοινότητα όπου τα μέλη της έχουν κοινούς δεσμούς, ψυχικούς και αίματος και ζουν κάτω από την ίδια στέγη (Τσαρδάκης, 1993).

Η οικογένεια αποτελεί πρωταρχικό κύτταρο και οργανικό μέλος της κοινωνίας, κάθε αλλαγή της οποίας επηρεάζει την οικογένεια και τους θεσμούς της. Κι αυτό συμβαίνει γιατί η οικογένεια μεταδίδει τον πολιτισμό, την μόρφωση, τη γλώσσα, διαμορφώνει τη συμπεριφορά, καταστέλλει τα ένστικτα, γι' αυτό κάθε αλλαγή στα κοινωνικά δεδομένα, επηρεάζει τους κόλπους της οικογενείας (Τσαρδάκη, 1984). Αναφορικά με την δομή της οικογένειας, αυτή ορίζεται ως ο αριθμός των μελών της οικογένειας, καθώς και η σύνθεση των ρόλων και των θέσεων των μελών της όπως ο πατέρας, μητέρα, γιος, κόρη, παππούδες, γιαγιάδες και άλλοι συγγενείς (Χουρδάκη, 1995).

Από πολύ παλιά η έννοια και λειτουργία της οικογένειας υπήρξε αδιαμφισβήτητη ως προς το ρόλο τον οποίο διαδραμάτισε στην ανθρώπινη ιστορία και εξέλιξη. Στην προϊστορική εποχή ηγετική θέση μέσα στην οικογένεια είχε η γυναίκα. Ήταν η εποχή που ήκμαζε ο θεσμός της μητριαρχίας και η γυναίκα λατρεύτηκε ως θεά – Μητέρα, ως θεά της γονιμότητας, μιας και αυτή ήταν που έφερνε στον κόσμο τα παιδιά (Ντράικωρς, 1991). Όλοι την σεβόταν και την εκτιμούσαν γιατί είχε κυρίαρχη θέση στην οικογένεια αλλά και στην αγωγή και την ανατροφή των παιδιών. Η μητέρα σε εκείνη την εποχή είχε την αποκλειστική μέριμνα για τα παιδιά της, ενώ η θέση του πατέρα ήταν αμφισβητούμενη. Με

την εμφάνιση όμως του αρότρου όλα πλέον ανατρέπονται και η εξουσία περνάει πλέον στον άνδρα(πατριαρχία). Η επικράτηση του πατέρα-συζύγου επιδεινώνει την θέση της μητέρας και την κάνει σκλάβα και υποταγμένη απέναντι στις απαιτήσεις του συζύγου της (Ντράικωρς, 1991).

Η περίοδος της αρχαιότητας είναι από τις πιο καθοριστικές στην παγκόσμια ιστορία, ειδικότερα για το λίκνο του πολιτισμού που είχε κοιτίδα την αρχαία Αθήνα. Στην Αρχαία Αθήνα, η θέση της γυναίκας ήταν πολύ υποβιβασμένη. Ο ρόλος της ήταν η φροντίδα του σπιτιού και η ανατροφή των παιδιών της. Ανάλογη ήταν και η αγωγή των κοριτσιών, τα οποία τα μάθαιναν να ράβουν, να γνέθουν, ενώ μάθαιναν ελάχιστα να γράφουν και να διαβάζουν (Ντράικωρς, 1991). .

Από την άλλη πλευρά τα αγόρια είχαν περισσότερα πλεονεκτήματα όσο αναφορά την διαπαιδαγώγησή τους. Μέχρι τα δώδεκα τους χρόνια παρέμειναν μέσα στο σπίτι αγράμματα και μετά τα έστελναν να μορφωθούν σε ιερατεία ενώ όσοι είχαν την οικονομική ευχέρεια ανέθεταν την διαπαιδαγώγησή τους σε δασκάλους (Ντράικωρς, 1991). Το πιο σημαντικό όμως είναι ότι τα παιδιά είχαν ελάχιστη επικοινωνία με τον πατέρα, ο οποίος είτε θα εργάζονταν όλη μέρα, είτε θα ασχολούνταν με ζητήματα του δήμου(Ντράικωρς, 1991).

Στην αρχαία Σπάρτη η κατάσταση ήταν πολύ διαφορετική από εκείνη της Αθήνας. Η θέση της γυναίκας δεν ήταν υποβιβασμένη και τύγγανε του ίδιου σεβασμού με τον άνδρα. Η ίδια μορφωνόταν, όχι φυσικά όπως και ο άνδρας και προσπαθούσε να έχει γνώμη και να συμμετέχει σε όλα τα θέματα ακόμη και για τα πολιτικά. Όσον αφορά την αγωγή των παιδιών την είχαν αναλάβει οι γονείς έως και τα έξι τους χρόνια, ενώ στην συνέχεια τα αγόρια πήγαιναν σε στρατόπεδα για να διαμορφωθούν σε ικανοί πολεμιστές και την αγωγή τους την αναλάμβαναν παιδοκόμοι (Ντράικωρς, 1991).

Αντίστοιχα, στην αρχαία Ρώμη θέση του παιδιού μοιάζει πολύ με αυτή του δούλου. Η Δωδεκάδελτος όριζε την πλήρη εξουσία του πατέρα πάνω στα παιδιά του, τα οποία μπορούσε ακόμη και να σκοτώνει εάν μειονεκτούσαν σωματικά. Ο πατέρας είχε την απόλυτη εξουσία πάνω στα παιδιά του, εξουσία θανάτου αλλά και αγοραπωλησίας, μιας και τα θεωρούσε ως κτήμα του. Ο ίδιος δεν είχε καμία ανάμιξη στην ανατροφή τους, η φροντίδα των παιδιών ήταν αποκλειστική μέριμνα της μητέρας. Μόνο τα παιδιά των πλουσίων είχαν καλύτερη αγωγή από παιδαγωγούς, αλλά η επαφή και η επικοινωνία με τον πατέρα τους ήταν ελάχιστη και διαποτισμένη από φόβο (Ντράικωρς, 1991).

Στην περίοδο των μεσαιωνικών χρόνων, η αγωγή που παρείχαν οι γονείς και οι δάσκαλοι στα παιδιά είχε ως βασικό στοιχείο την χριστιανική ιδέα σε σημείο όμως που τρομοκρατούσε τα παιδιά και γινόταν έμμονη ιδέα στα μυαλά μεγάλων και μικρών με όλες τις προκαταλήψεις που υπήρχαν και τις βαριές τιμωρίες που έπρεπε να υπομείνει κάποιος που είχε διαφορετικές αντιλήψεις για τον Χριστιανισμό (Ντράικωρς, 1991).

Επιπλέον, το χάσμα μεταξύ των κοινωνικών τάξεων ήταν τεράστιο με αποτέλεσμα ο πατέρας να αδιαφορεί παντελώς για την αγωγή των παιδιών του στην προσπάθειά του να βρει δουλειά, ενώ η μητέρα προσπαθούσε μόνη της να αναθρέψει τα παιδιά της. Οι βιοτικές συνθήκες όμως όχι μόνο δεν επέτρεπαν την διαπαιδαγώγησή τους, αλλά ούτε και την επιβίωσή τους. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την αμάθεια του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού και τους μεγάλους κοινωνικούς διαχωρισμούς της εποχής αυτής (Ντράικωρς, 1991).

Στην εποχή της Αναγέννησης βελτιώνονται οι βιοτικές και κοινωνικοπολιτιστικές συνθήκες, ανοίγονται μεγαλύτερες ευκαιρίες μόρφωσης για τα παιδιά, κυριαρχεί το λογοτεχνικό ιδεώδες της αγωγής και όλοι οι παιδαγωγοί είναι επηρεασμένοι από τα φιλοσοφικά ρεύματα της εποχής. Στις ευκατάστατες οικογένειες οι γονείς δεν είχαν καμία ανάμειξη στην ανατροφή των παιδιών, τα οποία μεγάλωναν με καθηγήτριες και παραμάνες. Στις χαμηλές τάξεις την ανατροφή των παιδιών την είχε η μητέρα, ενώ ο ρόλος του πατέρα ήταν έμμεσος αφού κύριο μέλημά του ήταν η συνεχής προσπάθεια να έχει μόνιμη εργασία (Ντράικωρς, 1991).

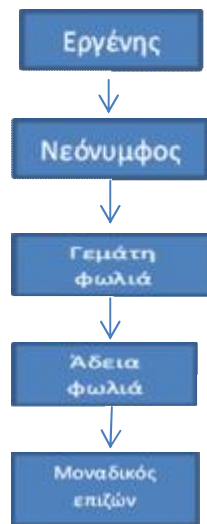
Κατά την διάρκεια της Τουρκοκρατίας λόγω των άσχημων συνθηκών του πολέμου, κανείς από τους γονείς δεν είχε την δυνατότητα αλλά και την διάθεση να αναθρέψει σωστά τα παιδιά του. Ο πατέρας βρισκόταν συνεχώς μακριά από το σπίτι του, ενώ η μητέρα λόγω της κρίσιμης κατάστασης αλλά και του φόβου που επικρατούσε δεν ήταν σε θέση να διαπαιδαγωγήσει σωστά τα παιδιά της. Τα κρυφά σχολεία είχαν αντικαταστήσει κάπως την αγωγή των γονιών όσο αναφορά την επιμόρφωση των παιδιών (Ντράικωρς, 1991).

Σαφέστατα, οι ιδεολογικές και κοινωνικές αλλαγές της σημερινής κοινωνίας έχουν επιφέρει αλλαγές και στην αγωγή των παιδιών. Η βιομηχανική επανάσταση και το φεμινιστικό κίνημα συνέλαβαν στο να βγει η μητέρα στον παραγωγικό χώρο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να καταρριφθεί ο παραδοσιακός τύπος του πατέρα και ο ίδιος να συμμετέχει ενεργά στην ανατροφή των παιδιών. Οι Έλληνες γονείς προσπαθούν να δώσουν στα παιδιά

τους πνευματικά, υλικά, και ηθικά εφόδια για την αντιμετώπιση της ζωής και προσπαθούν να αναπτύξουν τις ατομικές δυνατότητες και ικανότητες για να ανταπεξέλθουν τα ίδια στις μελλοντικές δυσκολίες και τα προβλήματα που θα τους παρουσιαστούν (Ντράικωρς, 1991).

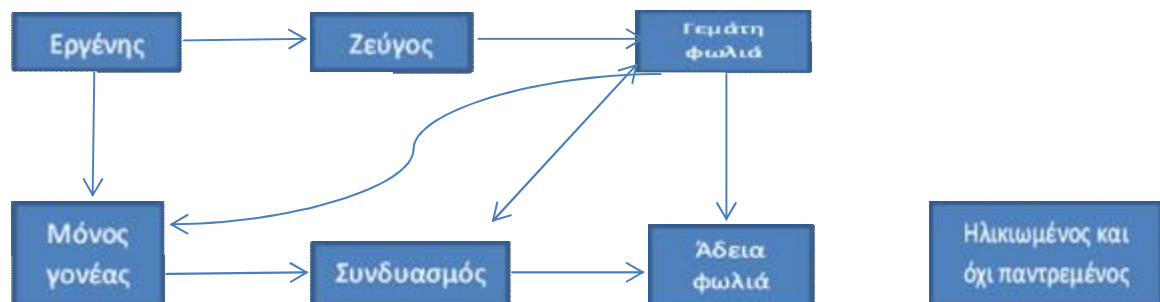
1.3 Ο κύκλος ζωής της οικογένειας

Τα άτομα και οι οικογένειες τείνουν να περάσουν από έναν κύκλο ζωής. Ο κύκλος αυτός παρουσιάζεται ως εξής:

Σχήμα 1 (Perner, 2008)

Στην πραγματική ζωή, αυτή η κατάσταση είναι φυσικά λίγο πιο περίπλοκη όπως παρατηρείται και στο παρακάτω σχεδιάγραμμα.

Σχήμα 2 (Perner, 2008)

Ξεκινώντας, ένα άτομο είναι τυπικά “ ελεύθερο”- εργένης, στη συνέχεια συνάπτει μία σχέση και γίνεται ζευγάρι με κάποιον και μαζί αποκτούν μία γεμάτη φωλιά (η οποία εξαρτάται και από την απόκτηση παιδιών αλλά και από τον αριθμό αυτών). Φυσικά, υπάρχουν και οι περιπτώσεις των μονογονεϊκών οικογενειών ενώ η άδεια φωλιά μπορεί να είναι αποτέλεσμα πολλών παραγόντων και γεγονότων, προαποφασισμένων και μη. Τέλος, υπάρχει και η περίπτωση ατόμων που κατ’ επιλογήν ή όχι είναι ηλικιωμένοι χωρίς να έχουν παντρευτεί.

Επομένως, όπως προκύπτει από το παραπάνω σχήμα, υπάρχουν πολλές διαφορετικές εκδοχές της οικογένειας με βάση την δομή της, τα μέλη της, οι οποίες πρέπει πάντα να προσεγγίζονται και να εξετάζονται στο ευρύτερο πλαίσιο των δεδομένων κοινωνικών και πολιτισμικών συνθηκών που σαφώς επηρεάζουν την δομή, λειτουργία και μορφή της οικογένειας.

1.4 Λειτουργίες της οικογένειας

Ως θεσμός η οικογένεια χαρακτηρίζεται από λειτουργίες οι οποίες προωθούν την ικανοποίηση στόχων σημαντικό για τα άτομα και το σύνολο. Ο θεσμός της οικογένειας παρά τις διαφοροποιήσεις εμφανίζεται σε όλες τις εποχές και τις κοινωνίες. Η έννοια «λειτουργίες» αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο η οικογένεια ικανοποιεί τις φυσικές και ψυχολογικές ανάγκες των μελών της και εξασφαλίζει την επιβίωση της. Οι λειτουργίες αυτές εξελίσσονται και διαφοροποιούνται από τις γενικότερες κοινωνικές και πολιτιστικές αλλαγές.

Επίσης η λειτουργία της οικογένειας αποτυπώνει τα χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς του παιδιού (Μουσούρου 1989). Έτσι λοιπόν, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν η κάλυψη βασικών βιολογικών αναγκών των παιδιών ώστε να διασφαλίζεται η υγεία τους και η ανάπτυξη τους (Μουσούρου 1989), η μέριμνα για να εξασφαλίζονται οι προϋποθέσεις για την κοινωνικοποίηση των παιδιών (Μουσούρου 1989), την εκμάθηση κανόνων συμπεριφοράς, φροντίδα για την προαγωγή της γλώσσας καθώς και την καλλιέργεια θετικής στάσης προς το κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον αλλά και η εξασφάλιση κατάλληλων συνθηκών για την απόκτηση ακαδημαϊκών γνώσεων για την

επαγγελματική και κοινωνική καταξίωση των μελών της οικογένειας (Δραγάκη- Σηφάκη, 1999).

Σύμφωνα με τον Τσιαντή (1987) οι σκοποί της οικογένειας είναι η παροχή σίτισης και στέγασης καθώς και άλλων αγαθών που εξασφαλίζουν την επιβίωση και την προστασία των μελών η παροχή κοινωνικής συντροφικότητας η οποία είναι σημαντική για τις σχέσεις της οικογένειας. Επίσης αναγκαία είναι η παροχή δυνατοτήτων για την ανάπτυξη της κοινωνικής ταυτότητας η οποία συνδέεται με την οικογενειακή ταυτότητα. Η δημιουργία της ταυτότητας είναι απαραίτητη για την δημιουργία νέων δεσμών και εμπειριών. Επίσης σκοπό της οικογένειας είναι η κοινωνικοποίηση των παιδιών με την εκπαίδευση και η προετοιμασία για την μετέπειτα κοινωνική ζωή.

Τέλος, όσον αφορά την λειτουργία της οικογένειας είναι πρωταρχικής σημασίας να υποστηρίζονται η καλλιέργεια γνώσεων και πρωτοβουλιών του κάθε μέλους για δημιουργικότητα (Τσιαντής & Μανωλόπουλος, 1987).

Επιπλέον, κάποιες βασικές λειτουργίες που επιτελεί η οικογένεια διαφοροποιούνται καθώς «εκσυγχρονίζεται» όπως για παράδειγμα η αναπαραγωγική που είναι απαραίτητη, για την εξασφάλιση της βιολογικής αναπαραγωγής της κοινωνίας καθώς η απόκτηση παιδιών είναι απαραίτητη για την δημιουργία νέας οικογένειας ως ομάδας και την εξασφάλιση της συνέχειας των συγγενικών δεσμών (Μουσούρου, 1996). Ωστόσο, θεωρείται σημαντικό να διαχωριστεί η αναπαραγωγική λειτουργία από τις σεξουαλικές σχέσεις. Είναι δυο διαφορετικοί κοινωνικοί σκοποί που αντιστοιχούν σε διαφορετικές λειτουργίες της οικογένειας. Ο διαχωρισμός αυτός έχει επιτραπεί από την σύγχρονη τεχνολογία και τις κοινωνικές αξίες και έχει σημαντικές επιπτώσεις στην δυναμική της οικογένειας αλλά και δημογραφικές επιπτώσεις (Μουσούρου, 1996).

Επιπλέον, μέσα στις λειτουργίες μίας οικογένειας συμπεριλαμβάνονται και οι οικονομικές λειτουργίες. Στις παραδοσιακές κοινωνίες, οι οικονομικές λειτουργίες της οικογένειας αφορούσαν μια ποικιλία δραστηριοτήτων. Συγκεκριμένα, η δραστηριότητες κατανέμονταν ανάλογα με το φύλο. Η οικογένεια αποτελούσε μια μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης (Τσαούσης 1993).

Ο εκσυγχρονισμός και η σταδιακή μετατροπή της παραδοσιακής αγροτικής οικογένειας σε αστική είχε σημαντικές επιπτώσεις στις οικονομικές λειτουργίες της

οικογένειας. Αυτό συμβαίνει διότι η οικογένεια πλέον λειτουργεί ως μονάδα κατανάλωσης και όχι σαν μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης όπως στο παρελθόν. Στην σύγχρονη κοινωνία τα κέντρα παραγωγής δεν είναι ο αγρός αλλά το εργοστάσιο. Στο εργοστάσιο τα μέλη δεν λειτουργούν ως ομάδα αλλά το καθένα ως άτομα- μέλη οικονομικά ενεργά. Με τον τρόπο αυτό τα μέλη της οικογένειας αγοράζουν τα αγαθά που παράγει η βιομηχανική οικονομία για να καταναλώσει η οικογένεια (Μουσούρου 1996, Τσαούσης 2001).

Δεν θα έπρεπε να παραλειφθεί η ανάλυση των εκπαιδευτικών λειτουργιών οι οποίες είναι σημαντικές καθώς στον παιδαγωγικό τομέα η οικογένεια επιτελεί τον πρώτο ρόλο απέναντι στις άλλες κοινωνικές ομάδες. Η οικογένεια θέτει τις βάσεις για την κοινωνικοποίηση των απογόνων της. Η συναισθηματική επαφή και η εμπιστοσύνη απέναντι στη μητέρα ή σε άλλο πρόσωπο του στενού περιβάλλοντος έχει μεγάλη σημασία για την ψυχική ανάπτυξη του παιδιού (Τσαούσης, 2001). Οι γονείς και τα άλλα πρόσωπα της οικογένειας προσπαθούν να διδάξουν στο παιδί τρόπους συμπεριφοράς και επικοινωνίας με το περιβάλλον. Επίσης προσπαθούν να διδάξουν ανάλογα το φύλο το ρόλο που αντιστοιχεί στο καθένα μέσα στην κοινωνία (Νημά, 1996).

Σε επίπεδο ψυχολογικής λειτουργικότητας, αυτές καλλιεργούνται για να ικανοποιούν τις ανάγκες των ατόμων για στοργή και ασφάλεια από τους συνανθρώπους τους. Από την οικογένεια το άτομο αναμένει κατανόηση και υποστήριξη στον μέγιστο βαθμό που χρειάζεται σε δύσκολες καταστάσεις. Ιδιαίτερα στην σύγχρονη κοινωνία λόγω των συνεχών κοινωνικών μετασχηματισμών δημιουργείται ρευστότητα στις σχέσεις και έτσι τα άτομα γίνονται ανασφαλή. Για τον λόγο αυτό σχετική με τις ψυχικές ανάγκες η λειτουργία της οικογένειας είναι ιδιαίτερα σημαντική για τα μέλη της (Τσαρδάκης , 1984).

Η πολυπλοκότητα μάλιστα που χαρακτηρίζει σήμερα την σύγχρονη ζωή καθιστά την επικοινωνία και την συναισθηματική στήριξη ανάμεσα στα μέλη ιδιαίτερα σημαντική. Η ψυχοκοινωνική επιβίωση των μελών της ίσως αποτελέσει το μοναδικό σκοπό ύπαρξης της μελλοντικής οικογένειας (Κατάκη, 1984).

1.5 Μορφές Οικογένειας

Η οικογένεια μπορεί να έχει ποικίλες και διάφορες μορφές, ξεκινώντας με την παραδοσιακή και τυπική μορφή της αυτή της πυρηνικής οικογένειας. Πυρηνική οικογένεια

είναι η οικογένεια στην οποία δύο ή περισσότερα άτομα συνδέονται με δεσμούς συγγένειας (δεσμούς εξ' αίματος, εξ' αγχιστείας ή εξ' υιοθεσίας) και που ζουν μαζί κάτω από την ίδια στέγη. Αυτός ο τύπος οικογένειας συχνά ονομάζεται και οικογένεια των δύο γενεών(old.phs.uoa.gr, ανακτήθηκε στις 25/10/2012).

Επιπλέον, υπάρχει η μορφή της μονογονεϊκής οικογένειας. Με τον όρο μονογονεϊκή οικογένεια εννοούμε την οικογένεια, στην οποία υπάρχουν ανήλικα τέκνα κάτω των 18 ετών που έχουν μόνο ένα γονέα, είτε γιατί ο άλλος απεβίωσε, είτε λόγω διαζυγίου, η γιατί ο γονέας δεν παντρεύτηκε ποτέ. Οι ιδιομορφίες αυτών των οικογενειών είναι πολλές και οι περιορισμοί και προβλήματα που συναντούν μπορεί να ποικίλλουν αλλά έχουν στην πλειοψηφία των περιπτώσεων μία κοινή βάση: τα οικονομικά προβλήματα και τα προβλήματα που ανάγονται σε κοινωνικό και ψυχολογικό επίπεδο. Στο πλαίσιο των οικονομικών προβλημάτων είναι προφανές ότι όταν μόνο ένας γονέας αναγκάζεται να καλύψει τις πρακτικές, οικονομικές και μορφωτικές ανάγκες των παιδιών το βάρος ασφαλώς είναι μεγαλύτερο. Όσον αφορά τα κοινωνικά και ψυχολογικά προβλήματα υπάρχουν ευρήματα τα οποία υποστηρίζουν πως τα παιδιά από μονογονεϊκές οικογένειες είναι περισσότερο πιθανό να εμφανίσουν παραβατικές συμπεριφορές, συχνές συγκρούσεις με τους γονείς, αυξημένα ποσοστά αυτοκτονιών και χρήσης και κατάχρησης ουσιών και αλκοόλ (www.epypse.gr, ανακτήθηκε στις 10/10/2012).

Έπειτα, οι δυσκολίες που κάθε τύπος μονογονεϊκής οικογένειας αντιμετωπίζει είναι διαφορετικές. Στις μονογονεϊκές οικογένειες που έχουν προκύψει μετά από το θάνατο του ενός γονέα τόσο τα παιδιά όσο και ο κηδεμόνας αυτών οφείλουν να αντιμετωπίσουν το πένθος και να συμβιβαστούν με την απώλεια. Τα μικρότερα σε ηλικίας παιδιά δεν είναι σε θέση να αντιληφθούν πλήρως το νόημα του θανάτου και κατακλύζονται από διάφορες φαντασιώσεις επαναβίωσης του απόντα γονέα και κατακλύζονται από συναισθήματα λύπης και ενοχής. Η συγκεκριμένη διαδικασία είναι πολύ επίπονη διότι ο γονέας προσπαθεί να επιστρατεύσει δυνάμεις εν μέσω του δικού του πένθους για να στηρίξει και να καλύψει τις ανάγκες του παιδιού του (www.epypse.gr, ανακτήθηκε στις 10/10/2012).

Αντίστοιχα, στις μονογονεϊκές οικογένειες που έχουν προκύψει λόγω διαζυγίου οι διαδικασίες που συνοδεύουν τον χωρισμό είναι επίπονες. Μπορεί να υπάρχουν εντάσεις μεταξύ των γονέων, έντονοι διαξιφισμοί, συναισθήματα θυμού τα οποία δεν μπορούν να αφήσουν ανεπηρέαστα τα παιδιά. Φυσικά στην συγκεκριμένη περίπτωση υπάρχει μία

διαφορά από την προηγούμενη κατηγορία. Εδώ και οι δύο γονείς βρίσκονται εν ζωή και μπορούν να διατηρήσουν μία φιλική και ουσιαστική σχέση μεταξύ τους για όφελος του παιδιού (www.epypse.gr, ανακτήθηκε στις 10/10/2012).

Οι μονογονεϊκές οικογένειες με έναν ανύπαντρο γονέα είναι ως επί το πλείστον μία γυναικεία υπόθεση. Καταρχάς οι αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών αντιμετωπίζουν πολύ σοβαρά οικονομικά προβλήματα. Είναι αναγκασμένες να δουλεύουν πολλές ώρες την ημέρα για να καταφέρουν να ικανοποιήσουν τόσο τις δικές τους ανάγκες, όσο και του παιδιού τους(www.epypse.gr, ανακτήθηκε στις 10/11/2012).

Ακόμη στις μονογονεϊκές οικογένειες κάποιες φορές προκύπτουν ζητήματα που σχετίζονται με την φυσιολογική και ψυχική ανάπτυξη των παιδιών καθώς και την κοινωνικοποίηση τους. Είναι σαφές ότι τα παιδιά τα οποία ζούνε μόνο με την μητέρα τους στερούνται το πατρικό πρότυπο και αντίστοιχα το μητρικό εάν ζούνε με τον πατέρα τους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα παιδιά να στερηθούν πρώτα από όλα καθημερινές ευχάριστες στιγμές με τον πατέρα τους, αλλά και δεύτερον να υπάρξει σύγχυση ως προς τον ρόλο και την ταυτότητα τους με αποτέλεσμα να υπάρχει μέσα τους μια εσωτερική σύγχυση. Επίσης αντιμετωπίζονται από τα παιδιά της ηλικίας τους αλλά και γενικά από τον περίγυρο τους με αποστροφή, ρατσισμό, και κοινωνικό αποκλεισμό. Τα παιδιά τραυματίζονται ψυχικά, κλείνονται στον εαυτό τους και περιθωριοποιούνται.

Ακόμη και οι ίδιες οι μητέρες αντιμετωπίζουν σημάδια κοινωνικού ρατσισμού, τόσο από τους εργοδότες τους, όσο και από τον κοινωνικό τους περίγυρο. Για αυτό τον λόγο δύσκολα μπορούν να ξαναφτιάξουν την ζωή τους, να βρουν μια σταθερή δουλειά και τέλος αντιμετωπίζονται σαν θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης από τον αντρικό πληθυσμό (www.epypse.gr, ανακτήθηκε στις 10/10/2012).

Επιπρόσθετα, δεδομένων των νέων κοινωνικών ηθών αλλά και του αυξημένου αριθμού διαζυγίων, πολύ συχνά δημιουργούνται οικογένειες από χήρους ή διαζευγμένους που αποτελούνται και από παιδιά από προηγούμενους γάμους και συνθέτουν μία πιο πολύπλοκη δομή οικογένειας.

Είναι σαφές ότι όταν ένας γονέας επιλέγει να δημιουργήσει ξανά μια οικογένεια και κυρίως όταν έχει και την επιμέλεια των παιδιών, είναι μια δύσκολη και πολύπλοκη κατάσταση για όλους. Πρέπει όλα τα καινούργια πλέον μέλη να γνωριστούν μεταξύ τους, να

θέσουν όρους και κανόνες, να αναπτύξουν μια σχέση εμπιστοσύνης και ασφάλειας, να βρουν τις ισορροπίες τους και γενικότερα να προσπαθήσουν και να μάθουν να λειτουργούν σαν μια ομάδα. Ακόμη το ζευγάρι μπορεί να αποκτήσει και δικά του παιδιά εκτός από εκείνα τα οποία είχε από τον πρώτο του γάμο. Φυσικά εκεί η κατάσταση γίνεται περισσότερο πολύπλοκη όσο αφορά τις οικογενειακές αλλά και συγγενικές σχέσεις. Κάποια προβλήματα από αυτά είναι οι όροι συγγένειας, η εξουσία διαπαιδαγώγησης των παιδιών, η αντίδραση ίσως του συγγενικού περιβάλλοντος, οι νομικές σχέσεις, αλλά και η αντίδραση των πρώην συντρόφων στην περίπτωση εκείνη όπου το ζευγάρι χώρισε κάτω από άσχημες συνθήκες.

Όσον αφορά τώρα την αντίδραση των παιδιών ύστερα από ένα δεύτερο γάμο των γονιών τους ελάχιστα στοιχεία υπάρχουν για τα προβλήματα τα οποία μπορεί να εμφανίσουν τα παιδιά. Έχει διαπιστωθεί ότι τα παιδιά μικρότερης ηλικίας αντιδρούν με επιθετική συμπεριφορά, κλείνονται στον εαυτό τους, παρουσιάζουν εκρήξεις θυμού, αναζητούν τον γονέα που είναι απών και αδιαφορούν για το καινούργιο μέλος της οικογένειας ή το αντιμετωπίζουν με άσχημο και προκλητικό τρόπο. Αντίθετα τα μεγαλύτερης ηλικίας παιδιά κυρίως άνω των 18 λόγω μεγαλύτερης συναισθηματικής ωριμότητας και διαμόρφωσης της προσωπικής τους ζωής αντιδρούν με κατανόηση και αποδέχονται την απόφαση του γονιού τους για ένα καινούργιο ξεκίνημα. Προσπαθούν να δημιουργήσουν τυπικές σχέσεις με τον πατριό τους/ μητριά αντίστοιχα ώστε να μην δημιουργούνται εντάσεις και προστριβές μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον (Μουσούρου, 1989).

Επιπλέον, υπάρχουν και οι λεγόμενες οικογένειες διπλής σταδιοδρομίας, καθώς στο σχήμα αυτού του είδους και οι δύο σύζυγοι αποσκοπούν στην κοινωνική καταξίωση και στην επαγγελματική σταδιοδρομία (Μουσούρου, 1989). Το πρότυπο αυτής της οικογένειας απολαμβάνει συνθήκες ατομικής και συζυγικής ζωής οι οποίες είναι τελείως άγνωστες στις παραδοσιακές οικογένειες. Τα ζευγάρια διπλής σταδιοδρομίας έχουν την δυνατότητα να αναπτύξουν την δημιουργικότητά τους και τον αυτοσεβασμό τους, αναπτύσσουν το αίσθημα της προσφοράς προς την κοινωνία της ικανοποίησης ότι συμβάλλουν για την οικογένεια και νοιώθουν το αίσθημα της πληρότητας, αποκτούν αυτοπεποίθηση και νοιώθουν κοινωνικά πλήρης και ανεξάρτητοι και τέλος έχουν την ικανότητα να βιώσουν μια συντροφικότητα που περιλαμβάνει τη συμβολή του καθενός στη σταδιοδρομία του άλλου.

Γενικότερα, στο πλαίσιο της μορφής της οικογένειας με την βάση του προσδιορισμού στον κυρίαρχο προσδιορισμό των συζύγων, γνωρίζουμε τέσσερα πρότυπα οικογένειας (Μουσούρου, 1989):

A) το παραδοσιακό πρότυπο, όπου ο σύζυγος είναι αυτός που εργάζεται και η γυναίκα είναι η νοικοκυρά του σπιτιού.

B) οι οικογενειοκεντρικές, όπου και οι δύο σύζυγοι δίνουν μεγάλη σημασία και βαρύτητα στον θεσμό της οικογένειας.

Γ) οι επαναστατικές όπου στην συγκεκριμένη περίπτωση ο σύζυγος είναι αυτός ο οποίος ενδιαφέρεται περισσότερο για την οικογένεια και η σύζυγος για την επαγγελματική της σταδιοδρομία.

Δ) οι επαγγελματοκεντρικές οι οποίες είναι και αυτές στις οποίες θα αναφερθούμε, όπου και οι δύο σύζυγοι αποδίδουν κύρια σημασία στην επαγγελματική τους επιτυχία.

Φυσικά στην σημερινή εποχή το να εργάζονται και οι δύο σύζυγοι είναι ένα γεγονός απολύτως κατανοητό και διόλου αξιοπερίεργο. Αναντίρρητα αυτού του είδους όμως οι οικογένειες αντιμετωπίζουν και ορισμένα προβλήματα αλλά και διλήματα τόσο στις μεταξύ τους σχέσεις όσο και με το κοινωνικό και συγγενικό τους περιβάλλον.

Διλήματα κοινωνικής ζωής που οφείλονται στις ποικίλες υποχρεώσεις του ζευγαριού με αποτέλεσμα να τους απομένει λίγος χρόνος για από κοινού δραστηριότητες. Διλήματα τα οποία έχουν να κάνουν με την απόκτηση ενός παιδιού, τα οποία προκαλούν κυρίως τα συγγενικά πρόσωπα τα οποία δεν μπορούν να αποδεχτούν το νέο πρότυπο αυτής της οικογένειας και υπερασπίζονται το παραδοσιακό πρότυπο (Μουσούρου, 1989).

Όσον αφορά τις επιπτώσεις αλλά και τα συναισθήματα ενός παιδιού που μεγαλώνει σε μία οικογένεια με εργαζόμενους γονείς υπάρχουν ερευνητικά ευρήματα τα οποία υποστηρίζουν πως στα παιδιά αυτά λείπει ο ποσοτικός χρόνος που θα μπορούσαν να έχουν με τους γονείς τους. Συνεπώς ωριμάζουν και ανεξαρτητοποιούνται πιο γρήγορα, και τέλος μαθαίνουν να είναι επιμελής στις υποχρεώσεις τους χωρίς την βοήθεια των γονιών τους. Αναντίρρητα αναφερόμαστε σε γονείς οι οποίοι λόγω των επαγγελματικών τους υποχρεώσεων απουσιάζουν πολλές ώρες από το σπίτι, όπως είναι γιατροί, δικηγόροι κ.α.

Γενικότερα όμως τα παιδιά των εργαζόμενων γονέων ζούνε μια φυσιολογική ζωή όπως συμβαίνει και στις παραδοσιακές οικογένειες (Μουσούρου, 1989).

Ένας άλλος τύπος οικογένειας είναι η χωλή οικογένεια, Πρόκειται για οικογένειες οι οποίες λόγω πολυάριθμων επαγγελματικών υποχρεώσεων διαμένουν σε ξεχωριστές περιοχές. Οι λόγοι μπορεί να είναι είτε ακούσιοι (ασθένεια, στρατιωτική θητεία, φυλάκιση) αλλά και εκούσιοι (η εργασία του ενός από τους δύο συζύγους δεν του επιτρέπει να βρίσκεται κοντά στην οικογένεια του όπως ναυτικοί, πολιτικοί, αθλητές, υπάλληλοι με απόσπαση σε άλλη περιοχή) (Μουσούρου, 1989).

Επιπλέον, οι διεθνικές οικογένειες είναι πλέον πραγματικότητα και για την ελληνική κοινωνία, η οποία πλέον χαρακτηρίζεται από πιο έντονη διαπολιτισμική ποικιλομορφία. Πιο συγκεκριμένα, Με τον όρο «διεθνικός γάμος» εννοούμε το γάμο μεταξύ δύο ατόμων που προέρχονται από διαφορετικές χώρες και διαφορετικούς πολιτισμούς (Muncie, Wetherell, Langan, Dallos, Cochrane, 2008). Στον διεθνικό γάμο, ο κάθε σύντροφος διαθέτει τη δική του «κουλτούρα» και ιδιαίτερα τη δική του προσωπικότητα. Όσο και αν ο σύντροφος έχει ζήσει στην ίδια χώρα, μιλά την ίδια γλώσσα και έχει την ίδια θρησκεία, δεν παύει να είναι διαφορετικός, εφόσον έχει μεγαλώσει με άλλους γονείς, έχει άλλες εμπειρίες και βιώματα και γενικότερα έχει μάθει να αντιμετωπίζει τη ζωή διαφορετικά (Muncie, Wetherell, Langan, Dallos, Cochrane, 2008). Αξίζει να σημειωθεί ότι σε ένα διεθνικό γάμο, ο σύντροφος δεν έχει να αντιμετωπίσει μόνο την ατομική ταυτότητα του άλλου αλλά και την κοινωνική του ταυτότητα, η οποία μεταξύ άλλων εμπεριέχει τη γλώσσα με τους συμβολισμούς της, τους κοινωνικούς ρόλους και τις αξίες (Muncie, Wetherell, Langan, Dallos, Cochrane, 2008).

Είναι σαφές ότι η απόσταση μεταξύ των συζύγων δημιουργεί αρκετά σοβαρά προβλήματα στο οικογενειακό σχήμα. Το ζευγάρι χάνει την καθημερινή οπτική επαφή με αποτέλεσμα να δημιουργείται μία συναισθηματική απόσταση μεταξύ του. Το ζευγάρι παύει να λειτουργεί με το εμείς αλλά με το εγώ. Ο κάθε σύντροφος ξεχωριστά αρχίζει να έχει τα δικά του προσωπικά ενδιαφέροντα, αρχίζει να δημιουργεί ένα καινούργιο κοινωνικό περιβάλλον με το οποίο συναναστρέφεται. Στην ουσία δημιουργεί μια καινούργια ζωή μακριά από τον σύντροφός της και μια ζωή όπου ο σύντροφός της ίσως και να μην την γνωρίζει αλλά και να την γνωρίζει νοιώθει αποκομμένος από αυτή. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα κοινωνικό και συναισθηματικό χάσμα μεταξύ του ζευγαριού (Μουσούρου, 1989).

Η ύπαρξη παιδιών όπου αυτό μπορεί να δημιουργήσει σοβαρά προβλήματα στην οικογένεια, αλλά κυρίως δημιουργεί σοβαρό πρόβλημα στην ίδια την ψυχοσύνθεση του παιδιού. Είναι γεγονός ότι τα παιδιά τα οποία ζούνε μακριά από τον ένα ή από τους δύο γονείς αντιμετωπίζουν αρκετά προβλήματα ως προς την συμπεριφορά τους, την κοινωνικοποίηση τους, αλλά και την σχολική τους πορεία. Έχουν μειωμένη υπευθυνότητα, μειωμένο αυτοσεβασμό και ηγετικές ικανότητες τα παιδιά των οποίων ο πατέρας απουσιάζει για μεγάλα χρονικά διαστήματα και ζουν συνήθως με την μητέρα τους (Μουσούρου, 1989).

Όσον αφορά την κοινωνικοποίηση και την σχολική απόδοση των παιδιών αυτών υπάρχει σοβαρό πρόβλημα. Οι αποσπάσεις των γονέων επιφέρουν αλλαγές σχολείων, αλλαγές συμμαθητών, και αλλαγές φίλων. Αποτέλεσμα αυτών είναι η μοναχικότητα των παιδιών, η επιθετικότητα, η κατακόρυφη πτώση της σχολικής απόδοσης αλλά και ρήγμα στην σχέση των δύο συζύγων γιατί ο ένας επιρρίπτει ευθύνες στον άλλο για την κατάσταση την οποία βιώνουν (Μουσούρου, 1989).

1.6 Ρόλοι γονέων

Γονέας ή γονιός λέγεται ο πατέρας ή η μητέρα κάποιος που γεννά, τίκτει, ή ανατρέπει και μεγαλώνει ένα τέκνο. Οι διάφοροι ρόλοι των γονέων διαφέρουν ανάλογα με την ηλικία και είναι ιδιαίτερα πολύπλοκοι στις διάφορες ανθρώπινες κουλτούρες. Γονείς ονομάζουμε τον άντρα και τη γυναίκα που έφεραν στον κόσμο ένα παιδί (βιολογικοί γονείς) και προσπαθούν με τον καλύτερο τρόπο να το διαπαιδαγωγήσουν και να του δώσουν τα κατάλληλα εφόδια για να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες της ζωής (www.wikipedia.gr, ανακτήθηκε στις 25/10/2012) .

Πατέρας λέγεται παραδοσιακά ο αρσενικός γονέας. Όπως και οι μητέρες κατηγοριοποιούνται ανάλογα με την βιολογική, κοινωνική ή νομική τους σχέση με το παιδί. Ιστορικά η βιολογική σχέση της πατρότητας είναι καθοριστική για την ταυτότητα του πατέρα. Όμως η πιστοποίηση της πατρότητας είναι δύσκολη και έτσι συχνά κοινωνικοί κανόνες ορίζουν ποιος λέγεται πατέρας. Στη σύγχρονη κοινωνία όπου οι διαζευγμένοι είναι περισσότεροι από τους παντρεμένους ο πατρικός ρόλος έχει υποβαθμιστεί. Έτσι δημιουργήθηκαν παγκόσμια κινήματα μπαμπάδων κυρίως διαζευγμένων με σκοπό την

ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των κοινωνιών για το νέο αυτό δεδομένο (www.wikipedia.gr, ανακτήθηκε στις 25/10/2012) .

Ο ρόλος του πατέρα στην σύγχρονη πυρηνική οικογένεια διαφέρει με τον ρόλο που διαδραμάτιζε στην παραδοσιακή οικογένεια, διατηρείται όμως ακόμη και σήμερα σε ορισμένες αγροτικές περιοχές. Ο πατέρας αποτελεί τον «αρχηγό» της οικογένειας ωστόσο η εξουσία του « αφέντη» που κατείχε δείχνει να έχει εκλείψει. Στις πυρηνικές οικογένειες ο πατέρας συνεργάζεται με την σύζυγο καθώς η γυναίκα πλέον εργάζεται και συνεισφέρει οικονομικά στην οικογένεια. Ακόμη και αν η σύζυγος δεν εργάζεται και κύρια ασχολία της είναι μόνο η φροντίδα του σπιτιού ο πατέρας προσφέρει όλο και περισσότερη βοήθεια για τα κοινά θέματα του σπιτιού.

Επίσης η σχέση συνεργασίας των συζύγων δεν στηρίζεται μόνο στην οικονομική συνεισφορά και στην μέριμνα του σπιτιού, αλλά και στην διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Ο πατέρας φροντίζει να αφιερώνει ένα κομμάτι του ελεύθερου χρόνου του στην δημιουργική επαφή με τα παιδιά του και την ψυχαγωγία τους. Είναι αξιοσημείωτο πως η προσήλωση του πατέρα 'όσο και την μητέρα, στην ελληνική πυρηνική οικογένεια, για την μόρφωση των παιδιών αποτελεί σημαντικό ζήτημα. Αυτό συμβαίνει, καθώς η μόρφωση και η προσαρμογή του παιδιού στις νέες μεταβαλλόμενες συνθήκες αποτελεί το εισιτήριο για την κοινωνική άνοδο αλλά και την προώθηση της οικογένειας στο σύνολο της. Η παρουσία του πατέρα μέσα στην οικογένεια και στην ζωή του παιδιού έχει θετική επίδραση στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του. Τέλος, η απουσία του πατέρα για ποικίλους λόγους, η οποία συναντάται συχνά στην σύγχρονη ελληνική οικογένεια, έχει σαν αποτέλεσμα αρνητικές συνέπειες όσον αφορά την εξέλιξη του παιδιού (Μυλιτόφ, 1977, Μαράτου- Αλιπράντη, 1995).

Όσον αφορά τη μητέρα, είναι ο βιολογικός ή κοινωνικός θηλυκός γονέας ενός παιδιού ή νεογνού. Ο μητρικός δεσμός περιγράφει τα συναισθήματα που έχει μια μητέρα για τα παιδιά της ή ακόμη και για τα παιδιά άλλων. Η μητέρα είναι αυτή η οποία κυοφορεί, τίκτει και μετά τον τοκετό θηλάζει το παιδί της (www.wikipedia.gr, ανακτήθηκε στις 25/10/2012) .

Ο ρόλος της μητέρας έχει υποστεί αρκετές αλλαγές στην σύγχρονη ελληνική οικογένεια. Ο ρόλος της νοικοκυράς, μητέρας συζύγου αλλά και εργαζόμενης την καθιστά το βασικό κύτταρο της οικογένειας. Παρόλο που νομικά θεωρείται ισότιμο μέλος με τον

σύζυγο, οι πολυπληθείς ρόλοι που αναλαμβάνει μέσα στο οικογενειακό σύστημα και η συμμετοχή της στην λήψη των αποφάσεων πολλές φορές αλληλοσυγκρούονται.

Η εργαζόμενη μητέρα πρέπει να ανταποκρίνεται τόσο στις ανάγκες για την φροντίδα και ανατροφή των παιδιών όσο και στις εργασιακές τις απαιτήσεις. Το γεγονός αυτό απαιτεί την βοήθεια είτε του συζύγου, είτε άλλων μελών της εκτεταμένης οικογένειας (παππούδες, γιαγιάδες), είτε την βοήθεια οργανωμένων υποστηρικτικών υπηρεσιών. Για την πυρηνική οικογένεια η βοήθεια από άλλα μέλη της εκτεταμένης οικογένειας είναι συνήθως αδύνατη καθώς το ζευγάρι ζει συνήθως μακριά από την οικογένεια. Όπως και η επιλογή του συζύγου για βοήθεια είναι ανέφικτη καθώς και ο ίδιος εργάζεται. Τέλος, ως μοναδική λύση αποτελούν οι οργανωμένες υπηρεσίες φροντίδας για την φύλαξη του παιδιού (Μουσούρου, 1993, Κατάκη, 1998).

Η αφοσίωση της γυναίκας σε όλα τα ανωτέρω καθώς και η καθημερινή φροντίδα του σπιτιού έχει ως αποτέλεσμα την σωματική και ψυχική της εξάντληση. Επίσης, η εξουθενωτική αυτή συμμετοχή της ως εργαζόμενη, μητέρα νοικοκυρά έχει επιπτώσεις στον ρόλο της ως συζύγου. Η διατάραξη της σχέσης της με τον σύζυγο, οι συγκρούσεις, η πιθανή παρουσία ψυχολογικών προβλημάτων, η απομάκρυνση από τον σύζυγο, η παρουσία βίας αλλά και πολλές φορές η διάσπαση της οικογένειας μπορούν να αποδοθούν στους πολυπληθείς και συγκρουόμενους αυτούς ρόλους έχει αναλάβει (Μουσούρου, 1993, Κατάκη, 1998). Επίσης, όλα τα παραπάνω μπορούν να αποδοθούν στο ψυχολογικό στρες που δημιουργούν αυτοί οι ρόλοι. Εντούτοις η κατάσταση αυτή διαιωνίζεται και το αποτέλεσμα δεν είναι πάντοτε η διάλυση της οικογένειας αλλά η παρουσία σοβαρών προβλημάτων στα μέλη της (Μουσούρου, 1993, Κατάκη, 1998).

Συμπερασματικά από τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι ο ρόλος των γονιών είναι ιδιόμορφος και απαιτητικός, μιας και απαιτητικό είναι το έργο το οποίο καλούνται να φέρουν σε πέρας. Οι γονείς ανάλογα με τα πρότυπα με τα οποία έχουν μεγαλώσει, τις προσδοκίες τους και τις προτιμήσεις του, διαμορφώνουν την συμπεριφορά τους και τον ρόλο τους απέναντι στα παιδιά. Ο ρόλος τους είναι πολύ σημαντικός, για την ανάπτυξη του χαρακτήρα του παιδιού και την κοινωνικοποίησή του γιατί δημιουργούνται ισχυροί φυσικοί και ψυχικοί δεσμοί. Η επίδραση του ρόλου αυτού έχει μεγάλη χρονική διάρκεια και είναι φυσική, αβίαστη και αυθόρμητη. Τέλος για να μπορέσει ο γονιός να ανταποκριθεί στον γονεϊκό του ρόλο, δεν θα πρέπει να ταυτιστεί απόλυτα μαζί του, παραγκωνίζοντας εντελώς

τους άλλους ρόλους που πρέπει να διεκπεραιώσει. Φυσικό λοιπόν είναι να υπάρχουν συγκρούσεις στο γονεϊκό ρόλο, γιατί οι προσδοκίες των γονιών ίσως να διαφέρουν από τις προσδοκίες και απαιτήσεις των παιδιών και του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο ζουν (Ξωχέλλη, 1984).

Εφόσον λοιπόν ο γονεϊκός ρόλος είναι ιδιαίτερα απαιτητικός, αντικείμενο της βιβλιογραφίας έχουν αποτελέσει οι λανθασμένοι γονεϊκοί τύποι οι οποίοι χαρακτηρίζουν με συγκεκριμένα γνωρίσματα ορισμένες ομάδες γονέων. Ο αυταρχικός πατέρας είναι ένας από αυτούς τους λανθασμένους γονεϊκούς τύπους. Ο Debesse (1959) γράφει σε μια μελέτη του σχετικά με το πατρικό συναίσθημα πως η «πατρότητα δεν είναι άλλο, παρά μια από τις κανονικές φάσεις της επιβεβαίωσης του εγώ» στον άντρα. Η πατρότητα αυξάνει στον άντρα, και μερικές φορές υπερβολικά τη συνείδηση της σωματικής του δύναμης, μεγαλώνει το συναίσθημα της αξίας του, είναι ένα στοιχείο αυτοπεποίθησης. Συμβαίνει συχνά το “εγώ” του πατέρα να θεωρείται από τον ίδιο απειλούμενο, όταν ο μέχρι χθες ευπειθής γιος τολμήσει την πρώτη του αντίρρηση ενάντια στην πατρική παντογνωσία. Αυτό θα συμβεί με τον οποιοδήποτε πατρικό τύπο, αν δε δείχνει την απαιτούμενη κατανόηση απέναντι στο γιο. Όμως εκεί που συμβαίνει συχνότατα είναι στην περίπτωση που ο πατέρας είναι ένας τύπος αυταρχικός. Οι επιπτώσεις για τον έφηβο είναι οι εξής:

- Η αναστολή στην ανάπτυξή του , η καταρράκωση της προσωπικότητάς του , η αδυναμία προσαρμογής στο κοινωνικό περιβάλλον και η μετατροπή του γιού αργότερα κατά τις οποιοσδήποτε επαγγελματικές ή κοινωνικές του σχέσεις.
- Σαφέστατα η υποκριτική συμπεριφορά του παιδιού είναι γεγονός αναμενόμενο. Ο νέος θα προσαρμοστεί στον πατριαρχικό αυταρχισμό , μόνο φαινομενικά , υποκριτικά. Στην κοινωνική του ζωή θα προσπαθήσει να διεκδικήσει τα καταστρατηγημένα από το οικογενειακό περιβάλλον δικαιώματά του.
- Η επανάσταση του παιδιού επίσης είναι πολύ πιθανή. Ο νέος εξεγείρεται, επαναστατεί κατά του πατρικού αυταρχισμού. Τα καθημερινά οικογενειακά δράματα φθάνουν κάθε τόσο στο απροχώρητο και ο νέος φεύγει ανώμαλα από το σπίτι και όχι μόνο δεν αναγνωρίζει τον πατέρα αλλά μισεί αυτόν, την οικογένεια και καθενά που για αυτόν αποτελεί το κατεστημένο. Έναν τέτοιου είδους πατέρα είχε ο Ντοστογιέφσκι και για αυτό ομολογεί: “Ευχήθηκα τον θάνατο του πατέρα μου”. (Κοσμόπουλος, 2006).

Ο απροσάρμοστος πατέρας είναι ακόμη ένας λανθασμένος τύπος πατέρα, είναι τύπος “παλιός”, ριζωμένος στους δικούς του νεανικούς χρόνους, στη μοναδική για αυτόν Belle Epoque . Ίσως να νυμφεύθηκε αργά. Πιθανώς διότι είχε σπουδαιότερο έργο να επιτελέσει από το να δημιουργήσει οικογένεια. Για τον πατέρα αυτόν η σύγχυση και η ακατανοησία είναι βέβαια (Κοσμόπουλος, 2006).

Βέβαια λανθασμένος τύπος πατέρα είναι και ο πατέρας- φίλος, όχι ο φιλικός πατέρας αλλά αυτός που για διάφορες προσωπικές και ψυχολογικές αιτίες, αποβάλλει την πατρική του ιδιότητα, αρνείται τον καθοδηγητικό και προστατευτικό του ρόλο και γίνεται ο «παλιόφιλος» του γιου του (Κοσμόπουλος, 2006).

Αντίστοιχα, μια από τις σπουδαιότερες συμβολές του πατέρα στην ανάπτυξη της νεανικής προσωπικότητας είναι η τάση του εφήβου για ταύτιση. Υπάρχουν όμως και ορισμένοι που δεν επιβάλλονται και δεν έχουν εσωτερική δύναμη επίδρασης στο γιο ,δε γίνονται παραδεκτοί από αυτόν ως ώριμοι , ως ανώτεροι , είτε για την ηλικία τους , είτε κυρίως για την ανώτερη ηθική τους προσωπικότητας (Κοσμόπουλος, 2006).

Ο «δρυοκολάπτης» πατέρας είναι ο τύπος του πατέρα που από καλή πρόθεση , από στοργή για τα παιδιά αλλά και από υπερβολική ανησυχία , ίσως περιέργεια και σχολαστικότητα επεμβαίνει σε όλα. Γνωρίζουμε πως η εφηβεία είναι η ηλικία που θέλει να έχει τα μυστικά της. Η αναπτυσσόμενη προσωπικότητα ζητεί να της φερθούν όλοι με διακριτικότητα και να σεβαστούν την ιδιωτική της ζωή και αυτοτέλεια. Έτσι νιώθουν απέραντη ευχαρίστηση οι έφηβοι , όταν έχουν το δικό τους δωμάτιο , όπου μπορούν επιτέλους να φυλάξουν κάποιο νεανικό μυστικό. Το να ανοίξει ένα γράμμα του παιδιού ο πατέρας από κάποιο φίλο ή το να έχει καλέσει το παιδί φίλους στο δωμάτιο του και να είναι όλη την ώρα μπροστά ο γονιός είναι ολέθριο για το παιδί (Κοσμόπουλος, 2006).

Στην περίπτωση του «επιτυχημένου πατέρα», πρόκειται για τον πατέρα εκείνο που έχει μια λαμπρή κοινωνική προσωπικότητα. Είναι ο επιτυχημένος πατέρας, που χάρη είτε στη μόρφωση είτε στις σπάνιες αρετές του είτε στην επαγγελματική του επιτυχία έχει ισχυρό κύρος. Ο έφηβος είναι ένα φυτό που όπως όλα του είδους του , έχει ανάγκη από ήλιο για να αναπτυχθεί. Όταν συνεχώς ζει στην προστατευτική σκιά ενός θεόρατου δέντρου και μένει χωρίς τον ήλιο του ατομικού κινδύνου της προσωπικής δημιουργίας , δεν πρόκειται να μεγαλώσει (Κοσμόπουλος, 2006).

Τέλος, υπάρχει ο « απών πατέρας», χωρίς να εννοούμε εδώ τη φυσική απουσία ενός πατέρα αλλά τον πατέρα εκείνον ο οποίος παρ' ότι είναι σωματικά παρών στο σπίτι του , απουσιάζει συναισθηματικά και πνευματικά απ' αυτό . Είναι ο αδιάφορος συγχρόνως πατέρας που δεν έχει αφομοιώσει την πατρική του ιδιότητα (Κοσμόπουλος, 2006).

Αντίστοιχα υπάρχουν και γυναίκες που υιοθετούν και εφαρμόζουν λαθεμένα ή/και ανεπαρκή πρότυπα μητέρας. Έτσι λοιπόν, αρχικά συναντάμε τον τύπο της πληθωρικής «καλής μητέρας», η οποία είναι συνήθως ένα άτομο κυκλοθυμικού χαρακτήρα. Θεωρεί φυσικό και αναγκαίο να δαπανάται για το παιδί, να προλαβαίνει τις ανάγκες του , να του ικανοποιεί όλα αν είναι δυνατόν τα χατίρια. Όταν της αντιλέγεις πως κάνει καλό στο παιδί να αυτοεξυπηρετείται , απαντά «Έχει καιρό για αυτά». Η μητέρα αυτή για να καλύψει συνήθως δικά της ανάγκες , δυσκολεύεται να κατανοήσει πως πληρώνοντας μονόπλευρα το σπιτικό με τη δική της πληθωρική παρουσία , όχι μόνο διαταράσσει την αναγκαία ισορροπία στη συμπληρωματικότητα των ρόλων και των συζητήσεων μέσα στην οικογένεια αλλά και στερεί από τα παιδιά της τη δυνατότητα να μάθουν την ισορροπία δικαιωμάτων και υποχρεώσεων , τη χαρά και αναγκαιότητα της αλληλοπροσφοράς (Κοσμόπουλος, 2006).

Ένας άλλος τύπος μητέρας είναι η υπερπροστατευτική μητέρα, χωρίς να είναι σαφώς αυταρχική , η υπερπροστατευτική μητέρα λειτουργεί πολύ κατευθυντικά, ως παιδαγωγός, εντατικοποιεί τα γεγονότα φιλτράροντας τα πάντα μέσα από τη δική της προσωπικότητα. Χωρίς να λειτουργεί συνειδητά σαν το κέντρο του κόσμου , κινδυνεύει να πνίξει με την αγάπη της τα παιδιά της (Κοσμόπουλος, 2006).

Ο τύπος που η μητρότητα «απορρόφησε» την προσωπικότητα είναι ο τύπος της μητέρας που επειδή διαθέτει αδύνατο Εγώ ή σχετική κοινωνική-πολιτιστική αγωγή ,έχει λιγότερο αναπτυγμένα άλλα βασικά στοιχεία της προσωπικότητάς της. Η μητέρα αυτή έχει πλήρη συνείδηση των «στερήσεων» της, αλλά δεν τολμά ή νομίζει πως δεν «πρέπει» ή δεν μπορεί πια να διεκδικήσει την ομαλή κάλυψη τους. Έτσι παρουσιάζεται συχνά αμφιθυμική δηλαδή από τη μια μεριά είναι ευχαριστημένη με το ρόλο της και από την άλλη δυσαρεστημένη , γεμάτη παράπονα (Κοσμόπουλος, 2006).

Επιπλέον, υπάρχει ο τύπος της μητέρας που δεν έχει ψυχοσεξουαλική ωριμότητα. Αυτός ο λανθασμένος τύπος μητέρας έχει την βάση του στην φροϋδική ψυχαναλυτική θεωρία και η σχετική προοπτική τονίζει πως Πολλές φορές η γυναίκα αυτή που δεν έχει αποδεχθεί τη θηλυκότητά της, διακρίνεται για μια ανδροπρεπή συμπεριφορά εμμέσως ή

αμέσως. Οι γυναίκες αυτές χαρακτηρίζονται από μια τυραννική συμπεριφορά στους άλλους, μισούν τον άνδρα και για αυτό μισούν και το γιο ενώ ενδέχεται να μισούν και την κόρη γιατί διαισθάνεται πως αυτή έχει σωστή θηλυκότητα ενώ οι ίδιες δεν έχουν. Το ασυνείδητό τους είναι εκείνο που υπαγορεύει αυτή την συμπεριφορά (Κοσμόπουλος 2006).

Κεφάλαιο 2

2.1 Διαζύγιο

Διαζύγιο καλείται « η λύση του γάμου εν ζωή και των δύο συζυγών με δικαστική απόφαση και για ορισμένους λόγους που προβλέπονται στο νόμο» (Πάπυρους Λαρούς Μπριτάνικα, 1990). Το διαζύγιο δεν είναι ένα φαινόμενο που έκανε τώρα την εμφάνιση του, αλλά υπάρχει από την αρχαιότητα.

Σύμφωνα με τον Μπρακατσούλια (1989) κατά την αρχαία ελληνική περίοδο το φαινόμενο των διαζυγίων ήταν υπαρκτό. Επίσης αναφέρει ότι κατά την προκλασική περίοδο το δικαίωμα διάλυσης γάμου αναγνωριζόταν μόνο από την πλευρά του άνδρα.

Στους κλασικούς χρόνους, όπως αναφέρει ο Δεληγιάννης (1987) το δικαίωμα του διαζυγίου αλλάζει καθώς όπως αναφέρει το αστικό δίκαιο ο γάμος λύνεται με τον θάνατο του ενός από τους δύο συζύγους ή αν ο σύζυγος βρίσκεται σε κατάσταση δουλείας. Αναφέρει επίσης ότι σε αυτό το νομοθετικό καθεστώς το διαζύγιο αναγνωριζόταν από την θέληση του ενός από τους δυο συζύγους ή με κοινή συναίνεση.

Στην ρωμαϊκή εποχή σύμφωνα με τον Νουάρο-Μιχαηλίδη (1975) υπήρχαν δυο είδη γάμου, ο αυστηρός και ο ελεύθερος. Το διαζύγιο σε αυτήν την περίπτωση εξαρτιόταν από το είδος του γάμου. Στον αυστηρό γάμο δικαίωμα διάλυσης του γάμου είχε ο αρχηγός της οικογένειας του κάθε συζύγου. Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω ο πατέρας της κόρης είχε το δικαίωμα να την χωρίσει από τον σύζυγο της. Γενικότερα όμως σε αυτό το είδος γάμου μόνο στον άντρα αναγνωριζόταν η μονομερής διάλυση του γάμου. Επομένως, δεν ήταν δυνατό η γυναίκα να προχωρήσει σε διαζύγιο χωρίς την συγκατάθεση του συζύγου της.

Στον ελεύθερο γάμο, οι γυναίκες απέκτησαν το δικαίωμα να ζητήσουν διαζύγιο. Με την καθιέρωση του ελεύθερου γάμου παρατηρήθηκε έξαρση των διαζυγίων. Η λύση του γάμου πραγματοποιούταν γραπτώς ή προφορικώς από τον σύζυγο ή με κοινή συναίνεση ή δια μέσου τρίτου. Ακόμη με εγκατάλειψη του συζύγου και σύναψη νέου γάμου σιωπηλά. (Νουάρο-Μιχαηλίδη 1975).

2.2. Είδη Διαζυγίου

Στην ελληνική έννομη τάξη έχουν προβλεφθεί τρεις διαφορετικές διαδικασίες έκδοσης διαζυγίου, το συναινετικό διαζύγιο, το διαζύγιο με αντιδικία, και το αυτόματο διαζύγιο ή αλλιώς διετούς διάστασης.

1) Συναινετικό διαζύγιο: Το άρθρο 1441 του Αστικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής: Οι σύζυγοι μπορούν με έγγραφη συμφωνία να λύσουν το γάμο τους, εφόσον έχει διαρκέσει τουλάχιστον έξι μήνες πριν από την κατάρτισή της. Η συμφωνία αυτή υπογράφεται από τα συμβαλλόμενα μέρη και από τους πληρεξούσιους δικηγόρους τους ή μόνον από τους τελευταίους, εφόσον είναι εφοδιασμένοι με ειδικό πληρεξούσιο, το οποίο πρέπει να έχει δοθεί μέσα στον τελευταίο μήνα πριν από την υπογραφή του συμφωνητικού.

Αν υπάρχουν ανήλικα τέκνα για να λυθεί ο γάμος πρέπει η ανωτέρω συμφωνία να συνοδεύεται με άλλη έγγραφη συμφωνία των συζύγων που να ρυθμίζει την επιμέλεια των τέκνων και την επικοινωνία με αυτά, η οποία ισχύει ώσπου να εκδοθεί η απόφαση για το θέμα αυτό σύμφωνα με το άρθρο 1513. Η κατά τα ανωτέρω έγγραφη συμφωνία, καθώς και το έγγραφο συμφωνητικό που αφορά την επιμέλεια και την επικοινωνία των ενηλίκων τέκνων ή την διατροφή αυτών, εφόσον έχει συμφωνηθεί, υποβάλλονται μαζί με τα ειδικά πληρεξούσια, όταν απαιτείται, στο αρμόδιο μονομελές πρωτοδικείο, το οποίο με απόφασή του, που εκδίδεται κατά την διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας, επικυρώνει τις συμφωνίες και κηρύσσει τη λύση του γάμου, εφόσον συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις. Η απόφαση του μονομελούς πρωτοδικείου που αφορά την επιμέλεια, επικοινωνία και διατροφή των ανήλικων τέκνων αποτελεί εκτελεστό τίτλο.

2) Διαζύγιο με αντιδικία: Στην περίπτωση της αντιδικίας, ένας από τους συζύγους ή και οι δύο επικαλούνται κάποιο αίτιο που έχει προκαλέσει τον κλονισμό της έγγαμης συμβίωσης και ζητούν την λύση της.

Στο διαζύγιο με αντιδικία, κρίσιμη είναι έννοια του ισχυρού κλονισμού του γάμου, η επίκληση δηλαδή ενός ή περισσοτέρων πραγματικών περιστατικών που καθιστούν την έγγαμη συμβίωση αφόρητη για τους συζύγους και την συνέχισή της αδύνατη. Τέτοιες είναι η μοιχεία, η διγαμία, ο αλκοολισμός, η επιβουλή της ζωής του άλλου, η βία και η εγκατάλειψη. Αυτοτελής λόγος έκδοσης διαζυγίου με αντιδικία αποτελεί η τετραετής

διάσταση. Με την έννοια της διάστασης εννοείται ο πραγματικός, αλλά κυρίως ο ψυχικός κλονισμός της σχέσης των συζύγων, που συνήθως εκφράζεται με την διακοπή της έγγαμης συμβίωσης και την οικειοθελή ή βίαιη απομάκρυνση του ενός από τους συζύγους από την συζυγική στέγη. Προφανώς δεν εμπίπτει σε αυτή την κατηγορία διακοπή της συμβίωσης για επαγγελματικούς ή άλλους λόγους. Με την νομοθετική ρύθμιση που δρομολογείται αυτές τις μέρες, το χρονικό διάστημα της διάστασης αυτής θα μειωθεί στα δύο χρόνια από τα τέσσερα που είναι σήμερα. Προκειμένου να εκδοθεί διαζύγιο λόγο τετραετούς διάστασης των συζύγων, πρέπει ο ένας από τους δύο να στρέψει αγωγή κατά του άλλου, επικαλούμενος ότι έχει διακοπεί η έγγαμη συμβίωση προ τετραετίας. Για αυτό τον λόγο και μόνο και εφόσον δεν αποδεχτεί ότι ισχύει κάτι διαφορετικό, το δικαστήριο με την απόφασή του θα λύσει το γάμο χωρίς να προχωρήσει στην εξέταση άλλων προσπαθειών.

3) Αυτόματο διαζύγιο η διαζύγιο διετούς διάστασης: Στην συγκεκριμένη περίπτωση το ζευγάρι θα πρέπει να είναι σε διετής διάσταση για να μπορέσει να επέλθει λύση στο γάμος τους. Επίσης στην συγκεκριμένη περίπτωση δεν μας ενδιαφέρει ποιος από τους δύο συζύγους έχει το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης για τον χωρισμό. Το ζευγάρι απλώς καταθέτει μια αίτηση την ημέρα του δικαστηρίου ή αλλιώς την ημέρα συζήτησης της υπόθεσης και το διαζύγιο βγαίνει αυτόματα.

Αναντίρρητα από τα μέσα της δεκαετίας του 70 και μετά παρατηρείται μια μεγάλη αύξηση των διαζυγίων σε όλο τον κόσμο. Στην Η.Π.Α η συχνότητα των διαζυγίων είναι η υψηλότερη από οποιαδήποτε άλλη χώρα. Πιο συγκεκριμένα ο αριθμός των διαζυγίων από την δεκαετία του 1970-1981 υπερδιπλασιάστηκε και από το 1960-1981 υπερτριπλασιάστηκε. Το έτος 1978 περίπου το 16% ήταν παιδιά χωρισμένων γονιών, ενώ σε άλλες χώρες το ποσοστό αγγίζει το 5- 15% (Kamerman, 1978).

Επίσης και στην Ελλάδα τα ποσοστά των διαζυγίων είναι συντριπτικά. Το 1961 τα διαζύγια έφτασαν το 3,9%, το 1970 στο 5,17%, το 1976 στο 5,93% και το 1978 στο 6,00%. Το σύνολο των διαζευγμένων των διαζευγμένων ήταν το 1978 περίπου 4.322 ενώ το 1984 αυξήθηκε σε 8.682 (Εθνική Στατιστική Υπηρεσία, 1982-1984).

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 ο ολικός δείκτης διαζυγίων παρουσιάζει αυξητικές τάσεις, οι οποίες οφείλονται, κατά μεγάλο μέρος, στην απλοποίηση της

διαδικασίας έκδοσης του διαζυγίου με την καθιέρωση του συναινετικού διαζυγίου και της αρχής του ισχυρού κλονισμού του γάμου. Έτσι, ενώ μέχρι το 1984 ο ολικός δείκτης διαζυγίων, ανά 100 γάμους, παραμένει στο επίπεδο των 8 διαζυγίων, από το 1984 μέχρι και το 1992 εμφανίζει αύξηση, που κυμαίνεται ανάμεσα στα 8 με 10 διαζύγια. Το 1993 και το 1994 παρουσιάζει ελαφρά αύξηση, η οποία κυμαίνεται περίπου στα 10 διαζύγια ανά 100 γάμους, από το 1995, όμως, παρουσιάζει μεγαλύτερη αύξηση φτάνοντας τα 15 διαζύγια μέχρι το 1997, ενώ το 2005 ο δείκτης αυξάνεται στα 24 διαζύγια ανά 100 γάμους από 21 που ήταν το 2004 (Εθνική Στατιστική Υπηρεσία, 2007). Ο ακαθάριστος δείκτης διαζυγίων παρουσιάζει την ίδια τάση μέσα στη δεκαετία του 1980 και κυμαίνεται από 0,6 έως 0,9 διαζύγια ανά 1.000 κατοίκους, σταθεροποιείται στο 0,6 κατά την περίοδο 1990 – 1992 και αυξάνεται στο 1,1 το 2004 και στο 1,2 διαζύγια ανά 1.000 κατοίκους, το 2005.

Στο φαινόμενο των διαζυγίων συμβάλλει η χειραφέτηση της γυναίκας- αποτέλεσμα της μόρφωσης, της δυναμικής της ένταξης στον εργασιακό χώρο και της οικονομικής ανεξαρτητοποίησής της στα πλαίσια της ισότητας των δύο φύλων. Πράγματι, η ισότητα μεταξύ αντρών και γυναικών είναι ένα από τα βασικά ζητούμενα της Δεύτερης Δημογραφικής Μετάβασης, που θέλει τη γυναίκα ισότιμη με τον άντρα και εξίσου δραστήρια επαγγελματικά και υπεύθυνη για την οικονομική ευμάρεια της οικογένειας. Αξιοσημείωτη πρόοδος έχει συντελεστεί σχετικά με την ισότητα ανδρών και γυναικών στην Ελλάδα, τόσο ως προς τις εκπαιδευτικές όσο και ως προς τις επαγγελματικές ευκαιρίες. Ωστόσο, στα στενά πλαίσια της οικογένειας οι ρόλοι αντρών και γυναικών είναι ακόμη διακριτοί και το μέγλωμα και η φροντίδα των παιδιών ανήκουν κατά κύριο λόγο ή και αποκλειστικά στις αρμοδιότητές των γυναικών, γεγονός που καθιστά δύσκολο το συνδυασμό οικογένειας με εκπαίδευση και επαγγελματική σταδιοδρομία (Παπάνης, 2010).

Ωστόσο, αυτά παραμένουν σε χαμηλότερα επίπεδα σε σύγκριση με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Symeonidou & Mitsopoulos, 2003; Prioux, 2006).

2.3 Διατροφή και Διαζύγιο

Διατροφή είναι το χρηματικό ποσό ή άλλες παροχές που κάποιος δίνει σε κάποιον άλλον, για να καλύψει μ' αυτό τις βιοτικές του ανάγκες. Η υποχρέωση διατροφής έχει οικογενειακό χαρακτήρα, δηλ. προβλέπεται μεταξύ συγγενών, είναι ενοχικής φύσης και συνέχεται με την ζωή, την αξιοπρέπεια και την επιβίωση του δικαιούχου (<http://ec.europa.eu>, ανακτήθηκε στις 18/11/2012).

Εφόσον ο ένας από τους πρώην συζύγους δεν μπορεί να εξασφαλίσει τη διατροφή του από τα εισοδήματά του ή από την περιουσία του, δικαιούται να ζητήσει διατροφή από τον άλλον:

1. Αν κατά την έκδοση του διαζυγίου ή κατά το τέλος των χρονικών περιόδων που προβλέπονται στις επόμενες περιπτώσεις βρίσκεται σε ηλικία ή σε κατάσταση υγείας που δεν επιτρέπει να αναγκαστεί να αρχίσει ή να συνεχίσει την άσκηση κατάλληλου επαγγέλματος, ώστε να εξασφαλίζει από αυτό την διατροφή του.
2. Αν έχει την επιμέλεια ανήλικου τέκνου και για αυτό τον λόγο εμποδίζεται στην άσκηση κατάλληλου επαγγέλματος.
3. Αν δεν βρίσκει σταθερή κατάλληλη εργασία ή χρειάζεται κάποια επαγγελματική εκπαίδευση, και στις δύο όμως περιπτώσεις για ένα διάστημα που δεν μπορεί να ξεπεράσει τα τρία χρόνια από την έκδοση του διαζυγίου.
4. Σε κάθε άλλη περίπτωση, όπου η επιδίκαση διατροφής κατά την έκδοση του διαζυγίου επιβάλλεται από λόγους επιείκειας.

2.4 Επιμέλεια- Είδη Επιμέλειας

Σύμφωνα με τον Lansky (1994) η νομική επιμέλεια δεν αντανακλά απαραίτητα τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η φυσική επιμέλεια. Σε ορισμένες οικογένειες την νομική επιμέλεια την αναλαμβάνει ο ένας από τους δύο γονείς αλλά τα παιδιά μοιράζουν τον χρόνο τους μεταξύ και των δύο γονέων. Επίσης υπάρχουν και προγράμματα κοινής επιμέλειας όπου ο ένας γονέας έρχεται ελάχιστα σε επαφή με το παιδί του. Η νομική αποκλειστική επιμέλεια σημαίνει ότι δίνεται η αποκλειστική εξουσία μόνο στον ένα γονέα να παίρνει νομικές, θρησκευτικές, ιατρικές και εκπαιδευτικές αποφάσεις για το παιδί χωρίς να είναι υποχρεωμένος να ενημερώνει και τον άλλο γονιό. Η κοινή νομική επιμέλεια σημαίνει ότι και οι δύο γονείς αναλαμβάνουν από κοινού αποφάσεις για το παιδί τους. Η κοινή επιμέλεια δεν εξασφαλίζει την ισότητα αλλά υποδηλώνει μια περισσότερο ευέλικτη και δίκαιη προσέγγιση στο θέμα της επιμέλειας.

Εκτός όμως από την αποκλειστική και κοινή επιμέλεια υπάρχουν και άλλα είδη τα οποία είναι τα εξής:

Ανταλλαγή - επιμέλεια: Το παιδί ζει με τον ένα γονιό για μεγάλο χρονικό διάστημα και το ίδιο χρονικό διάστημα με τον άλλο. Αυτή η διευθέτηση είναι μια πολύ καλή λύση όταν «οι γονείς ζουν πολύ μακριά ο ένας από τον άλλο».

Διασπαρμένη επιμέλεια: Ο κάθε γονιός έχει την αποκλειστική επιμέλεια ενός η περισσοτέρων παιδιών. Το δικαστήριο βέβαια σπάνια λαμβάνει αποφάσεις υπέρ της διαφορετικής διαμονής των αδελφών γιατί θεωρεί ότι τα αδέρφια το ιδανικό είναι να μεγαλώνουν μαζί. Παρόλα αυτά ορισμένες οικογένειες λειτουργούν καλά με αυτό το σχήμα.

Διαδοχική επιμέλεια: Ο ένας γονιός έχει την επιμέλεια των παιδιών για αρκετά χρόνια και μετά τον διαδέχεται ο άλλος.

Επιμέλεια τρίτου: Σε αυτή την περίπτωση η επιμέλεια διεκδικείται από τον παππού ή την γιαγιά ή από κάποιο μέλος εκτός της οικογένειας ή από το κράτος (Lansky, 1994).

Συνήγορος του Πολίτη για επιμέλεια

Σύμφωνα με τον Συνήγορο του Πολίτη στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του κατά το αρ. 103 §9 του Συντάγματος και το Ν. 3094/2003, σε έγγραφο και με αριθ. Πρωτ.

124301/22966/11-8/2010 οι γονείς που βρίσκονται σε διάσταση ή διαζευγμένοι και ο ένας εκ των δυο δεν ασκεί την επιμέλεια τους γνωστοποιεί τα ακόλουθα.

Στις περιπτώσεις που ο ένας γονέας λόγω διάστασης ή διαζυγίου δεν ασκεί την επιμέλεια αλλά διατηρεί την γονική μέριμνα αυτού δεν μπορεί να απαγορευθεί εντός του σχολείου. Συγκεκριμένα, δεν μπορεί να απαγορευθεί η είσοδος του γονέα στο σχολείο. Η επικοινωνία θα γίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να μην παρεμποδίζεται η εκπαιδευτική διαδικασία και να μην μετατρέπεται το σχολείο σε χώρο επικοινωνίας γονέα- μαθητή.

Δεδομένου ότι η δικαστική απόφαση περί επικοινωνίας ορίζει μόνο το χρονικό διάστημα κατά το οποίο ο γονέας που μένει με το παιδί οφείλει να έχει αυτό στη διάθεση του άλλου γονέα, η επικοινωνία πέρας της ρυθμιζόμενης με δικαστική απόφαση δεν μπορεί να αποκλείεται παρά μόνο αν υπάρχει απόφαση που την απαγορεύει ρητά. Με εξαίρεση βέβαια την συνδρομή σπουδαίου λόγου όπως παρακώλυση της λειτουργίας της σχολικής μονάδας, άσκηση βίας ή πρόκληση ταραχής είναι δυνατόν να μην επιτραπεί η είσοδος του γονέα στο χώρο του σχολείου(Σωματείο για την γονεϊκή ισότητα ΓΟΝ.ΙΣ, 2011).

Από ψυχολογική όμως άποψη το διαζύγιο είναι η παύση της έγγαμης συμβίωσης συζύγων και παιδιών, το κλείσιμο μιας πορείας ταραγμένων συζυγικών σχέσεων, το τέλος μιας κρίσης μέσα στην οικογένεια. Στην ουσία το διαζύγιο είναι η πλευρά του γάμου που δεν παρουσιάζει ευτυχία. Στο γάμο η περισσότερη άνθρωποι είναι σαφές ότι διεκδικούν την ευτυχία (Χουρδάκη, 1995).

Με τον όρο ευτυχία εννοούμε μία κατάσταση ευφορίας ψυχικής, μία πληρότητα ψυχική, ένα κίνητρο, που έχει σαν αντίκρισμα την διάθεση του ανθρώπου να θέλει να δημιουργήσει κάτι, να θέλει να αξιοποιήσει τις ικανότητές του, να δημιουργήσει την ζωή του όπως πιστεύει ο ίδιος ότι θα είναι ευτυχισμένος. Η ευτυχία όμως δεν είναι κάτι το χειροπιαστό αλλά εξαρτάται από δύο παραμέτρους.

Η ευτυχία είναι κάτι το υποκειμενικό, είναι στην ουσία προσωπική υπόθεση του καθενός. Είναι σαφές ότι δεν υπάρχουν κάποιοι συγκεκριμένοι παράμετροι, μια επιτυχημένη συνταγή για να γίνει κάποιος ευτυχισμένος. Ο κάθε άνθρωπος ξεχωριστά έχει κάποια δικά του προσωπικά δεδομένα και κριτήρια για να γίνει ευτυχισμένος. Άλλα είναι ποσοτικά και άλλα ποιοτικά. Η αποτυχία της επίτευξης αυτών των στόχων επιφέρει την δυστυχία.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της ευτυχίας είναι η κατάκτηση αυτής. Όλα τα μέλη της οικογένειας μέσα στο γάμο παλεύουν για να κατακτήσουν την ευτυχία. Άλλοι προσπαθώντας να κρατήσουν την φλόγα του πάθους στην σχέση τους, άλλοι πιστεύουν ότι θα κατακτήσουν την ευτυχία με την απόκτηση ενός παιδιού, άλλοι με το να έχουν ένα μεγάλο κύρος μέσα στην κοινωνία, και άλλοι με τα πλούτη και με την μεγάλη ζωή. Όλοι όμως με τον δικό τους ξεχωριστό τρόπο επιδιώκουν την ευτυχία, να νοιώσουν την χαρά και την δικαίωση ότι τα όνειρά τους πραγματοποιήθηκαν. Φυσικά η επίτευξη της ευτυχίας χρειάζεται κόπο, επιμονή, υπομονή, και συμβιβασμό και από τους δύο συντρόφους για να επιτύχει. Όταν όμως το ζευγάρι δεν είναι ψυχολογικά προετοιμασμένο να καταφέρει να λειτουργεί με το εμείς και λειτουργεί μόνο με το εγώ του, αποτυγχάνει και έρχεται η κρίση στον γάμο η οποία επιφέρει και την δυστυχία (Χουρδάκη, 1995).

2.5 Λόγοι Διαζυγίου

Οι λόγοι του διαζυγίου απαριθμούνται περιοριστικά στα άρθρα 1439-1446 του Αστικού Κώδικα και είναι (Σπυριδάκης, 1999). :

- Η διγαμία που διέπραξε ο ένας σύζυγος (Α.Κ 1439).
- Η επιβουλή της ζωής του ενός συζύγου από τον άλλον (Α.Κ 1440).
- Η κακόβουλη εγκατάλειψη του ενός συζύγου από τον άλλον για μια δεκαετία τουλάχιστον (Α.Κ 1441).
- Ο κλονισμός της εγγάμου σχέσεως από υπαιτιότητα του ενός συζύγου ή από κοινή υπαιτιότητα του ενός συζύγου ή από κοινή υπαιτιότητα (Α.Κ 1442).
- Η φρενοβλάβεια του ενός συζύγου, που διαρκεί τέσσερα χρόνια τουλάχιστον (Α.Κ 1443).
- Η λέπρα από την οποία πάσχει ο ένας σύζυγος (Α.Κ 1444).
- Η κήρυξη του ενός συζύγου σε κατάσταση αφάνειας (Α.Κ 1445).
- Η ανικανότητα του ενός συζύγου για συνουσία που υπήρχε πριν τον γάμο και διαρκεί τουλάχιστον τρία χρόνια μετά τον γάμο (Α.Κ 1446).

Ωστόσο, η διαδικασία και η απόφαση του διαζυγίου δεν είναι κάτι που μπορεί να περιοριστεί σε μία σειρά διατάξεων ούτε προκύπτει από την μια μέρα στην άλλη.

Πρόκειται για μια μακροχρόνια κρίση ανάμεσα στο ζευγάρι όπου σαφέστατα επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό όλα τα μέλη της οικογένειας αλλά και το προσωπικό και οικογενειακό περιβάλλον αυτής. Το διαζύγιο είναι ένα γεγονός το οποίο για να πάρει μορφή και να γίνει πράξη χρειάζεται έντονη ψυχολογική δοκιμασία και για τους δύο συζύγους, ανάλογα με την θέση αλλά και με την στάση που παίρνει ο καθένας πάνω σε αυτό το θέμα.

Ακόμη για να φτάσει ένα ζευγάρι στο διαζύγιο διανύει κάποιες χαρακτηριστικές φάσεις οι οποίες εξελίσσονται ως εξής (Χουρδάκη, 1995):

1) ***Η φάση της έντασης στις σχέσεις των συζύγων (στάδιο των πρώτων απογοητεύσεων):*** Είναι η εποχή όπου το ζευγάρι αρχίζει να συνειδητοποιεί και να αντιλαμβάνεται τα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζει ο γάμος τους, χωρίς όμως να μπαίνει στην διαδικασία να σκεφτεί ως λύση το διαζύγιο. Αναπτύσσουν διάφορους μηχανισμούς άμυνας, απωθούν και επικεντρώνονται σε άλλες ενασχολήσεις γιατί δεν έχουν την δύναμη και αρνούνται να αντιμετωπίσουν το μέγεθος αλλά και το βάθος του προβλήματος. Αρνούνται να αποδεχτούν την αποτυχία τους ως προς την αντιμετώπιση και λύση των οικογενειακών τους προβλημάτων, καθώς και την λανθασμένη επιλογή τους. Τα παιδιά σε αυτή την φάση στέκονται ως μάρτυρες της έντασης, την οποία δεν καταλαβαίνουν, ενώ ταυτόχρονα παραμελούνται από τους προβληματισμένους αλλά και αποδιοργανωμένους γονείς τους.

Επίσης άλλα χαρακτηριστικά τα οποία υπάρχουν σε αυτό το στάδιο είναι οι αυξημένες πιθανότητες για εξωσυζυγική σχέση, η αναζήτηση έξω-οικογενειακών στηριγμάτων, μόνιμος εστιασμός στα αρνητικά χαρακτηριστικά, αποτυχημένες προσπάθειες βελτίωσης της σχέσης, προσπάθειες άρνησης της πραγματικότητας και να πείσουμε τον εαυτό μας ότι δεν θα χωρίσουμε, φθορά του αμοιβαίου σεβασμού και συναισθηματική αποξένωση.

2) ***Η φάση της δικαστικής αντιδικίας (στάδιο συναισθηματικού διαζυγίου):***

Στο στάδιο αυτό τα πράγματα είναι πιο ξεκαθαρισμένα. Πλέον το ζευγάρι αντιλαμβάνεται και αρχίζει να διαισθάνεται ότι το διαζύγιο είναι μονόδρομος για την σχέση τους. Είναι η φάση όπου ο ένας αρχίζει να ρίχνει τις ευθύνες στον άλλο, αρχίζουν και

βγαίνουν τα προβλήματα στην επιφάνεια, αρχίζουν οι διαξίφισμοί και η γκρίνια. Επίσης υπάρχει έντονη επιθετικότητα, διάθεση καταστροφής και εκδίκησης. Η αυτοδικία είναι το κύριο χαρακτηριστικό αυτής της φάσης. Τα παιδιά σε αυτήν φάση γίνονται πολλές φορές η αφορμή και το πεδίο συγκρούσεων μεταξύ των γονέων όσο αφορά κυρίως θέματα επιμέλειας και διατροφής. Τα παιδιά διχάζονται, μένουν ψυχολογικά στερημένα και ταρασσεται η ψυχολογική τους ισορροπία.

Άλλα χαρακτηριστικά του διαζυγίου στην συγκεκριμένη αυτή φάση είναι η διαμονή σε χωριστά σπίτια, η επίσκεψη σε δικηγόρο, η ανακοίνωση του διαζυγίου και η ψυχολογική κρίση. Αξίζει να σημειωθεί ότι το συναισθηματικό διαζύγιο δεν καταλήγει πάντα σε νομικό διαζύγιο. Πολλές φορές για λόγους οικονομικούς, άλλοτε για αμοιβαία συμφέροντα και κυρίως για την συναισθηματική και ομαλή ανάπτυξη και ευτυχία των παιδιών το ζευγάρι επιλέγει να μην χωρίσει. Το ζευγάρι αποδέχεται και συμβιβάζεται με την κατάσταση η οποία επικρατεί μέσα στην οικογενειακή εστία και προσπαθεί να βρει τρόπους και λύσεις για να κάνει την ζωή του πιο υποφερτή και να αντιμετωπίσει τα προβλήματα με διαφορετικούς χειρισμούς ώστε να μην δημιουργούνται συγκρούσεις.

3) Η φάση μετά το διαζύγιο (νομικό διαζύγιο): Το νομικό διαζύγιο είναι η απόφαση του ζευγαριού να διαχωρίσει ο καθένας το δρόμο του. Είναι στην ουσία μία νέα κατάσταση όπου το ζευγάρι πρέπει να προσαρμοστεί και ανάλογα με τις πεποιθήσεις και τα όνειρα που έχει το κάθε άτομο ξεχωριστά να ξαναφτιάξει την ζωή του έτσι όπως το ίδιο επιθυμεί. Φυσικά η επιτυχία της προσαρμογής εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Καταρχάς από την προσωπικότητα του ατόμου, από το πόσο έχει διαρκέσει ο γάμος τους, από το φύλο, την ηλικία των συζύγων, από την παρουσία άλλων εξωτερικών μεταβλητών, από το κοινωνικό περιβάλλον του ζευγαριού και την στήριξη που προσφέρει αυτό στο ζευγάρι, καθώς και τον βαθμό αποδιοργάνωσης, που η κρίση του γάμου προκάλεσε στην προσωπικότητα του κάθε συζύγου. Σε αυτό το στάδιο πρέπει να τονίσουμε ότι σε πολλές περιπτώσεις το ζευγάρι χρειάζεται και την βοήθεια ειδικών αλλά και όπως αναφέρθηκε και παραπάνω και του οικογενειακού περιβάλλοντος σε περίπτωση όπου είτε το παιδί, είτε ο γονέας βιώσει το κοινωνικό στίγμα και την απόρριψη.

Επίσης άλλα χαρακτηριστικά του σταδίου αυτού είναι η καλύτερη επικοινωνία με τον πρώην σύζυγο, η προσαρμογή στα νέα δεδομένα, η αποκατάσταση της ισορροπίας στις σχέσεις με το περιβάλλον, η ελπίδα για μια νέα προοπτική ζωής. Τέλος αφού περάσει το

ζευγάρι ένα μεγάλο χρονικό διάστημα για να καταφέρει να προσαρμοστεί με την νέα του ζωή, μετά πια από χρόνια διαφορετικά συναισθήματα πλέον το κατακλύζουν όπως συγχώρεση, σεβασμός του άλλου και νέοι κοινωνικοί ρόλοι, ανάπτυξη της συναισθηματικής ωρίμανσης και δυνατότητα για δημιουργία νέας σχέσης.

Υπάρχουν και ζευγάρια τα οποία μπορεί να μην κατάφεραν να κάνουν ένα επιτυχή γάμο, αλλά κατάφεραν να κάνουν ένα επιτυχές διαζύγιο. Επιτυχές ονομάζεται το διαζύγιο στο οποίο και οι δύο σύζυγοι πολιτισμένα κατέληξαν στην απόφαση να πάρουν ξεχωριστούς δρόμους ο καθένας (Χουρδάκη, 1995). Πολλές φορές το διαζύγιο είναι η καλύτερη λύση όταν μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον επικρατούν έντονοι διαξιφισμοί και συχνές συγκρούσεις. Η κοινή απόφαση του διαζυγίου δείχνει ένα ζευγάρι το οποίο έκρινε ώριμα και με σύνεση πέρα από μικροπρέπειες και εγωισμούς ότι δεν μπορούν να συνεχίσουν την κοινή τους ζωή μαζί και ότι με την λήξη του γάμου τους θα γινόταν περισσότερο ευτυχισμένοι οι ίδιοι αλλά και τα παιδιά τους (Χουρδάκη, 1995)

Η ύπαρξη των παιδιών δεν ματαιώνει την απόφαση των συζύγων όσο αναφορά την λήξη του γάμου τους . Είναι αποφασισμένοι να ξαναρχίσουν μια νέα ζωή και να γίνουν ευτυχισμένοι, έστω και αν τα παιδιά τους είναι αντίθετα με αυτή την άποψη. Υπάρχουν και περιπτώσεις όπου οι γονείς εκφράζουν αρνητικά συναισθήματα προς τα παιδιά τους γιατί θεωρούν ότι είναι εμπόδιο για να ξαναφτιάξουν την ζωή τους. Επίσης υπάρχουν και περιπτώσεις γονιών οι οποίοι για να απαλλαγούν από τυχόν τύψεις που νοιώθουν και για να υποστηρίξουν την άποψη τους απαντούν «τα παιδιά μου έχουν όλη την ζωή μπροστά τους για να γίνουν ευτυχισμένα και κάποια στιγμή θα με συγχωρέσουν, ενώ για μένα αυτή είναι η ευκαιρία για να ξαναφτιάξω την ζωή μου»

Τέλος υπάρχει και ένα μεγάλο κομμάτι γονέων οι οποίοι νοιώθουν ενοχές και τύψεις για την κατάσταση την οποία πρόκειται να βιώσουν τα παιδιά τους, χωρίς όμως αυτό να αλλάζει την αρχική τους απόφαση. Θεωρούν ότι με άλλους τρόπους, όπως δώρα και άλλες αναπληρώσεις τα παιδιά θα τους κατανοήσουν, ότι οι γονείς τους δεν ήταν ευτυχισμένοι μαζί και στο τέλος θα τους συγχωρήσουν.

Τα παιδιά τώρα από την άλλη πλευρά είναι σαφές ότι βασανίζονται, και ταλαιπωρούνται με όλη αυτή την ψυχοφθόρα κατάσταση. Έχει αποδειχθεί ότι τα παιδιά των διαζευγμένων γονέων λόγω της τραυματισμένης τους ψυχής, μεταφέρουν αυτού του είδους τα συναισθήματα αργότερα και στο δικός τους σπίτι. Επιπλέον σε κάποιες περιπτώσεις αυτά

τα παιδιά δεν έχουν καταφέρει να ολοκληρωθούν σαν προσωπικότητες ή να ωριμάσουν με αποτέλεσμα να μην μπορούν να δεχθούν και να αγαπήσουν πραγματικά έναν άνθρωπο (Χουρδάκη, 1995).

Σύμφωνα με τον Αμερικανό ψυχολόγο Alexander (στο Χουρδάκη, 1995) το διαζύγιο είναι ένα γεγονός το οποίο θα δημιουργήσει θύματα και στους δύο συζύγους ανεξάρτητα με ποιους θα είναι αυτός ο οποίος θα έχει πάρει την απόφαση να χωρίσει. Ο Alexander θεωρεί πως « κανείς δεν είναι ευτυχισμένος όταν χωρίζει, γιατί τα προβλήματα που προκύπτουν είναι πολυάριθμα και δύσκολα και συνδέονται με μια κατάσταση ενοχλητική που αποκαλύπτει το βάθος της ανθρώπινης μικροπρέπειας και μια διάθεση βασανισμού και μαρτυρίου του άλλου».

Μετά το διαζύγιο οι άνθρωποι περνάνε από μια διαδικασία θρήνου γιατί όπως αναφέραμε και παραπάνω ο χωρισμός είναι ένας μικρός θάνατος. Τα στάδια του θρήνου περιλαμβάνουν (Lowenstein, 1979) :

- Ø Συναισθηματική παράλυση με ξεσπάσματα θλίψης και θυμού.
- Ø Για κάποιο χρονικό διάστημα αίσθημα αναζήτησης του προσώπου που έχει φύγει.
- Ø Αποδιοργάνωση και απελπισία.
- Ø Ανασυγκρότηση σε όλα τα επίπεδα της προσωπικής ζωής σε μεγαλύτερο η μικρότερο βαθμό

Οι άνθρωποι πλέον έχουν περάσει τόσο έντονες καταστάσεις που βρίσκονται σε μια μεγάλη συναισθηματική φόρτιση όπου δεν μπορούν να ελέγξουν τα συναισθήματά τους και αντιδρούν με ακραίους τρόπους και συμπεριφορές. Δεν υπάρχουν πια μέτρια συναισθήματα αλλά όλα τα συναισθήματά τους φτάνουν σε ακρότητες.

Καταρχάς το άτομο πιθανόν να εμφανίσει μια έντονη εκδικητική στάση. Η στάση αυτή εμφανίζεται κυρίως σε αυτούς που δεν αποφάσισαν η ίδιοι το διαζύγιο, αλλά του συντρόφου τους. Τα άτομα αυτά προσπαθούν και σκέφτονται ποικίλους τρόπους για να δημιουργήσουν μια ψυχική ένταση στο σύντροφό τους, δημιουργία τύψεων και ενοχών. Επιδιώκουν δηλαδή την προσωπική δυστυχία του πρώην συντρόφους τους (Χουρδάκη, 1995).

Επίσης ένα άλλο γνώρισμα είναι η τάση για αποκοπή από το παρελθόν. Υπάρχει μια έντονη διάθεση τα άτομα να προσπαθούν να ξεχάσουν και να διαγράψουν οτιδήποτε τους συνδέει με την προηγούμενη περίοδο της ζωής τους. Θεωρούν ότι ήταν μια κατάσταση που τους βάραινε και τους τυραννούσε και προσπαθούν να ξεφύγουν από αυτήν, κυρίως στην περίπτωση που υπάρχει και ένα τρίτο πρόσωπο στην ζωή τους. Τα άτομα τα οποία έχουν περισσότερο την ανάγκη να διαγράψουν όσο γίνεται πιο γρήγορα το παρελθόν είναι τα άτομα τα οποία είχαν την πρωτοβουλία του διαζυγίου (Χουρδάκη, 1995).

Αντίθετα τα άτομα τα οποία δέχονται το διαζύγιο έχουν την ανάγκη και την τάση να συζητούν για το γεγονός αυτό, για τις πίκρες αλλά και για την ψυχολογική και συναισθηματική τους κατάπτωση μετά το διαζύγιο. Ανακουφίζονται ξαναζώντας την κατάσταση που έχουν περάσει και πολλές φορές ζουν με την ελπίδα ότι ο σύντροφός τους θα επιστρέψει ξανά (Χουρδάκη, 1995).

Τέλος ένα άλλο χαρακτηριστικό είναι το άγχος και ο φόβος για το άγνωστο. Αναντίρρητα το διαζύγιο είναι το τέλος μιας κατάστασης και το ξεκίνημα μιας νέας αρχής. Πολλές φορές όμως το ξεκίνημα μιας καινούργιας αρχής είναι κάτι το αβέβαιο, είναι ο φόβος για το άγνωστο. Το άτομο συνειδητοποιεί ότι αλλάζει όλη του ζωή, οι συνήθειές τους, το κοινωνικό του περιβάλλον (κοινοί φίλοι) και πρέπει από την αρχή να αναπροσδιορίσει τους στόχους του και να βάλει την ζωή του σε μια τέτοια κατεύθυνση χωρίς λάθη και ψυχολογικές αναταράξεις. Αντίθετα υπάρχουν και άνθρωποι οι οποίοι δεν έχουν το ψυχικό σθένος να ανταπεξέλθουν μόνη τους σε μια τόσο ψυχοφθόρα κατάσταση με αποτέλεσμα να επιλέγουν την συμπαράσταση και την βοήθεια τρίτων προσώπων. Έχουν την ανάγκη για ψυχολογική υποστήριξη, για καθοδήγηση, για συμβουλή ούτως ώστε τα άτομα αυτά να μπορέσουν να δουν την αισιόδοξη πλευρά της ζωής και να προχωρήσουν παρακάτω (Μαρία Χουρδάκη, 1995).

Σύμφωνα με όσα παρατηρήσαμε παραπάνω ότι το διαζύγιο είναι ένα γεγονός το οποίο μας αναστατώνει και προκαλεί ένα αναβρασμό στον συναισθηματικό μας κόσμο. Κάποιες τακτικές αυτοβοήθειας για να εξωτερικεύσει το άτομο τα συναισθήματά του και για να νοιώσει καλύτερα είναι οι εξής (www.pryche.gr, 2009) : Το άτομο είναι καλό για να ξαναβρεί την χαμένη του ισορροπία να ζητήσει βοήθεια από κάποιο ειδικό ή και από κάποιο φίλο του.

- Να ξεκινήσει να ασχολείται με νέες δραστηριότητες και ενδιαφέροντα ούτως ώστε να έρχεται σε επαφή με άλλους ανθρώπους
- Να εξωτερικεύει τα συναισθήματά και τις σκέψεις του γράφοντάς τα σε ένα χαρτί.
- Να κρατάει ημερολόγιο γράφοντας τα συναισθήματα, τους προβληματισμούς και τις ανησυχίες του.
- Να μην επιτρέψει τον εαυτό του να γίνει θύμα των καταστάσεων και να χάσει την υπερηφάνεια του.
- Τέλος να μην προσπαθήσει από το άγχος και το φόβο για το άγνωστο να λύσει όλα τα προβλήματα του εδώ και τώρα. Το άτομο πρέπει να περάσει από την φάση της οδύνης για να μπορέσει να ορθοποδήσει ξανά.

2.6 Συνέπειες του διαζυγίου στους συζύγους

Ο χωρισμός εκ των πραγμάτων αποτελεί ένα σημαντικό ναρκισσιστικό πλήγμα το οποίο φέρνει οδύνη και επηρεάζει τον ψυχισμό του κάθε εμπλεκόμενου. Ο ψυχικός πόνος, που προέρχεται από τον χωρισμό, είναι μεγάλος και για τους δυο συζύγους. Οι συνέπειες μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε επίπεδο ψυχολογικό και συναισθηματικό, οικονομικό, κοινωνικό, σε μεταβλητές που σχετίζονται με την οικογένεια και τους φίλους αλλά και σε νομικές.

Πιο αναλυτικά, Οι συναισθηματικές συνέπειες του διαζυγίου είναι η οδύνη, η οργή για τον σύντροφο, η μοναξιά αλλά και άγχος για το πως θα τα καταφέρουν με τα παιδιά ή το παιδί αλλά και με τον εαυτό τους (Αντωνιάδου, 1993).

Η απόφαση του διαζυγίου και ο χωρισμός που ακολουθεί προκαλεί ποικίλες συναισθηματικές αντιδράσεις. Οι αλλαγές αυτές που επέρχονται μετά το διαζύγιο σχετίζονται με όλους τους τομείς της ζωής του ατόμου. Έτσι επηρεάζεται η καθημερινή ζωή του ατόμου και συναισθήματα όπως ο θρήνος και η αποδιοργάνωση βρίσκονται σε ένταση (Lowenstein, 1979).

Αμέσως μετά τον χωρισμό υπάρχουν διαφορές συναισθημάτων όσον αφορά αυτόν που εγκαταλείπει την σχέση και αυτόν που εγκαταλείπεται. Αυτοί που παίρνουν την

πρωτοβουλία να χωρίσουν και αισθάνονται τύψεις, άγχος αλλά και αγωνία για το πλήγμα που προκάλεσε αυτή τους η απόφαση. Συχνά, μέσα από απόψεις αλλά και επιπλήξεις τρίτων αρχίζουν να πιστεύουν ότι τους αξίζει αυτό το συναίσθημα (Rojas, 1998).

Αμφισβητούν την ικανότητα τους να συνάψουν νέες υγιείς σχέσεις. Ακόμη, αμφιταλαντεύονται κατά πόσο θα είναι πιστοί στην νέα σχέση αλλά και κατά πόσο θα μπορέσουν να καλύψουν την συναισθηματικές απαιτήσεις του άλλου για αγάπη και αφοσίωση (Rojas, 1998).

Από την άλλη, αυτοί που εγκαταλείφθηκαν κατακλύζονται από οδυνηρά συναισθήματα. Νιώθουν ότι προδόθηκαν και εξαπατήθηκαν και σκέφτονται ότι δεν είχαν την ευκαιρία να πάρουν εκδίκηση και να ανταποδώσουν την ταπεινωτική απόρριψη και την προσβολή της οποίας έγιναν αντικείμενο. Τα συναισθήματα αυτά τους πλήγωσαν και τους οδηγούν σε επιθετική συμπεριφορά προς τον άλλο σύζυγο (Αντωνιάδου, 1993).

Πολλές φορές, λόγω αυτών των δυσάρεστων συναισθημάτων νιώθουν ότι οι φίλοι, οι συγγενείς ακόμα και οι γείτονες δεν τους σέβονται με αποτέλεσμα να μην σέβονται οι ίδιοι τον εαυτό τους. Αμφιβάλουν για το αν θα καταφέρουν να εμπιστευτούν και να αγαπήσουν ξανά στο μέλλον. Συνέπεια αυτού πολλές φορές είναι η απομόνωση και η μοναξιά (Rojas, 1998).

Ωστόσο, κάποια συναισθήματα, την περίοδο του χωρισμού, είναι κοινά και για τους δυο εμπλεκόμενους. Συγκεκριμένα, το αίσθημα της απογοήτευσης τόσο για αυτόν που φεύγει όσο και για αυτόν που μένει είναι έντονο. Αυτοί που εξαπατήθηκαν νιώθουν επί πλέον προδομένοι, απατημένοι και ταπεινωμένοι από όλους(Αντωνιάδου, 1993). . Αρκετές φορές, τα χωρισμένα ζευγάρια κατακλύζονται από συναισθήματα χαράς, ανακούφισης, και ευτυχίας. Συναισθήματα όμως εφήμερα καθώς με την πρώτη δυσκολία μετατρέπονται σε θλίψη άγχος και φόβο (Αντωνιάδου, 1993).

Νέες καταστάσεις και εκπλήξεις που ακολουθούν όπως ότι η μοναξιά είναι το ίδιο επίπονη και σκληρή όπως ήταν και πριν με την παρουσία του συζύγου. Αυτοί που μένουν πίσω νιώθουν αποξένωση καθώς η μοναξιά βρίσκεται στον ίδιο τους τον εαυτό. Αισθάνονται απομονωμένοι και ξεκομμένοι από τον κόσμο που γνώριζαν και άνηκαν. Επίσης πολλά ζευγάρια παραπονιούνται ότι δεν μπορούν να συγκεντρωθούν στην δουλειά τους ή ότι δε μπορούν να κοιμηθούν ή δεν έχουν όρεξη (Kirk, 2002).

Συνηθισμένο χαρακτηριστικό αποτελεί η ξαφνική αλλαγή της ψυχικής διάθεσης. Συγκεκριμένα, αναφέρουν μια κατάσταση στην οποία την μια στιγμή αισθάνονται βαθιά θλίψη και στεναχώρια και την άλλη νιώθουν χαρούμενα συναισθήματα χωρίς συγκεκριμένο λόγο. Αυτές οι εναλλαγές αποπροσανατολίζουν και δημιουργούν επιπλέον άγχος αλλά και ερωτηματικά αν αυτή τους η αντίδραση είναι υγιής (Κατσίκης, 2002).

Ο κλονισμός ενός γάμου και η οριστική διάλυση αυτού αφήνει στους χωρισμένους ένα αίσθημα αποτυχίας. Το αίσθημα αυτό με την σειρά του θα τους πληγώσει, θα υποβαθμίσει την αξία τους και θα μειώσει την αυτοπεποίθησή τους. Επιπρόσθετα, είναι έντονο το αίσθημα της αδικίας, του πόνου και της λύπης (Χατζηχρήστου, 1999).

Η κοινωνική και συναισθηματική καταξίωση, η αίσθηση ταυτότητας, που προσφέρει ένας γάμος με το χωρισμό αλλάζουν. Όσοι χωρίζουν ξαφνικά έρχονται αντιμέτωποι με έντονες αλλαγές στην καθημερινότητά τους. Οι αλλαγές αυτές τους δημιουργούν έντονο το συναίσθημα της θλίψης, της ενοχής, της χαμηλής αυτοπεποίθησης, θυμό, αίσθηση απόρριψης αλλά και αυτό-λύπησης. Συναισθήματα τα οποία νιώθουν οι εμπλεκόμενοι ο καθένας σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό (Χατζηχρήστου, 1999).

Γενικά, μετά το διαζύγιο οι σύζυγοι πλήττονται από έντονο άγχος και ανασφάλεια. Ο γονέας που έχει αναλάβει την επιμέλεια των παιδιών θα πρέπει να αντιμετωπίσει εκτός από τα παραπάνω συναισθήματα και ζητήματα όπως η νέα μειονεκτική οικονομική κατάσταση, την απουσία υποστήριξης για την φροντίδα των παιδιών αλλά και προβλήματα που έχουν να κάνουν με την επιμέλεια όπως τις επισκέψεις από το πατέρα και πολλά άλλα ζητήματα που προκύπτουν (Χατζηχρήστου, 1999).

Από την άλλη ο σύζυγος που δεν έχει την επιμέλεια έρχεται αντιμέτωπος με φόβους όπως οι σχέσεις του με τα παιδιά θα αλλάξουν, νιώθει μοναξιά και αυτό-κατηγορείται για τον αποτυχημένο του γάμο αλλά και μίσος που δημιουργείται μέσα από τις συγκρούσεις για την επιμέλεια (Χατζηχρήστου, 1999).

Ιδιαίτερα οξυμμένα προβλήματα μετά τον χωρισμό αντιμετωπίζουν οι γυναίκες. Προβλήματα οικονομικής και επαγγελματικής φύσεως αλλά και οικογενειακών και προσωπικών σχέσεων. Πολλές γυναίκες που δεν εργάζονταν πριν το διαζύγιο τώρα αναγκάζονται να εργασθούν. Οι ίδιες καλούνται τώρα να λύσουν τα οικονομικά, συναισθηματικά προβλήματα δικά τους αλλά και των παιδιών τους. Συνήθως οι γυναίκες

αισθάνονται πιο στιγματισμένες από το διαζύγιο από ότι οι άνδρες και οι πιθανότητες ενός γάμου συγκριτικά με τους άνδρες είναι μικρότερες. (Κυριακίδης , 2000).

Βέβαια, υπάρχουν πολλές περιπτώσεις γυναικών οι οποίες μετά από αρκετά χρόνια γάμου αποφασίζουν να χωρίσουν για να αποκτήσουν ανεξαρτησία στην ζωή τους. Αυτό συναντάται συχνά στις γυναίκες- νοικοκυρές οι οποίες μετά τον χωρισμό αποφάσισαν να εργασθούν και να ξεκινήσουν επαγγελματική καριέρα εκτός σπιτιού. Η επιτυχία της επαγγελματικής τους πορείας, τους δημιουργεί ανακούφιση και ικανοποίηση που η επιτυχία προέρχεται από την ελευθερία που έχουν αποκτήσει. Επίσης, νιώθουν ανεξαρτησία καθώς δεν εξαρτώνται από τον άντρα ούτε από κανέναν άλλον (Dolto, 1997).

Στο πλαίσιο των οικονομικών συνεπειών η νέα κατάσταση θα επιφέρει αλλαγές και σε βιοτικό επίπεδο όσον αφορά την οικονομική άνεση του καθενός. Επιπλέον, αν υπάρχουν παιδιά απασχολεί τους γονείς η φροντίδα και η ανατροφή τους. Συνήθως η νέα οικονομική κατάσταση θα υποβαθμιστεί. Αυτός που αναλαμβάνει την ανατροφή των παιδιών, συνήθως η μητέρα, θα αναγκασθεί να εργαστεί ακόμα και αν εργάζεται να βρει δεύτερη δουλειά για να ανταπεξέλθει. Έτσι το εισόδημα μειώνεται αισθητά. Επίσης, πιθανόν να καταφύγει στην Πρόνοια αν τα παιδιά είναι μικρής ηλικίας ώστε να λαμβάνει κάποιο βοήθημα. Σε πολλές περιπτώσεις, παρά τις αποφάσεις του δικαστηρίου, ο γονιός δεν πληρώνει την διατροφή με αποτέλεσμα να δημιουργείται μεγάλη οικονομική δυσχέρεια. Σε περιπτώσεις ιδιαίτερα που ο σύζυγος δεν ήθελε το διαζύγιο σταματά εντελώς την καταβολή της διατροφής με σκοπό την εκδίκηση της συζύγου. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι τόσο για τον γονέα που έχει αναλάβει την επιμέλεια όσο και τα παιδιά να αλλάζει το κοινωνικό τους επίπεδο και δραστηριότητες τους και να δημιουργείται άγχος και σύγχυση (Παπαχριστόπουλος, 2011).

Υπάρχουν και πατέρες που αναλαμβάνουν την επιμέλεια και αναγκάζονται, ειδικά, αν είναι μικρής ηλικίας τα παιδιά να εγκαταλείψουν την δουλειά τους. Και αυτός επίσης μπορεί να λάβει βοήθημα ανατροφής από την Πρόνοια αν τα παιδιά είναι μικρής ηλικίας. Ακόμη, μετά το διαζύγιο αρκετοί πωλούν το σπίτι που διέμεναν και καθένας παίρνει το μερίδιο του. Και πάλι αυτό το ποσό δεν είναι ικανό να ανταποκριθεί στις ανάγκες κανενός από τους δυο συζύγους. Ελάχιστες περιπτώσεις συζύγων που έχουν αναλάβει την κηδεμονία είναι ικανοί να ανταποκριθούν οικονομικά ώστε να μπορούν να συντηρούν άνετα δυο οικογένειες (Kirk, 2000).

Στην περίπτωση που η οικονομική κατάσταση ήταν πριν τον χωρισμό δύσκολη με το διαζύγιο ενδέχεται να χειροτερεύσει. Στη περίπτωση που υπάρχει οικονομική ευχέρεια αλλά και υποστηρικτικό δίκτυο συγγενών και φίλων το οικονομικό πρόβλημα δεν θα είναι έντονο. Το διαζύγιο αδιαμφισβήτητα αποτελεί δύσκολη κατάσταση και χρειάζεται ιδιαίτερη μεταχείριση καθώς προκύπτουν ζητήματα οικονομικά, κοινωνικά αλλά και προσωπικά (Rojas, 1998).

Σε κοινωνικό επίπεδο, αρχικά το διαζύγιο ενδέχεται να επηρεάσει την κοινωνική ταυτότητα του ατόμου. Η κοινωνική ταυτότητα του ατόμου διαμορφώνεται σε συνδυασμό με τον οικογενειακό, συζυγικό, επαγγελματικό ρόλο αλλά και γενικότερα τις σχέσεις με άλλα άτομα. Στην περίπτωση που κάποιος έχει επενδύσει στον συζυγικό ρόλο το διαζύγιο θα του δημιουργήσει μεγάλο κενό και μια αίσθηση ότι η κοινωνική του ταυτότητα χάνεται (Αντωνιάδου, 1994).

Η απώλεια της ταυτότητας θα είναι ιδιαίτερα έντονη στα πρώτα στάδια του διαζυγίου. Στην φάση αυτή το άτομο νιώθει χαμένο και ο κόσμος του έχει καταρρεύσει. Το παρελθόν του, του φαίνεται αποτυχημένο και όσα έχει επενδύσει σε αυτό ήταν χαμένος χρόνος. Όσα αποτελούσαν την κοινωνική ταυτότητα μοιάζουν να έχουν εξαφανιστεί και το μέλλον να μην έχει σκοπό και προορισμό (Rojas, 1998).

Συχνά, αίσθημα απώλειας τη κοινωνικής ταυτότητας αισθάνονται ακόμη και οι σύζυγοι που με τη θέληση τους εγκατέλειψαν τον σύντροφό τους. Υπάρχουν και οι περιπτώσεις που το διαζύγιο και η απελευθέρωση από τον καταπιεστικό γάμο βοηθά να αποκτήσουν την χαμένη κοινωνική τους ταυτότητα και να δουν ποιοι πραγματικά είναι (Kirk, 2002).

Επιπλέον, δυστυχώς ακόμη και σήμερα υπάρχει ένα είδος άτυπου στιγματισμού για τους διαζευγμένους. Ο στιγματισμός εξακολουθεί να βαραίνει όσους χωρίζουν, ιδιαίτερα αυτούς που χωρίζουν μετά από χρόνια γάμου. Ο σχολιασμός κακόβουλος ή όχι αποτελεί μέρος των ζητημάτων που αντιμετωπίζουν οι πρώην σύζυγοι. Μέσα από την προσπάθεια τους να ξεδιαλύνουν αυτά τα ζητήματα θα έχουν σαν αποτέλεσμα και την απώλεια πολλών φιλικών τους σχέσεων.

Εντονότερο πρόβλημα μομφής στιγματισμού αντιμετωπίζουν ζευγάρια που παντρεύτηκαν γύρω στα μισά του 20ου αιώνα και επένδυσαν στην ιδέα του «γάμου ώσπου

να μας χωρίσει ο θάνατος» και τα διαζύγια ήταν λιγότερα. Για την νέα γενιά ισχύει λιγότερο αυτή η ιδέα του ιδανικού γάμου. Δεν αποκλείεται, η περίπτωση συγγενών και φίλων των διαζευγμένων να μην έχουν προσωπική εμπειρία διαζυγίου, με αποτέλεσμα αυτούς που χωρίζουν να τους αντιμετωπίζουν ως ακατάλληλους και να τους αποφεύγουν. Ο στιγματισμός ακόμη και αν δεν εκφράζεται ανοιχτά, εξακολουθεί να υπάρχει (Kirk, 2002).

Ωστόσο υπάρχουν και άλλες μεταβλητές οι οποίες επεμβαίνουν και επηρεάζονται από ένα διαζύγιο όπως είναι οι γονείς του ζευγαριού. Συχνά παρατηρείται αρκετά ζευγάρια που αποφασίζουν να χωρίσουν το καθυστερούν καθώς φοβούνται την πιθανή απόρριψη από συγγενείς και φίλους αλλά και την κριτική στάση. Επίσης φοβούνται ότι οι συγγενείς θα εμπλακούν και θα ασκήσουν έντονη πίεση στο οικογενειακό τους περιβάλλον.

Η αντίδραση της οικογένειας του ζευγαριού ποικίλει ανάλογα με την σύνθεσή της, τις σχέσεις μεταξύ των μελών αλλά και τις πολιτισμικές αξίες που την πλαισιώνουν. Σε κάθε περίπτωση το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον γονείς, αδέρφια διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην διαδικασία του χωρισμού. Όπως παρατηρείται σε καταστάσεις κρίσεις όπως επαγγελματική αποτυχία, ασθένεια, θάνατος επηρεάζουν τον κάθε τομέα της ζωής της οικογένειας έτσι και το διαζύγιο ασκεί επιρροή στην οικογένεια και στα αδέρφια του ζευγαριού.

Αρκετά ζευγάρια, που χωρίζουν αναγκάζονται να γυρίσουν στο πατρικό τους σπίτι. Αυτό, δημιουργεί φόβο καθώς η επιστροφή ξανά στους γονείς φοβούνται πιστεύουν ότι θα τους κάνει να φέρονται σαν παιδιά και θα τους θυμίσει παλιά συναισθήματα εξάρτησης αλλά χωρίς να είναι πλέον σε αυτήν την θέση.

Αρκετοί γονείς, με το άκουσμα του χωρισμού, κυριαρχούνται από αισθήματα έκπληξης και θλίψης. Προσπαθούν να βοηθήσουν προσφέροντας στήριξη και ανακούφιση. Αντίθετα, άλλοι γονείς νιώθουν οργή και κατηγορούν τα παιδιά τους δίνοντας την αίσθηση ότι είναι υπεύθυνα για αυτήν τη αποτυχία. Κάποιοι, νιώθουν οι ίδιοι υπεύθυνοι και ότι δεν τα διαπαιδαγόγησαν σωστά ώστε να διατηρήσουν ένα γάμο. Ορισμένοι, νιώθουν ντροπή και θεωρούν ότι είναι οι ίδιοι υπεύθυνοι για την απόρριψη από τους φίλους την κοινωνία. Άλλοι, το θεωρούν ατιμωτικό και βασανίζονται να παραδεχθούν ότι έχει συμβεί στην οικογένεια τους. Αποτελεί γεγονός ότι το διαζύγιο είναι για πολλές οικογένειες μια άγνωστη εμπειρία και δεν ξέρουν πως πρέπει να αντιδράσουν ή τι πρέπει να πουν. Για τον λόγο αυτό, καλό είναι το ζευγάρι να προσπαθήσει αιτιολογήσει τον χωρισμό ώστε να μπορέσουν να τον

κατανοήσουν οι γονείς, αλλά και τα παιδιά, και να το δεχθούν. Όταν υπάρχουν προφανείς λόγοι και το συγγενικό περιβάλλον τους γνωρίζει, όπως εγκατάλειψη συζυγικής στέγης, αλκοολισμός ή βία δείχνει μεγαλύτερη ανοχή σε σύγκριση με λόγους όπως ασυμφωνία χαρακτήρων (Rojas, 1998).

Με τον καιρό οι γονείς, αποδέχονται την κατάσταση και πλησιάζουν τα παιδιά τους και τους προσφέρουν στήριξη και βοήθεια. Για τα χωρισμένα ζευγάρια είναι σημαντικό να χτίσουν την εμπιστοσύνη των γονιών τους, που πιθανόν χάθηκε αυτό το διάστημα, βοηθώντας έτσι να αποκτήσουν εμπιστοσύνη ξανά για τον ίδιο τους τον εαυτό (Κυριακίδης,2000).

Η κατάσταση μπορεί να είναι η ίδια σε περίπτωση που υπάρχουν αδέρφια. : Με το άκουσμα το χωρισμού τα αδέρφια συνήθως δείχνουν να νιώθουν λύπη και προσφέρουν αλληλεγγύη και στήριξη. Ανάλογα με τις σχέσης που έχουν μεταξύ τους κάποιοι αισθάνονται ένα είδος δικαίωσης γιατί είχαν εξαρχής αρνητική γνώμη για τον συντρόφου, ή στις περιπτώσεις αντιζηλίας ότι ο αδελφός τα κάνει πάντα καλύτερα τώρα διαψεύδει αυτή την γνώμη. Επίσης άλλα αδέρφια νιώθουν άγχος και ανησυχία για το αντίκτυπο που θα έχει αυτός ο χωρισμός στην δική τους ζωή και αν θα έχουν και οι ίδιοι αυτήν την πορεία. Επιπρόσθετα, βασανίζονται από σκέψεις όπως τι θα πουν στους φίλους τους και γενικότερα στην κοινωνία. Αναντίρρητα, το οικογενειακό περιβάλλον αποτελεί πηγή υποστήριξης και αγάπης για τα ζευγάρια που χωρίζουν ιδιαίτερα το πρώτο χρονικό διάστημα του χωρισμού (Rojas, 1998).

Επιπρόσθετα, η παρουσία και επίδραση του φιλικού περιβάλλοντος είναι καταλυτική σε ένα διαζύγιο. Τα χωρισμένα ζευγάρια νιώθουν ανακούφιση να μιλούν για αυτό που τους συνέβη. Αν και αυτό προσφέρει ανακούφιση το να μιλούν για ενδόμυχες λεπτομέρειες της σχέσης, να ρίχνουν την ευθύνη στον άλλο σύζυγο, αντιδράσεις που στην πορεία μετανιώνουν καθώς νιώθουν ντροπή που μοιράστηκαν λεπτομέρειες της προσωπικής τους ζωής Ο φίλος ακούγοντας όλες αυτές τις λεπτομέρειες και τις προσωπικές ιστορίες νιώθει λύπη, άγχος πολλές φορές και θυμό καθώς αισθάνεται ότι χρησιμοποιείται (Kirk, 2000).

Συγκεκριμένα οι στενοί φίλοι του ζευγαριού αντιλαμβάνονται την αλλαγή στην σχέση του ζευγαριού και οι εμπλεκόμενοι τους πιέζουν να πάρουν το μέρος του ενός ή του άλλου. Αποτέλεσμα αυτού, είναι ότι πολλές δυνατές φιλίες χάνονται όταν τους βάζουν να επιλέξουν. Γενικότερα, αυτοί που χωρίζουν απομακρύνονται και οι ίδιοι σιγά-σιγά από τις

παρέες που έκαναν ως παντρεμένοι με αποτέλεσμα να νιώθουν μοναξιά και κοινωνική απομόνωση (Dolto, 1997).

Τέλος, σε επίπεδο νομικών συνεπειών ξεκινώντας από τις σχέσεις μεταξύ των συζύγων Μετά την λύση του γάμου παύει να ισχύει η υποχρέωση των συζύγων για κοινή συμβίωση και αποφάσεις αλλά και το κώλυμα της διγαμίας. Επίσης λήγει η αναστολή της παραγραφής των αξιώσεων του ενός συζύγου από τον εναντίον του άλλου. Ο ή η σύζυγος που έχουν λάβει το επώνυμο του άλλου συζύγου κατά κανόνα λαμβάνουν το δικό τους επώνυμο. Εξαιρέση, αποτελεί η περίπτωση που έχουν αποκτήσει φήμη επαγγελματική ή καλλιτεχνική με αυτό το επώνυμο και επιθυμούν να το διατηρήσουν. Επιπρόσθετα, η εξ αγχιστείας συγγένεια που έχει δημιουργηθεί μεταξύ των εξ αίματος συγγενών του ενός συζύγου με τους εξ αίματος συγγενείς του άλλου συζύγου συνεχίζει να υπάρχει και μετά το διαζύγιο (Κατσίκης, 2002).

Όσον αφορά την κατανομή της περιουσίας, μετά το διαζύγιο ο καθένας από τους εμπλεκόμενους δικαιούται να λάβει τα ακίνητα που του ανήκουν, ακόμα και στην περίπτωση που τα χρησιμοποιούσαν και οι δυο σύζυγοι και εφόσον δεν αποδεικνύει ο άλλος σύζυγος το αντίθετο. Επίσης στην περίπτωση που ο σύζυγος αρνείται να αποδώσει το ακίνητο στον κάτοχο που τεκμαίρετε, έχει όλες τις εμπράγματες και ενοχικές αγωγές. Το ίδιο ισχύει και για την οικογενειακής στέγη. Τα περιουσιακά στοιχεία που αποκτήθηκαν μετά τον γάμο από τον έναν ή τον άλλον σύζυγο δημιουργείται η αξίωση συμμετοχής του άλλου σε αυτά. Τέλος, σε περίπτωση κοινοκτημοσύνης μετά την λύση του γάμου παύει να ισχύει και ο καθένας λαμβάνει ότι του ανήκει σύμφωνα με την διάταξης περί λύσεως της κοινωνίας και διανομής κοινών πραγμάτων(Αντωνιάδου,1994).

2.7 Ανακοίνωση διαζυγίου στα παιδιά

Η ιδανική κατάσταση ζωής για το κάθε παιδί είναι οι γονείς να μένουν πάντα μαζί αγαπημένοι. Πολλές φορές όμως τα προβλήματα που εμφανίζονται στην σχέση των δυο γονέων αντιστοιχεί με το γκρέμισμα του κόσμου του παιδιού. Το γεγονός αυτό αποτελεί τραυματική και επώδυνη εμπειρία. Τα περισσότερα παιδιά από μικρή ηλικία είναι σε θέση να καταλάβουν οποιαδήποτε αλλαγή υπάρξει στην σχέση των γονέων. Δίνουν μεγάλη σημασία στα λεκτικά σημάδια όσο και στα μη λεκτικά.

Εξάλλου ο χωρισμός των γονέων αποτελεί ως επί το πλείστον το τέλος μια έντονης περιόδου συγκρούσεων μέσα στην οικογένεια. Αρκετά παιδιά πολλές φορές μη μπορώντας να αντέξουν αυτήν την κατάσταση των έντονων συγκρούσεων και αλλαγών, προτείνουν τα ίδια στους γονείς τους την λύση του διαζυγίου. Με αυτόν τον τρόπο λαμβάνουν την θέση των ενηλίκων για να προστατέψουν τους γονείς τους αλλά και τον ίδιο τους τον εαυτό. Αποτέλεσμα όλου αυτού είναι να χάνεται η παιδική τους αθωότητα και να κλονίζεται η ψυχοσυναισθηματική τους κατάσταση. Είναι προτιμότερη λύση το διαζύγιο σε σύγκριση με μια βίαιη και εξουθενωτική συμβίωση. Τα παιδιά έχουν κάθε δικαίωμα να ενημερωθούν για οποιαδήποτε αλλαγή προκύψει στην ζωή τους (Παπαχριστόπουλος, 2011).

Εφόσον το ζευγάρι αποφασίζει να χωρίσει οριστικά, καλό θα είναι να συζητήσουν ήρεμα μεταξύ τους και να επεξεργαστούν τι θα πουν στα παιδιά. Οι εμπλεκόμενοι καλό θα είναι να προβούν σε οποιαδήποτε ανακοίνωση εφόσον έχουν επιλύσει τις μεταξύ τους αντιπαραθέσεις στον μεγαλύτερο βαθμό, και να έχει αποκατασταθεί η μεταξύ τους επικοινωνία. Η συζήτηση αυτή δεν είναι μια εύκολη υπόθεση για τους ίδιους καθώς τις περισσότερες φορές βρίσκονται σε μια κατάσταση έντονης συναισθηματικής φόρτισης.

Ειδικότερα στην περίπτωση που ο ένας γονέας δεν επιθυμύσε το διαζύγιο, ο θυμός και η πικρία είναι ικανά να πυροδοτήσουν μια ανεξέλεγκτη κατάσταση στην οποία θύματα θα είναι τα παιδιά. Οι όποιες διαπραγματεύσεις και συζητήσεις καλό θα είναι να γίνονται όταν τα παιδιά απουσιάζουν από το σπίτι διότι ελλοχεύει ο κίνδυνος να γίνουν μάρτυρες βίαιων καταστάσεων και συγκρούσεων.

Το θέμα αυτό χρειάζεται λεπτούς χειρισμούς και κινήσεις καθώς προτεραιότητα αποτελεί το συμφέρον των παιδιών. Τα παιδιά έχουν κάθε δικαίωμα να ενημερωθούν για το τι πρόκειται να αλλάξει στην καθημερινότητα τους και στη μετέπειτα ζωή τους. Οι γονείς αποτελούν σημαντικά πρότυπα για τα παιδιά και οι πράξεις τους τα επηρεάζουν βαθύτατα (Παπαχριστόπουλος, 2011).

Είναι σημαντικό οι γονείς, να παραμείνουν ήρεμοι και προσηλωμένοι κατά την ανακοίνωση της απόφασης του διαζυγίου παρά τις αντιδράσεις των παιδιών. Στην προκειμένη περίπτωση αυτό μεταφράζεται ότι οι γονείς μπορούν να έχουν τον έλεγχο της κατάστασης και μπορούν να ξεπεράσουν τις δυσκολίες. Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να κρύψουν την θλίψη για αυτήν την κατάσταση αλλά δεν θα αφήσουν την θλίψη να τους καταβάλλει. Είναι ωφέλιμο οι γονείς να παραμένουν ήρεμοι, νηφάλιοι και σύμφωνοι κατά

την διάρκεια της ανακοίνωσης διαζυγίου. Στην περίπτωση που συμβεί το αντίθετο και επικρατεί ένταση μεταξύ των γονέων ίσως τα παιδιά ταραχθούν και νιώσουν σοκ. Βλέποντας ψύχραιμους και σταθερούς τους γονείς αυτήν την δύσκολη στιγμή της ανακοίνωσης καθησυχάζονται (Καππάτου, 1999).

Είναι αναγκαίο οι γονείς πριν αναφερθούν σε οτιδήποτε να φερθούν με ευθύτητα και ειλικρίνεια. Οι γονείς θα πρέπει να μιλήσουν στο κάθε παιδί ανάλογα την ηλικία. Στην περίπτωση που υπάρχει σημαντική διαφορά ηλικία μεταξύ των παιδιών καλό θα ήταν να μιλήσουν στο κάθε παιδί ξεχωριστά. Η ανακοίνωση της απόφασης πρέπει να πραγματοποιηθεί από κοινού από τους δυο γονείς. Με τον τρόπο αυτό δεν θα υπάρξει σύγχυση και αντιφατικά μηνύματα όσον αφορά την αποδοχή και κατανόηση αυτής της νέας κατάστασης. Εξαιρεση βέβαια αποτελεί, η περίπτωση που η σχέση των γονέων είναι διαταραγμένη και δεν επιτρέπει συζήτηση σε ήρεμο κλίμα με τα παιδιά τους (Παπαχριστόπουλος, 2011).

Ένα άλλο σημαντικό κομμάτι είναι ο ξεκάθαρος διαχωρισμός συζυγικών και γονικών ρόλων. Σημαντική παράμετρος την οποία θα πρέπει να προσέξουν ιδιαίτερα οι γονείς είναι η διαβεβαίωση ότι ο χωρισμός είναι δική τους απόφαση και ευθύνη και ότι τα παιδιά δεν ευθύνονται για αυτό. Να διευκρινίσουν στα παιδιά ότι οι ίδιοι μπορεί να μην αγαπιούνται μεταξύ τους ως σύζυγοι , αλλά η ιδιότητα τους ως γονείς δεν αλλάζει. Αν αυτό δεν ξεκαθαριστεί και δεν γίνει σαφές από την πρώτη στιγμή τα παιδιά δημιουργούν διάφορα σενάρια και νιώθουν τα ίδια ένοχα για αυτήν την κατάσταση. Πιστεύουν ότι ευθύνονται τα ίδια επειδή πολλές φορές συμπεριφέρθηκαν με τρόπο μη αποδεκτό ή τους στενοχώρησαν και τους εκνεύρισαν. Ακόμη και να μην εκφραστούν αυτές οι σκέψεις από τα παιδιά καλό θα ήταν οι γονείς να το ξεκαθαρίσουν από την αρχή της συζήτησης.

Επίσης ωφέλιμο θα ήταν να τονίσουν στα παιδιά ότι τα συναισθήματα τους προς αυτά δεν αλλάζουν και δεν κινδυνεύουν προς εξάλειψη καθώς είναι διαφορετική η φύση της σχέσης τους. Να τους εξηγήσουν ότι χωρίζουν μεταξύ τους αλλά ποτέ από τα παιδιά τους. Επίσης, υπάρχει μια κατηγορία παιδιών που υποστηρίζουν ότι " αν τα αγαπούσαν δεν θα χώριζαν " . Στην περίπτωση αυτή είναι σημαντικό να τους διευκρινίσουν ότι ακριβώς για αυτόν τον λόγο, επειδή τα αγαπούν και πιστεύουν πως η συγκατοίκηση δεν είναι η λύση, αλλά ένα περιβάλλον χωρίς καυγάδες και εντάσεις.

Σε καμία περίπτωση οι γονείς δεν πρέπει να κάνουν στα παιδιά ερωτήσεις όπως “ θέλετε ή όχι να χωρίσουμε ή ” τι νομίζετε εσείς για τον χωρισμό μας ” . Μια τέτοια συζήτηση συνήθως περιπλέκει τα πράγματα και δημιουργεί σύγχυση. Ο διάλογος θα ήταν ωφέλιμος όσον αφορά αφενός την έκφραση των συναισθημάτων και των αποριών τους, αφετέρου ως προς το πρακτικό κομμάτι αυτής της απόφασης του χωρισμού. Η συζήτηση αυτή βοηθά, ειδικότερα τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας καθώς με αυτόν τον τρόπο αποφεύγεται η λανθασμένη εντύπωση από τα παιδιά ότι οι γονείς τους επιβάλλουν την αλλαγή αυτή στην ζωή τους χωρίς καμιά δική τους συμμετοχή. Επίσης, προτιμητέο θα ήταν να παρουσιασθεί η απόφαση του χωρισμού ως κοινή, ακόμα και αν αυτό δεν ισχύει, με σκοπό να αποτραπεί η διάκριση του καλού και του κακού γονέα αλλά και την δημιουργία «συμμαχιών» γονέα - παιδιού. Συναντάται πολλές φορές οι γονείς να προσεγγίζουν κατ’ ιδίαν τα παιδιά και να προσπαθούν να τα στρέψουν εναντίον του άλλου γονέα με κατηγορίες και ψεύδη. Αυτό, αποτελεί επικίνδυνη παράμετρος καθώς για τα παιδιά θα πρέπει οι γονείς να αποτελούν θετικό πρότυπο, ακλόνητη σταθερά, πηγή αγάπης και ασφάλειας (Παπαχριστόπουλος, 2011).

Εφόσον το ζευγάρι αποφασίζει να χωρίσει οριστικά, καλό θα είναι να συζητήσουν ήρεμα μεταξύ τους και να επεξεργαστούν τι θα πουν στα παιδιά. Οι εμπλεκόμενοι συνιστάται να προβούν σε οποιαδήποτε ανακοίνωση εφόσον έχουν επιλύσει τις μεταξύ τους αντιπαραθέσεις στον μεγαλύτερο βαθμό, και να έχει αποκατασταθεί η μεταξύ τους επικοινωνία. Η συζήτηση αυτή δεν είναι μια εύκολη υπόθεση για τους ίδιους καθώς τις περισσότερες φορές βρίσκονται σε μια κατάσταση έντονης συναισθηματικής φόρτισης.

Ειδικότερα στην περίπτωση που ο ένας γονέας δεν επιθυμούσε το διαζύγιο, ο θυμός και η πικρία είναι ικανά να πυροδοτήσουν μια ανεξέλεγκτη κατάσταση στην οποία θύματα θα είναι τα παιδιά. Οι όποιες διαπραγματεύσεις και συζητήσεις είναι σημαντικό να γίνονται όταν τα παιδιά απουσιάζουν από το σπίτι διότι ελλοχεύει ο κίνδυνός να γίνουν μάρτυρες βίαιων καταστάσεων και συγκρούσεων.

Η ανακοίνωση του διαζυγίου χρειάζεται λεπτούς χειρισμούς και κινήσεις καθώς προτεραιότητα αποτελεί το συμφέρον των παιδιών. Τα παιδιά έχουν κάθε δικαίωμα να ενημερωθούν για το τι πρόκειται να αλλάξει στην καθημερινότητά τους και στη μετέπειτα ζωή τους. Οι γονείς αποτελούν σημαντικά πρότυπα για τα παιδιά και οι πράξεις τους τα επηρεάζουν βαθύτατα ((Παπαχριστόπουλος, 2011).

Επιπλέον, οι γονείς πρέπει να παραμείνουν ήρεμοι και προσηλωμένοι κατά την ανακοίνωση της απόφασης του διαζυγίου παρά τις αντιδράσεις των παιδιών. Στην προκειμένη περίπτωση αυτό μεταφράζεται ότι οι γονείς μπορούν να έχουν τον έλεγχο της κατάστασης και μπορούν να ξεπεράσουν τις δυσκολίες. Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να κρύψουν την θλίψη για αυτήν την κατάσταση αλλά δεν θα αφήσουν την θλίψη να τους καταβάλλει. Είναι ωφέλιμο οι γονείς να παραμένουν ήρεμοι, νηφάλιοι και σύμφωνοι κατά την διάρκεια της ανακοίνωσης διαζυγίου. Στην περίπτωση που συμβεί το αντίθετο και επικρατεί ένταση μεταξύ των γονέων ίσως τα παιδιά ταραχθούν και βιώσουν σοκ. Αντίθετα, καθησυχάζονται βλέποντας ψύχραιμους και σταθερούς τους γονείς αυτήν την δύσκολη στιγμή της ανακοίνωσης καθησυχάζονται (Καππάτου, 1999).

Η ευθύτητα και η ειλικρίνεια είναι απαραίτητα δομικά συστατικά σε αυτήν την διαδικασία. Οι γονείς θα πρέπει να μιλήσουν στο κάθε παιδί ανάλογα την ηλικία. Στην περίπτωση που υπάρχει σημαντική διαφορά ηλικίας μεταξύ των παιδιών καλό θα ήταν να μιλήσουν στο κάθε παιδί ξεχωριστά. Η ανακοίνωση της απόφασης πρέπει να πραγματοποιηθεί από κοινού από τους δύο γονείς. Με τον τρόπο αυτό δεν θα υπάρξει σύγχυση και αντιφατικά μηνύματα όσον αφορά την αποδοχή και κατανόηση αυτής της νέας κατάστασης. Εξαίρεση βέβαια αποτελεί, η περίπτωση που η σχέση των γονέων είναι διαταραγμένη και δεν επιτρέπει συζήτηση σε ήρεμο κλίμα με τα παιδιά τους (Παπαχριστόπουλος, 2011).

Ακόμη, σημαντική παράμετρος την οποία θα πρέπει να προσέξουν ιδιαίτερα οι γονείς είναι η διαβεβαίωση ότι ο χωρισμός είναι δική τους απόφαση και ευθύνη και ότι τα παιδιά δεν ευθύνονται για αυτό. Να διευκρινίσουν στα παιδιά ότι οι ίδιοι μπορεί να μην αγαπιούνται μεταξύ τους ως σύζυγοι, αλλά η ιδιότητα τους ως γονείς δεν αλλάζει. Αν αυτό δεν ξεκαθαριστεί και δεν γίνει σαφές από την πρώτη στιγμή τα παιδιά δημιουργούν διάφορα σενάρια και νιώθουν τα ίδια ένοχα για αυτήν την κατάσταση. Πιστεύουν ότι ευθύνονται τα ίδια επειδή πολλές φορές συμπεριφέρθηκαν με τρόπο μη αποδεκτό ή τους στενοχώρησαν και τους εκνεύρισαν. Ακόμη και να μην εκφραστούν αυτές οι σκέψεις από τα παιδιά καλό θα ήταν οι γονείς να το ξεκαθαρίσουν από την αρχή της συζήτησης.

Επίσης ωφέλιμο θα ήταν να τονίσουν στα παιδιά ότι τα συναισθήματα τους προς αυτά δεν αλλάζουν και δεν κινδυνεύουν προς εξάλειψη καθώς είναι διαφορετική η φύση της σχέσης τους. Να τους εξηγήσουν ότι χωρίζουν μεταξύ τους αλλά ποτέ από τα παιδιά τους.

Επίσης, υπάρχει μια κατηγορία παιδιών που υποστηρίζουν ότι “ αν τα αγαπούσαν δεν θα χώριζαν ” . Στην περίπτωση αυτή είναι σημαντικό να τους διευκρινίσουν ότι ακριβώς για αυτόν τον λόγο, επειδή τα αγαπούν και πιστεύουν πως η συγκατοίκηση δεν είναι η λύση, αλλά ένα περιβάλλον χωρίς καυγάδες και εντάσεις.

Σε καμία περίπτωση οι γονείς δεν πρέπει να κάνουν στα παιδιά ερωτήσεις όπως “ θέλετε ή όχι να χωρίσουμε ή ” τι νομίζετε εσείς για τον χωρισμό μας ” . Μια τέτοια συζήτηση συνήθως περιπλέκει τα πράγματα και δημιουργεί σύγχυση. Ο διάλογος θα ήταν ωφέλιμος όσον αφορά αφενός την έκφραση των συναισθημάτων και των αποριών τους, αφετέρου ως προς το πρακτικό κομμάτι αυτής της απόφασης του χωρισμού. Η συζήτηση αυτή βοηθά, ειδικότερα τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας καθώς με αυτόν τον τρόπο αποφεύγεται η λανθασμένη εντύπωση από τα παιδιά ότι οι γονείς τους επιβάλλουν την αλλαγή αυτή στην ζωή τους χωρίς καμιά δική τους συμμετοχή. Επίσης, θα ήταν προτιμητέο να παρουσιασθεί η απόφαση του χωρισμού ως κοινή, ακόμα και αν αυτό δεν ισχύει, με σκοπό να αποτραπεί η διάκριση του καλού και του κακού γονέα αλλά και την δημιουργία «συμμαχιών» γονέα - παιδιού. Συναντάται πολλές φορές οι γονείς να προσεγγίζουν κατ’ ιδίαν τα παιδιά και να προσπαθούν να τα στρέψουν εναντίον του άλλου γονέα με κατηγορίες και ψεύδη. Αυτό, αποτελεί επικίνδυνη παράμετρο καθώς για τα παιδιά θα πρέπει οι γονείς να αποτελούν θετικό πρότυπο, ακλόνητη σταθερά, πηγή αγάπης και ασφάλειας (Παπαχριστόπουλος, 2011).

Στο πλαίσιο των συναισθημάτων οι γονείς είναι λογικό να βιώνουν στεναχώρια και θλίψη για αυτή την κατάσταση. Εκφράζοντας αυτά τα συναισθήματα χωρίς μελοδραματισμούς και υπερβολές δείχνουν ότι αυτή η αλλαγή είναι οδυνηρή όχι μόνο για τα παιδιά αλλά και για εκείνους. Επίσης, με αυτόν τον τρόπο θα βοηθηθούν και τα παιδιά να εκφράσουν την θλίψη τους.

Είναι προτιμότερο οι γονείς να μην κάνουν συχνά συζητήσεις όσον αφορά το διαζύγιο, παρά μονό αν κρίνεται απαραίτητο ή το παιδί τις έχει ανάγκη, έχει απορίες και χρειάζεται περαιτέρω διευκρινίσεις. Ο χωρισμός αποτελεί τραυματική εμπειρία για τα παιδιά και οι γονείς οφείλουν να σεβαστούν τις αντιδράσεις των παιδιών και να τους δώσουν χρόνο και χώρο να αποδεχθούν τα γεγονότα ανάλογα την ηλικία τους. Επίσης, το κάθε παιδί θα βρει τον δικό του τρόπο να το ξεπεράσει και να προσαρμοσθεί στην νέα κατάσταση. Αρκετά παιδιά μετά την συζήτηση δεν επανέρχονται στο θέμα. Αυτό συνήθως, σημαίνει ότι έχουν

κατανοήσει την κατάσταση και ότι δεν πρόκειται να αλλάξει και αποστασιοποιούνται γιατί τους προκαλεί θλίψη.

Είναι πολύ σημαντικό οι γονείς να καταστήσουν σαφές στα παιδιά την διαδικασία της αποχώρησης του ενός γονέα από το σπίτι, που θα μείνει, κάθε πότε θα τον βλέπουν. Επίσης καλό θα ήταν τα παιδιά να ενημερώνονται για την εξέλιξη των πραγμάτων ανάλογα την ηλικία (Καππάτου, 1999). Γεγονός αποτελεί πως όσο μεγαλύτερα είναι τα παιδιά τόσο περισσότερο θα εμπλέκονται στην συζήτηση και θα εκφράζουν την άποψη τους. Στο στάδιο της εφηβείας πολλές φορές τα παιδιά αποφεύγουν οποιαδήποτε συμμετοχή στην συζήτηση αυτή. Επίσης αντιδρούν με κατάθλιψη, απόσυρση και κλείσιμο στον εαυτό τους καθώς το διαζύγιο είναι ικανό να τα αποδιοργανώσει. Στην φάση αυτή του διαζυγίου το υποστηρικτικό περιβάλλον συγγενών και φίλων βοηθά τα παιδιά να εξωτερικεύουν τα συναισθήματά τους για την καινούρια κατάσταση. Ακόμη, σε κάποιες περιπτώσεις το διαζύγιο στο στάδιο της εφηβείας μπορεί να προκαλέσει προβλήματα στην σχέση με το άλλο φύλο.

Επιπροσθέτως, ο παράγοντας της σταθερότητας, καλό θα είναι να παραμείνει ανεπηρέαστος ακόμα και με αυτήν την δύσκολη κατάσταση που βιώνει η οικογένεια. Η διατήρηση των ορίων που θέτουν οι γονείς στα παιδιά δεν θα πρέπει να αλλάξουν και να εφαρμόζονται όπως πριν. Επίσης, οι συνήθειες του παιδιού όπως επισκέψεις και συναναστροφές με παππού γιαγιά και ξαδέλφια να παραμείνουν σταθερές. (Lansky, 1994).

Το διαζύγιο είναι μια κατάσταση η οποία αποδιοργανώνει και προκαλεί σύγχυση στα παιδιά ενώ χρειάζεται χρόνος ώστε να προσαρμοσθεί ομαλά το παιδί στις αλλαγές που συμβαίνουν και να τις διαχειρισθεί με τον δικό του τρόπο καθώς ακόμη και ως την τελευταία στιγμή τα παιδιά ελπίζουν στην επανένωση των γονέων τους . Πρόκειται για μια ελπίδα η οποία ανατροφοδοτείται από την άρνηση του παιδιού να δεχθεί την νέα κατάσταση. Συνεπώς θα πρέπει να αποφεύγονται έξοδοι όπως έκαναν πριν όπως φαγητό, ακόμα και αν οι γονείς διατηρούν καλές σχέσεις, διότι το παιδί ελπίζει σε επανένωση καθώς το κλίμα είναι ευχάριστο (Παπαχριστόπουλος, 2011).

Από την άλλη πλευρά, σύμφωνα με τον Αμερικανό ψυχίατρο Gardner (1979) το διαζύγιο δεν δημιουργεί αυτόματα αρνητικές ψυχολογικές επιπτώσεις στα παιδιά. Είναι σαφές ότι πολλές φορές ένα άσχημο οικογενειακό περιβάλλον μπορεί να προκαλέσει ποικίλα προβλήματα και διαταραχές στα παιδιά. Ωστόσο, υπάρχουν συγκεκριμένοι

παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την φυσιολογική και ψυχική ανάπτυξη των παιδιών είναι οι εξής: α) τα παιδιά έχουν διαφορετικές βραχυχρόνιες και μακροχρόνιες αντιδράσεις στο διαζύγιο β) η ηλικία και το αναπτυξιακό στάδιο των παιδιών αποτελούν σημαντικό παράγοντα στις αντιδράσεις τους γ) οι συνεχείς συγκρούσεις και η έντονη αντιπαλότητα μεταξύ των συζύγων μπορούν να δημιουργήσουν σοβαρά ψυχικά τραύματα στα παιδιά (www.specialeducation.gr, 2008) .

Επιπλέον, το διαζύγιο βιώνεται ως τραυματική εμπειρία σε συνάρτηση με μία σειρά από παράγοντες:

- Η ποιότητα των σχέσεων των παιδιού με τον κάθε γονέα χωριστά πριν και μετά το διαζύγιο.
- Η παραμέληση του παιδιού κατά την διάρκεια του διαζυγίου και μετά, από το συγγενικό και φιλικό περιβάλλον της οικογένειας.
- Η ταύτιση του παιδιού με τον απόντα γονέα και η εκδήλωση της επιθετικότητας του στον άλλο γονέα με αποτέλεσμα να δημιουργούνται εντάσεις μεταξύ των συζύγων.
- Η συνεχής υποτίμηση του απομακρυσμένου γονέα, στον γονέα που έχει την επιμέλεια. Σε αυτή την διαδικασία τις περισσότερες φορές εμπλέκονται και τα παιδιά (www.specialeducation.gr, 2008) .

Από την άλλη πλευρά υπάρχει μία σειρά από παράγοντες που λειτουργούν προστατευτικά για τα παιδιά και τη συναισθηματική τους κατάσταση όπως να δοθεί στο παιδί βοήθεια να περάσει από τη διαδικασία του θρήνου να θρηνησει δηλαδή τον γονέα που απουσιάζει ή να μπορεί να επισκέπτεται και να επικοινωνεί με τον απόντα γονέα όποτε αυτό επιθυμεί. Είναι πολύ σημαντικό σε αυτήν την περίοδο που διανύει το παιδί να ικανοποιούνται όλες του οι ανάγκες, αποφεύγοντας βέβαια να δημιουργείται η αίσθηση ότι αυτό μπορεί να το χρησιμοποιήσει καταχρηστικά (www.specialeducation.gr, 2008) .

2.8 Αντιδράσεις των παιδιών στην ανακοίνωση του διαζυγίου

Η αντίδραση των παιδιών στην ανακοίνωση του διαζυγίου μπορεί να ποικίλλει παρουσιάζοντας μία σειρά από συμπεριφορές όπως (www.psychology.gr, 2011):

- Û **Άρνηση:** Τα παιδιά αρνούνται τον χωρισμό των γονιών τους. Θέλουν να πιστεύουν ότι ο πατέρας τους μπορεί να απουσιάζει τώρα από το σπίτι αλλά ότι σε λίγο καιρό θα επιστρέψει.
- Û **Φόβος εγκατάλειψης:** Τα παιδιά αισθάνονται ότι σε περίπτωση που οι γονείς τους χωρίσουν δεν θα υπάρχει κανένας που να τα αγαπά και να τα νοιάζεται.
- Û **Επιθετικότητα:** Τα παιδιά μπορεί να εμφανίσουν αυξημένη επιθετικότητα απέναντι στους γονείς, συγγενείς και φίλους.
- Û **Ενοχή:** Τα παιδιά πολλές φορές νοιώθουν τύψεις πιστεύοντας ότι αυτά είναι η αιτία που οι γονείς τους παίρνουν διαζύγιο και σαφέστατα σε αυτή την περίπτωση οι γονείς οφείλουν να τα καθησυχάσουν, ώστε τα παιδιά σε καμία περίπτωση να μην νοιώθουν ένοχα για τον χωρισμό των γονιών τους. Στη συνέχεια θα δούμε αναλυτικότερα τα συμπτώματα τα οποία παρουσιάζουν τα παιδιά σε κάθε φάση της ανάπτυξής τους

Όπως προαναφέρθηκε, η ηλικία είναι μία παράμετρος που επηρεάζει τον τρόπο αντίδρασης των παιδιών αλλά και το βαθμό εμπλοκής τους. Τα μικρότερα παιδιά ηλικίας 2,5-3,5 χρονών δεν έχουν την ικανότητα να εξωτερικεύσουν την στεναχώρια και την λύπη τους με λέξεις, με αποτέλεσμα να το εκδηλώνουν με ψυχοσωματικούς τρόπους. Εμφανίζουν παλινδρόμηση στην ψυχοσυναισθηματική τους ανάπτυξη και συμπεριφορά, στην ούρηση, στην αφόδευση, διαταραχές στον ύπνο, αυξημένη επιθετικότητα, άγχος και άγχος αποχωρισμού από τα γνωστά πρόσωπα. Το σύμπτωμα όμως με την μεγαλύτερη χρονική διάρκεια είναι η ανάγκη των παιδιών για στοργή και μεγαλύτερη επαφή με τους ενήλικες που τα φροντίζουν.

Τα παιδιά της πρώτης παιδικής ηλικίας (3.5- 4,5 χρονών) παρουσιάζουν συχνό κλάμα παράπονα, αυξημένη επιθετικότητα, σύγχυση και απορία για την απώλεια του ενός γονέα. Αναφορικά με τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας (5-6 χρονών) αυτά παρουσιάζουν αυξημένη επιθετικότητα, άγχος, υπερκινητικότητα και δυσθυμία . Τα παιδιά αυτής της ηλικίας σε αντίθεση με τα μικρότερα είναι ικανά να εκφράσουν λεκτικά την λύπη, και το θυμό τους, την αναζήτηση του γονέα που δεν είναι παρών καθώς και την επιθυμία τους για την επανασύνδεση της οικογένειας.

Τα παιδιά της σχολικής ηλικίας συχνά εμφανίζουν συμπτώματα κατάθλιψης, απόσυρσης, θλίψης, φόβου, φαντασιώσεων για συμφιλίωση των γονέων, θυμό, πτώση στη σχολική επίδοση, αλλαγές της συμπεριφοράς στο σχολείο, αισθήματα απώλειας ή/ και απόρριψης, ντροπή και εσωτερικές συγκρούσεις για του ποιου γονέα το μέρος θα πάρουν. (Brown, 1980, Guidubaldi κα 1983, Wallenstein και Kelly, 1976).

Ιδιαίτερα τα μικρότερα παιδιά (7-8 χρονών) παρουσιάζουν λύπη, θλίψη για την απώλεια του πατέρα τους (ειδικά τα αγόρια), έντονους φόβους για την κρίση της οικογένειας αλλά και σημαντικές ελπίδες για συμφιλίωση των γονέων. Επίσης τα περισσότερα παιδιά εκδηλώνουν το θυμό τους για το διαζύγιο στα αδέρφια τους φίλους η τους δασκάλους τους. Αντίστοιχα, τα μεγαλύτερα παιδιά (9-10 χρονών) παρουσιάζουν λύπη, ντροπή, μοναξιά και αστάθεια στην αντίληψη τους και σε αντίθεση με τα μικρότερα παιδιά τα μεγαλύτερα παιδιά στρέφουν το θυμό τους ενάντια στον γονέα που προκάλεσε το διαζύγιο (εάν αυτό απομονώνεται στον έναν)

Για τους εφήβους το διαζύγιο είναι ένα τρομακτικό γεγονός και πολλές φορές προκαλεί σοβαρές επιπτώσεις στην ολόπλευρη ανάπτυξη τους αλλά και στην διαμόρφωση της ταυτότητας τους. Επίσης εμφανίζουν έντονα συναισθήματα πόνου, θλίψης και θυμού. Τέλος αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες με αποτέλεσμα οι διαμάχες και οι συγκρούσεις να είναι αναπόφευκτες (Wallerstein & Kelly, 1976).

Καθοριστικοί παράγοντες για την καλύτερη και αποτελεσματική προσαρμογή των παιδιών στο διαζύγιο είναι η μείωση των συγκρούσεων μετά τη λύση του γάμου, η έμφαση στο ότι το διαζύγιο δεν επηρεάζει τον γονεϊκό ρόλο και τη στάση τους απέναντι στα παιδιά ακόμη και στην περίπτωση που δημιουργήσουν νέα οικογένεια, η στήριξη από φιλικά και συγγενικά πρόσωπα, η συνέχεια και συνέπεια στην γονική επιμέλεια και μέριμνα και η απενοχοποίηση του διαζυγίου στα μάτια των παιδιών (Kurdek, 1981). Επιπλέον, τα παιδιά δεν θα πρέπει να έχουν τον ρόλο του μεσολαβητή σε τυχόν διαμάχες και συζητήσεις μεταξύ των γονιών τους ενώ από την πλευρά τους οι γονείς πρέπει να ξεκαθαρίσουν στα παιδιά ότι διατήρηση φιλικών σχέσεων μεταξύ τους, δεν θα σημαίνει απόλυτα και την επανένωση της οικογένειας. Τέλος, πρέπει να υπάρχει μία κοινή στάση των γονέων απέναντι σε ζητήματα, ανατροφής, πειθαρχίας, και διαπαιδαγώγησης (Kurdek, 1981).

Κεφάλαιο 3

3.1 Σχολική αποτυχία

Η έννοια της σχολικής αποτυχίας μπορεί να έχει αμφίσημη σημασία καθώς περιέχει όχι μόνο την αποτυχία του μαθητή αλλά και την αδυναμία του εκπαιδευτικού συστήματος να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του μαθητή (Παπαδόπουλος, 1990).

Η σχολική αποτυχία είναι ένα περίπλοκο ζήτημα με πολλές και διάφορες αιτίες. Το αποτέλεσμα είναι πως ο καθένας προβάλλει τις δικές του φαντασιώσεις και εφευρίσκει αντίδοτα για αυτή την καινούργια κοινωνική μάστιγα.

Σύμφωνα με τη Χουρδάκη (1995) η σχολική επίδοση και αποτελεσματικότητα συνίσταται σε μία σειρά από παράγοντες που αφορούν το επίπεδο της σωματικής υγείας, το νοητικό επίπεδο αλλά και τον χαρακτηρισολογικό τομέα ή τομέα της συμπεριφοράς. Αρχικά και αναντίρρητα ένας οργανισμός για να λειτουργήσει και να αποδώσει σωστά πρέπει να είναι υγιής. Όταν πάσχει από κάποια ασθένεια, ο οργανισμός είναι αδύνατος και εξουθενωμένος και είναι λογικό ότι δεν θα μπορεί να ανταπεξέλθει σωστά στις όποιες απαιτήσεις. Μία αμυγδαλίτιδα, μία κακή λειτουργία των ενδοκρινών αδένων, ο υποσιτισμός αλλά και η στέρηση του καθαρού αέρα έχουν σαν αποτέλεσμα το παιδί να νοιώθει αίσθημα κόπωσης, και αδυναμία με αποτέλεσμα να μειώνεται η αντοχή του και να μην μπορεί ή/ και να μην έχει διάθεση για να μελετήσει (Χουρδάκη, 1995).

Επίσης τα παιδιά τα οποία αντιμετωπίζουν κάποιο αισθητηριακό πρόβλημα, εμφανίζουν πονοκεφάλους, κουράζονται εύκολα με αποτέλεσμα να μην μπορούν να συγκεντρωθούν και να αποδώσουν στα μαθήματά τους όσο και αν το επιθυμούν (Χουρδάκη, 1995). Αξίζει να σημειωθεί ότι κυρίως στα κορίτσια κατά την διάρκεια της εφηβείας και με την εμφάνιση της ήβης παρατηρείται μια απότομη βιολογική αναταραχή με αποτέλεσμα να δημιουργούνται διαταραχές στην υγεία. (Χουρδάκη, 1995).

Το επίπεδο των νοητικών ικανοτήτων αναφέρεται στις πνευματικές ικανότητες και δεξιότητες του παιδιού. Ορισμένα παιδιά για λόγους κληρονομικούς ή λόγω περιγεννητικών

επιπλοκών όσο μεγαλώνουν παρατηρείται ότι οι ικανότητές τους δεν είναι σε ίσο επίπεδο με τις ικανότητες του μέσου όρου των παιδιών της ηλικίας του. Τα παιδιά αυτά μπορούν να εμφανίσουν προβλήματα στην ομιλία, στο βάδισμα στην νοητική τους λειτουργία, και όσο νωρίτερα και σε μικρότερη ηλικία το αντιληφθεί ο γονέας τόσο πιο άμεση μπορεί να είναι η παρέμβαση του προβλήματος (Χουρδάκη, 1995).

Πολλές φορές όμως ο γονέας δεν δέχεται να αντικρίσει το πρόβλημα αλλά αποδίδει την σχολική αποτυχία του παιδιού του σε άλλους παράγοντες όπως είναι η τεμπελιά και η αφηρημάδα. Οι γονείς θυμώνουν, αγχώνουν, κατηγορούν και επιρρίπτουν ευθύνες στα παιδιά τους με αποτέλεσμα από την μια το πρόβλημα να μην διορθώνεται και από την άλλη να δημιουργούν αίσθημα κατωτερότητας, τύψεις και χαμηλής αυτοεκτίμησης στο παιδί τους (Χουρδάκη, 1995).

Οπωσδήποτε όλοι οι γονείς προσδοκούν το καλύτερο για τα παιδιά τους, θέλουν να μορφωθούν να γίνουν άτομα άξια στην κοινωνία για να νοιώθουν και αυτοί ταυτόχρονα υπερήφανοι για αυτά. Δεν θέλουν να συμβιβαστούν με την ιδέα ότι τα παιδιά τους αντιμετωπίζουν κάποιο νοητικό πρόβλημα, δεν μπορούν να πιστέψουν ότι συμβαίνει κάτι τόσο τρομερό στο παιδί τους και επομένως και σε αυτούς και κυρίως όταν το παιδί τους είναι και μοναχοπαιδί (Χουρδάκη, 1995).

Από την άλλη πλευρά οι γονείς θα πρέπει να κατανοήσουν και να δεχτούν την πραγματικότητα, να καταφύγουν σε ειδικούς γιατρούς για την αντιμετώπιση του προβλήματος, να ενημερωθούν για τα ειδικά σχολεία και για τις λειτουργίες τους και να οδηγήσουν το παιδί τους στο καταλληλότερο σχολείο όπου θα μπορεί να αναπτύξει τις ικανότητές του στο έπακρο χωρίς να νοιώθει μειονεκτικά για τον εαυτό του (Χουρδάκη, 1995).

Τέλος οι γονείς σε όλοι αυτή την προσπάθεια του παιδιού οφείλουν να το ενθαρρύνουν, να μην το μειώνουν, να μην το συγκρίνουν με πιο ευφυή παιδιά, να συμβάλλουν στην ανάπτυξη των ικανοτήτων του και να το επαινούν για να μπορέσει να αισθανθεί και αυτό κάποια πεποίθηση για τον εαυτό του.

Αναφορικά με το τρίτο και τελευταίο επίπεδο επίδρασης στη σχολική αποτυχία αυτό σχετίζεται με το συναισθηματικό τομέα καθώς οι περισσότερες περιπτώσεις των παιδιών αυτών δεν αποδίδουν στο σχολείο λόγω κάποιων ψυχολογικών διαταραχών. Ψυχολογική

αναστάτωση μπορούν να προκαλέσουν διάφορες περιπτώσεις όπως ο θάνατος του ενός γονέα. Το παιδί μετά από το χαμό του ενός γονέα νοιώθει καταρρακωμένο, αισθάνεται μοναξιά αλλά και θλίψη. Η αντιμετώπιση του θανάτου για ένα παιδί είναι μία διαδικασία επώδυνη. Το παιδί σαφέστατα χρειάζεται τον χρόνο του για να ξεπεράσει όλα αυτά τα συναισθήματα λύπης, θυμού, και απογοήτευσης. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα και απολύτως φυσιολογικά να μειώνεται κατακόρυφα η σχολική του απόδοση.

Επίσης άλλη μια κατηγορία παιδιών τα οποία αντιμετωπίζουν προβλήματα στην σχολική τους πορεία είναι και τα παιδιά χωρισμένων γονιών. Αναντίρρητα ένα παιδί το οποίο βιώνει τον χωρισμό των γονιών τους είναι φυσιολογικό να διαταράσσονται οι ισορροπίες του, να αισθάνεται μοναξιά, ανασφάλεια, μειονεκτικότητα αλλά και συναισθήματα θυμού και επιθετικότητας. Οι γονείς οφείλουν να αντιμετωπίσουν την όλη αυτή κατάσταση με μεγάλη προσοχή ούτως ώστε να μην έχει αντίκτυπο στις σχολικές υποχρεώσεις και στην πορεία του παιδιού (Χουρδάκη, 1995).

Ακόμη μια αιτία η οποία μπορεί να προκαλέσει αναταραχές στον ψυχολογικό κόσμο του παιδιού είναι ο δεύτερος γάμος του γονέα. Τα παιδιά σε μικρότερη ηλικία θεωρούν την μητρική παρουσία απαραίτητη για την εκπλήρωση των βασικών και συναισθηματικών τους αναγκών. Τα παιδιά σε μικρότερη ηλικία δεν μπορούν να δεχτούν ότι η μητέρα τους τα προδίδει για κάποιο τρίτο πρόσωπο. Νοιώθουν φόβο και συναισθηματική ανασφάλεια.

Ακολουθούν τα παιδιά τα οποία ζούνε στην ανέχεια και στην ανεργία. Τα παιδιά αυτά αγωνίζονται καθημερινά και από μικρή ηλικία να βοηθήσουν οικονομικά την οικογένειά τους και να προσφέρουν οποιαδήποτε βοήθεια χρειάζονται ούτως ώστε να μπορέσουν να ζήσουν σε καλύτερες συνθήκες με καλύτερη ποιότητα ζωής. Η μόρφωση είναι δευτερεύων παράγοντας για αυτά τα παιδιά.

Άλλη κατηγορία παιδιών είναι τα υιοθετημένα παιδιά. Τα παιδιά τα οποία είναι υιοθετημένα, νοιώθουν πληγωμένα και εγκαταλελειμμένα. Σαφέστατα μια υιοθεσία μπορεί να επηρεάσει τα παιδιά στη σχολική τους επίδοση ανάλογα με την ηλικία τους, τον τύπο τους, τον τύπο των γονέων τους, αλλά και με το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον (Χουρδάκη, 1995).

Επίσης μία πέμπτη κατηγορία παιδιών είναι τα μοναχοπαίδια. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως τα μοναχοπαίδια λόγω του ισχυρού τους εγώ και γενικότερα επειδή είναι μια

κατηγορία παιδιών τα οποία μπορούν να χαρακτηριστούν και δύστροπα δεν καταβάλλουν μεγάλη προσπάθεια στο να γίνουν άριστοι μαθητές. Εξάλλου όπως έχει αποδεχτεί και από σχετικές έρευνες γενικότερα τα μοναχοπαίδια δεν έχουν και ιδιαίτερα υψηλές αποδόσεις στο σχολείο.

Τέλος έχουμε και τα πολύ ευκατάστατα παιδιά. Η μεγάλη οικονομική άνεση και η ευκολία των παιδιών αυτών να αποκτούν από τους γονείς οτιδήποτε επιθυμούν σαφέστατα δεν τους δίνουν το κατάλληλο κίνητρο για προσπάθεια (Χουρδάκη, 1995).

Ωστόσο υπάρχουν και άλλες περιπτώσεις βάσει των οποίων τα παιδιά εμφανίζουν μειωμένη σχολική επίδοση όπως αυτή του δείκτη νοημοσύνης. Η νοητική υστέρηση είναι μια παθολογική κατάσταση σύμφωνα με την οποία η νοητική ικανότητα, δηλαδή η γενική νοημοσύνη, του ατόμου ορίζεται κάτω από το μέσο όρο. (Valdes 1997, Πυργιωτάκης 1998, Καραούλα Παπατζή 2000, Πανταζοπούλου Φατούρου 2000). Παράγοντες που δυσχεραίνουν την ικανότητα προσαρμογής του ατόμου έχουν να κάνουν με την ικανότητα του ατόμου να προσαρμοστεί επιτυχώς στις συνθήκες της κοινωνίας στην οποία ζει, στην ικανότητα να αποκτήσει γνώσεων με την επαφή του με το περιβάλλον και τέλος, στην αντιληπτή του ικανότητα και τον βαθμό ωρίμανσης του.

Επιπλέον, υπάρχουν οι μαθησιακές δυσκολίες. Οι μαθησιακές δυσκολίες είναι διαταραχές που αποδίδονται στην δυσλειτουργία του κεντρικού νευρικού συστήματος και έχουν επιπτώσεις στην ικανότητα του ατόμου να χρησιμοποιεί τον προφορικό, τον γραπτό λόγο αλλά και την ικανότητας για μαθηματικούς υπολογισμούς και συντονισμένες κινήσεις.

Στην κατηγορία των Μαθησιακών Δυσκολιών εντάσσονται:

Διαταραχή της Ανάγνωσης (Δυσλεξία). Περιλαμβάνονται δυσκολίες αναγνώσεις, γραφής, οπτικοχωρικές δυσκολίες, δυσκολίες άρθρωσης και κινητικές δυσκολίες γραφής

Η Ελλειμματική Προσοχή με ή χωρίς Υπερκινητικότητα. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν τα παιδιά που παρουσιάζουν αδυναμία μειωμένη προσοχής σε ένα έργο και έντονη παρορμητικότητα.

Η **Διαταραχή Ελλιπούς Κινητικού Συντονισμού** έχει ως κύριο στοιχείο την ανακολουθία ανάμεσα στην εντολή που δίνει ο εγκέφαλος και στην εκτέλεση αυτής από τα μέλη του

σώματος. Το παιδί είναι αδέξιο στις κινήσεις του και δυσκολία στον μυϊκό έλεγχο των λεπτών κινήσεων των δακτύλων που απαιτούνται για το γράψιμο.

Η Ελάχιστη εγκεφαλική δυσλειτουργία

Η ομάδα των συμπτωμάτων που συναπαρτίζουν τον Σύνδρομο της εγκεφαλικής δυσλειτουργίας περιλαμβάνει τις αντιληπτικές διαταραχές, την διάσπαση της προσοχής, την υπερκινητικότητα και την έλλειψη κινητικού συντονισμού.

Επιπλέον, αρκετοί ερευνητές (Γεωργίου & Haertel 1993, Grolnick, 1994) ασχολήθηκαν με τις διεργασίες που γίνονται μέσα στην οικογένεια καθώς και άλλων μεταβλητών οι οποίες καθορίζουν το επίπεδο μάθησης και επίδοσης των παιδιών. Συγκεκριμένα, οι παραπάνω ερευνητές θεωρούν σημαντικό για την ανάπτυξη του παιδιού σε γνωστικό επίπεδο τον τρόπο ζωής, επικοινωνίας και οι σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας η αλληλεπίδραση μίας σειράς παραγόντων δύναται να επηρεάσει αρνητικά τη σχολική επίδοση των παιδιών και οι συγκεκριμένες παράμετροι είναι οι εξής:

1. Το συναισθηματικό κλίμα της οικογένειας. Σύμφωνα με τον Green (1995) με την έννοια συναισθηματικό κλίμα εννοείται το είδος των σχέσεων που αναπτύσσονται μέσα στην οικογένεια. Οι σχέσεις αυτές έχουν να κάνουν με την συνεργασία των μελών, την επικοινωνία, την συνοχή, και την οργάνωση. Μεταβλητές οι οποίες έχουν άμεση σχέση με την σχολική επίδοση. Παιδιά που μεγαλώνουν σε ένα περιβάλλον συγκρούσεων και καυγάδων μεταξύ των γονέων η σχολική επίδοση είναι συνήθως χαμηλή. Όμοια εξέλιξη έχουν και παιδιά που μεγαλώνουν σε ένα περιβάλλον όπου επικρατεί η απειθαρχία, η έλλειψη διαλόγου και η επιβολή αμοιβών και ποινών. Επίσης, ίδια εξέλιξη έχουν και παιδιά που μεγαλώνουν μέσα σε ένα οικογενειακό περιβάλλον πειστικό και δέχεται αυστηρή κριτική.

Συνήθως, παιδιά που μεγαλώνουν σε ένα τέτοιο περιβάλλον πιθανόν να έχουν αρνητική και παθητική στάση απέναντι στις σχολικές διαδικασίες. Απεναντίας παιδιά που μεγαλώνουν σε ένα περιβάλλον όπου επικρατεί η ηρεμία, η συνοχή, η ελεύθερη έκφραση συναισθημάτων και απόψεων, η ενθάρρυνση και η υποστήριξη έχουν συνήθως καλύτερη σχολική επίδοση (Green, 1995)

2. Η πίστη των γονέων για τις αξίες της μόρφωσης. Συγκεκριμένα, οι γονείς που πιστεύουν στις αξίες της μόρφωσης και έχουν υψηλές εκπαιδευτικές προσδοκίες για το παιδί

τους συνήθως έχουν και καλή σχολική επίδοση (Seginer, 1983). Το ενδιαφέρον των γονέων για την σχολική επίδοση, χωρίς να γίνονται πειστικοί, η ενθάρρυνση και το ευχάριστο κλίμα μελέτης στο σπίτι είναι παράγοντες που συμβάλλουν στην σχολική επιτυχία (Hess, 1984).

3. Ο τρόπος που οι γονείς αντιμετωπίζουν την σχολική επίδοση. Η στάση και συμπεριφορά των γονέων και ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνονται τα αίτια μιας ενδεχόμενης σχολικής αποτυχίας ή επιτυχίας είναι πιθανό να επηρεάσουν την σχολική επίδοση του παιδιού αλλά και τον τρόπο που αντιλαμβάνεται το παιδί τις ικανότητες του. Υπάρχουν γονείς οι οποίοι θεωρούν τα παιδιά τους αδύναμα για να έχουν ικανοποιητικές σχολικές επιδόσεις και γενικότερα οι προσδοκίες τους σχετικά με την εξέλιξη των παιδιών τους είναι χαμηλές. Αποτέλεσμα αυτής της γονεϊκής στάσης είναι η χαμηλή αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθηση του παιδιού και η επιβεβαίωση ενσυνείδητα ή ασυνείδητα των παραπάνω ιδεών, που έχουν οι γονείς του. Το φαινόμενο αυτό αποκαλούμενο ως «αυτοεκπληρούμενη προφητεία» είναι πιθανόν να προάγει την σχολική αποτυχία ή να την υπονομεύσει στην αντίθετη περίπτωση (Γεωργιάς, 1990).

4. Τα κίνητρα μάθησης που αναπτύσσει το παιδί μέσω της οικογένειας. Κίνητρα θεωρούνται οι δυνάμεις που κατευθύνουν τη συμπεριφορά του ανθρώπου διακρίνονται σε εσωτερικά και εξωτερικά. Τα εσωτερικά κίνητρα δημιουργούνται από ορισμένες τάσεις του ανθρώπου, συνήθως έμφυτες όπως είναι το ενδιαφέρον για μάθηση ή η προδιάθεση για γνώση. Παρόλα αυτά χρειάζεται και η βοήθεια του οικογενειακού και σχολικού περιβάλλοντος ώστε να αξιοποιηθούν σωστά. Τα εξωτερικά κίνητρα της μάθησης περιλαμβάνουν την στάση και τον ρόλο των γονέων απέναντι στην μάθηση και στην σχολική επίδοση του παιδιού, την ενθάρρυνση και την αποδοκιμασία. Τα παραπάνω είναι ικανά να επηρεάσουν την σχολική επίδοση και την διάθεση για μάθηση. Τα κίνητρα επηρεάζουν την σχολική επίδοση και ο οικογενειακός περίγυρος παίζει σημαντικό ρόλο. (Καψάλης, 1989).

3.2 Οικογένεια και σχολική επίδοση του παιδιού: Ο ρόλος της γονικής εμπλοκής

Με τον όρο γονική εμπλοκή εννοούμε οτιδήποτε κάνει ο γονιός για να υποβοηθήσει στην σχολική πρόοδο και επίδοση του παιδιού του. Έχει αποδειχθεί από έρευνες πως όταν οι γονείς είναι ενήμεροι, ενδιαφέρονται και έχουν πλήρη επίγνωση για την σχολική πορεία των

παιδιών τους, τα παιδιά παρουσιάζουν μεγαλύτερη πρόοδο στο σχολείο. Αντιλαμβάνονται και εισπράττουν το ενδιαφέρον των γονιών τους, αισθάνονται συναισθηματικά πλήρης με αποτέλεσμα την βελτίωση των επιδόσεων τους.

Υπάρχουν όμως και γονείς οι οποίοι με την συμπεριφορά τους, επιφέρουν τα αντίθετα αποτελέσματα όσο αφορά την πρόοδο των παιδιών τους στο σχολείο. Πολλές φορές οι γονείς πιστεύουν ότι με το να ασκήσουν πίεση στα παιδιά τους, να τα αγχώσουν και να μην τα επιτρέπουν πέρα από τα μαθήματα να έχουν και άλλες ασχολίες, ότι είναι η σωστότερη μέθοδος για να επιτύχουν τα παιδιά τους. Το αποτέλεσμα είναι ότι τα παιδιά με αυτή την συμπεριφορά των γονιών τους, νοιώθουν ότι δεν εμπιστεύονται τα ίδια, και τις δυνατότητές τους. Το γεγονός αυτό μπορεί να επιφέρει τα τελείως αντίθετα αποτελέσματα (Σχέσεις σχολείου και οικογένειας, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων).

Οι γονική εμπλοκή μπορεί να επιφέρει επιτυχία όταν οι γονείς παρεμβαίνουν με τον εξής τρόπο:

Βοήθεια στην κατ οίκον εργασία

Περιλαμβάνει όλες εκείνες τις ενέργειες που κάνουν οι γονείς, όταν το παιδί τους βρίσκεται στο σπίτι. Το συμπαραστέκονται στα μαθήματα τα οποία δυσκολεύεται, το βοηθάνε στις επαναλήψεις, το ενθαρρύνουν και παρεμβαίνουν κάθε φορά που το παιδί το έχει ανάγκη.

Οργάνωση του χρόνου του παιδιού

Οι γονείς ελέγχουν τον τρόπο με τον οποίο το παιδί οργανώνει τον χρόνο του. Ο γονέας προσπαθεί να υπάρχει σωστός καταμερισμός του χρόνο μελέτης του παιδιού, ούτως ώστε και να τελειώνει όλα τα μαθήματα του με επιτυχία, αλλά και του ελεύθερου του χρόνου, δηλαδή να ασχολείται με πράγματα που το ενδιαφέρουν. Οι γονείς ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να αναπτύξουν εξωσχολικές δραστηριότητες και να διευρύνουν τους πνευματικούς τους ορίζοντες.

Προσδοκίες και πίεση για καλύτερη σχολική επίδοση

Ο παράγων αυτός αντιπροσωπεύει το άγχος που έχουν οι γονείς για την σχολική επίδοση των παιδιών τους, με αποτέλεσμα να ασκούν λίγη παραπάνω πίεση στα παιδιά τους με σκοπό την βελτίωση τους.

Παροχή συμβουλών- Πειθαρχία

Αναφερόμαστε στην τάση των γονέων να προσπαθούν να εξηγήσουν στα παιδιά τους, πόσο σημαντική είναι σωστή αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου και πόσο χρήσιμη είναι η μόρφωση για την μελλοντική τους ζωή.

Επαφή με το σχολείο

Η διάσταση αυτή περιγράφει το είδος, αλλά και την συχνότητα που έχουν οι γονείς με το σχολείο και τους δασκάλους του παιδιού.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε πως όταν οι γονείς εμπιστεύονται τις δυνατότητες των παιδιών τους, τα ενθαρρύνουν και συμμετέχουν ενεργά στην ανάπτυξη της σχολικής τους πορείας, και τα παρακινούν να συμμετέχουν σε ποικίλες δραστηριότητες, τότε σαφέστατα τα παιδιά αυτά θα έχουν υψηλότερη σχολική επίδοση. Αντίθετα οι γονείς οι οποίοι ασκούν πίεση στα παιδιά τους, και η συνεχής συστηματική τους επίβλεψη μπορούν να επιφέρουν σχολική αποτυχία (Σχέσεις σχολείου και οικογένειας, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων).

Είναι γεγονός ότι οι Έλληνες γονείς εστιάζονται περισσότερο στην παροχή συμβουλών και στην πειθαρχία για την σχολική επιτυχία των παιδιών τους, και λιγότερο έρχονται σε επαφή με το σχολείο του παιδιού. Επίσης οι μητέρες σε σχέση με τους πατέρες επικεντρώνονται περισσότερο στην κατ οίκον εργασία, ενθαρρύνουν και επαινούν τις

προσπάθειες των παιδιών τους και δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον όσο αφορά τον ελεύθερο χρόνο του παιδιού τους σε αντίθεση με τους πατέρες οι οποίοι εμπλέκονται και οργανώνουν μόνο ότι αφορά τις εξωσχολικές δραστηριότητες των παιδιών (www.ideke.edu.gr, 2009).

Η ηλικία επίσης παίζει σημαντικό ρόλο για τον τρόπο με τον οποίο συμπεριφέρονται οι γονείς. Οι νεότεροι σε ηλικία γονείς λόγω άγχους και απειρίας εστιάζουν κυρίως την προσοχή τους στην οργάνωση του χρόνου και στην κατ οίκον εργασία, ενώ αντίθετα οι μεγαλύτεροι σε ηλικία γονείς λόγω μεγαλύτερης πείρας ενθαρρύνουν τα παιδιά τους για ανάπτυξη εξωσχολικών ενδιαφερόντων. Τέλος οι γονείς με υψηλό μορφωτικό επίπεδο χρησιμοποιούν συστηματικότερα τις διαστάσεις της γονεϊκής εμπλοκής που συνδέονται με υψηλή σχολική επίδοση και σπανιότερα όσες συνδέονται με χαμηλή σχολική επίδοση (www.ideke.edu.gr, 2009).

Επιπλέον, οι γονείς όπως έχει αποδεχτεί χρησιμοποιούν περισσότερο την γονεϊκή εμπλοκή στα αγόρια παρά στα κορίτσια. Αυτό συμβαίνει γιατί τα αγόρια είναι πιο εξωστρεφή, πιο δύσκολα με αποτέλεσμα να ασχολούνται λιγότερο με την σχολική εργασία, σε αντίθεση με τα κορίτσια τα οποία είναι πιο επιμελή και πιο οργανωτικά στον τρόπο διαβάσματός τους. Έτσι οι γονείς στρέφουν περισσότερο την προσοχή τους στα αγόρια και τα βοηθούν με κατ οίκον εργασία, ενώ τα κορίτσια τα χρησιμοποιούν κυρίως για να βοηθούν στο σπίτι και στην οργάνωση του χρόνου τους. Τέλος οι γονείς οι οποίοι έχουν παιδιά σε μικρότερη ηλικία τα βοηθούν περισσότερο με κατ οίκον εργασία από ότι οι γονείς με μεγαλύτερης ηλικίας παιδιά και αυτό γιατί τα μικρότερα παιδιά έχουν μεγαλύτερη ανάγκη για επίβλεψη και για διαμόρφωση σταθερών συνηθειών μελέτης.

Φυσικά η συνεργασία, ο διάλογος και η ουσιαστική σχέση μεταξύ του σχολείου και της οικογένειας είναι απαραίτητη για την σχολική επίδοση του παιδιού. Πολλές φορές όμως μπορεί να δημιουργηθούν και προστριβές μεταξύ αυτών των δύο πλευρών. Για αυτό τον λόγο πρέπει να τηρηθούν κάποιες συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Πρώτον τα δύο μέρη πρέπει να αναγνωρίζουν και να τηρούν τα όριά τους, την περιοχή δικαιοδοσίας τους και δεύτερον οι ρόλοι οικογένειας και σχολείου είναι διακριτοί και οι ευθύνες του κάθε μέρους ξεκάθαρες. Φυσικά εάν τηρηθούν οι παραπάνω προϋποθέσεις τότε οικογένεια-σχολείο θα μπορούν να επιτύχουν το στόχο τους που είναι η σχολική επιτυχία του παιδιού τους (www.ideke.edu.gr, 2009).

3.3 Διαζύγιο και σχολική επίδοση

Η επίδραση του διαζυγίου στην ακαδημαϊκή επίδοση των παιδιών είναι μία από τις βασικές παραμέτρους μελέτης του συγκεκριμένου πεδίου και έχει οδηγήσει στο συμπέρασμα πως όντως τα παιδιά με την εμπειρία του διαζυγίου έχουν χαμηλότερες ακαδημαϊκές επιδόσεις σε σύγκριση με παιδιά της ίδιας ηλικίας που ζουν σε οικογένειες και με τους δύο βιολογικούς τους γονείς (Cherlin et al., 1991; Downey, 1995; McLanahan & Sandefur, 1994; Sun & Li, 2001; Teachman, Paasch, & Carver, 1996).

Πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά διαζευγμένων γονέων εμφανίζουν συχνότερα χαμηλότερες επιδόσεις στις επίσημες εξετάσεις (e.g., Cherlin et al., 1991; Sun & Li, 2001), είναι περισσότερο πιθανό να μην ολοκληρώσουν την δευτεροβάθμια εκπαίδευση και να παρατήσουν το σχολείο χωρίς να πάρουν απολυτήριο λυκείου (e.g., Astone & McLanahan, 1991; Teachman et al., 1996) και λιγότερο πιθανό να συνεχίσουν τις σπουδές τους ή να επιτύχουν τους εκπαιδευτικούς τους στόχους κατά την νεαρή ενήλικη ζωή τους (Amato & Keith, 1991a; Sun & Li, 2008).

Για την εξήγηση αυτής της σύνδεσης του διαζυγίου με τα υψηλά ποσοστά σχολικής αποτυχίας έχουν προταθεί μία σειρά από διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις. Μία από τις πιο συχνά αναφερόμενες θεωρητικές προτάσεις είναι αυτή της προοπτικής στέρησης πόρων (resources deprivation perspective) σύμφωνα με την οποία, η φτωχότερη ακαδημαϊκή επίδοση των παιδιών διαζευγμένων γονέων είναι αποτέλεσμα των μειώσεων των διαθέσιμων γονικών οικονομικών, συναισθηματικών, κοινωνικών και υποστηρικτικών πόρων στις διαζευγμένες οικογένειες (McLanahan & Sandefur, 1994).

Πιο συγκεκριμένα, με βάση αυτή την θεωρία υποστηρίζεται ότι αρχικά το διαζύγιο σε μία οικογένεια μειώνει σημαντικά τους οικονομικούς πόρους που είναι διαθέσιμοι για τα παιδιά της οικογένειας (Teachman & Paasch, 1994) ενώ το ίδιο συμβαίνει και με το συνολικό διαθέσιμο οικογενειακό “κεφάλαιο” των οικογενειακών ανθρωπιστικών και κοινωνικών πόρων μειώνεται μετά το διαζύγιο καθώς υπάρχει μείωση της καθοδήγησης, παρουσίας και επίβλεψης του γονέα που δεν έχει αναλάβει την κηδεμονία των παιδιών (Astone & McLanahan, 1991). Ένα παιδί που βιώνει σημαντικές μειώσεις στα χρήματα τα οποία προορίζονται για τις δικές του ανάγκες είναι πιθανό να παρουσιάσει σημαντική πτώση στα κίνητρά του να συμμετέχει σε πρόσθετες δραστηριότητες αλλά και υποστηρικτικές

εκπαιδευτικές δραστηριότητες όπως είναι τα μαθήματα κατ' οίκον ή η παρακολούθηση ενισχυτικών μαθημάτων διδασκαλίας σε ένα φροντιστήριο (Mayer, 1997).

Επιπρόσθετα, μετά το διαζύγιο τα παιδιά είναι περισσότερο πιθανό να σκεφτούν ότι η οικογένειά τους δεν μπορεί πλέον να καλύψει τα έξοδα της πανεπιστημιακής τους εκπαίδευσης και έτσι να χαμηλώσουν την ένταση της προσπάθειάς τους στο σχολείο ή/και τις εξετάσεις (Mayer, 1997).

Φυσικά, σε αυτό το σημείο πρέπει να τονισθεί πως η μείωση στο οικογενειακό εισόδημα μετά το διαζύγιο αλλά και οι συνακόλουθες επιπτώσεις στο επίπεδο της ζωής των παιδιών της διαζευγμένης οικογένειας εξαρτώνται σημαντικά και από το κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο καθώς υπάρχουν χώρες όπως η Σουηδία όπου το κράτος μεριμνά ώστε να μην υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις στο εισόδημα μίας οικογένειας ακόμη και στην περίπτωση δραστικών αλλαγών στην δομή αυτής (Jonsson and Gähler, 1997). Αντίθετα, αντίστοιχα στοιχεία στη Μ. Βρετανία δείχνουν πως η μείωση του οικογενειακού εισοδήματος μετά το διαζύγιο συγκαταλέγεται ως μία από τις βασικές αιτίες της αυξημένης σχολικής αποτυχίας των παιδιών αυτών των οικογενειών (Kiernan, 1997).

Εν τω μεταξύ, συχνά λαμβάνουν χώρα αλλαγές περιβάλλοντος για τα παιδιά τα οποία ενδέχεται να μετακομίσουν και να ενταχθούν σε ένα νέο κοινωνικό και σχολικό περιβάλλον και πιθανόν να διακόψει ή να αλλοιώσει τους οικογενειακούς δεσμούς με το πρότερο φιλικό περιβάλλον, άλλους γονείς και το σχολικό προσωπικό συντελώντας στη μείωση των πιθανοτήτων της σχολικής επιτυχίας του παιδιού (Amato, 1993).

Έπειτα, η σύνδεση των οικονομικών προβλημάτων των μονογενεϊκών οικογενειών με τη σχολική αποτυχία μπορεί να γίνει έμμεσα μέσω της σημαντικής έκπτωσης που παρατηρείται συχνά στο ρόλο των γονιών (Kiernan and Huerta, 2008). Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι οι οικονομικές δυσκολίες που συναντά ο γονιός ο οποίος έχει την επιμέλεια του παιδιού ή των παιδιών (συνήθως η μητέρα) λόγω των προβλημάτων των οποίων συναντά σε οικονομικό επίπεδο, επιβαρύνεται ψυχολογικά, εμφανίζει υψηλότερα επίπεδα στρες και σε κάποιες περιπτώσεις αποτυγχάνει στο να ανταπεξέλθει στο ρόλο του γονέα ικανοποιητικά στο πλαίσιο της στήριξης του παιδιού και αλλά και στην επίβλεψή του (Kiernan and Huerta, 2008).

Μία άλλη θεωρία συνδέει την εμπειρία του διαζυγίου με χαμηλότερες σχολικές επιδόσεις μέσα από το μονοπάτι των ψυχολογικών επιπτώσεων. Πιο συγκεκριμένα, γενικότερα πολλές έρευνες έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η εμπειρία του διαζυγίου επηρεάζει αρνητικά την ψυχολογική υγεία και κατάσταση των παιδιών της οικογένειας (Amato, 2001) ενώ άλλες έρευνες που χρησιμοποιούνται ως προέκταση αποδεικνύουν πως η κακή ψυχολογική κατάσταση των παιδιών αντανακλάται σαφώς και αδιαμφισβήτητα στις χαμηλές τους σχολικές επιδόσεις (Jadue, 2002; Margalit and Shulman, 1996; Mercer, 1997)

Η έρευνα των Cavanagh et al (2006) κατέδειξε πως οι αλλαγές στο οικογενειακό περιβάλλον είναι ένας καθοριστικός παράγοντας στις σχολικές επιδόσεις των παιδιών, με τα παιδιά διαζευγμένων γονιών να εμφανίζουν σαφώς χαμηλότερα ποσοστά σχολικής επιτυχίας. Ωστόσο, πλέον τα επιχειρήματα της σύνδεσης του διαζυγίου με τα επίπεδα σχολικής αποτυχίας των παιδιών διαζευγμένων οικογενειών δεν ελέγχονται μονόπλευρα αλλά σε συνδυασμό και με άλλους καθοριστικούς παράγοντες όπως είναι το φύλο του παιδιού.

Σχετικές έρευνες που διενεργήθηκαν εξετάζοντας ταυτόχρονα τις μεταβλητές του διαζυγίου, του φύλου του παιδιού και της σχολικής επιτυχίας έχουν οδηγήσει σε μικτά αποτελέσματα. Κάποιες έρευνες τονίζουν ότι οι γιοι διαζευγμένων οικογενειών συναντούν περισσότερες δυσκολίες στο να διαχειριστούν αποτελεσματικά γενικότερα το άγχος που προκαλεί το διαζύγιο των γονέων αλλά και την ευρύτερη σχολική τους επίδοση μετά τις συγκεκριμένες αλλαγές που επιφέρει η λύση του γάμου σε μία οικογένεια σε σύγκριση με τις κόρες διαζευγμένων ζευγαριών (Morrison & Cherlin, 1995). Από την άλλη, άλλες σχετικές έρευνες δεν βρήκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο φύλων (Sun & Li, 2001, 2002).

3.4 Το σχολικό περιβάλλον

Σημαντικό ρόλο στην χαμηλή σχολική επίδοση διαδραματίζει το σχολικό περιβάλλον. Συγκεκριμένα, η αδυναμία του σχολείου να προσφέρει αποτελεσματική εκπαίδευση σε όλους τους μαθητές. Επίσης, παράγοντες όπως ο οι εκπαιδευτικοί, ο διοικητικός μηχανισμός και οι διδακτικοί μέθοδοι καθώς και η υλικοτεχνική υποδομή του σχολείου συνθέτουν το σχολικό περιβάλλον.

Είναι γνωστή η έλλειψη εκπαιδευτικού προσωπικού και κτιριακών εγκαταστάσεων. Η πληθώρα των μαθητών σε κάθε τάξη επηρεάζει την σχολική επίδοση. Ο κανονιστικός και τυποποιημένος χαρακτήρας της εκπαίδευσης ταιριάζει σε ένα συγκεκριμένο μαθητικό πληθυσμό. Έτσι, το σχολικό περιβάλλον με την αδυναμία αυτή αντί να εξομαλύνει τις διαφορές αυτές που υπάρχουν τις διογκώνει.

Ακόμη, ο εκπαιδευτικός διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην σχολική επιτυχία η αποτυχία του μαθητή καθώς μπορεί να συμβάλλει άμεσα εφαρμόζοντας συγκεκριμένες ενέργειες η παράλειψης που οδηγούν στην σχολική αποτυχία. Έμμεσα συμβάλλει στην δημιουργία και διαμόρφωση εκπαιδευτικών πραγμάτων και πρακτικών. Εκούσια δηλαδή με σκόπιμες ενέργειες που καταλήγουν στην σχολική αποτυχία. Ακούσια με το να γίνεται όργανο ή συνεργός χωρίς να το συνειδητοποιεί. Ενεργητικά συμμετέχοντας σε πράξεις που έχουν να κάνουν με ορατές επιπτώσεις στον μαθητή. Τέλος, παθητικά ανέχεται περιπτώσεις και αλλαγές στην εκπαίδευση η οποίες θα επιφέρουν εξελικτικά σχολική αποτυχία.(Δημητρόπουλος, 1996). Σύμφωνα με ανακοίνωση του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων όσος αφορά την ομαλή λειτουργία των σχολείων επισημαίνει πως μέρος του εκπαιδευτικού συστήματος αποτελεί η Ειδική Αγωγή. Η οποία αποτελεί μέρος της Γενικής Αγωγής και προσφέρει τις υπηρεσίες της στα άτομα με Ειδικές Εκπαιδευτικές ανάγκες.

Συγκεκριμένα στην παράγραφο §24 αναφέρεται για την «Αντιμετώπιση μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες» και τονίζει:

«Ένας σημαντικός αριθμός των παιδιών αυτών φοιτά ήδη στα Ειδικά Δημοτικά Σχολεία και Νηπιαγωγεία καθώς και στα Τμήματα Ένταξης. Υπάρχει όμως και ένας σημαντικός αριθμός επίσης μαθητών που βρίσκεται διάσπαρτος στα σχολεία της Γενικής Αγωγής και χρήζει ειδικής εκπαιδευτικής προσέγγισης και αντιμετώπισης. Τέτοιοι μαθητές είναι όσοι παρουσιάζουν ανωριμότητα, δυσκολίες μάθησης, αισθητηριακές αναπηρίες, συναισθηματικές διαταραχές,

άρνηση σχολείου και λοιπά. Τις περισσότερες φορές, δυστυχώς, περιθωριοποιούνται και παραμένουν απλά θεατές της εκπαιδευτικής διαδικασίας».

Για την ομαλή ένταξη αυτών των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία καλό θα είναι να ευαισθητοποιηθούν οι εκπαιδευτικοί και να αξιοποιήσουν όλους τους θεσμούς που έχει θεσπίσει η Πολιτεία, όπως τους Σχολικούς Συμβούλους της Γενικής και κυρίως της Ειδικής Αγωγής, προγράμματα ενισχυτικής διδασκαλίας, αλλά και τις σχετικά νεοϊδρυθείσες υπηρεσίες (ΚΕΔΔΥ), προς όφελος των μαθητών και των οικογενειών τους.

Συνεπώς, κρίνεται σκόπιμη η ενημέρωση των εκπαιδευτικών όλων των βαθμίδων, ώστε όταν σύμφωνα με την εκτίμησή τους κάποιος μαθητής παρουσιάσει κάποια από τα στοιχεία που αναφέραμε παραπάνω, σε συνεργασία με το Διευθυντή του Σχολείου να καλούν το Σχολικό Σύμβουλο της περιοχής τους για να τον συμβουλευτούν και να καταρτίσουν από κοινού ένα πρόγραμμα αντιμετώπισης βραχύχρονης διάρκειας.»

Επίσης στην παράγραφο §25 αναλύεται η αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας. Συγκεκριμένα, αναφέρει πως *«Στόχο μείζονος προτεραιότητας του σημερινού σχολείου πρέπει να αποτελεί η αποτελεσματική αντιμετώπιση με παιδαγωγικά και διδακτικά μέσα της σχολικής αποτυχίας. Η σχολική αποτυχία, εάν δεν καταπολεμηθεί μεθοδικά και σχεδιασμένα, οδηγεί συνήθως στη μαθησιακή περιθωριοποίηση και στη συνέχεια στον κοινωνικό αποκλεισμό».* Επιπρόσθετα αναφέρει πως *σημαντική συνιστώσα αποτελεί η προσπάθεια ένταξης όλων των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία εξασφαλίζοντας έτσι ισότητα ευκαιριών μάθησης και προόδου».*

Έτσι με απόφαση του διευθυντή όταν πλεονάζουν διδακτικές ώρες να διατίθενται στην εφαρμογή προγράμματος Ενισχυτικής Διδασκαλίας (Υπουργείο Παιδείας Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων Δ/ση Σπουδών 2006).

3.5 Η αντίδραση του παιδιού στη σχολική αποτυχία

Η εμπειρία της σχολικής αποτυχίας μπορεί να διαφέρει κατά περίπτωση ως προς το βαθμό αποδοχής και την αντίδραση. Πιο συγκεκριμένα οι αντιδράσεις του παιδιού μπορεί να είναι οι εξής:

1. Το παιδί δεν παραμένει παθητικό:

Είναι γεγονός ότι το παιδί μπροστά σε μια κατάσταση αποτυχίας αλλά και αποκλεισμού αντιδρά με διαταραχές στην συμπεριφορά. Το παιδί μπορεί να αντιδράσει με ποικίλους τρόπους για να κερδίσει την εύνοια των συμμαθητών του κυρίως και έπειτα της δασκάλας του. Καταρχάς μπορεί να συνεχίσει την αντικανονική συμπεριφορά του απέναντι στην δασκάλα του αλλά και στα άλλα παιδιά της τάξης του για να θεωρηθεί ο αρχηγός και να κερδίσει τον σεβασμό από τους υπόλοιπους. Επίσης μπορεί να συνεχίσει να συμπεριφέρεται σαν ο κλόουν της τάξης για να προκαλέσει το γέλιο αλλά και για να έρθει πιο κοντά με τα άλλα παιδιά. Υπάρχει όμως και η περίπτωση η συμπεριφορά του αυτή να επιφέρει αρνητικά αποτελέσματα στον ίδιο. Μερικά από αυτά είναι η κοινωνική απόρριψη, και η περιθωριοποίηση. Το παιδί πλέον που είναι δύσκολο να το αποβάλλει με αποτέλεσμα η συμπεριφορά του να είναι εχθρική απέναντι στους άλλους, χωρίς φυσικά να αποκλείσουμε και την ανάπτυξη βίας και εγκληματικότητας (Κορντιέ, 1995).

2. Το παιδί αποδέχεται την αποτυχία του

Το παιδί ταυτίζεται με αυτή την κατάσταση, με την αποτυχία του και με τον χαρακτηρισμό του κακού μαθητή. Συνεχίζει να εκφράζει μία έντονη παθητικότητα προς τις σχολικές του υποχρεώσεις, εμφανίζει αδιαφορία, ακινησία και μία έντονη επιθετικότητα και έχθρα απέναντι στους συνομηλίκους του. Το παιδί υποτάσσεται σε αυτή την κατάσταση και δύσκολα μπορεί να απαλλαγεί από αυτήν(Κορντιέ, 1995).

3.Όλα διορθώνονται ας είμαστε πιο αποφασιστικοί

Το παιδί δεν δέχεται τον ορισμό του αποτυχημένου μαθητή και καταβάλλει προσπάθειες να αλλάξει το προφίλ του και όλη αυτήν την μη κατάλληλη αντιμετώπιση από τον περίγυρό του. “Πλέον το είμαι αποτυχημένος” έχει αντικατασταθεί από το πείσμα και την αισιοδοξία του παιδιού να επιτύχει. Αφιερώνει περισσότερες ώρες στο διάβασμα, παρακολουθεί ενισχυτική διδασκαλία, και η συμπεριφορά του είναι πιο αποδεχτή στο κοινωνικό σύνολο του σχολείου. Δείχνει σεβασμό απέναντι στους συμμαθητές τους και στην δασκάλα του (Κορντιέ, 1995).

3.6 Η αντίδραση των γονέων απέναντι στην αποτυχία του παιδιού τους

Όπως και στην περίπτωση των παιδιών έτσι και στην περίπτωση των γονέων η αντίδραση απέναντι στην εμπειρία της σχολικής αποτυχίας του παιδιού μπορεί να ποικίλλει:

1. Αποδοκιμασία

Οι γονείς εκδηλώνουν την απογοήτευσή τους, το θυμό τους και την ντροπή που νοιώθουν για την πορεία του παιδιού τους στο σχολείο. Πολλές φορές η αποδοκιμασία αυτή συνοδεύεται και με λεκτικές αρνητικές εκφράσεις όπως είσαι (άχρηστος, τεμπέλης, δεν μπορείς να καταφέρεις τίποτα στην ζωή σου). Φυσικά όλη αυτή την συμπεριφορά των γονέων το παιδί μπορεί να την ερμηνεύσει σαν απόσυρση της αγάπης τους προς το ίδιο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το παιδί να αρχίσει να εμφανίζει κατάθλιψη, να κλείνεται στον εαυτό του, και να εκδηλώνει σωματικά συμπτώματα και αρρώστιες όπως ωτίτιδες, γαστρεντερίτιδες και διαταραχές στον ύπνο. Η κατάσταση αυτή του παιδιού επιφέρει και αρνητικές επιπτώσεις όσο αφορά την πρόοδο του στο σχολείο. Το παιδί κάνει απουσίες, καθυστερεί στα μαθήματά του, και όταν πια επιστρέφει στο σχολείο νοιώθει αποκομμένο απέναντι στους συμμαθητές του, με αποτέλεσμα την κοινωνική απομόνωση (Κορντιέ, 1995)

2. Αδιαφορία

Επίσης υπάρχουν και οι γονείς οι οποίοι δεν ενδιαφέρονται καθόλου για την σχολική πρόοδο των παιδιών τους και την αντιμετωπίζουν σαν ένα γεγονός το οποίο δεν είναι άξιο σχολιασμού. Σε αυτήν την περίπτωση το παιδί μπορεί να νοιώσει ότι οι γονείς του δεν το αγαπάνε και δεν ενδιαφέρονται για αυτό. Το γεγονός αυτό παρατηρείται κυρίως στους χωρισμένους γονείς οι οποίοι για να μην χάσουν την αγάπη του, και για να έχουν το παιδί με το δικό τους μέρος μεταθέτουν όλη την ευθύνη για το διάβασμα στον σχολικό έλεγχο και την δασκάλα του παιδιού. Αυτό έχει σαν αντίκτυπο για να κερδίσει το παιδί ξανά το ενδιαφέρον των γονιών του να πολλαπλασιάσει τις αποτυχίες του για να προκαλέσει την αντίδραση των γονιών του προς αυτό.

Επίσης η αδιαφορία των γονιών πολλές φορές συνδέεται και με το πολιτισμικό υπόβαθρο και πρότυπο και των ίδιων των γονέων. Οι γονείς ενδέχεται και οι ίδιοι να είναι άνθρωποι χαμηλής μορφωτικής επίδοσης και να θεωρούν ότι το διάβασμα και γενικότερα η μόρφωση αποτελεί δευτερεύοντα παράγοντα για την ανάπτυξη και την μετέπειτα πορεία του παιδιού στην ζωή του. Έτσι και το παιδί για να ακολουθήσει τις αξίες και τις αντιλήψεις των γονιών του δεν νοιώθει καμία ενοχή για την αποτυχία του και συνεχίζει να συμπεριφέρεται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, δηλαδή με αδιαφορία προς τα σχολικά του καθήκοντα (Κορντιέ, 1995).

3.7 Ο Ρόλος του εκπαιδευτικού στο σχολείο

Ο όρος «εκπαιδευτικός» είναι γενικός όρος ο οποίος αναφέρεται σε μία γενική κατηγορία ατόμων με κύριο καθήκον την διδασκαλία και την αγωγή των παιδιών και των νέων. Με αυτή την έννοια ο όρος εκπαιδευτικός σε όλα τα άτομα που διδάσκουν σε οποιαδήποτε τάξη ή βαθμίδα της θεσμοποιημένης εκπαίδευσης από το Νηπιαγωγείο μέχρι το Πανεπιστήμιο και σε οποιονδήποτε τύπο σχολείου ή σχολής, από την σχολή ζωγραφικής μέχρι την σχολή ιππασίας (Καψάλη, 1998).

Με τον ρόλο του δασκάλου σαφέστατα συνδέονται πολλά και ποικίλα καθήκοντα αλλά και υποχρεώσεις. Μερικά από αυτά έχουν πρωταρχική σημασία ενώ άλλα είναι

δευτερεύοντα. Κύριος ρόλος του εκπαιδευτικού στην τάξη είναι να διδάσκει και να παιδαγωγεί. Αυτές οι δύο έννοιες είναι πολύ στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους που είναι δύσκολο να τις διαχωρίσουμε. Είναι ξεκάθαρο πως τόσο η διδασκαλία όσο και η αγωγή σκοπός τους είναι η μετάδοση γνώσεων, κανόνων και αξιών. Με τον όρο διδασκαλία εννοούμε το σύνολο των παιδαγωγικών μέτρων που αποσκοπούν στην μεταβολή της νοητικής συμπεριφοράς ενώ αντίθετα η αγωγή στοχεύει κυρίως στην μεταβολή της πρακτικής συμπεριφοράς του παιδιού. Το έργο της διδασκαλίας είναι διπολικό: Ο εκπαιδευτικός από την μία πλευρά προσπαθεί να μεταβιβάσει όλες του τις γνώσεις που κατέχει στα παιδιά μέσω της πείρας και της εμπειρίας του και από την άλλη να συσχετίσει και να συνδέσει όλες του αυτές τις γνώσεις με τον κόσμο του αύριο στον οποίο θα ζήσουν οι μαθητές ως ενήλικες. Προσπαθεί δηλαδή ο δάσκαλος να μεταφέρει το παρελθόν στο παρόν και το παρόν στο μέλλον (Καψάλη, 1998).

Επίσης μια άλλη βασική ασχολία του εκπαιδευτικού είναι η προετοιμασία της διδασκαλίας: Η προετοιμασία αυτή περιλαμβάνει πολλές ενέργειες από τον προγραμματισμό της ύλης και όλων των δραστηριοτήτων όλης της διδακτικής χρονιάς μέχρι και την προετοιμασία της κάθε διδακτικής ώρας ξεχωριστά. Βέβαια εκτός από την προετοιμασία που κάνει ο δάσκαλος για τους μαθητές υποχρεούται και ο ίδιος να ενημερώνεται και να εμπλουτίζει τις γνώσεις του καθημερινά για όλους τους παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την μάθηση και την αγωγή των μαθητών.

Τέλος η αξιολόγηση του μαθητή είναι ένα καθημερινό καθήκον του εκπαιδευτικού που προκύπτει από την άσκηση του ρόλου του. Ο δάσκαλος σε όλη την σχολική περίοδο αξιολογεί, κρίνει, και μαζεύει πληροφορίες για τα προβλήματα και την επίδοση των μαθητών του ούτως ώστε στο τέλος να μπορέσει ανάλογα να τους βαθμολογήσει. Η τελική βαθμολογία είναι ίσως μία από τις πιο δύσκολες αποφάσεις και αυτό γιατί ο εκπαιδευτικός συχνά μπαίνει στο δίλημμα για το αν θα βαθμολογήσει έναν μαθητή σύμφωνα με αντικειμενικά κριτήρια ή παιδαγωγικά. Αξίζει τέλος να σημειωθεί ότι η βαθμολογία του κάθε μαθητή παίζει ρόλο και στην μετέπειτα πορεία της ζωής του γιατί στην ουσία το σχολείο είναι αυτό το οποίο έχει την δύναμη να κατανέμει τα άτομα σε συγκεκριμένες θέσεις μέσα στην κοινωνία (Καψάλη, 1998).

Οι επιμέρους ρόλοι του εκπαιδευτικού και οι διάφορες ενέργειες του κατά την διδασκαλία είναι:

- 1. Ο εκπαιδευτικός ως επιστήμονας:** Ο εκπαιδευτικός κατέχει γνώσεις και δεξιότητες τις οποίες μεταδίδει στα παιδιά. Στην δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση εκπροσωπεί μια επιστήμη στην οποία επιδιώκει να εισαγάγει του μαθητές. Είναι ο ειδικός σε θέματα αγωγής των παιδιών και η παιδαγωγική του μόρφωση θεωρείται απαραίτητη για τον επιστημονικό ρόλο που κατέχει.
- 2. Ο εκπαιδευτικός ως φορέας εξουσίας:** Στον ρόλο που εκπροσωπεί ο εκπαιδευτικός, σε οποιαδήποτε ώρα διδασκαλίας βρίσκετε ολόκληρο το εκπαιδευτικό σύστημα με προγράμματα, σκοπούς και οργάνωση. Την εξουσία που εκπροσωπεί ο εκπαιδευτικός την εκφράζει με την βαθμολογία αλλά και τις ποινές του σχολείου. Κάποιες φορές είναι ο μόνος τρόπος για να μπορεί να επιβάλλει την τάξη.
- 3. Ο εκπαιδευτικός ως μέσον κοινωνικοποίησης:** Παράλληλα με τα διδακτικά του καθήκοντα ο εκπαιδευτικός πολλές φορές μεταδίδει στα παιδιά χωρίς να το συνειδητοποιεί αξίες της κοινωνίας, ιδιαίτερα του κοινωνικοοικονομικού στρώματος που ανήκει. Αυτό πολλές φορές έχει σαν αποτέλεσμα να δημιουργεί προβλήματα προσαρμογής σε μαθητές κατώτερων κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων.
- 4. Ο εκπαιδευτικός ως παράγοντας ανάπτυξης της ατομικότητας του μαθητή:** Κάθε εκπαιδευτικός όσο του επιτρέπει οι δυνατότητες και οι συνθήκες προσπαθεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες, στα ενδιαφέροντα, και στις κλίσεις του κάθε μαθητή. Κατά την προετοιμασία της διδασκαλίας έχει την τάξη ως σύνολο σε διάφορες όμως περιστάσεις έχει τους συγκεκριμένους μαθητές που προσπαθεί να βοηθήσει και να ενθαρρύνει τις δυνατότητες του καθενός.
- 5. Ο εκπαιδευτικός ως πρότυπο μίμησης και ταύτισης:** Πολλές φορές ο εκπαιδευτικός αποτελεί για του μαθητές πρότυπο μίμησης και θαυμασμού όσον αφορά την δουλειά του, την επιστημονική του κατάρτιση, την διδακτική ικανότητα. Αυτό δίνει ικανοποίηση στον εκπαιδευτικό αλλά και δυνατότητες θετικής επίδρασης στα παιδιά.
- 6. Ο εκπαιδευτικός ως ιδιώτης:** Ακόμα και μέσα στην τάξη πολλές φορές ο εκπαιδευτικός εκφράζει τα προσωπικά του συναισθήματα, απόψεις και προτιμήσεις. Αυτό δημιουργεί ευχάριστο και οικείο κλίμα κάτι που επιθυμούν συνήθως οι μεγάλοι μαθητές (Καψάλη, 1998).

Οι παραπάνω ρόλοι δεν είναι εναλλακτικοί και ο κάθε εκπαιδευτικός έχει την δυνατότητα να τους ασκεί ταυτόχρονα όλους. Ο κάθε εκπαιδευτικός συνηθίζει να ασκεί κάποιους από αυτούς τους ρόλους ανάλογα την περίπτωση, την διδασκαλία και την συνθήκες μια τάξης. Γενικά οι εκπαιδευτικοί διαφέρουν μεταξύ τους ως προς τους ρόλους που ταιριάζουν καλύτερα στην προσωπικότητα τους και στην δυνατότητα τους να τους εναλλάσσουν (Hofer, 1986).

3.8 Εκπαιδευτική παρέμβαση και μονογονεϊκές οικογένειες διαζευγμένων

Στη σχετική βιβλιογραφία εδώ και αρκετές δεκαετίες το ενδιαφέρον συγκεντρώνει το θέμα των εκπαιδευτικών παρεμβάσεων σε περιπτώσεις παιδιών από μονογονεϊκές οικογένειες με διαζευγμένους γονείς. Μεταξύ αυτών βρίσκονται και οι έρευνες των Kaslow & Schwartz, (1987) και Morawetz & Walker (1984) οι οποίες τονίζουν την ανησυχία πολλών γονέων που είναι διαζευγμένοι για τη συμπεριφορά των εκπαιδευτικών απέναντι στο παιδί τους στο πλαίσιο των στερεοτύπων και προκαταλήψεων που πιθανόν να συναντήσουν τα παιδιά τους στο σχολικό περιβάλλον.

Παλαιότερα, οι εκπαιδευτικοί έτειναν να επιδεικνύουν στερεότερες συμπεριφορές και πρότυπα απέναντι σε παιδιά διαζευγμένων γονέων οι οποίες μάλιστα όπως έχει αποδειχθεί επηρεάζουν σημαντικά και αρνητικά την κοινωνική, γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών (Rist, 1970).

Σε μία έρευνα που διενεργήθηκε από τους Guttman & Broudo (1989) μελετήθηκαν οι αξιολογήσεις 76 γυναικών εκπαιδευτικών για τη σχολική επίδοση και την ανάπτυξη ενός φανταστικού παιδιού. Το δείγμα της συγκεκριμένης έρευνας χωρίστηκε σε 4 ομάδες, καθεμία εκ των οποίων είχε πρόσβαση σε διαφοροποιημένες πληροφορίες αναφορικά με τον τύπο της οικογένειας του παιδιού (διγονεϊκή οικογένεια, μονογονεϊκή οικογένεια με αρχηγό μητέρα, μονογονεϊκή οικογένεια με τη μητέρα και τον πατριό και τέλος διγονεϊκή οικογένεια, όπου υπάρχει διαρκής σύγκρουση μεταξύ των δύο γονέων). Ένα από τα σημαντικότερα ευρήματα της έρευνας ήταν ότι οι αξιολογήσεις των εκπαιδευτικών διέφεραν σημαντικά ανάλογα με τον τύπο της οικογένειας του παιδιού με το παιδί της διγονεϊκής οικογένειας να συγκεντρώνει υψηλότερες και καλύτερες αξιολογήσεις στη συνέχεια για το παιδί της μονογονεϊκής οικογένειας και της οικογένειας με το θετό πατέρα, ενώ οι πιο αρνητικές αξιολογήσεις δόθηκαν, για το παιδί της οικογένειας με τις συνεχείς συγκρούσεις.

Σε άλλες ερευνητικές προσεγγίσεις οι εκπαιδευτικοί φάνηκε ότι αρκετές φορές στην προσπάθειά τους να αναπληρώσουν σε έναν βαθμό την παρουσία του εκλιπόντα γονέα επιδεικνύουν μεγαλύτερο οίκτο και συμπάθεια απέναντι στα παιδιά διαζευγμένων γονέων (Kaslow & Schwartz, 1987). Ωστόσο, από την άλλη υπάρχουν εκπαιδευτικοί οι οποίοι θεωρούν ότι ένα διαζύγιο σε μία οικογένεια δεν είναι ένας αρκετά σημαντικός παράγοντας που να μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως δικαιολογία για την έκπτωση της σχολικής επίδοσης, την κακή συναισθηματική και ψυχολογική κατάσταση του παιδιού ενώ άλλοι γίνονται πιο σκωπτικοί απέναντι στους ίδιους τους γονείς θεωρώντας πως αυτοί είναι που έχουν σημαντικό μερίδιο ευθύνης για τη μελαγχολία, τη σχολική αποτυχία, την θλίψη ή άλλες φορές την επιθετικότητα που εκδηλώνουν παιδιά που βιώνουν την εμπειρία του διαζυγίου στην οικογένειά τους (Wallerstein & Kelly, 1990).

Αυτή η τελευταία περίπτωση που χαρακτηρίζει την ύπαρξη κακών σχέσεων μεταξύ των γονιών και του εκπαιδευτικού λειτουργεί ως επιβαρυντικός παράγοντας στην ψυχική υγεία αλλά και το βαθμό προσαρμογής του παιδιού στις νέες συνθήκες αλλά και στο σχολικό περιβάλλον (Wallerstein & Kelly, 1990).

Οι Cox και Desforges (1987) κατέληξαν στο συμπέρασμα πως οι απόψεις των γονέων είναι αντικρουόμενες σχετικά με το πώς πρέπει να διαχειριστούν το θέμα του διαζυγίου σε σχέση με το σχολικό περιβάλλον του παιδιού και τους εκπαιδευτικούς καθώς υπάρχουν γονείς που δεν ενημερώνουν το σχολείο, γιατί πιστεύουν ότι η ζωή των παιδιών στο σπίτι είναι διαφορετική από αυτή που βιώνουν στο σχολείο και επιπλέον θεωρούν ότι ο χωρισμός θα επηρεάσει τα παιδιά στο σχολείο ή ότι το γεγονός αυτό δε θα ενδιέφερε το σχολείο. Από την άλλη πλευρά υπάρχουν γονείς που θεωρούν ότι δεν είναι σωστό να γνωστοποιήσουν ένα τέτοιο γεγονός, επειδή η οικογενειακή ζωή είναι πολύ προσωπική ή επειδή πιστεύουν ότι ίσως ενδέχεται μία μελλοντική συμφιλίωση των γονέων (Χατζηχρήστου, 1999).

Άλλοι γονείς βρίσκονται σε ιδιαίτερα δύσκολη κατάσταση και δεν είναι σε θέση να περιγράψουν ψύχραιμα αυτά που το παιδί βιώνει στο σπίτι ή μπορεί ενδόμυχα να έχουν αμφιβολίες για το πώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί μία τέτοια πληροφορία στο σχολείο με το φόβο στιγματισμού του παιδιού τους από τους εκπαιδευτικούς ή τους άλλους μαθητές του σχολείου ενώ δεν είναι σπάνιο να φοβούνται ότι μπορεί να δεχθούν κριτική από τους

εκπαιδευτικούς ή ότι οι τελευταίοι δεν είναι κατάλληλα καταρτισμένοι και προετοιμασμένοι ώστε να διαχειρίζονται αποτελεσματικά τέτοιες καταστάσεις (Cox & Desforges, 1987).

Γενικότερα, οι γονείς οι οποίοι ενημερώνουν το σχολείο και τους εκπαιδευτικούς είναι εκείνοι οι οποίοι έχουν πολύ καλή σχέση με τους εκπαιδευτικούς των παιδιών τους και προτιμούν να τους ενημερώσουν πλήρως για τις αλλαγές στο οικογενειακό περιβάλλον του παιδιού για να εξομαλύνουν την προσαρμογή του στο σχολείο (Cox & Desforges, 1987).

Ωστόσο όποιες και εάν είναι οι δεδομένες συνθήκες, είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την καλύτερη προσαρμογή του παιδιού να υπάρχει συνεργασία μεταξύ και των δύο γονέων και των εκπαιδευτικών του παιδιού και μία επικοινωνία σταθερή και μόνιμη για να διαχειριστούν οι γονείς αλλά και το παιδί καλύτερα τις αλλαγές που συμβαίνουν στο οικογενειακό τους περιβάλλον (Hingst, 1981).

Πιο συγκεκριμένα, οι εκπαιδευτικοί πρέπει να ενημερώνουν συχνά τους γονείς για τα μαθήματα, τις σχολικές υποχρεώσεις και την πρόοδο του παιδιού, να καθοδηγούν τους γονείς για τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να στηρίξουν το παιδί στο σπίτι αλλά και να προσφέρουν μία ενημέρωση σχετικά με τη γενικότερη εικόνα του παιδιού στο σχολείο, παραπέμποντας στους κατάλληλους ειδικούς όταν αυτό κρίνεται απαραίτητο (Αρχοντόγλου, 2005). Επιπλέον, είναι σημαντικό να υπάρχει συμφωνία μεταξύ των γονέων και του εκπαιδευτικού σχετικά με τους τρόπους ενίσχυσης του παιδιού, επιβράβευσης, σταθερής άσκησης πειθαρχίας και επίβλεψης των παιδιών και από τους δύο γονείς αλλά και διατήρησης των προσδοκιών τους για τα κίνητρα και τους στόχους του παιδιού σε υψηλά επίπεδα τα οποία δεν πρέπει να επηρεάζονται από τη μεταξύ τους κατάσταση (Αρχοντόγλου, 2005).

Φυσικά είναι απαραίτητο οι εκπαιδευτικοί να έχουν την ίδια συμπεριφορά απέναντι στο γονιό που έχει την επιμέλεια και σε αυτόν που δεν την έχει και να τους παρέχει ίση και πλήρη ενημέρωση αλλά και ευκαιρίες συμμετοχής τους στην ενημέρωσή τους για την πρόοδο του παιδιού αλλά και σε δραστηριότητες της σχολικής κοινότητας (Χατζηχρήστου, 1999). Οι Cox & Desforges (1987) δίνουν έμφαση στην επαφή του σχολείου και με τους δύο γονείς, αποτελώντας στην ουσία ένα ουδέτερο μέρος για δύο ανθρώπους που μπορεί να τους χωρίζουν πολλά αλλά τους ενώνει και κάτι πολύ ισχυρό.

Στο πλαίσιο λοιπόν όλων των παραπάνω εντοπίζονται κάποιες βασικές παράμετροι για το σχολικό περιβάλλον που διευκολύνουν την προσαρμογή και λειτουργία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών με διαζευγμένους γονείς (Χατζηχρήστου, 1999) :

- Το σχολικό περιβάλλον πρέπει να χαρακτηρίζεται από ασφάλεια, σταθερότητα, οργάνωση και δομή.
- Οι μαθητές πρέπει να αντιμετωπίζονται με τρόπο που καθοδηγείται από υψηλές προσδοκίες των εκπαιδευτικών
- Πρέπει να παρέχονται ίσες ευκαιρίες στα παιδιά των μονογονεϊκών οικογενειών για μάθηση και απόκτηση δεξιοτήτων
- Πρέπει να υπάρχει συχνός έλεγχος της προόδου των παιδιών
- Πρέπει να γίνεται εφαρμογή μεθόδων που στοχεύουν στην ενίσχυση και επιβράβευση των παιδιών

Τελικά, από τα ερευνητικά δεδομένα προκύπτει ότι τα σχολεία δεν μπορούν να αγνοούν το πρόβλημα και οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να εντείνουν την προσπάθειά τους, προκειμένου να κατανοήσουν και να χειριστούν τα παιδιά του διαζυγίου κατάλληλα (Carlile, 1991).

Συνοψίζοντας, επισημαίνεται ότι το σχολείο, εφόσον έχει κανονισμούς για τη διευκόλυνση της επικοινωνίας, οφείλει να δείχνει κατανόηση και ευαισθησία για την αντιμετώπιση των δυσκολιών, να εκδηλώνει αντικειμενική στάση και χωρίς ψυχική φόρτιση, να καταστέλλει τις προσωπικές προκαταλήψεις των εκπαιδευτικών, εάν και εφόσον αυτές υφίστανται και εκδηλώνονται, να ενισχύει το συμβουλευτικό ρόλο των εκπαιδευτικών. Έτσι μπορεί να αποτελέσει ένα ιδανικό χώρο θετικής παρέμβασης και ένα πρότυπο επικοινωνίας και συνεργασίας με τους γονείς, αποσκοπώντας πάντα στο συμφέρον του παιδιού.

3.9 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Είναι σαφές ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί φέρουν μοναδικές γνώσεις και δεξιότητες και έχουν μεγάλη εμπειρία όσο αναφορά στον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί το σχολικό σύστημα και στις υπηρεσίες κοινωνικής εργασίας προς τους μαθητές. Συμβάλλουν στην προώθηση του σκοπού του σχολείου που είναι η εκπαίδευση. Ο ρόλος τους αφορά την ενίσχυση της αποστολής του σχολείου, που είναι η υψηλής ποιότητας εκπαίδευση, ειδικά όπου το σπίτι, το σχολείο και η κοινοτική συνεργασία είναι τι κλειδί στην επίτευξη αυτής της αποστολής.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί μπορούν να φέρουν εις πέρας ένα πρόγραμμα χειρισμού περιπτώσεων και να εργαστούν γρήγορα και αποτελεσματικά παρέχοντας κατά συνέπεια περισσότερες προς τους μαθητές αλλά και το διδακτικό προσωπικό.

Η σχολική κοινωνική εργασία είναι μια ειδικότητα η οποία απαιτεί μεγάλη κατάρτιση όσο αφορά την ανάπτυξη και την ψυχολογία των παιδιών, τα διάφορα διαγνωστικά εργαλεία, και την παροχή υπηρεσιών κοινωνικής εργασίας στα σχολεία. Οι σχολικοί κοινωνικοί λειτουργοί πρέπει να γνωρίζουν την νομοθεσία που αφορά τα διάφορα πλαίσια της εκπαίδευσης και να μπορούν να αναγνωρίζουν την παρουσία περιπτώσεων παιδιών με ειδικές ανάγκες.

Επίσης είναι πολύ σημαντικό να είναι σε θέση να παρεμβαίνουν στα διάφορα περιστατικά με προσέγγιση που να ανταποκρίνεται στα καλύτερα πρότυπα πρακτικής και να είναι σε θέση να καταργούν τα όποια εμπόδια εμφανίζονται όσο αφορά μαθητές οι οποίοι αντιμετωπίζουν διάφορες δυσκολίες όπως εκπαιδευτικές, συναισθηματικές, νοητικές, συμπεριφοράς και υγείας.

Ακόμη οι σχολικοί κοινωνικοί λειτουργοί εκπαιδεύονται ειδικά για να μπορούν να προσδιορίσουν τους μαθητές που βρίσκονται σε κίνδυνο και να παρεμβαίνουν για να βοηθήσουν τους σπουδαστές και τις οικογένειές τους στην εξέταση των ανησυχιών συμπεριλαμβανόμενης της κατάχρησης ουσιών, σωματικής και πνευματικής υγείας και της

σχολικής βίας. Αποτελούν την κρίσιμη σύνδεση για τις οικογένειες και τους μαθητές σε σχέση με την σύνδεση τους με υπηρεσίες στην Κοινότητα.

Τέλος αφιερώνονται στη βελτίωση των σχολικών συστημάτων και στην εξάλειψη τυχόν εμποδίων και προβλημάτων στην εκπαίδευση (www.casw.org.cy, 2009). Πιο συγκεκριμένα ο Κοινωνικός Λειτουργός:

- Ασκεί το ρόλο του συνδετικού κρίκου μεταξύ σχολείου και οικογένειας.
- Διερευνά και εκτιμά τις ανάγκες και δυνατότητες των μαθητών, και καταρτίζει το ατομικό, οικογενειακό και κοινωνικό ιστορικό των μαθητών.
- Αναπτύσσει και εφαρμόζει εξατομικευμένα σχέδια παρέμβασης με μαθητές, ομάδες μαθητών και με τις οικογένειες τους.
- Συνεργάζεται σε ατομική ή ομαδική βάση (μικρές ομάδες) με μαθητές, που αντιμετωπίζουν κάποιο ειδικό πρόβλημα κοινωνικής ή προσωπικής φύσης.
- Συνεργάζεται με τις οικογένειες των μαθητών σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο για ικανοποίηση των αναγκών των μαθητών και για προώθηση των εκπαιδευτικών τους στόχων.
- Επισκέπτεται τις οικογένειες των μαθητών στο σπίτι, προκειμένου να διερευνήσει τις συνθήκες διαβίωσης και να συμβάλει στη βελτίωση των ενδοοικογενειακών σχέσεων.
- Αναπτύσσει και διατηρεί συνεργασίες με ιδρύματα, οργανώσεις και υπηρεσίες της κοινότητας, επιδιώκοντας την καλύτερη αξιοποίηση των υπηρεσιών τους, από τους μαθητές και τις οικογένειές τους.
- Συνεργάζεται με τους/τις καθηγητές/τριες και το διοικητικό προσωπικό του σχολείου, εκεί και όπου χρειάζεται με άλλες κοινωνικές και εκπαιδευτικές υπηρεσίες, για τη διεξαγωγή έρευνας, και για παρέμβαση σε περιπτώσεις μαθητών που αφορούν συχνές απουσίες, προβλήματα συμπεριφοράς, μαθησιακές δυσκολίες και πιθανή βία στην οικογένεια.
- Αναπτύσσει δραστηριότητες που να ευαισθητοποιούν μαθητές, το προσωπικό του σχολείου και την κοινότητα για την αποδοχή της διαφορετικότητας και

του πολυπολιτισμικού χαρακτήρα των σχολείων ενισχύοντας έτσι την ένταξη και προσαρμογή όλων των μαθητών.

- Συμμετέχει σε διεπιστημονικές ομάδες στις οποίες μπορεί να συμμετέχουν και καθηγητές, ψυχολόγοι, εκπαιδευτικοί ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί και άλλοι ειδικοί επαγγελματίες.
- Διοργανώνει διάφορες δραστηριότητες και προτείνει προγράμματα πρόληψης κοινωνικών και άλλων προβλημάτων.
- Παρεμβαίνει σε καταστάσεις κρίσης, όπου αυτό είναι απαραίτητο.
- Εφαρμόζει τις διάφορες πολιτικές του κράτους και του Υπουργείου Παιδείας που αφορούν την εκπαίδευση των μαθητών.
- Συμμετέχει στον κοινωνικό σχεδιασμό και την κοινωνική πολιτική που αφορούν την εκπαίδευση.
- Διατηρεί επικοινωνία με τους μαθητές και τις οικογένειες τους κατά τη διάρκεια των σχολικών διακοπών (καλοκαίρι, Χριστούγεννα, Πάσχα).
- Συνεργάζεται με φορείς κρατικούς και δημοτικούς για την ανάπτυξη προγραμμάτων για τις περιόδους των σχολικών διακοπών (Barker, 1995).

Επιπλέον, ο κοινωνικός λειτουργός συζητά τις καθημερινές πολιτικές διαδικασίες του σχολείου. Πρέπει να εντοπίσει τους ανθρώπους με επιρροή εντός και εκτός του σχολικού συστήματος και να σχεδιάσει στρατηγικές αλληλεπιδράσεις κοινωνική συμβολή των εργαζομένων στο εκπαιδευτικό σύστημα περιλαμβάνει τη γνώση τους, την αξιοπιστία, την ικανότητα να μεσολαβήσει μεταξύ του σχολείου και της κοινότητας (Lee, 1983).

Κεφάλαιο 4

4.1 ΦΟΡΕΙΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΝΕΙΑ.

Το επίσημο κοινωνικό δίκτυο υπηρεσιών για το παιδί και την οικογένεια συγκροτείται από υπηρεσίες του δημοσίου του ιδιωτικού και μη κυβερνητικού τομέα.

Συγκεκριμένα, στις υπηρεσίες του δημοσίου τομέα περιλαμβάνονται:

Οι κοινωνικές υπηρεσίες των Νοσοκομείων και των Παιδοψυχιατρικών Νοσοκομείων. Ειδικότερα, ο ψυχολόγος σε συνεργασία με την διεπιστημονική ομάδα μελετά την συμπεριφορά του παιδιού και του εφήβου, τις ψυχικές-νοητικές λειτουργίες του και συμμετέχει στην πρόληψη, διάγνωση και θεραπεία συναισθηματικών διαταραχών. Επίσης συνθέτει και εκτελεί δοκιμασίες (tests), για να μετρήσει τη νοημοσύνη, τις στάσεις, τη δυναμική της προσωπικότητας του παιδιού και του εφήβου, ερμηνεύει τα δεδομένα που προκύπτουν και δίνει τις κατάλληλες θεραπευτικές οδηγίες. Διασυνδέει τις οικογένειες με υποστηρικτικές πηγές της κοινότητας και παρεμβαίνουν στις κρίσιμες στιγμές της οικογένειας. Επιπρόσθετα, παρέχει συμβουλευτική- υποστηρικτική εργασία σε γονείς (Περιφερειακό Γενικό Νοσοκομείο Παιδών η " Αγία Σοφία").

Τα Ιατροπαιδαγωγικά κέντρα τα οποία αποτελούν συνήθως παραρτήματα Νοσοκομείων και παρέχουν Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων. Στα κέντρα αυτά απευθύνονται:

- Γονείς που αντιμετωπίζουν δυσκολίες όσον αφορά τον γονεϊκό τους ρόλο αλλά και ψυχολογικές δυσκολίες των παιδιών τους
- Έφηβοι και παιδιά που αντιμετωπίζουν ποικίλες ψυχολογικές δυσκολίες
- Εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων για προβλήματα που αφορούν τους μαθητές τους

- Φορείς των κατά τόπους περιοχών που ασχολούνται με παιδιά και εφήβους.

Το Διεπιστημονικό Προσωπικό των Ιατροπαιδαγωγικών κέντρων περιλαμβάνει ειδικούς οι οποίοι παρέχουν διαγνωστική εκτίμηση, συμβουλευτική προς τους γονείς αλλά και θεραπευτικές παρεμβάσεις ανάλογα τις περιπτώσεις σε παιδιά, εφήβους οικογένειας, ζεύγους. Επίσης, λειτουργούν ομάδες παιδιών, εφήβων αλλά και γονέων (Ιατροπαιδαγωγικό Κέντρο 11ου τομέα ψυχικής υγείας παιδιών και εφήβων Αττικής). Στον Δημόσιο τομέα επίσης ανήκουν οι κατά τόπους Διευθύνσεις Κοινωνικής Προστασίας οι οποίες παρέχουν συμβουλευτική στήριξη και καταβάλλουν μηνιαίο επίδομα 44€ σε κάθε απροστάτευτο παιδί ηλικία μέχρι δεκαέξι ετών, εφόσον το μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα δεν ξεπερνά τα 234,78€ για μια τριμελή οικογένεια. Επίσης, λειτουργούν οι υπηρεσίες του Δικαστηρίου Ανηλίκων σε συνεργασία με τούς παραπάνω φορείς (Βεργέτη, 2009).

Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις έχουν μείζονα σημασία για την κοινωνική προστασία του παιδιού και της οικογένειας. Σημαντικό βήμα αποτελεί η Προγραμματική Σύμβαση που υπογράφηκε το 2002 μεταξύ του Υπουργείου και Πρόνοιας, του Συλλόγου «Το χαμόγελο του παιδιού» και του Εθνικού Οργανισμού Κοινωνικής Φροντίδας. Η σύμπραξη αυτή αποσκοπεί στην άμεση παρέμβαση σε καταστάσεις κρίσης όσον αφορά την οικογένεια και το παιδί.

Επιπλέον σημαντική ΜΚΟ αποτελεί ο μη κερδοσκοπικός Σύλλογος για την Γονεϊκή Ισότητα και τα δικαιώματα του Παιδιού ΓΟΝ.ΙΣ. Δραστηριοποιείται πανελλαδικά με στόχο την δημιουργία, την εφαρμογή και υλοποίηση προγραμμάτων που αφορούν σε υπηρεσίες στήριξης οικογενειακών σχέσεων με σκοπό την ανατροφή των παιδιών από τους δυο γονείς και την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού όπως αυτά ορίζονται από την Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού από τον Ο.Η.Ε, (βλ. Παράρτημα) τον Ελληνικό Αστικό Κώδικα και το Ελληνικό Σύνταγμα.

Ο ΓΟΝ.ΙΣ λειτουργεί σε οργανωμένη βάση από το Σεπτέμβριο του 2011 και οι δράσεις βασίζονται σε εθελοντική προσφορά. Πρωταρχικός στόχος αποτελεί η προστασία του παιδιού είτε οι γονείς βρίσκονται σε γάμο είτε σε διάσταση ή διαζευγμένοι. Παρέχει υπηρεσίες ψυχολογικής υποστήριξης, στήριξη όσον αφορά την διαχείριση των κρίσεων και συναισθημάτων στην οικογένεια αλλά και νομική συμβουλευτική.

Σημαντικό επίτευγμα αποτελεί η δημιουργία ιδιωτικού συμφωνητικού κοινής επιμέλειας- διαζυγίου που παρέχει ο ΓΟΝ.ΙΣ δωρεάν, σε γονείς που αποφασίζουν να χωρίσουν συναινετικά, και έχει νομική ισχύ.

Το κέντρο απαρτίζεται από εθελοντές Κοινωνικούς Λειτουργούς, Κλινικούς Ψυχολόγους, Ψυχολόγους, Συμβούλους Ψυχικής Υγείας, Παιδοψυχολόγους, Παιδοψυχιάτρους, Εκπαιδευτικούς, Συμβούλους και Θεραπευτές Οικογένειας και Δικηγόρους. Επίσης προωθούνται εθελοντικές δράσεις όπως εκδηλώσεις, σεμινάρια, ημερίδες για την ενημέρωση και ηθική και υλική υποστήριξη των μελών και των οικογενειών τους, συμμετοχή σε συλλογικές δράσεις και συνεργασία με παρεμφερείς φορείς δημοσίου και ιδιωτικού όπως το υπουργείο Υγείας, Παιδείας, Δικαιοσύνης, τον Συνήγορο του παιδιού, την Εισαγγελία Ανηλίκων και άλλες ΜΚΟ. (γονις)

Στον ιδιωτικό τομέα ανήκουν ιδιώτες: ψυχολόγοι, παιδοψυχίατροι, παιδοψυχολόγοι, ειδικοί παιδαγωγοί, κοινωνικοί λειτουργοί, σύμβουλοι οικογένειας, ψυχοθεραπευτές στους οποίους απευθύνονται γονείς, οικογένειες, παιδιά και έφηβοι για την αντιμετώπιση ψυχολογικών δυσκολιών (Ιατροπαιδαγωγικό Κέντρο 11ου τομέα ψυχικής υγείας παιδιών και εφήβων Αττικής).

Τέλος, η παρουσία φορέων και υπηρεσιών είναι ιδιαίτερα σημαντικός σε καταστάσεις κρίσης κατά τις οποίες κινδυνεύει η λειτουργικότητα των οικογενειών λόγω αναμενόμενων ή όχι αλλαγών. Δεν παρέχεται η δυνατότητα άμεσης πρόσβασης σε υπηρεσίες ιδιαίτερα στις επαρχιακές πόλεις.

Επίσης, άτομα και οικογένειες δεν γνωρίζουν που να απευθυνθούν τα αιτήματά τους σε καταστάσεις κρίσης. Σήμερα, με την αύξηση της ανεργίας, την αποδυνάμωση των οικογενειακών δεσμών, την έλλειψη υπηρεσιών και υλικών πόρων επιτείνει τα προβλήματα των ατόμων και των οικογενειών που συνδέονται με την εκδήλωση κρίσεων (Βεργέτη, 2009).

4.2 Τηλεφωνικές γραμμές στήριξης

Οι δυσκολίες που παρουσιάζονται στην πρόσβαση σε υπηρεσίες και φορείς ψυχικής υγείας αποτέλεσε έναν από τους βασικούς λόγους που οδήγησαν στη δημιουργία των τηλεφωνικών γραμμών ψυχολογικής υποστήριξης και άμεσης κοινωνικής βοήθειας. Ο όρος «τηλεφωνική γραμμή στήριξης» περιλαμβάνει το σύνολο υπηρεσιών παροχής τεκμηριωμένης πληροφόρησης, φιλικής προσέγγισης, υποστήριξης, υπεράσπισης, συμβουλευτικής και παραπομπής, με βασικά χαρακτηριστικά την ενεργητική ακρόαση και την αυστηρή τήρηση του απορρήτου. Οι στόχοι και οι σκοποί δεν μπορεί να είναι οι ίδιοι σε όλες τις τηλεφωνικές γραμμές στήριξης, αντίθετα διαφοροποιούνται ανάλογα με το είδος τους και τον πληθυσμό στον οποίο απευθύνονται

Η εύκολη πρόσβαση που παρέχει το τηλέφωνο ως μέσο επικοινωνίας, καθώς και η δυνατότητα διατήρησης της ανωνυμίας των καλούντων, ενισχύουν τη χρησιμότητα των τηλεφωνικών γραμμών άμεσης ψυχολογικής υποστήριξης (Γιωτάκος & Τριανταφύλλου, 2009).

Συγκεκριμένα οι παρακάτω τηλεφωνικές γραμμές λειτουργούν στην Ελλάδα όσον αφορά το παιδί και την οικογένεια σε καταστάσεις κρίσης, καθώς και ψυχολογική και συμβουλευτική στήριξη:

Τηλεφωνική Γραμμή Υποστήριξης Παιδιών SOS «Το Χαμόγελο Του Παιδιού» (1056)

Γενικά

Η τηλεφωνική γραμμή υποστήριξης παιδιών SOS 1056 άρχισε την λειτουργία της το 1997 στην περιοχή της Νίκαιας. Αφορμή αποτέλεσε ένα απόσπασμα από το ημερολόγιο του μικρού Ανδρέα Γιαννόπουλου, ο οποίος οραματίστηκε την δημιουργία ενός συλλόγου με σκοπό την παροχή βοήθειας σε όλα τα παιδιά που έχουν ανάγκη, «Το Χαμόγελο Του Παιδιού». «Το Χαμόγελο Του Παιδιού» είναι Μη Κερδοσκοπικός Σύλλογος και αποτελεί Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου.

Πληθυσμός - στόχος

Παιδιά θύματα κακοποίησης, παραμέλησης, θύματα οικονομικής εκμετάλλευσης, θύματα παράνομης διακίνησης, παιδιά που αντιμετωπίζουν προβλήματα οικογενειακά, κοινωνικά και γονείς που αντιμετωπίζουν προβλήματα με τα παιδιά τους.

Σκοπός

Παροχή ψυχολογικής στήριξης και κυρίως προστασίας στα παιδιά της ομάδα στόχου και προώθηση των δικαιωμάτων τους, αφού τα ίδια δεν έχουν τη δυνατότητα ή τα μέσα να προστατευθούν. Καθημερινά γίνονται πολλές επώνυμες και ανώνυμες καταγγελίες που αφορούν περιπτώσεις ψυχολογικής και σεξουαλικής κακοποίησης, παραμέλησης, ξυλοδαρμού, επαιτείας και οικονομικής εκμετάλλευσης. Ενημερώνεται αμέσως η αρμόδια Εισαγγελία προκειμένου να γίνουν οι απαραίτητες ενέργειες για την προστασία των παιδιών. Επίσης, πολλές κλήσεις αφορούν συμβουλευτική παιδιών που αντιμετωπίζουν προβλήματα και των οικογενειών τους.

Έδρα Γραμμής

Δάφνης 2, Καρέας.

Ωράριο λειτουργίας-στελέχωση

Η γραμμή λειτουργεί σε 24ωρη βάση, 7 ημέρες την εβδομάδα, πανελλαδικά και στελεχώνεται από 10 άτομα: 8 κοινωνικούς λειτουργούς και 2 ψυχολόγους.

Γραμμή στήριξης παιδιών και εφήβων (116 111)

Γενικά

Η τηλεφωνική γραμμή στήριξης παιδιών και εφήβων είναι η πρώτη γραμμή τηλεφωνικής υποστήριξης που λειτούργησε στην Ελλάδα. Δημιουργήθηκε από την Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας παιδιού και εφήβου (Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.) όπου ξεκίνησε να λειτουργεί με την γραμμή σύνδεσμο 801-801-1177 για θέματα παιδιών και εφήβων αλλά και γονείς-εκπαιδευτικοί μπορούσαν να καλέσουν για θέματα που αφορούσαν παιδιά και έφηβους.

Όμως το 2009, η γραμμή σύνδεσμος 801-801-1177 ξεκίνησε να λειτουργεί αποκλειστικά για γονείς – εκπαιδευτικούς και έτσι ξεκίνησε την λειτουργία της η γραμμή 116-111 αποκλειστικά για παιδιά.

Επιστημονικός υπεύθυνος της ΕΨΥΠΕ όπου ανήκει και η γραμμή είναι ο Ιωάννης Τσιαντής.

Πληθυσμός- Στόχος

Παιδιά και έφηβοι, όπου συνήθη θέματα που συζητούνται είναι κατάλληλοι χειρισμοί και στάσεις για καθημερινά θέματα των παιδιών, για τις συναισθηματικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν.

Σκοπός

Σκοπός της τηλεφωνικής γραμμής είναι να βοηθήσει, παιδιά, εφήβους για τα θέματα που τους απασχολούν και να συζητήσουν απορίες, προβλήματα και δυσκολίες που αντιμετωπίζουν.

Έδρα Γραμμής

Αγ. Ιωάννου Θεολόγου 19, Χολαργός Αθήνα.

Ωράριο λειτουργίας-στελέχωση

Η τηλεφωνική γραμμή λειτουργεί καθημερινά από Δευτέρα – Παρασκευή από τις 14:00μ.μ. – 20:30μ.μ. και το Σάββατο από 09:30π.μ – 14:00μ.μ. Στελεχώνεται από μια επιστημονική ομάδα 8 ατόμων 2 Παιδοψυχίατροι, 4 κλινικοί ψυχολόγοι και 2 επισκέπτες υγείας.

Γραμμή Σύνδεσμος (801-801-1177)

Γενικά

Η «Γραμμή-Σύνδεσμος» 801-801-1177 είναι μια τηλεφωνική γραμμή βοήθειας για γονείς, εκπαιδευτικούς και οποιονδήποτε ενήλικα θέλει να μιλήσει για κάποιο θέμα που τον απασχολεί σε σχέση με ένα παιδί ή έναν έφηβο. Η λειτουργία της γραμμής ξεκίνησε το 2005 όπου τότε μπορούσαν να καλούν και παιδιά- έφηβοι. Ενώ το 2009, στην γραμμή μπορούσαν

να καλούν μόνο γονείς – εκπαιδευτικοί. Επιστημονικός υπεύθυνος της ΕΨΥΠΕ όπου ανήκει και η γραμμή είναι ο Ιωάννης Τσιαντής.

Πληθυσμός- Στόχος

Γονείς, εκπαιδευτικοί και ενήλικες που θέλουν να μιλήσουν για κάποιο θέμα που τους απασχολεί σε σχέση με ένα παιδί ή έναν έφηβο. Στόχος της τηλεφωνικής γραμμής είναι η συμβουλευτική υποστήριξη σε θέματα που αφορούν την ψυχική υγεία παιδιών κάθε ηλικίας και εφήβων.

Σκοπός

Σκοπός της τηλεφωνικής γραμμής είναι παρέχει συμβουλές στους γονείς για θέματα γύρω από το ρόλο τους (κατάλληλοι χειρισμοί και στάσεις για καθημερινά θέματα των παιδιών), για συναισθηματικές δυσκολίες των παιδιών τους, για προβλήματα στη σχέση με τα παιδιά τους και για μαθησιακά θέματα. Μερικά από τα πιο συνηθισμένα θέματα για τα οποία καλούν οι εκπαιδευτικοί είναι οι συναισθηματικές δυσκολίες μαθητών τους, η σχέση των μαθητών με τους εκπαιδευτικούς και άλλα πρόσωπα, οι μαθησιακές δυσκολίες και η σχέση των μαθητών μεταξύ τους.

Έδρα Γραμμής

Αγ. Ιωάννου Θεολόγου 19, Χολαργός Αθήνα.

Ωράριο λειτουργίας-στελέχωση

Η γραμμή λειτουργεί καθημερινά από Δευτέρα μέχρι και Παρασκευή από τις 9:30π.μ - 20:30μ.μ. Στελεγχώνεται από μια επιστημονική ομάδα 8 ατόμων 2 Παιδοψυχίατροι, 4 κλινικοί ψυχολόγοι και 2 επισκέπτες υγείας.

Γραμμή «Μαζί για το Παιδί» (115 25)

Γενικά

Η τηλεφωνική γραμμή 115 25 «Μαζί για το Παιδί» παροχής συμβουλών σε παιδιά, εφήβους και γονείς, ξεκίνησε την λειτουργία της τον Φεβρουάριο του 2009. Είναι μια από τις υπηρεσίες της Ένωσης «Μαζί για το Παιδί»

Πληθυσμός – Στόχος

Ο πληθυσμός που απευθύνετε η συγκεκριμένη τηλεφωνική γραμμή είναι παιδιά, έφηβοι και γονείς και έχει ως στόχο την παροχή συμβουλών και κατευθύνσεων σε παιδιά, εφήβους, γονείς και εκπαιδευτικούς.

Σκοπός

Σκοπός της τηλεφωνικής γραμμής είναι παράσχει συμβουλές σε παιδιά- εφήβους και γονείς, πληροφορίες για τους αρμόδιους φορείς για το παιδί, να κάνει παραπομπές σε διάφορες υπηρεσίες της χώρας ανάλογα με το περιστατικό, να λαμβάνει επώνυμες ή ανώνυμες καταγγελίες που αφορούν σε κακοποίηση ανηλίκων.

Έδρα Γραμμής

Αγ. Θωμά 14, Αθήνα

Ωράριο λειτουργίας-στελέχωση

Η τηλεφωνική γραμμή λειτουργεί καθημερινά από Δευτέρα –Παρασκευή από τις 09:00π.μ – 21:00μ.μ. Στελεχώνεται από επαγγελματίες Ψυχολόγους και Κοινωνικούς Λειτουργούς οι οποίοι έχουν εκπαιδευτεί στην συμβουλευτική στήριξη μέσω τηλεφώνου.

Τηλεφωνική γραμμή «Συνήγορος του Παιδιού» (800.11.32.000)

Γενικά

Ο Συνήγορος του Πολίτη είναι μία ανεξάρτητη αρχή που δημιουργήθηκε το 1997 για να προστατεύει τα δικαιώματα των πολιτών ενώ η λειτουργία της γραμμής ξεκίνησε τον Ιούλιο του 2003. Ελέγχεται μόνο από τη Βουλή των Ελλήνων.

Πληθυσμός – Στόχος

Στην συγκεκριμένη τηλεφωνική γραμμή μπορεί να καλέσουν ανήλικοι οι οποίοι χρειάζονται να πάρουν κάποιες κατευθύνσεις σε θέματα που τους απασχολούν, ενώ πρακτικά σύμφωνα με το προσωπικό που στελεχώνει την γραμμή, αρκετοί είναι και οι ενήλικες που καλούν για την παροχή πληροφοριών σε ότι έχει να κάνει με το παιδί.

Σκοπός

Σκοπός της συγκεκριμένης τηλεφωνικής γραμμής είναι να κατευθύνει τα ανήλικα παιδιά πώς να κινηθούν πάνω στα διάφορα ζητήματα που τα απασχολούν. Δεν πραγματοποιεί λοιπόν συμβουλευτική μέσω τηλεφώνου.

Έδρα γραμμής

Χατζηγιάννη Μέξη 5, Αθήνα

Ωράριο Λειτουργίας – Στελέχωση

Η γραμμή λειτουργεί καθημερινά από Δευτέρα – Παρασκευή από τις 09:00π.μ. – 15:00μ.μ. Το προσωπικό που στελεχώνει την γραμμή είναι 5 νομικοί, 1 επικοινωνιολόγος, 2 ψυχολόγοι, 1 κοινωνικός/-ή λειτουργός – ψυχολόγος.

4.3 Συμβουλευτική Διαζυγίου

Σύμφωνα με τον Hebert (1998) στόχος της συμβουλευτικής διαζυγίου είναι να βοηθήσει το ζευγάρι να αποσυνδεθεί από τον γάμο με τις λιγότερες επιπτώσεις τόσο για τους δυο συντρόφους όσο και για τα παιδιά που τυχόν υπάρχουν. Επίσης, αποβλέπει στην δημιουργία νέων υγιών σχέσεων.

Στόχος των συμβουλευτικών παρεμβάσεων είναι να βοηθήσουν το άτομο σε ατομικό ή ομαδικό επίπεδο στα διαφορετικά στάδια του χωρισμού. Επιπρόσθετα, η συμβουλευτική διαζυγίου στοχεύει στο να μπορέσει το άτομο να ξεπεράσει τον θρήνο, να αποκτήσει ξανά την αυτοπεποίθησή του και να λειτουργεί φυσιολογικά σε όλους τομείς της ζωής του.

Ένα σημαντικό ζήτημα αφορά την σχέση των γονέων με τα παιδιά τους καθώς και την σχέση των γονέων μεταξύ τους σε θέματα που αφορούν τα παιδιά. Η ψυχολογική κατάσταση των γονέων έχει άμεση σχέση με την προσαρμογή των παιδιών μετά το διαζύγιο (Hebert, 1998).

Σύμφωνα με τον Χατζηχρήστου (1999) απαιτείται το χρονικό διάστημα δυο περίπου ετών προκειμένου οι χωρισμένοι γονείς να ξεπεράσουν τις επιπτώσεις του χωρισμού. Κατά τον πρώτο χρόνο οι γονείς είναι λιγότερο ικανοί να αντιμετωπίσουν τόσο τις ανάγκες των παιδιών τους όσο και τις μεθόδους πειθαρχίας και επικοινωνίας με αυτά.

Οι συμβουλευτικές παρεμβάσεις για τους γονείς μετά το διαζύγιο επικεντρώνονται σε θέματα που σχετίζονται με τις ψυχολογικές αντιδράσεις, την προσαρμογή των παιδιών, την κατάλληλη ανατροφή και διαπαιδαγώγησης τους αλλά και μεθόδους πειθαρχίας και επικοινωνίας με τα παιδιά. Επίσης, στοχεύουν σε τρόπους προσέγγισης, συνεργασίας και επικοινωνίας των γονέων.

Έχει επισημανθεί ιδιαίτερα η σημαντικότητα της ειδικής εκπαίδευσης, της επιμόρφωσης και της εξειδίκευσης των επαγγελματιών ψυχικής υγείας (ψυχολόγων, ψυχιάτρων, συμβούλων) σε θέματα διαζυγίου και στήριξη της οικογένειας. Μέσα από αυτήν της εκπαίδευση οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας είναι δυνατόν να ξεπεράσουν στερεότυπα

και προκαταλήψεις που τυχόν έχουν και να είναι αποτελεσματικότεροι στην συμβουλευτική στήριξη που παρέχουν σε όλα τα μέλη της οικογένειας (Kurdek, 1981).

Η εξειδίκευση αυτή βασίζεται στην βαθιά γνώση προσεγγίσεων και εμπειρικών δεδομένων σχετικά με:

- Τα εξελικτικά στάδια προσαρμογής του κάθε μέλους της οικογένειας σε διάφορους τομείς της ζωής αλλά και η προσαρμογή της οικογένειας ως σύστημα στις διαφορετικές χρονικές φάσεις του διαζυγίου.
- Την προσαρμογή των παιδιών αλλά και τις άμεσες αντιδράσεις ανάλογα την ηλικία τους και τα στάδια ανάπτυξης.
- Τον συσχετισμό της προσαρμογής των μελών της οικογένειας με ποικίλες ατομικές, οικογενειακές, και κοινωνικές παραμέτρους.
- Την εφαρμογή ποικίλων συμβουλευτικών παρεμβάσεων σε ατομικό, οικογενειακό και ομαδικό επίπεδο και η επιλογή κατάλληλης παρέμβασης στις διάφορες φάσεις του χωρισμού (Wallstein & Kelly, 1997).

Οι συμβουλευτικές παρεμβάσεις ποικίλουν ανάλογα με την εκπαίδευση των ειδικών, την διαθεσιμότητα των υπηρεσιών, την ψυχολογική κατάσταση και οι ανάγκες των γονέων και των παιδιών στην φάση του χωρισμού που βρίσκονται αλλά και την συμφωνία της οικογένειας όσον αφορά την επιλογή της παρέμβασης που θεωρούν καταλληλότερη για τις ανάγκες τους.

Οι συμβουλευτικές παρεμβάσεις είναι δυνατόν να γίνονται:

- § Με ολόκληρη την οικογένεια
- § Μόνο με τους συζύγους
- § Με τον κάθε σύζυγο χωριστά
- § Μόνο με τα παιδιά
- § Τα παιδιά με τον γονέα που ασκεί την επιμέλεια.

Επίσης οι σύζυγοι μπορούν να συμμετέχουν σε ομάδες συμβουλευτικής στήριξης με επίκεντρο τον χωρισμό ή άλλες ομάδες υποστήριξης (Χατζηχρήστου, 1999).

Ορισμένες συμβουλευτικές παρεμβάσεις και προγράμματα σε ατομικό, οικογενειακό ή ομαδικό επίπεδο ποικίλουν ως προς τον χρόνο, την διάρκεια, την δομή, τους σκοπούς και τους στόχους. Κατ' αυτόν τον τρόπο ορισμένες παρεμβάσεις και προγράμματα, δευτερογενούς κυρίως πρόληψης, έχουν συγκεκριμένο αριθμό συναντήσεων (συνήθως 8-20) και δομή. Στοχεύουν στην ανάπτυξη και βελτίωση ικανοτήτων με σκοπό την επίλυση προβλημάτων και την αντιμετώπιση στρεσογόνων καταστάσεων. Άλλες, μακροχρόνιες παρεμβάσεις τριτογενούς πρόληψης κυρίως σε ατομικό και οικογενειακό επίπεδο έχουν χαρακτήρα θεραπευτικό όταν υπάρχουν ψυχοπαθολογικά συμπτώματα με μεγάλη διάρκεια και ένταση.

Τέλος, παρεμβάσεις σε ομαδικό επίπεδο αφορούν ομάδες αλληλοϋποστήριξης που σκοπό έχουν την δημιουργία υποστηρικτικού δικτύου μεταξύ των μελών που αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα με τα διαζύγιο (Χατζηχρήστου, 1999).

Στις συμβουλευτικές παρεμβάσεις χρησιμοποιούνται διάφοροι μέθοδοι για την προσαρμογή των ατόμων και την στρατηγική επίλυσης προβλημάτων. Αυτές είναι:

- οι αντανεκλαστικές μέθοδοι οι οποίες στηρίζονται στην δημιουργία ενός κλίματος εμπιστοσύνης, εχεμύθειας και υποστήριξης μεταξύ του συμβούλου- ψυχολόγου και των γονέων. Στόχος είναι η δημιουργία καλής ψυχολογικής κατάστασης στο κάθε άτομο.
- οι γνωστικές παρεμβάσεις στοχεύουν στη δημιουργία κατάλληλου κλίματος για την λήψη αποφάσεων. Βασίζονται στην γνωστική διεργασία για την απώλεια του άλλου ατόμου, το στάδιο του θρήνου που ακολουθεί, τις επακόλουθες αλλαγές και την έκφραση αρνητικών συναισθημάτων. Στόχος αυτής είναι η σταδιακή ελάττωση των συναισθημάτων αυτών.
- οι μέθοδοι καθοδηγητικής διαμεσολάβησης στις οποίες ο σύμβουλος έχει καθοδηγητικό ρόλο με σκοπό την δημιουργία κατάλληλου κλίματος μέσα στο οποίο θα επιλυθούν οι διαφορές και θα γίνουν οι διαπραγματεύσεις με δίκαιο τρόπο ώστε να αποφευχθούν εκδικητικές τάσεις (Morawetz & Walker, 1984).

Η ελάττωση της μεγάλης έντασης που επικρατεί επιχειρείται με την κοινή παρακολούθηση των δυο συζύγων ή συμμετοχή σε ομαδική συμβουλευτική, με επισήμανση των αποτελεσμάτων που επιφέρει ο συγκεκριμένος τρόπος συμπεριφοράς και διαπραγματεύσεις για τον φυσικό χωρισμό.

Ο σύμβουλος σε κάθε μορφή ψυχοθεραπείας ή συμβουλευτικής μετά τον χωρισμό των γονέων προσπαθεί να δημιουργήσει τέτοιο κλίμα ώστε το κάθε μέλος να νιώθει ότι τα συναισθήματα του και οι απόψεις του λαμβάνονται υπόψη (Χατζηχρήστου, 1999).

Για τον μόνο-γονέα κατά την αρχική φάση της θεραπείας ο Χατζηχρήστου (1999) σημειώνει ότι αμφιβάλλει σχετικά με το αν πρέπει να δεχθεί συμβουλές από ειδικούς και αυτός που φέρνει τα παιδιά του στον ειδικό για θεραπεία ίσως φοβάται ότι ο ειδικός θα κατηγορήσει εκείνον/η για την αποτυχία του/της. Στην προσπάθεια του ο μόνο-γονέας να δικαιολογήσει το αίσθημα της αποτυχίας του αναζητά σύμμαχο τον θεραπευτή ενάντια στον/ στην πρώην σύζυγο.

Όσον αφορά τα παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών οι Morawetz & Walker (1984) αναφέρουν χρήσιμες υποθέσεις για τον ειδικό κατά την αρχική φάση. Συγκεκριμένα, αναφέρουν ότι αρκετά παιδιά που οι γονείς τα πηγαίνουν για θεραπεία συμπεριφέρονται με τρόπο επιθετικό, προκλητικό ή απομονώνονται.

Οι αντιδράσεις αυτές είναι δυνατόν να προέρχονται από διάφορες αιτίες όπως έναν πιθανό θυμό ή ντροπή που κατηγορούνται για αυτήν την συμπεριφορά ή νομίζουν ότι θα χρειαστεί να πάρουν ξανά το «μέρος» του ενός γονέα ενάντια του άλλου γονέα.

Επίσης, είναι σημαντικό για τον θεραπευτή να αναμένει διαφορετικό τρόπο αντίδρασης του κάθε παιδιού για τον χωρισμό των γονέων. Πολλές μορφές συμπεριφοράς, ίσως φαίνονται παθολογικές, στην πραγματικότητα όμως είναι αντιδράσεις θρήνου για την απώλεια ενός ατόμου.

Κάθε άτομο αντιδρά διαφορετικά. Οι αντιδράσεις σχετίζονται με παράγοντες όπως το στάδιο της ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης του παιδιού, οι αξίες μέσα στην οικογένεια, η θέση του παιδιού στην δομή της οικογένειας, η σχέση με τα μέλη της και οι συνθήκες διαζυγίου.

Επιπροσθέτως, κάποιοι παράγοντες που προκαλούν επιπλέον άγχος είναι η πιθανή μετακόμιση σε νέα γειτονιά, σχολείο και η νέα οικονομική κατάσταση. Ενώ, σημαντικός παράγοντας για μια ειλικρινή επικοινωνία μεταξύ θεραπευτή και παιδιού είναι η αποφυγή του θεραπευτή να πάρει «θέση» υπέρ ή κατά του ενός ή του άλλου γονέα.

Κάποιες οικογένειες αναζητούν βοήθεια αφού έχει παρέλθει το αρχικό στάδιο της κρίσης του χωρισμού και φαίνεται να έχουν συνέλθει από την έντονη κατάσταση της αρχική φάσης. Τα θέματα που συζητούνται και εξετάζονται στις συμβουλευτικές παρεμβάσεις για τους ενήλικους μετά τον χωρισμό συνήθως περιλαμβάνουν τον θρήνο για την απώλεια της οικογένειας, τον θυμό, την μοναξιά και άλλα έντονα συναισθήματα που έχουν σχέση με τις αλλαγές στα οικονομικά, επαγγελματικά και στις σχέσεις.

Τέλος, οι γονείς εκπαιδεύονται σε μεθόδους διαπαιδαγώγησης και τρόπους επικοινωνίας με τα παιδιά, τήρηση ορίων αλλά και τεχνικές επίλυσης προβλημάτων. Οι συμβολή των συμβουλευτικών παρεμβάσεων είναι ιδιαίτερα βοηθητικές για τους γονείς (Χατζηχρήστου, 1999).

4.4 Σχολές Γονέων

Οι Σχολές Γονέων λειτουργούν στο πλαίσιο του Συμβουλευτικού Κέντρου ή στο πλαίσιο σχολείου, όπου ο ειδικός ψυχολόγος ή κοινωνικός λειτουργός αναλαμβάνει να συντονίσει την ομάδα των γονέων. Οι Σχολές Γονέων δημιουργήθηκαν στην Ελλάδα το 1962 με πρωτοβουλία της κ. Μαρίας Χουρδάκη, ψυχολόγου και Επίτιμου Προέδρου του Τμήματος Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Σκοποί των Σχολών Γονέων είναι οι εξής: α) η στήριξη και η προάσπιση του θεσμού της οικογένειας και β) η διαφύλαξη και η προστασία της ψυχικής υγείας των μελών της οικογένειας καθώς και της θετικής εξέλιξης του παιδιού σε κάθε τομέα της ζωής του. Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων χρειάζονται βασικές γνώσεις που προσφέρονται στους γονείς, όπως επίσης και προοπτικές για διαφοροποίηση της στάσης τους απέναντι στο παιδί μέσα από την θεμελίωση μιας σωστής και υγιούς σχέσης. Ακόμη στις Σχολές Γονέων αναλύονται η μορφή και η δομή της οικογένειας, οι σχέσεις μεταξύ γονέων και παιδιού, οι οικογενειακοί ρόλοι, οι δυσκολίες αλλά και τα προβλήματα που προκύπτουν μέσα στο οικογενειακό πλαίσιο. Οι Σχολές Γονέων κατά κύριο λόγο στοχεύουν κυρίως στην πρόληψη.

Οι δύο κατευθύνσεις πάνω στις οποίες εργάζονται οι Σχολές Γονέων είναι η ενημέρωση, ο οστικός τομέας και η διαμόρφωση της στάσης και της συμπεριφοράς, η σταδιακή ωρίμανση της προσωπικότητας του γονέα, ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθεί στη θετική εξέλιξη του παιδιού του. Οι δύο αυτές βασικές κατευθύνσεις, είναι οι κατευθύνσεις που όρισε και η Διεθνής Ομοσπονδία για την Εκπαίδευση των Γονέων(Federation Internationale pour l' Education des Parents – F.I.E.P.)

Οι Σχολές Γονέων περιλαμβάνουν ομάδες των 15-20 ατόμων. Μέσα σε μια φιλική ατμόσφαιρα κάθε γονέας έχει την δυνατότητα να εκφράσει τις απόψεις του, τις αντιρρήσεις του, να μοιραστεί τους προβληματισμούς του και ταυτόχρονα να ακούσει και την γνώμη των ειδικών. Οι συνεδρίες πραγματοποιούνται μια φορά την εβδομάδα και διαρκούν 1.30-2 ώρες. Η διάρκεια των εργασιών μιας ομάδας εξαρτάται από τα ενδιαφέροντα αλλά και τις ανάγκες των γονιών (Κωνσταντίνου).

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Μέσα από την μελέτη σημαντικών βιβλιογραφικών στοιχείων που προηγήθηκε στην εργασία μας συμπεράναμε πως το διαζύγιο αποτελεί κοινωνική πραγματικότητα. Είναι μια κατάσταση που έχει επιπτώσεις όχι μόνο στους συντρόφους αλλά σε όλα τα μέλη της οικογένειας. Οι συνέπειες του είναι ποικίλες: κοινωνικές, νομικές, συναισθηματικές, οικονομικές.

Κύριος στόχος ήταν να καταδειχθούν όσο το δυνατόν εκτενέστερα ο ρόλος της οικογένεια, οι αιτίες και οι λόγοι του διαζυγίου, οι επιδράσεις στην ζωή των παιδιών ειδικότερα στην σχολική τους επίδοση και κατά πόσο το διαζύγιο οδηγεί σε σχολική αποτυχία. Τα πιθανά προβλήματα των παιδιών συνδέονται με πολλούς παράγοντες πριν και μετά τον χωρισμό. Πολλοί παράγοντες αναφέρονται στο περιβάλλον κυρίως στους γονείς και άλλοι αφορούν τα ίδια τα παιδιά όπως ηλικία, φύλο η προσωπικότητα και άλλα.

Οι παράγοντες αυτοί καθιστούν τα παιδιά περισσότερο ή λιγότερο ευάλωτα στις δυσμενείς καταστάσεις ή άλλοτε τα προστατεύουν. Για ορισμένα παιδιά το διαζύγιο είναι δυνατόν να προκαλέσει αρνητικές επιπτώσεις στην συναισθηματική τους ανάπτυξη, στον ψυχικό τους κόσμο και ιδιαίτερα στην σχολική τους επίδοση. Οι επιπτώσεις αυτές είναι δυνατόν να είναι λιγότερο επίπονες αν ο γονείς χειριστούν με τον κατάλληλο τρόπο το διαζύγιο και δεν επιτρέψουν τα παιδιά να ζουν μέσα σε ένα γάμο που δεν είναι υγιής. Το παιδί βιώνει κατά κάποιο τρόπο μια κατάσταση πένθους παρόμοια με εκείνη της απώλειας ενός αγαπημένου προσώπου. Τα πράγματα μπορεί να είναι δυσκολότερα εάν υπάρχει μια συνεχής λαχτάρα για επανασύνδεση, η οποία δεν είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί ή όταν υπάρχει μια συνεχής και μακροχρόνια ένταση και διαμάχη ανάμεσα στους γονείς, παρουσία του παιδιού.

Παρόλα αυτά δεν μπορεί να προδικάζεται ότι όλα θα εξελιχθούν άσχημα ούτε όμως και να υποστηριχθεί πως όλα ήταν καλύτερα πριν το διαζύγιο. Στην παρούσα εργασία συμπεραίνουμε πως το διαζύγιο πάντα θα αποτελεί αιτία ψυχικής αναστάτωσης, έντασης και στεναχώριας για τα παιδιά.

Παρακάτω παραθέτουμε κάποιες προτάσεις που πιστεύουμε ότι θα δημιουργούσαν καλύτερες συνθήκες όσον αφορά τις διαζευγμένες οικογένειες και την πρόληψη της σχολική αποτυχίας. Συγκεκριμένα:

- ✓ Η διαδικασία του διαζυγίου να γίνεται με όσο το δυνατόν ομαλότερο τρόπο και εύκολες διαδικασίες ώστε να μην προκαλεί πιθανόν αρνητικές επιπτώσεις στην ψυχολογία του παιδιού.
- ✓ Είναι πλέον γεγονός ότι το διαζύγιο δεν αποτελεί πλέον ταμπού και ότι οι μονογονεϊκές οικογένειες αποτελούν νέα μορφή οικογενειακής οργάνωσης.
- ✓ Η ενημέρωση, η ευαισθητοποίηση και η πρόληψη όσον αφορά τις αιτίες του διαζυγίου. Τα ζευγάρια που ετοιμάζονται να παντρευτούν θα γνωρίζουν τα στάδια του γάμου και τυχόν δυσκολίες που θα αντιμετωπίσουν. Έτσι θα είναι προετοιμασμένα να μην οδηγηθούν στο διαζύγιο από τις πρώτες δυσκολίες και να μην φέρουν αντιμέτωπα τα παιδιά του σε αυτήν την δυσάρεστη κατάσταση.
- ✓ Ανάπτυξη δικτύου υπηρεσιών κοινωνικής βοήθειας και παρέμβασης σε περιπτώσεις διαζυγίου που θα έχουν ως στόχο την ψυχολογική στήριξη των μελών σε όλες τις φάσεις του διαζυγίου.
- ✓ Δημιουργία σχολών γονέων και βελτίωση των ήδη υπάρχουσών πρωινές και απογευματινές ώρες ώστε να έχουν πρόσβαση όλοι οι γονείς. Επίσης, μέσα από τις σχολές θα έχουν την δυνατότητα να εκπαιδεύονται για την αντιμετώπιση ενός πιθανού διαζυγίου και πώς να βοηθήσουν τα παιδιά τους. Επιπρόσθετα, θα έχουν την δυνατότητα να μοιραστούν τυχόν κοινές εμπειρίες με άλλους γονείς, να λύνουν τις απορίες τους για ότι του απασχολεί και να ενημερώνονται.
- ✓ Προτείνεται η ένταξη Κοινωνικών Λειτουργών σε όλες τις σχολικές μονάδες για την αντιμετώπιση των δυσκολιών των παιδιών διαζευγμένων οικογενειών. Ο/η Κοινωνικός/ή Λειτουργός θα μιλάει με τους γονείς των παιδιών, θα ακούει τα προβλήματα τους, τις ανησυχίες τους που σχετίζονται με το παιδί ή το ίδιο τον γονέα και θα προτείνει εξατομικευμένες λύσεις.
- ✓ Δημιουργία κοινωνικών υπηρεσιών και συλλόγων διαζευγμένων οικογενειών σε επαρχιακές πόλεις και χωριά.
- ✓ Αύξηση του επιδόματος παιδικής προστασίας και παροχή επιπλέον επιδόματος σε διαζευγμένες οικογένειες με χαμηλό εισόδημα.

- ✓ Έλεγχος και βοήθεια για την εξασφάλιση της διατροφής. Επίσης να ελέγχεται ο γονέας που του έχει ανατεθεί η επιμέλεια αν της ασκεί σωστά.
- ✓ Ενημέρωση γονέων και εκπαιδευτικών μέσα από σεμινάρια και ημερίδες για το θέμα του διαζυγίου πώς να το αντιμετωπίσουν και που να απευθυνθούν.
- ✓ Δημιουργία εξειδικευμένων υπηρεσιών που θα απευθύνονται άτομα που αντιμετωπίσουν οικογενειακά προβλήματα αλλά και τα παιδιά αυτών των οικογενειών.
- ✓ Δημιουργία τηλεφωνικών γραμμών στήριξης για γονείς, εκπαιδευτικούς και παιδιά ειδικά για το θέμα του διαζυγίου.
- ✓ Τέλος, κρίνεται σημαντική η συνεχής εκπαίδευση των Κοινωνικών Λειτουργών όσον αφορά την οικογενειακή θεραπεία ώστε να είναι αποτελεσματικότεροι στην στήριξη που παρέχουν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αιμιλίου, Μ. (1987). Η καθημερινή ζωή στην εποχή του Ομήρου. Αθήνα: Παπαδήμα.
- Αντωνιάδου, Μ. (1993). Ο κοινωνικός εγκέφαλος. Θεσσαλονίκη: University Studio Press
- Αντωνιάδου, Μ. (1994). Η χρονική περίοδος γύρω από τον χωρισμό- Συμβουλευτική παρέμβαση. Διαζύγιο και παιδιά. Θεσσαλονίκη: Διαλλαγή.
- Αρχοντόγλου, Α., (2005). Σχολική επίδοση και συμπεριφορά των παιδιών από μονογονεϊκές οικογένειες στο δημοτικό σχολείο, Θεσσαλονίκη, Αφοι Κυριακίδη.
- Βεργέτη Α. (2009). Κοινωνική Εργασία με οικογένειες σε κρίση. Αθήνα: Τόπος.
- Δελληγιάννης, Ι. (1987). Οικογενειακό Δίκαιο- Συζυγικές σχέσεις- Διαζύγιο. Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα
- Δραγάση- Σηφάκη, Ε. (1999). Σωστοί γονείς- ευτυχισμένα παιδιά. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, (1990). Αθήνα: Πάπυρος, τόμος 20ος.
- Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (2007). Στατιστικές φυσικής κίνησης πληθυσμού- ανάλυση δημογραφικών μεγεθών (Γάμων-Γεννήσεων- Θανάτων). Πειραιάς.
- Ζαφείρης Γ. Α, Ζαφείρη Α. Ελένη, Μουζακίτης Μ. Χρήστος (1999): Οικογενειακή Θεραπεία, Θεωρία και Πρακτικές Εφαρμογές. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Καππάτου, Α. (1999). Γνωρίστε το παιδί σας. Εκδόσεις Μίνωας.
- Καραούλα-Παπατζή, Ε. (2000). Αιτιολογικοί προσδιορισμοί των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τη χαμηλή και υψηλή επίδοση των μαθητών. Αδημοσίευτη εργασία.
- Κατάκη, Χ. (1984). Τρεις ταυτότητες της Ελληνικής Οικογένειας. Αθήνα: Κέδρος.
- Κατσίκης, Λ. (2002). Γάμος και Διαζύγιο. Αθήνα: Παρασκήνιο.
- Καψάλη, Γ. Α. Παιδαγωγική Ψυχολογία, Έκδοση ΄Τ, Εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη.

- Κορντιέ, Α. (1995). Κουμπούρες δεν υπάρχουν. Ψυχανάλυση και σχολική αποτυχία. Μτφρ. Α. Αλεξιάδη Αθήνα.
- Κοσμόπουλος, Α. (2006). Ψυχολογία και οδηγητική της παιδικής και νεανικής ηλικίας. Αθήνα: Γρηγόρη
- Κυριακίδη, Π. (2000). Η οικογενειακή σχέση. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μαράτου-Αλιπράντη, Λ. (1995). Η οικογένεια στην Αθήνα: Οικογενειακά πρότυπα και συζυγικές πρακτικές, σ. 36-38, Αθήνα, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Μουσούρου, Λ. (1989). Οικογένεια και παιδί στην Αθήνα. Αθήνα: Εστία.
- Μουσούρου, Λ. (1996). Κοινωνιολογία της σύγχρονης Οικογένειας. Αθήνα: Gutenberg.
- Μουσούρου, Λ. (2006). Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας.
- Μπρακατσούλα, Β. (1989). Η εκούσια δικαιοδοσία, 4η εκδ.
- Νημά, Ε. (1996). Οικογενειακή κοινωνικοποίηση και δημιουργικότητα- Η συμβολή της οικογένειας στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας κατά την παιδική ηλικία. Θεσσαλονίκη: Κέδρος.
- Ντράικορς, Ρ. (1991). "Η πρόκληση να είμαστε γονείς", εκδ. Γλάρος.
- Πυργιωτάκης, Ι. (1998). Κοινωνικοποίηση και Εκπαιδευτικές Ανισότητες (7η έκδοση). Αθήνα: Εκδ. Γρηγόρη.
- Ξυροτύρης, Ι. (1961). Αθήνα : Δομή
- Ξωχέλλη, Π. (1984). Το Εκπαιδευτικό έργο ως κοινωνικός ρόλος. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης.
- Τσαούσης, Δ. (2001). Η κοινωνιολογία του ανθρώπου- Εισαγωγή στην κοινωνιολογία. Αθήνα: Gutenberg.
- Τσαρδάκη, Δ. (1994). Διαδικασίες κοινωνικοποίησης. Αθήνα: Σκαραβαίος.
- Τσαρδάκη, Δ. (1984) Διαδικασίες κοινωνικοποίησης. Αθήνα Σκαραβαίος

Τσιαντής, Γ., Μανωλόπουλος, Σ. & Καστανιώτης, Θ. (1987). Σύγχρονα Θέματα Ψυχιατρικής τόμος α'. Αθήνα:Καστανιώτη

Τσιτουρά, Σ. (1990). Φροντίδα για την οικογένεια. Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία κοινωνικής Παιδιατρικής και προαγωγή της υγείας, Ελληνική Εταιρεία πρόληψης και παραμέλησης των παιδιών.

Χατζηχρήστου, Χ. (1999). Ο χωρισμός των γονέων, το διαζύγιο και τα παιδιά. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Χουρδάκη, Μ. (1991). Θέματα προετοιμασίας για γάμο, συμβίωση και η στάση στην οικογένεια. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Χουρδάκη, Μ. (1995). Ψυχολογία της οικογένειας και εξελικτική-σχολική εφηβεία, Έκδοση Γ, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Amato, R. and Keith B. (1991), "Parental divorce and adult well-being: a meta-analysis", *Journal of Marriage and Family*, Vol. 53, pp. 43-58.

Astone, N. M., & McLanahan, S. S. (1991). Family structure, parental practices and high school completion. *American Sociological Review*, 56, 309-320.

Barker, R. (1995). The social work dictionary. Washington.

Carlile, C. (1991), "Children of Divorce: How teachers can help ease the pain", *Childhood Education*, Summer, 232 –334.

Cavanagh, S. E., Schiller, K. S., & Riegle-Crumb, C. (2006). Marital transitions, parenting, and schooling: Exploring the link between family-structure history and adolescents' academic status. *Sociology of Education*, 79, 329-354.

Cherlin, A. J., Chase-Lansdale, P. L., & McRae, C. (1998). Effects of parental divorce on mental health throughout the life course. *American Sociological Review*, 63, 239-249.

Cox, M. and Desforges, M. (1987). Divorce and the school, London: Methuen.

- Debesse, M. (1959). Η αγωγή των απροσάρμοστων παιδιών. Μετάφραση: Χατζηδάκη Αικατερίνη.
- Dolto, F. (1993). Όταν οι γονείς χωρίζουν. Αθήνα: Εστία.
- Downey, D. B. (1995). Understanding academic achievement among children in stephouseholds: The role of parental resources, sex of stepparent, and sex of child. *Social Forces*, 73, 875-894.
- Gardner, R. (1979). The parents' book about divorce, New York: Bantam.
- Gordieau, A. (1995). Κουμπούρες δεν υπάρχουν, Ψυχανάλυση και σχολική επιτυχία. Αθήνα: Ολκός.
- Green, R. (1995). High achievement, underachievement and learning disabilities: A family systems model, Ch 6 Στο: Ryan B.A, Adams G.R., Gullot T.P., Weissberg R.P. & Hapton R.L: The Family-school Connection Theory, Research and Practice, 2, Sage Publications.
- Grolnick, W. (1994). Parent's involvement in Children's Schooling: Multidimensional Conceptualization and Motivatoinal Model. *Child Development*, 65, 237-252.
- Guidubaldi, J. (1983). Divorce research clarifies issues: A report on NASP's nationwide study. *Communiqué*, 10, 1-3
- Hingst, G. (1981). "Children and divorce: The child' s view", *Journal of Clinical Child Psychology*, Vol. 10, pp. 161-164.
- Hofer, M., 1986. Sozialpsychologie erzieherischen Handelns. (Hogrefe: Gottingen).
- Jadue, G. (2002). Factores psicológicos que predisponen al bajo rendimiento, al fracaso y a la deserción escolar, *Estudios Pedagógicos*, 28, 193-204.
- Jonsson, J. O., & Gähler, M. (1997). Family dissolution, family reconstitution, and children's educational careers: Recent evidence for Sweden. *Demography*, 34, 277- 293.
- Kaslow, W. & Schwartz, L. (1987), The dynamics of divorce. A life cycle perspective, New York: Bruner/Mazel.

Kiernan, K. (1997). The legacy of parental divorce: social, economic, and demographic experiences in adulthood. CASE Paper 1. Centre for the Analysis of Social Exclusion, London School of Economics.

Kiernan, K. E., & Huerta, M. C. (2008). Economic deprivation, maternal depression, parenting and children's cognitive and emotional development in early childhood. *The British Journal of Sociology*, 59, 783-806.

Kirk, M. (2002). Διαζύγιο, το οδυνηρό πέρασμα από τον έγγαμο βίο στον μη έγγαμο και . . η ζωή συνεχίζεται. Αθήνα: Άγκυρα.

Kurdek, L. A. (1981). An integrative perspective on children's divorce adjustment. *American Psychologist*, 36(8), 856-866.

Lansky, V. (1993). Αντιμετωπίζοντας το παιδί μετά το διαζύγιο. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Margalit, M., S. Shulman. (1996). Autonomy perceptions and anxiety expressions of learning disabled adolescents. *Journal of Learning Disabilities*, 19, 291-293.

Mayer, S. E. (1997). What money can't buy: Family income and children's life chances. Cambridge MA: Harvard University Press.

McLanahan, S., & Sandefur, G. D. (1994). Growing up with a single parent. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Mercer, C.D. (1997). Students with learning disabilities (5th ed.). Upper Saddle River, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Morawetz, A. & Walker, G. (1984). Brief therapy with single-parent families, New York; Bruner/Mazel.

Morrison. D. R.. & Cherlin A. J. (1995). The divorce process and young children's well-being: A prospective analysis. *Jor//7/f11 0f'ililrrrirc.qc~ turd r/w Fund\; 57.X00-8 1'*.

Muncie J., Wetherell M., Langan M., Dallos R., Cochrane A., "Οικογένεια. (2008). Η μελέτη και κατανόηση της οικογενειακής ζωής", Αθήνα, Εκδόσεις Μεταίχμιο.

- Perner, L. (2008). Families and Family Decision Making, usc Marshall. Πηγή από το Διαδίκτυο:http://www.consumerpsychologist.com/cb_Family_Decision_Making.html [Ανακτήθηκε στις 17 Μαΐου 2012].
- Prioux F. (2006). "Cohabitation, mariage et séparation: contradictions en Europe, Population et Sociétés, 422.
- Rist, C. (1970). "Student social class and teacher expectations: The self fulfilling prophecy in ghetto education", Harvard Educational Review, Vol. 40, pp. 4110 –4150.
- Rojas, M. (1998). Ο χωρισμός στο ζευγάρι. Αθήνα: Αίολος.
- Santrock, J., W. & Tracy, R., L. (1978), "Effects of children's family structure status on the development of stereotypes by teachers", *Journal of Educational Psychology*, Vol. 70, pp. 754 –757.
- Seginer, R. (1983). Parent's Educational Expectations and Children's Academic Achievement: a literature review. *Merril-palmer Quarterly*, 29.
- Sinn, M., (1978). "Father absence and children's cognitive development", *Psychological Bulletin*, Vol. 85, No 2, pp. 295 –324.
- Sun, Y., & Li, Y. (2001). Marital disruption, parental investment, and children's academic achievement: A prospective analysis. *Journal of Family Issues*, 22, 27-62.
- Symeonidou, H., & Mitsopoulos, P.G. (2003). "Union Disruption in Greece", in R. Møller & H.-P. Blossfeld (eds) Marital and Non-Marital Union Disruption. A Cross-national Comparison of 10 Countries. *International Journal of Sociology*, 33(2) pp. 65-94.
- Teachman, J. D., & Paasch, K. M. (1994). Financial impact of divorce on children and their families. *The Future of Children*, 4, 63-83.
- Teachman, J. D., Paasch, K., & Carver, K. (1996). Social capital and dropping out of school early. *Journal of Marriage and the Family*, 58, 773-783;

Wallerstein, S. & Kelly, B. (1990). Surviving the breakup: How children and parents cope with divorce. New York: Basic Books.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

www.old.phs.uoa.gr.

www.epypse.gr.

www.wikipedia.gr.

<http://ec.europa.eu>.

www.pryche.gr.

www.specialeducation.gr.

www.ideke.edu.gr.

www.casw.org.cy.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΜΝΗΣΤΕΙΑ

Άρθρο 1346

Έννοια

Η σύμβαση για μελλοντικό γάμο (μνηστεία) δεν γεννά αγωγή για εξαναγκασμό του.

Η υπόσχεση ποινής για την περίπτωση που θα ματαιωθεί ο γάμος είναι άκυρη.

Άρθρο 1347

Μονόπλευρη λύση

Αν κάποιος από τους μνηστευμένους διαλύσει τη μνηστεία χωρίς σπουδαίο λόγο, έχει υποχρέωση να αποζημιώσει τον άλλο ή τους γονείς του, καθώς και κάθε τρίτον που ενέργησε στη θέση των γονέων, για τη ζημία που έπαθαν εξαιτίας δαπανών ή άλλων μέτρων που έλαβαν με την προσδοκία του γάμου, αφού ληφθούν υπόψη και οι ειδικές περιστάσεις. Η ίδια υποχρέωση βαρύνει και το μνηστευμένο που προκάλεσε υπαίτια τη δικαιολογημένη διάλυση της μνηστείας από τον άλλο.

Άρθρο 1348

Συνέπειες της λύσης

Αν ο γάμος ματαιώθηκε, καθένας από τους μνηστευμένους έχει δικαίωμα να απαιτήσει από τον άλλο, κατά τις διατάξεις για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό, καθετί που του έδωσε ως δωρεά ή ως σύμβολο της μνηστείας.

Αν ο ένας από τους μνηστευμένους πεθάνει, θεωρείται, σε περίπτωση αμφιβολίας, πως έχει αποκλειστεί η αναζήτηση όσων είχαν δοθεί.

Άρθρο 1349

Παραγραφή

Οι αξιώσεις από τη μνηστεία παραγράφονται όταν περάσει διετία από το τέλος του έτους κατά το οποίο λύθηκε.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΓΑΜΟΣ

Άρθρο 1350

Όροι για τη σύναψη γάμου

Για τη σύναψη γάμου απαιτείται συμφωνία των μελλονύμφων. Οι σχετικές δηλώσεις γίνονται αυτοπροσώπως και χωρίς αίρεση ή προθεσμία.

Οι μελλονύμφοι πρέπει να έχουν συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας τους. Το δικαστήριο μπορεί, αφού ακούσει τους μελλονύμφους και τα πρόσωπα που ασκούν την επιμέλεια του ανηλίκου, να επιτρέψει το γάμο και πριν από τη συμπλήρωση αυτής της ηλικίας, αν η τέλεσή του επιβάλλεται από σπουδαίο λόγο.

[Αντικαταστάθηκε με το άρθρο 12 του ν. 1329/1983.]

Άρθρο 1351

Ο ανίκανος για δικαιοπραξία δεν μπορεί να συνάψει γάμο. Επιτρέπεται όμως ο γάμος στο νομίμως απαγορευμένο.

[Αντικαταστάθηκε με το άρθρο 12 του ν. 1329/1983.]

Άρθρο 1352

Το πρόσωπο που τελεί υπό δικαστική αντίληψη συνάπτει γάμο με τη συναίνεση του αντιλήπτορά του.

Αν αυτός αρνείται να συναινέσει, το δικαστήριο μπορεί, αφού τον ακούσει, να δώσει την άδεια για τη σύναψη του γάμου, εφόσον το επιβάλλει το συμφέρον αυτού που τελεί υπό αντίληψη.

[Αντικαταστάθηκε με το άρθρο 12 του ν. 1329/1983.]

Άρθρο 1353

[Καταργήθηκε με το άρθρο 3 του ν. 1250/1982.]

Άρθρο 1354

Κώλυμα από γάμο που υπάρχει

Εμποδίζεται η σύναψη γάμου πριν λυθεί ή ακυρωθεί αμετάκλητα ο γάμος που υπάρχει. Οι σύζυγοι μπορούν να επαναλάβουν την τέλεση του μεταξύ τους γάμου και πριν αυτός ακυρωθεί.

Άρθρο 1355

[Καταργήθηκε με το άρθρο 3 του ν. 1250/1982.]

Άρθρο 1356

Από συγγένεια εξ αίματος

Εμποδίζεται ο γάμος με συγγενείς εξ αίματος, σε ευθεία γραμμή απεριόριστα και σε πλάγια γραμμή ως και τον τέταρτο βαθμό.

Άρθρο 1357

Από αγχιστεία

Εμποδίζεται ο γάμος με συγγενείς εξ αγχιστείας, σε ευθεία γραμμή απεριόριστα και σε πλάγια ως και τον τρίτο βαθμό.

Άρθρο 1358

[Καταργήθηκε με το άρθρο 8 του ν. 1250/1982.]

Άρθρο 1359

[Καταργήθηκε με το άρθρο 13 του ν. 1329/1983.]

Άρθρο 1360

Από υιοθεσία

Εμποδίζεται ο γάμος εκείνου που υιοθέτησε ή των κατιόντων του με αυτόν που υιοθετήθηκε.

Το κώλυμα διατηρείται και μετά τη λύση της υιοθεσίας.

Άρθρο 1361

[Καταργήθηκε με το άρθρο 3 του ν. 1250/1982.]

Άρθρο 1362

[Καταργήθηκε με το άρθρο 13 του ν. 1329/1983.]

Άρθρο 1363

[Καταργήθηκε με το άρθρο 3 του ν. 1250/1982.]

Άρθρο 1364

[Καταργήθηκε με το άρθρο 3 του ν. 1250/1982.]

Άρθρο 1365

[Καταργήθηκε με το άρθρο 13 του ν. 1329/1893.]

Άρθρο 1366

[Καταργήθηκε με το άρθρο 3 του ν. 1250/1982.]

Άρθρο 1367

Τέλεση του γάμου

Ο γάμος τελείται είτε με τη σύγχρονη δήλωση των μελλονύμφων ότι συμφωνούν σ' αυτό (πολιτικός γάμος) είτε με ιερολογία από ιερέα της ανατολικής ορθόδοξης εκκλησίας ή από λειτουργό άλλου δόγματος ή θρησκευματος γνωστού στην Ελλάδα.

Η δήλωση γίνεται δημόσια κατά πανηγυρικό τρόπο ενώπιον δύο μαρτύρων, προς το δήμαρχο ή τον πρόεδρο της κοινότητας του τόπου όπου τελείται ο γάμος ή προς το νόμιμο αναπληρωτή τους, που είναι υποχρεωμένοι να συντάξουν αμέσως σχετική πράξη.

Οι προϋποθέσεις της ιεροτελεστίας και κάθε θέμα σχετικό μ' αυτήν διέπονται από το τυπικό και του κανόνες του δόγματος ή του θρησκευματος σύμφωνα με το οποίοι γίνεται η ιεροτελεστία, εφόσον δεν είναι αντίθετοι με τη δημόσια τάξη. Ο θρησκευτικός λειτουργός είναι υποχρεωμένος να συντάξει αμέσως σχετική πράξη. Η τέλεση πολιτικού γάμου δεν εμποδίζει την ιερολογία του ίδιου γάμου κατά τη θρησκεία και το δόγμα των συζύγων.

[Τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 του ν. 1250/1982.]

Άρθρο 1368

Άδεια γάμου

Για να τελεσθεί ο γάμος, είτε ως πολιτικός είτε με ιερολογία της ανατολικής ορθόδοξης εκκλησίας, απαιτείται άδεια του δημάρχου ή του προέδρου της κοινότητας της τελευταίας κατοικίας του καθενός από τα πρόσωπα που πρόκειται να παντρευτούν. Σε περίπτωση που ο αρμόδιος για την έκδοση της άδειας αρνείται να τη χορηγήσει, αποφασίζει αμετάκλητα το αρμόδιο μονομελές πρωτοδικείο σύμφωνα με τις διατάξεις της εκούσιας δικαιοδοσίας του κώδικα πολιτικής δικονομίας. Η απόφαση εκδίδεται μέσα σε δέκα ημέρες από την κατάθεση της σχετικής αίτησης.

[Τίθεται όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 του ν. 1250/1982.]

Άρθρο 1369

Γνωστοποίηση μελλοντικού γάμου

Πριν από την τέλεση του γάμου, με όποιον τύπο και αν αυτός πρόκειται να τελεσθεί, πρέπει να γνωστοποιούνται με τοιχοκόλληση σχετικής αγγελίας στο δημοτικό ή κοινοτικό κατάστημα της κατοικίας του καθενός από τα πρόσωπα που πρόκειται να παντρευτούν, το όνομα και το επώνυμο των προσώπων αυτών, το επάγγελμά τους, το όνομα των γονέων τους και ο τόπος που γεννήθηκαν, όπου κατοικούσαν τελευταία και όπου πρόκειται να τελεσθεί ο γάμος. Αν ο γάμος δεν τελεσθεί μέσα σε έξι μήνες από τη γνωστοποίηση, η γνωστοποίηση πρέπει να επαναληφθεί.

Όταν τα πρόσωπα που πρόκειται να παντρευτούν κατοικούν σε μεγάλη πόλη, η γνωστοποίηση γίνεται με δημοσίευση σε ημερήσια εφημερίδα του τόπου της κατοικίας.

[Τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 του ν. 1250/1982.]

Άρθρο 1370

Η άδεια γάμου δίνεται υποχρεωτικά, αφού ερευνηθεί αν συντρέχουν οι νόμιμοι όροι για το γάμο που πρόκειται να τελεσθεί και αν έγινε η γνωστοποίηση. Αν υπάρχουν σπουδαίοι λόγοι, η γνωστοποίηση μπορεί να παραλειφθεί.

[Τίθεται όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 του ν. 1250/1982.]

Άρθρο 1371

Γάμος μεταξύ ετεροδόξων ή ετεροθρήσκων

Προκειμένου για γάμο μεταξύ ετεροδόξων ή μεταξύ ετεροθρήσκων η ιεροτελεστία γίνεται όπως απαιτεί το δόγμα ή το θρήσκευμα του καθενός απ' αυτούς που συνέρχονται σε γάμο, αν είναι αναγνωρισμένο στην Ελλάδα.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΚΥΡΟΣ ΚΑΙ ΑΚΥΡΩΣΙΜΟΣ ΓΑΜΟΣ

Άρθρο 1372

Άκυρος και ανυπόστατος γάμος

Άκυρος είναι μόνο ο γάμος που έγινε κατά παράβαση των άρθρων 1350 έως 1352, 1354, 1356, 1357 και 1360. Δεν είναι άκυρος ο γάμος, εφόσον έχει γίνει η δήλωση του άρθρου 1367 προς το δήμαρχο ή τον πρόεδρο της κοινότητας ή το νόμιμο αναπληρωτή τους, έστω και αν έχουν παραλειφθεί οι άλλοι όροι της τέλεσης.

Γάμος που έγινε χωρίς να τηρηθεί καθόλου ένας από τους τύπους που προβλέπονται στο άρθρο 1367 είναι ανυπόστατος.

[Αντικαταστάθηκε με το άρθρο 14 του ν. 1329/1983.]

Άρθρο 1373

Η ακυρότητα του γάμου αίρεται: 1. αν, στην περίπτωση της πρώτης παραγράφου του άρθρου 1350, ακολουθήσει ελεύθερη και πλήρης συμφωνία των συζύγων. 2. αν, στην περίπτωση της δεύτερης παραγράφου του άρθρου 1350, δοθεί εκ των υστέρων άδεια του δικαστηρίου ή ο σύζυγος, αφού συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας του, αναγνωρίσει το γάμο. 3. αν, στην περίπτωση του άρθρου 1351, ο σύζυγος, αφού γίνει ικανός για δικαιοπραξία, αναγνωρίσει το γάμο. 4. αν, στην περίπτωση του άρθρου 1352, ο αντιλήπτορας, το δικαστήριο ή ο ίδιος ο σύζυγος, αφού γίνει ικανός, εγκρίνει το γάμο.

[Αντικαταστάθηκε με το άρθρο 14 του ν. 1329/1983.]

Άρθρο 1374

Ακυρώσιμος εξαιτίας πλάνης

Γάμος που έχει τελεσθεί μπορεί να ακυρωθεί εξαιτίας πλάνης σχετικής με την ταυτότητα του προσώπου του άλλου συζύγου.

Η ακύρωση αποκλείεται, αν ο σύζυγος αναγνώρισε το γάμο μετά τη διάλυση της πλάνης.

Άρθρο 1375

Ακυρώσιμος εξαιτίας απειλής

Γάμος που έχει τελεσθεί μπορεί να ακυρωθεί αν ο σύζυγος εξαναγκάστηκε να τον συνάψει με απειλή, παράνομα ή αντίθετα προς, τα χρηστά ήθη.

Η ακύρωση αποκλείεται, αν αυτός που εξαναγκάστηκε αναγνώρισε το γάμο αφού πέρασε η απειλή.

Άρθρο 1376

Πώς γίνεται η ακύρωση

Στην περίπτωση του άκυρου γάμου, καθώς και αυτού που έγινε από πλάνη ή με απειλή, απαιτείται δικαστική απόφαση που να τον ακυρώνει.

Άρθρο 1377

[Καταργήθηκε με το άρθρο 53 ΕισΝΚΠολΔ.]

Άρθρο 1378

Ποιος ενάγει για ακύρωση

Η αγωγή για ακύρωση του γάμου μπορεί να ασκηθεί: 1. στις περιπτώσεις των άρθρων 1350 έως 1352, 1354, 1356, 1357 και 1360 από τους συζύγους και από οποιονδήποτε έχει έννομο συμφέρον, καθώς και από τον εισαγγελέα αυτεπαγγέλτως, 2. στις περιπτώσεις των άρθρων 1374 και 1375 μόνο από το σύζυγο που πλανήθηκε ή απειλήθηκε, όχι όμως από τους κληρονόμους του.

[Αντικαταστάθηκε με το άρθρο 14 του ν. 1329/1983.]

Άρθρο 1379

Η αγωγή για την ακύρωση του γάμου μπορεί να εγερθεί από αντιπρόσωπο, μόνο αν έχει ειδικά εξουσιοδοτηθεί.

Άρθρο 1380

Παραγραφή

Παραγραφή της αγωγής για ακύρωση του γάμου χωρεί μόνο στην περίπτωση ακύρωσης εξαιτίας πλάνης ή απειλής.

Η παραγραφή επέρχεται όταν περάσουν έξι μήνες αφότου έγινε δυνατόν να εγερθεί η αγωγή και πάντως όταν περάσουν τρία χρόνια από την τέλεση του γάμου.

Άρθρο 1381

Αποτελέσματα της ακύρωσης

Με την αμετάκλητη δικαστική απόφαση που ακυρώνει το γάμο αίρονται τα αποτελέσματά του, για οποιονδήποτε λόγο και αν ακυρώθηκε.

Άρθρο 1382

Τα τέκνα από γάμο που ακυρώθηκε διατηρούν την ιδιότητα τέκνου γεννημένου σε γάμο.

[Αντικαταστάθηκε με το άρθρο 14 του ν. 1329/1983.]

Άρθρο 1383

Νομιζόμενος γάμος

Αν κατά την τέλεση του γάμου αγνοούσαν την ακυρότητα και οι δύο σύζυγοι ή την αγνοούσε ο ένας μόνο απ' αυτούς, η ακύρωση ενεργεί ως προς αυτούς η αυτόν που την αγνοούσε μόνο για το μέλλον.

Ο σύζυγος που αγνοούσε μόνος κατά την τέλεση του γάμου την ακυρότητα έχει, στην περίπτωση της ακύρωσης, εναντίον του άλλου συζύγου που γνώριζε εξαρχής την ακυρότητα και, αν αυτός πέθανε μετά την ακύρωση του γάμου, κατά των κληρονόμων του, δικαίωμα διατροφής σύμφωνα με τις διατάξεις που ισχύουν για το διαζύγιο, οι οποίες εφαρμόζονται αναλόγως.

[Αντικαταστάθηκε με το άρθρο 14 του ν. 1329/1983.]

Άρθρο 1384

Το δικαίωμα της δεύτερης παραγράφου του προηγούμενου άρθρου ανήκει και στο σύζυγο που εξαναγκάστηκε να τελέσει γάμο με απειλή, κατά τρόπο παράνομο ή αντίθετο προς τα χρηστά ήθη, αν ο γάμος ακυρωθεί ή λυθεί με το θάνατο του άλλου συζύγου.

[Αντικαταστάθηκε με το άρθρο 14 του ν. 1329/1983.]

Άρθρο 1385

Δικαιώματα τρίτων

Η ακύρωση του γάμου δεν βλάπτει τα δικαιώματα τρίτων που έχουν συναλλαχθεί καλόπιστα με κάποιον από τους συζύγους.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΖΥΓΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΓΑΜΟ

[Κατά το άρθρο 15 του νόμου 1329/1983.]

<<Τα Κεφάλαια Τέταρτο και Πέμπτο του Τέταρτου Βιβλίου του Αστικού Κώδικα συγχωνεύονται σε ενιαίο Τέταρτο Κεφάλαιο με τίτλο: <<σχέσεις των συζύγων από το γάμο>>.

Καταργούνται όλες οι διατάξεις του Έκτου Κεφαλαίου του Τέταρτου Βιβλίου του Αστικού Κώδικα (άρθρα 1406 έως 1437), που αφορούν στην προίκα. Κάθε περιουσιακή επίδοση που αποτελεί σύσταση προίκας είναι άκυρη από την έναρξη της ισχύος αυτού του νόμου. (Βλ. και δεύτερο άρθρο του κυρωτικού νόμου).

Οι διατάξεις των παλαιών Τέταρτου και Πέμπτου Κεφαλαίων του Τέταρτου Βιβλίου του Αστικού Κώδικα (άρθρα 1386 έως 1396 και 1397 έως 1405), καθώς και τα άρθρα 1406 έως

1416 του Έκτου Κεφαλαίου, που καταργούνται με την προηγούμενη παράγραφο, αντικαθίστανται από τις ακόλουθες διατάξεις, οι οποίες εντάσσονται στο νέο Τέταρτο Κεφάλαιο>>.]

Άρθρο 1386

Υποχρέωση για συμβίωση

Ο γάμος παράγει για τους συζύγους αμοιβαία υποχρέωση για συμβίωση, εφόσον η σχετική αξίωση δεν αποτελεί κατάχρηση δικαιώματος.

[Αντικαταστάθηκε, λεκτικά μόνο, με το άρθρο 15 του ν. 1329/1983.]

Άρθρο 1387

Ρύθμιση του συζυγικού βίου

Οι σύζυγοι αποφασίζουν από κοινού για κάθε θέμα του συζυγικού βίου. Αν ο ένας από τους συζύγους βρίσκεται σε φυσική ή νομική αδυναμία, αποφασίζει μόνος του ο άλλος.

Η ρύθμιση από τους συζύγους του κοινού τους βίου πρέπει να μην εμποδίζει την επαγγελματική και την υπόλοιπη δραστηριότητα του καθενός από αυτούς και να μην παραβιάζει τη σφαίρα της προσωπικότητάς του.

[Αντικαταστάθηκε με το άρθρο 15 του ν. 1329/1983.]

Άρθρο 1388

Επώνυμο των συζύγων

Με το γάμο δεν μεταβάλλεται το επώνυμο των συζύγων, ως προς τις έννομες σχέσεις τους. Στις κοινωνικές σχέσεις ο κάθε σύζυγος μπορεί, εφόσον σ' αυτό συμφωνεί και ο άλλος, να χρησιμοποιεί το επώνυμο του τελευταίου ή να το προσθέτει στο δικό του.

[Αντικαταστάθηκε με το άρθρο 15 του ν. 1329/1983.]

Άρθρο 1389

Κοινή συμβολή για τις οικογενειακές ανάγκες

Οι σύζυγοι έχουν την υποχρέωση να συνεισφέρουν από κοινού, ο καθένας ανάλογα με τις δυνάμεις του, για την αντιμετώπιση των αναγκών της οικογένειας. Η συνεισφορά γίνεται με την προσωπική εργασία, τα εισοδήματά τους και την περιουσία τους.

Άρθρο 1390

Στην υποχρέωση του προηγούμενου άρθρου περιλαμβάνονται ειδικότερα η αμοιβαία υποχρέωση των συζύγων για διατροφή τους, η κοινή υποχρέωση για διατροφή των τέκνων τους και γενικά η υποχρέωση για συμβολή τους στη λειτουργία του κοινού οίκου. Το μέτρο της υποχρέωσης προσδιορίζεται ανάλογα με τις συνθήκες της οικογενειακής ζωής και η εκπλήρωσή της γίνεται με τον τρόπο που επιβάλλει η έγγαμη συμβίωση.

[Η ρύθμιση του αρχικού άρθρου 1390 περιέχεται στο νέο άρθρο 1396. Στα νέα άρθρα 1389 και 1390 περιέχεται, τροποποιημένη, η ρύθμιση των άρθρων 1391, 1392, 1393, 1398 και 1399 που καταργήθηκαν.]

Άρθρο 1391

Διακοπή της συμβίωσης

Αν ο σύζυγος διέκοψε την έγγαμη συμβίωση για εύλογη αιτία, η διατροφή, που του οφείλεται από τον άλλο, πληρώνεται σε χρήμα και προκαταβάλλεται κάθε μήνα.

Η υποχρέωση διατροφής της προηγούμενης παραγράφου παύει ή το ποσό της αυξάνεται ή μειώνεται, όταν το επιβάλλουν οι περιστάσεις.

[Το αρχικό άρθρο 1391 περιέχεται στα νέα άρθρα 1389 - 1390 (βλ. στο άρθρο 1390). Στο νέο άρθρο 1391 περιέχεται, τροποποιημένη, η ρύθμιση των αρχικών άρθρων 1394 εδ. α' και 1395 που καταργήθηκαν].

Άρθρο 1392

Ανάλογη εφαρμογή

Οι διατάξεις των άρθρων 1494 και 1498 έως 1500 εφαρμόζονται αναλόγως και για τη διατροφή μεταξύ συζύγων. Επίσης εφαρμόζεται αναλόγως η διάταξη του άρθρου 1495, αν υπάρχει βάσιμος λόγος διαζυγίου που ανάγεται σε υπαιτιότητα του δικαιούχου συζύγου.

[Το αρχικό άρθρο 1392 περιέχεται στα νέα άρθρα 1389 - 1390 (βλ. στο άρθρο 1390). Βλ. την αντίστοιχη ρύθμιση στο αρχικό άρθρο 1393 εδ. β'.]

Άρθρο 1393

Ρύθμιση της χρήσης της οικογενειακής στέγης

Σε περίπτωση διακοπής της συμβίωσης, το δικαστήριο μπορεί, εφόσον το επιβάλλουν λόγοι επιείκειας ενόψει των ειδικών συνθηκών του καθενός από τους συζύγους και του συμφέροντος των τέκνων, να παραχωρήσει στον ένα σύζυγο την αποκλειστική χρήση ολόκληρου ή τμήματος του ακινήτου που χρησιμεύει για κύρια διαμονή των ιδίων (οικογενειακή στέγη), ανεξάρτητα από το ποιος από αυτούς είναι κύριος ή έχει απέναντι στον κύριο το δικαίωμα της χρήσης του. Η απόφαση του δικαστηρίου υπόκειται σε αναθεώρηση, όταν το επιβάλλουν οι περιστάσεις. Αν το δικαίωμα χρήσης της οικογενειακής στέγης πηγάζει από σχέση εργασίας ανάμεσα στον ένα από τους συζύγους και έναν τρίτο, η παραχώρηση της χρήσης της στον άλλο σύζυγο από το δικαστήριο, σύμφωνα με τους όρους της προηγούμενης παραγράφου, μπορεί να γίνει μόνο εφόσον συναινεί σ' αυτό και ο τρίτος. [Το αρχικό άρθρο 1393 περιέχεται στα νέα άρθρα 1389 - 1390 (βλ. στο άρθρο 1390). Το νέο άρθρο 1393 περιέχει νέα ρύθμιση. Βλ. και παλαιό άρθρο 735 ΚΠολΔ.]

Άρθρο 1394

Κατανομή των κινητών

Σε περίπτωση διακοπής της συμβίωσης, ο καθένας από τους συζύγους δικαιούται να παραλάβει τα κινητά που του ανήκουν, ακόμη και αν τα χρησιμοποιούσαν και οι δύο ή και μόνος ο άλλος σύζυγος. Υποχρεούται όμως να παραχωρήσει στον άλλο σύζυγο τη χρήση των οικιακών αντικειμένων που του είναι απολύτως απαραίτητα για τη χωριστή του εγκατάσταση, αν το επιβάλλουν οι περιστάσεις για λόγους επιείκειας.

Άρθρο 1395

Οι σύζυγοι κατανέμουν, σε περίπτωση διακοπής της συμβίωσης, τη χρήση των κινητών που ανήκουν και στους δύο, σύμφωνα με τις προσωπικές τους ανάγκες. Αν διαφωνούν, η κατανομή γίνεται από το δικαστήριο που μπορεί να επιδικάσει εύλογη αποζημίωση για τη χρήση που παραχωρεί.

Άρθρο 1396

Μέτρο αμοιβαίας ευθύνης

Οι σύζυγοι κατά την εκπλήρωση των αμοιβαίων υποχρεώσεών τους, που πηγάζουν από το γάμο, ευθύνονται με μέτρο την επιμέλεια που δείχνουν στις προσωπικές τους υποθέσεις.

Άρθρο 1397

Περιουσιακή αυτοτέλεια των συζύγων

Με την επιφύλαξη των διατάξεων που ακολουθούν, ο γάμος δεν μεταβάλλει την περιουσιακή αυτοτέλεια των συζύγων.

Άρθρο 1398

Τεκμήρια για τα κινητά

Τα κινητά που βρίσκονται στη νομή ή κατοχή του ενός ή και των δύο συζύγων τεκμαίρεται, υπέρ των δανειστών του καθενός από αυτούς, ότι ανήκουν στο σύζυγο που είναι οφειλέτης τους. Το τεκμήριο αυτό δεν ισχύει σε περίπτωση διακοπής της έγγαμης συμβίωσης. Τα κινητά που βρίσκονται στη νομή ή κατοχή και των δύο συζύγων τεκμαίρεται, στις μεταξύ τους σχέσεις, ότι ανήκουν και στους δύο κατά ίσα μέρη. Στις σχέσεις των συζύγων μεταξύ τους και με τους δανειστές τους τεκμαίρεται ότι τα κινητά τα προορισμένα για την προσωπική χρήση του ενός από τους συζύγους ανήκουν σ' αυτόν.

Άρθρο 1399

Διαχείριση της περιουσίας του ενός συζύγου από τον άλλο

Αν ο ένας από τους συζύγους ανέθεσε στον άλλο τη διαχείριση της ατομικής του περιουσίας, δεν υπάρχει υποχρέωση για λογοδοσία και για απόδοση των εισοδημάτων από τη διαχείριση,

εφόσον δεν έχουν συμφωνηθεί διαφορετικά. Τα εισοδήματα καταλογίζονται στην υποχρέωση συνεισφοράς για τις ανάγκες της οικογένειας.

Η παραίτηση από το δικαίωμα ανάκλησης αυτής της ανάθεσης είναι άκυρη.

Άρθρο 1400

Αξίωση συμμετοχής στα αποκτήματα

Αν ο γάμος λυθεί ή ακυρωθεί και η περιουσία του ενός συζύγου έχει, αφότου τελέστηκε ο γάμος, αυξηθεί, ο άλλος σύζυγος, εφόσον συνέβαλε με οποιονδήποτε τρόπο στην αύξηση αυτή, δικαιούται να απαιτήσει την απόδοση του μέρους της αύξησης το οποίο προέρχεται από τη δική του συμβολή. Τεκμαίρεται ότι η συμβολή αυτή ανέρχεται στο ένα τρίτο της αύξησης, εκτός αν αποδειχθεί μεγαλύτερη ή μικρότερη ή καμία συμβολή.

Η προηγούμενη παράγραφος εφαρμόζεται αναλογικά και στην περίπτωση διάστασης των συζύγων που διάρκεσε περισσότερο από τρία χρόνια.

Στην αύξηση της περιουσίας των συζύγων δεν υπολογίζεται ό,τι αυτοί απέκτησαν από δωρεά, κληρονομία ή κληροδοσία ή με διάθεση των αποκτημάτων από αυτές τις αιτίες.

Άρθρο 1401

Η αξίωση του προηγούμενου άρθρου δεν γεννιέται, σε περίπτωση θανάτου, στο πρόσωπο των κληρονόμων του συζύγου που πέθανε. Επίσης δεν εκχωρείται ούτε κληρονομείται, εκτός αν έχει αναγνωρισθεί συμβατικά ή έχει επιδοθεί αγωγή. Η αξίωση παραγράφεται δύο χρόνια μετά τη λύση ή την ακύρωση του γάμου.

Άρθρο 1402

Παροχή ασφάλειας

Με την επιφύλαξη της διάταξης του άρθρου 1262 αριθ. 4, ο καθένας από τους συζύγους έχει το δικαίωμα, στην περίπτωση που ασκήθηκε αγωγή διαζυγίου ή ακύρωσης του γάμου ή που ο ίδιος άσκησε με αγωγή την αξίωση του άρθρου 1400, να ζητήσει από τον άλλο σύζυγο ή από τους κληρονόμους του την παροχή ασφάλειας, αν εξαιτίας της συμπεριφοράς τους υπάρχει βέβαιος φόβος ότι κινδυνεύει αυτή η αξίωσή του.

Άρθρο 1043

Επιλογή κοινοκτημοσύνης

Οι σύζυγοι μπορούν, πριν από το γάμο ή κατά τη διάρκεια του, να επιλέγουν με σύμβαση, για τη ρύθμιση των συνεπειών του γάμου στην περιουσιακή τους κατάσταση, αντί για το σύστημα που προβλέπεται από τα άρθρα 1397 και 1400 έως 1402, σύστημα κοινωνίας κατά ίσα μέρη σε περιουσιακά τους στοιχεία χωρίς δικαίωμα διάθεσης, από τον καθένα τους, του

ιδανικού του μεριδίου (σύστημα κοινοκτημοσύνης), τηρώντας τις διατάξεις των άρθρων που ακολουθούν.

Οι συμβάσεις της προηγούμενης παραγράφου καταρτίζονται με συμβολαιογραφικό έγγραφο και καταχωρίζονται στο ενιαίο ειδικό δημόσιο βιβλίο που τηρείται γι' αυτό το σκοπό. Πριν από την καταχώριση δεν ισχύουν απέναντι στους τρίτους.

Άρθρο 1404

Οι λεπτομέρειες του συστήματος της κοινοκτημοσύνης που επιλέγεται και ιδίως τα σχετικά με την έκτασή της, τη διοίκηση των στοιχείων της κοινής περιουσίας, καθώς και την εκκαθάριση των τυχόν αμοιβαίων αποκαταστατικών αξιώσεων και τη διανομή των κοινών πραγμάτων μετά τη λήξη της, καθορίζονται στο σχετικό συμβόλαιο με βάση την αρχή της ισότητας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων μεταξύ των συζύγων. Το συμβόλαιο για την κοινοκτημοσύνη δεν μπορεί να παραπέμψει σε έθιμα, σε νόμο που δεν ισχύει ή σε νόμο αλλοδαπό.

Άρθρο 1405

Αν στο συμβόλαιο δεν υπάρχει πρόβλεψη για την έκταση της κοινοκτημοσύνης, η κοινοκτημοσύνη περιλαμβάνει όσα περιουσιακά στοιχεία ο καθένας από τους συζύγους αποκτά από αιτία μη χαριστική κατά τη διάρκεια του γάμου, εκτός από τα εισοδήματα της περιουσίας την οποία είχε πριν από το γάμο. Δεν περιλαμβάνονται οπωσδήποτε στην κοινή περιουσία, ακόμη και αν αποκτήθηκαν από μη χαριστική αιτία: 1. τα περιουσιακά στοιχεία του καθενός από τους συζύγους που προορίζονται για αυστηρά προσωπική του χρήση ή για την άσκηση του επαγγέλματός του και τα παραρτήματά τους. 2. οι απαιτήσεις των άρθρων 464 και 465. 3. τα δικαιώματα σε προϊόντα της διάνοιας.

Αν στο συμβόλαιο δεν υπάρχει διαφορετική πρόβλεψη για τη χρήση και κάρπωση, τη διοίκηση και τη διάθεση των κοινών πραγμάτων, εφαρμόζονται αναλογικά οι διατάξεις των άρθρων 785 έως 792, του δεύτερου εδαφίου του άρθρου 793 και του άρθρου 794.

Άρθρο 1406

Υποκατάσταση

Ό,τι ο κάθε σύζυγος αποκτά κατά τη διάρκεια του γάμου με διάθεση στοιχείων της ατομικής του περιουσίας, περιέχεται σ' αυτήν. Ο ισχυριζόμενος ότι η απόκτηση έγινε με τέτοια διάθεση βαρύνεται με την απόδειξη του ισχυρισμού του.

Άρθρο 1407

Δικαιοπραξίες από τον ένα σύζυγο

Δικαιοπραξίες αναφερόμενες σε περιουσιακά στοιχεία της κοινοκτημοσύνης, οι οποίες, σύμφωνα με τους κανόνες που τη ρυθμίζουν, επιχειρούνται είτε και από τους δύο συζύγους από κοινού είτε από τον ένα, αλλά με τη συναίνεση του άλλου, μπορούν να επιχειρούνται εγκύρως και από τον ένα μόνο σύζυγο, με άδεια του δικαστηρίου, αν ο άλλος βρίσκεται σε φυσική ή νομική αδυναμία ή αρνείται να δηλώσει τη βούλησή του και η δικαιοπραξία επιβάλλεται από το συμφέρον της οικογένειας.

Άρθρο 1408

Έκταση υπεγγυότητας της κοινής περιουσίας

Στην περίπτωση όπου επιλέγεται σύστημα κοινοκτημοσύνης, η κοινή περιουσία, πέρα από τα εμπράγματα δικαιώματα ή άλλα βάρη, με τα οποία βαρύνεται, είναι υπέγγυα και: 1. για κάθε υποχρέωση που αναλαμβάνει ο ένας σύζυγος, μέσα στα όρια της διαχειριστικής του εξουσίας, για τη διαχείριση αυτής της περιουσίας. 2. για κάθε υποχρέωση που αναλαμβάνει ο ένας σύζυγος για τις ανάγκες της οικογένειας. 3. για κάθε υποχρέωση που αναλαμβάνουν και οι δύο σύζυγοι.

Άρθρο 1409

Η κοινή περιουσία είναι επιπλέον υπέγγυα, έως το μισό της αξίας της, και απέναντι στους ατομικούς δανειστές του κάθε συζύγου, εφόσον δεν είναι δυνατή η ικανοποίησή τους από την ατομική περιουσία του: 1. για υποχρεώσεις που αυτός ανέλαβε μόνος του για τη διαχείριση της περιουσίας αυτής πέρα από τα όρια της διαχειριστικής του εξουσίας. 2. για ατομικά χρέη του, οποτεδήποτε και αν αυτά γεννήθηκαν.

Αν, στις περιπτώσεις της προηγούμενης παραγράφου, οι δανειστές είναι εγχειρογράφοι, προτιμώνται οι δανειστές του προηγούμενου άρθρου.

Άρθρο 1410

Επικουρική υπεγγυότητα της ατομικής περιουσίας

Για τα χρέη του άρθρου 1408 οι δανειστές μπορούν να στραφούν επικουρικά και κατά της ατομικής περιουσίας του μη οφειλέτη συζύγου έως το μισό της αξίας της απαίτησής τους, εφόσον η κοινή περιουσία δεν επαρκεί για την ικανοποίηση των χρεών του.

Άρθρο 1411

Λήξη

Η κοινοκτημοσύνη λήγει αυτοδικαίως με τη λύση ή την ακύρωση του γάμου. Λήγει επίσης, όταν ο ένας από τους συζύγους κηρυχθεί σε αφάνεια ή σε πτώχευση και η σχετική απόφαση γίνει τελεσίδικη

Στην περίπτωση του διαζυγίου ή της ακύρωσης του γάμου η λήξη της κοινοκτημοσύνης επέρχεται αναδρομικά από την ημέρα της επίδοσης της σχετικής αγωγής.

Άρθρο 1412

Η κοινοκτημοσύνη λήγει με συμφωνία των συζύγων που περιβάλλεται το συμβολαιογραφικό τύπο.

Άρθρο 1413

Ο καθένας από τους συζύγους μπορεί να ζητήσει από το δικαστήριο τη λύση της κοινοκτημοσύνης: 1. αν επήλθε διακοπή της έγγαμης συμβίωσης, που διήρκεσε τουλάχιστον ένα έτος και συνεχίζεται κατά τη συζήτηση της αγωγής. 2. αν, λόγω της κακής κατάστασης της περιουσίας του άλλου συζύγου ή της κακής διαχείρισης από αυτόν της κοινής περιουσίας, κινδυνεύουν τα συμφέροντα του ενάγοντος. 3. αν υπάρχει αθέτηση, από τον άλλο σύζυγο, της υποχρέωσής του για συνεισφορά στις ανάγκες της οικογένειας. Η απόφαση που διατάσσει τη λύση της κοινοκτημοσύνης ενεργεί αναδρομικά από την ημέρα της επίδοσης της αγωγής στον εναγόμενο.

Άρθρο 1414

Η λήξη της κοινοκτημοσύνης, κατά τις διατάξεις των προηγούμενων άρθρων, εκτός από την περίπτωση της λήξης λόγω θανάτου, ισχύει απέναντι στους τρίτους μόνο εφόσον στο περιθώριο του ειδικού δημοσίου βιβλίου, όπου έχει καταχωριστεί το συστατικό της συμβόλαιο, σημειώνονται η σχετική συμφωνία των συζύγων ή η απόφαση που κηρύσσει την αφάνεια ή την πτώχευση ή, στις περιπτώσεις της δεύτερης παραγράφου του άρθρου 1411 και του άρθρου 1413, η επίδοση της αγωγής και η σχετική δικαστική απόφαση.

Άρθρο 1415

Με την πρόωρη λήξη της κοινοκτημοσύνης οι σύζυγοι επανέρχονται, από την άποψη της περιουσιακής τους κατάστασης, στο σύστημα που προβλέπεται από τα άρθρα 1397 και 1400 έως 1402.

Στην περίπτωση αυτή, καθώς και όταν η λήξη επέρχεται λόγω λύσης ή ακύρωσης του γάμου, έχουν εφαρμογή για τη λύση της κοινωνίας και τη διανομή των κοινών πραγμάτων, αν δεν υπάρχει διαφορετική συμφωνία, οι διατάξεις των άρθρων 795 και επόμενων, καθώς και οι ειδικές διατάξεις του κώδικα πολιτικής δικονομίας για τη διανομή κοινών πραγμάτων.

Άρθρο 1416

Έκταση εφαρμογής

Οι διατάξεις αυτού του κεφαλαίου έχουν εφαρμογή, εφόσον δεν ορίζεται διαφορετικά, ανεξάρτητα από τη θρησκεία ή το δόγμα των συζύγων καθώς και από τον τύπο, πολιτικό ή θρησκευτικό, με τον οποίο έγινε ο γάμος τους.

(Τα άρθρα 1417 - 1437 καταργήθηκαν με το ν. 1329/1983.)

ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΔΙΑΖΥΓΙΟ

[Κατά το άρθρο 16 του ν. 1329: <<Οι διατάξεις του Έβδομου Κεφαλαίου του Τέταρτου Βιβλίου του Αστικού Κώδικα, που αναφέρονται στο διαζύγιο (άρθρα 1438 έως 1462), αντικαθίστανται στο σύνολό τους από τις ακόλουθες διατάξεις>>.]

Άρθρο 1438

Πώς επέρχεται

Ο γάμος μπορεί να λυθεί με διαζύγιο. Το διαζύγιο απαγγέλλεται με αμετάκλητη δικαστική απόφαση, όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις που ορίζονται στα επόμενα άρθρα.

Άρθρο 1439

Ισχυρός κλονισμός

Καθένας από τους συζύγους μπορεί να ζητήσει το διαζύγιο, όταν οι μεταξύ τους σχέσεις έχουν κλονισθεί τόσο ισχυρά, από λόγο που αφορά το πρόσωπο του εναγομένου ή και των δύο συζύγων, ώστε βάσιμα η εξακολούθηση της έγγαμης σχέσης να είναι αφόρητη για τον ενάγοντα.

Εφόσον ο εναγόμενος δεν αποδεικνύει το αντίθετο, ο κλονισμός τεκμαίρεται σε περίπτωση διγαμίας ή μοιχείας του, εγκατάλειψης του ενάγοντα ή επιβουλής της ζωής του από τον εναγόμενο.

Εφόσον οι σύζυγοι βρίσκονται σε διάσταση συνεχώς από τέσσερα τουλάχιστον χρόνια, ο κλονισμός τεκμαίρεται αμάχητα και το διαζύγιο μπορεί να ζητηθεί, έστω και αν ο λόγος του κλονισμού αφορά το πρόσωπο του ενάγοντα. Η συμπλήρωση του χρόνου διάστασης δεν εμποδίζεται από μικρές διακοπές που έγιναν ως προσπάθεια αποκατάστασης των σχέσεων ανάμεσα στους συζύγους.

Άρθρο 1440

Αφάνεια

Καθένας από τους συζύγους μπορεί να ζητήσει το διαζύγιο, όταν ο άλλος έχει κηρυχθεί σε αφάνεια.

Άρθρο 1441

Συναινετικό διαζύγιο

Όταν οι σύζυγοι συμφωνούν για το διαζύγιο, μπορούν να το ζητήσουν με κοινή αίτησή τους που δικάζεται κατά διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας (συναινετικό διαζύγιο).

Για να εκδοθεί συναινετικό διαζύγιο, πρέπει ο γάμος να έχει διαρκέσει τουλάχιστον ένα χρόνο πριν από την κατάθεση της αίτησης και η συμφωνία των συζύγων να δηλωθεί στο δικαστήριο, αυτοπροσώπως ή με ειδικό πληρεξούσιο, σε δύο συνεδριάσεις που να απέχουν μεταξύ τους έξι τουλάχιστον μήνες. Το ειδικό πληρεξούσιο πρέπει να έχει δοθεί μέσα στον τελευταίο μήνα πριν από την κάθε συνεδρίαση. Εφόσον από την πρώτη συνεδρίαση πέρασαν δύο χρόνια, η δήλωση της συμφωνίας παύει να ισχύει.

Αν υπάρχουν ανήλικα τέκνα, για να εκδοθεί συναινετικό διαζύγιο πρέπει να προσκομίζεται έγγραφη συμφωνία των συζύγων που να ρυθμίζει την επιμέλεια των τέκνων και την επικοινωνία με αυτά. Η συμφωνία επικυρώνεται από το δικαστήριο και ισχύει ώσπου να εκδοθεί απόφαση για το θέμα αυτό σύμφωνα με το άρθρο 1513.

Άρθρο 1442

Διατροφή

Εφόσον ο ένας από τους πρώην συζύγους δεν μπορεί να εξασφαλίσει τη διατροφή του από τα εισοδήματά του ή από την περιουσία του, δικαιούται να ζητήσει διατροφή από τον άλλον:

1. αν κατά την έκδοση του διαζυγίου ή κατά το τέλος των χρονικών περιόδων που προβλέπονται στις επόμενες περιπτώσεις βρίσκονται σε ηλικία ή σε κατάσταση υγείας που δεν επιτρέπει να αναγκαστεί να αρχίσει ή να συνεχίσει την άσκηση κατάλληλου επαγγέλματος, ώστε να εξασφαλίζει απ' αυτό τη διατροφή του.
2. αν έχει την επιμέλεια ανήλικου τέκνου και γι' αυτό το λόγο εμποδίζεται στην άσκηση κατάλληλου επαγγέλματος.
3. αν δεν βρίσκει σταθερή κατάλληλη εργασία ή χρειάζεται κάποια επαγγελματική εκπαίδευση, και στις δύο όμως περιπτώσεις για ένα διάστημα που δεν μπορεί να ξεπεράσει τα τρία χρόνια από την έκδοση του διαζυγίου.
4. σε κάθε άλλη περίπτωση, όπου η επιδίκαση διατροφής κατά την έκδοση του διαζυγίου επιβάλλεται από λόγους επιείκειας.

Άρθρο 1443

Οι διατάξεις των άρθρων 1487, 1493, 1494 και 1498 εφαρμόζονται αναλόγως και για το δικαίωμα διατροφής μετά το διαζύγιο. Η διατροφή προκαταβάλλεται σε χρήμα κάθε μήνα. Η διατροφή μπορεί να καταβληθεί εφάπαξ, αν οι πρώην σύζυγοι συμφωνούν σ' αυτό εγγράφως, ή με απόφαση του δικαστηρίου, αν συντρέχουν ιδιαίτεροι λόγοι.

Άρθρο 1444

Η διατροφή μπορεί να αποκλειστεί ή να περιοριστεί, αν αυτό επιβάλλεται από σπουδαίους λόγους, ιδίως αν ο γάμος είχε μικρή χρονική διάρκεια ή αν ο δικαιούχος είναι υπαίτιος του διαζυγίου του ή προκάλεσε εκούσια την απορία του.

Το δικαίωμα διατροφής παύει, αν ο δικαιούχος ξαναπαντρευτεί, ή αν συζεί μόνιμα με κάποιον άλλο σε ελεύθερη ένωση. Το δικαίωμα διατροφής δεν παύει με το θάνατο του υπόχρεου, παύει όμως με το θάνατο του δικαιούχου, εκτός αν αφορά παρελθόντα χρόνο ή δόσεις απαιτητές κατά το χρόνο του θανάτου.

Άρθρο 1445

Ο καθένας από τους πρώην συζύγους είναι υποχρεωμένος να δίνει στον άλλο ακριβείς πληροφορίες για την περιουσία του και τα εισοδήματά του, εφόσον είναι χρήσιμες για τον καθορισμό του ύψους της διατροφής. Με αίτηση ενός από τους πρώην συζύγους, που διαβιβάζεται μέσω του αρμόδιου εισαγγελέα, ο εργοδότης, η αρμόδια υπηρεσία και ο αρμόδιος οικονομικός έφορος είναι υποχρεωμένοι να δίνουν κάθε χρήσιμη πληροφορία για την περιουσιακή κατάσταση του άλλου συζύγου και προπάντων για τα εισοδήματά του.

Άρθρο 1446

Έκταση εφαρμογής

Η διάταξη του άρθρου 1416 εφαρμόζεται και για τη λύση του γάμου σύμφωνα με τις διατάξεις αυτού του κεφαλαίου.

[Τα άρθρα 1447 - 1462 καταργήθηκαν με το άρθρο 17 του ν. 1329/1983.]

ΟΓΔΟΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΥΓΓΕΝΕΙΑ

[Κατά το άρθρο 17 του ν. 1329/1983: <<Τα κεφάλαια Όγδοο, Ένατο, Δέκατο, Ενδέκατο και Δωδέκατο του Τέταρτου Βιβλίου του Αστικού Κώδικα που αναφέρονται στη συγγένεια (άρθρα 1463 και 1464), τη γνησιότητα του τέκνου (άρθρα 1465 έως 1475), τη διατροφή εκ του νόμου (άρθρα 1476 έως 1492), τις σχέσεις γονέων και τέκνων και την πατρική εξουσία (άρθρα 1493 έως 1529) και εξώγαμα τέκνα (άρθρα 1530 έως 1567) με το σύνολο των διατάξεών τους αντικαθίστανται από νέα κεφάλαια όγδοο, δέκατο και ενδέκατο με τους ακόλουθους τίτλους και αριθμούς άρθρων αντίστοιχα:

α) Όγδοο Κεφάλαιο: Συγγένεια (άρθρα 1463 έως 1484).

β) Δέκατο Κεφάλαιο: Διατροφή από το νόμο (άρθρα 1485 έως 1504).

γ) Ενδέκατο Κεφάλαιο: Σχέσεις γονέων και τέκνων (άρθρα 1505 έως 1541).

Το περιεχόμενο των διατάξεων των νέων κεφαλαίων είναι το ακόλουθο>>.]

[Στο κεφάλαιο αυτό συγχωνεύονται τα αρχικά κεφάλαια όγδοο (άρθρα

1463 - 1464), ένατο (άρθρα 1465 - 1475) και δωδέκατο (άρθρα 1530 - 1567) του ΟικογΔ του ΑΚ.]

Άρθρο 1463

Έννοια

Τα πρόσωπα είναι μεταξύ τους συγγενείς εξ αίματος σε ευθεία γραμμή, αν το ένα κατάγεται από το άλλο (συγγένεια μεταξύ ανιόντων και κατιόντων). Συγγενείς εξ αίματος σε πλάγια γραμμή είναι τα πρόσωπα που, χωρίς να είναι συγγενείς σε ευθεία γραμμή, κατάγονται από τον ίδιο ανιόντα. Ο βαθμός της συγγένειας ορίζεται από τον αριθμό των γεννήσεων που συνδέουν τα πρόσωπα.

Η συγγένεια του προσώπου με τη μητέρα του και τους συγγενείς της ιδρύεται με μόνη τη γέννηση. Η συγγένεια με τον πατέρα και τους συγγενείς του συνάγεται από το γάμο της μητέρας με τον πατέρα ή ιδρύεται με την αναγνώριση, εκούσια ή δικαστική.

Άρθρο 1464

Αγχιστεία

Οι συγγενείς εξ αίματος του ενός από τους συζύγους είναι συγγενείς εξ ανχιστείας του άλλου στην ίδια γραμμή και τον ίδιο βαθμό. Η συγγένεια εξ ανχιστείας εξακολουθεί να υπάρχει και μετά τη λύση ή την ακύρωση του γάμου, από τον οποίο δημιουργήθηκε.

Άρθρο 1465

Τεκμήριο καταγωγής από γάμο

Το τέκνο που γεννήθηκε κατά τη διάρκεια του γάμου της μητέρας του ή μέσα σε τριακόσιες ημέρες από τη λύση ή την ακύρωσή του τεκμαίρεται ότι έχει πατέρα το σύζυγο της μητέρας (τέκνο γεννημένο σε γάμο).

Αν το τέκνο γεννήθηκε μετά την τριακοσιοστή ημέρα από τη λύση ή την ακύρωση του γάμου, η απόδειξη της πατρότητας του συζύγου της μητέρας βαρύνει εκείνον που την επικαλείται.

Άρθρο 1466

Σύγκρουση δύο τεκμηρίων

Αν μέσα στις τριακόσιες ημέρες από τη λύση ή την ακύρωση του γάμου γεννήθηκε τέκνο από γυναίκα που τέλεσε νέο γάμο, τεκμαίρεται ότι αυτό έχει πατέρα το δεύτερο σύζυγο, εκτός αν γίνει δεκτή αγωγή για προσβολή της πατρότητάς του, οπότε τεκμαίρεται ότι είναι τέκνο του πρώτου συζύγου.

Άρθρο 1467

Προσβολή της πατρότητας

Η ιδιότητα του τέκνου, ως προς το οποίο συντρέχει ένα από τα τεκμήρια των άρθρων 1465 και 1466, ως τέκνου γεννημένου σε γάμο, μπορεί να προσβληθεί δικαστικώς, αν αποδειχθεί ότι η μητέρα δεν συνέλαβε πράγματι από το σύζυγό της ή ότι κατά το κρίσιμο διάστημα της σύλληψης ήταν φανερά αδύνατο να συλλάβει από αυτόν, ιδίως εξαιτίας ανικανότητας ή αποδημίας του ή επειδή δεν είχαν σχέσεις.

Άρθρο 1468

Κρίσιμο διάστημα της σύλληψης θεωρείται το χρονικό διάστημα που περιλαμβάνεται ανάμεσα στην τριακοσιοστή και την εκατοστή ογδοηκοστή ημέρα πριν από τον τοκετό.

Άρθρο 1469

Την ιδιότητα του τέκνου ως γεννημένου σε γάμο μπορούν να προσβάλλουν: 1. ο σύζυγος της μητέρας. 2. ο πατέρας ή η μητέρα του συζύγου, αν αυτός πέθανε χωρίς να έχει χάσει το δικαίωμα της προσβολής. 3. το τέκνο. 4. η μητέρα του τέκνου. Η προσβολή γίνεται από το δικαιούμενο αυτοπροσώπως ή από ειδικό πληρεξούσιό του ή, μετά από άδεια του δικαστηρίου, από το νόμιμο αντιπρόσωπό του.

Άρθρο 1470

Η προσβολή της πατρότητας αποκλείεται: 1. για το σύζυγο της μητέρας, όταν περάσει ένα έτος αφότου πληροφορήθηκε τον τοκετό και τα περιστατικά από τα οποία προκύπτει ότι η σύλληψη του τέκνου δεν έγινε από αυτόν, και, σε κάθε περίπτωση, όταν περάσουν πέντε έτη από τον τοκετό. 2. για τον πατέρα ή τη μητέρα του συζύγου, όταν περάσει ένα έτος αφότου έμαθαν το θάνατο του τελευταίου και τη γέννηση του τέκνου. 3. για το τέκνο, όταν περάσει ένα έτος από τον τοκετό ή, εφόσον υπάρχει σοβαρός λόγος για τη μη προσβολή κατά τη διάρκεια του γάμου, έξι μήνες αφότου λύθηκε ή ακυρώθηκε ο γάμος με το σύζυγό της.

Άρθρο 1471

Η προσβολή της πατρότητας αποκλείεται επίσης μετά το θάνατο του τέκνου, εκτός αν είχε ήδη ασκηθεί η σχετική αγωγή.

Η προσβολή ειδικά από το σύζυγο της μητέρας αποκλείεται και: 1. αν αυτός αναγνώρισε ότι το τέκνο είναι δικό του πριν γίνει αμετάκλητη η απόφαση για την προσβολή. 2. αν συγκατατέθηκε στη σύλληψη του τέκνου από τη σύζυγό του με τεχνητή γονιμοποίηση.

Άρθρο 1472

Το τέκνο χάνει την ιδιότητα του τέκνου που γεννήθηκε σε γάμο, αναδρομικά από τη γέννησή του, μόλις γίνει αμετάκλητη η απόφαση που δέχεται την προσβολή αυτής της ιδιότητάς του.

Άρθρο 1473

Επιγεγόμενος γάμος των γονέων

Τέκνο που γεννήθηκε χωρίς γάμο των γονέων του έχει απέναντι σ' αυτούς και τους συγγενείς τους ως προς όλα θέση τέκνου γεννημένου σε γάμο, εφόσον οι γονείς του παντρευτούν μεταγενέστερα και το τέκνο είχε αναγνωριστεί ή αναγνωρίζεται μετά την τέλεση του γάμου, εκούσια ή δικαστικά, ως τέκνο του συζύγου, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 1475, 1476 και 1479 έως 1483. Η εκούσια αναγνώριση μπορεί να προσβληθεί για το λόγο ότι ο σύζυγος της μητέρας δεν είναι ο πατέρας, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 1477 και 1478.

Άρθρο 1474

Αν το τέκνο δεν ζει κατά την τέλεση του γάμου των γονέων του, δεν θίγεται η επέλευση των αποτελεσμάτων του πρώτου εδαφίου του προηγούμενου άρθρου ως προς τους κατιόντες του.

Άρθρο 1475

Εκούσια αναγνώριση

Ο πατέρας μπορεί να αναγνωρίσει ως δικό του το τέκνο του που γεννήθηκε χωρίς γάμο, εφόσον συναινεί σ' αυτό και η μητέρα. Αν η μητέρα έχει πεθάνει ή δεν έχει δικαιοπρακτική ικανότητα, η αναγνώριση γίνεται με μόνη τη δήλωση του πατέρα.

Αν ο πατέρας έχει πεθάνει ή δεν έχει δικαιοπρακτική ικανότητα, η αναγνώριση μπορεί να γίνει από τον παππού ή τη γιαγιά της πατρικής γραμμής.

Αν το τέκνο έχει πεθάνει, η αναγνώριση ενεργεί υπέρ των κατιόντων του.

Άρθρο 1476

Η αναγνώριση από τον πατέρα ή τους γονείς του γίνεται με δήλωση ενώπιον συμβολαιογράφου ή με διαθήκη. Η συναίνεση της μητέρας, σύμφωνα με το προηγούμενο άρθρο, παρέχεται με δήλωση ενώπιον συμβολαιογράφου. Οι δηλώσεις της αναγνώρισης και της συναίνεσης γίνονται αυτοπροσώπως και χωρίς αίρεση ή προθεσμία. Ανάκληση των δηλώσεων είναι ανίσχυρη.

Άρθρο 1477

Προσβολή της αναγνώρισης

Το τέκνο και, σε περίπτωση θανάτου του, οι κατιόντες του δικαιούνται να προσβάλουν την εκούσια αναγνώριση για το λόγο ότι αυτός που δηλώθηκε ως πατέρας δεν είναι πραγματικά πατέρας.

Το δικαίωμα αυτό δεν ανήκει επίσης, στην περίπτωση όπου η μητέρα κατά την αναγνώριση είχε πεθάνει ή δεν είχε δικαιοπρακτική ικανότητα, στον καθένα από τους γονείς της και,

στην περίπτωση της δεύτερης παραγράφου του άρθρου 1475, στον παππού ή τη γιαγιά που δεν είχε προβεί στην αναγνώριση.

Άρθρο 1478

Η προσβολή της αναγνώρισης αποκλείεται, αν περάσουν τρεις μήνες αφότου πληροφορήθηκε την αναγνώριση αυτός που την προσβάλλει. Η προσβολή αποκλείεται σε κάθε περίπτωση, αν περάσουν δύο χρόνια από την αναγνώριση ή, προκειμένου για προσβολή από τέκνο που κατά την αναγνώριση ήταν ανήλικο, δύο χρόνια από την ενηλικίωσή του.

Άρθρο 1479

Δικαστική αναγνώριση

Η μητέρα έχει δικαίωμα να ζητήσει με αγωγή την αναγνώριση της πατρότητας του τέκνου της που γεννήθηκε χωρίς γάμο της με τον πατέρα του. Το ίδιο δικαίωμα έχει και το τέκνο. Όταν η μητέρα αρνείται την προβλεπόμενη από την πρώτη παράγραφο του άρθρου 1475 συναίνεσή της, δικαίωμα δικαστικής αναγνώρισης έχουν επίσης ο πατέρας και, στην περίπτωση της δεύτερης παραγράφου του άρθρου 1475, ο παππούς ή η γιαγιά της πατρικής γραμμής.

Άρθρο 1480

Η αγωγή της μητέρας ασκείται κατά του πατέρα ή των κληρονόμων του. Η αγωγή του τέκνου ασκείται κατά του γονέα που δεν έχει προβεί στην αναγκαία για την εκούσια αναγνώριση δήλωση ή κατά των κληρονόμων του. Η αγωγή του πατέρα ή των γονέων του ασκείται κατά της μητέρας ή των κληρονόμων της.

Άρθρο 1481

Η πατρότητα τεκμαίρεται, αν αποδειχθεί ότι αυτός, για τον οποίο προβάλλεται ισχυρισμός ότι είναι πατέρας, είχε σαρκική συνάφεια με τη μητέρα κατά το κρίσιμο διάστημα της σύλληψης. Το τεκμήριο δεν ισχύει, αν η αγωγή ασκείται από το τέκνο μετά τη ενηλικίωσή του και ο πατέρας πέθανε πριν από το τέλος της αποδεικτικής διαδικασίας στον πρώτο βαθμό.

Άρθρο 1482

Το τεκμήριο του προηγούμενου άρθρου ανατρέπεται, αν προκύπτουν σοβαρές αμφιβολίες για την πατρότητα.

Άρθρο 1483

Το δικαίωμα της μητέρας να ζητήσει την αναγνώριση της πατρότητας του τέκνου της αποσβήνεται όταν περάσουν πέντε χρόνια από τον τοκετό. Το δικαίωμα του τέκνου

αποσβήνεται, ένα έτος μετά την ενηλικίωσή του, και το δικαίωμα του πατέρα ή των γονέων του δύο έτη αφότου αρνήθηκε τη συναίνεσή της η μητέρα.

Αν η μητέρα ήταν έγγαμη κατά το κρίσιμο διάστημα της σύλληψης του τέκνου, η προθεσμία του πρώτου εδαφίου της προηγούμενης παραγράφου αρχίζει αφότου γίνει αμετάκλητη η απόφαση που δέχεται την προσβολή της πατρότητας.

Στην περίπτωση του άρθρου 1473 το δικαίωμα δεν υπόκειται σε αποσβεστική προθεσμία.

Άρθρο 1484

Αποτελέσματα

Σε περίπτωση αναγνώρισης, εκούσιας ή δικαστικής, αν ο νόμος δεν ορίζει διαφορετικά, το τέκνο έχει ως προς όλα θέση τέκνου γεννημένου σε γάμο απέναντι στους δύο γονείς και τους συγγενείς τους.

ΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΑΠΟ ΝΟΜΟ

Άρθρο 1485

Μεταξύ ανιόντων και κατιόντων

Ανιόντες και κατιόντες έχουν αμοιβαία υποχρέωση διατροφής κατά τους όρους των άρθρων 1486 έως 1502.

Άρθρο 1486

Όροι διατροφής

Δικαίωμα διατροφής έχει μόνο όποιος δεν μπορεί να διατρέφει τον εαυτό του από την περιουσία του ή από εργασία κατάλληλη για την ηλικία του, την κατάσταση της υγείας του και τις λοιπές βιοτικές του συνθήκες ενόψει και των τυχόν αναγκών της εκπαίδευσής του. Το ανήλικο τέκνο, και αν ακόμη έχει περιουσία, έχει δικαίωμα διατροφής από τους γονείς του, εφόσον τα εισοδήματα της περιουσίας του ή το προϊόν της εργασίας του δεν αρκούν για τη διατροφή του.

Άρθρο 1487

Δεν έχει υποχρέωση διατροφής εκείνος που, ενόψει και των λοιπών υποχρεώσεων του, δεν είναι σε θέση να τη δώσει χωρίς να διακινδυνεύσει η δική του διατροφή. Ο κανόνας αυτός δεν ισχύει, όταν πρόκειται για τη διατροφή ανηλίκου τέκνου από το γονέα του, εκτός αν αυτό μπορεί να στραφεί εναντίον άλλου υπόχρεου ή αν μπορεί να διατραφεί από την περιουσία του.

Άρθρο 1488

Σειρά των υπόχρεων

Υποχρέωση διατροφής έχουν πρώτα οι κατιόντες, κατά σειρά που καλούνται στην εξ αδιαθέτου κληρονομική διαδοχή, και ο καθένας τους ανάλογα με την κληρονομική του μερίδα.

Άρθρο 1489

Αν δεν υπάρχουν κατιόντες, υποχρέωση διατροφής έχουν οι πλησιέστεροι ανιόντες, που ενέχονται σε ίσα μέρη αν είναι περισσότεροι στον ίδιο βαθμό.

Οι γονείς έχουν υποχρέωση να διατρέφουν το τέκνο τους από κοινού, ο καθένας ανάλογα με τις δυνάμεις του.

Άρθρο 1490

Αν ένας από τους ανιόντες ή τους κατιόντες δεν είναι σε θέση να δώσει διατροφή, η υποχρέωση βαρύνει εκείνον που είναι υπόχρεος ύστερα από αυτόν. Το ίδιο ισχύει και όταν, για πραγματικούς ή νομικούς λόγους, είναι αδύνατη ή ιδιαίτερα δυσχερής η δικαστική επιδίωξη στην ημεδαπή εναντίον εκείνου που έχει την υποχρέωση.

Στην περίπτωση που καταβάλλει τη διατροφή, αντί για τον αμέσως υπόχρεο, άλλο πρόσωπο, αυτό υποκαθίσταται αυτοδικαίως στα δικαιώματα εκείνου που την έλαβε: 1. αν κατέλαβε τη διατροφή δυνάμει του δευτέρου εδαφίου της προηγούμενης παραγράφου. 2. αν πρόκειται για το κράτος ή νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου ή κοινωφελές ίδρυμα που ανέλαβε τη διατροφή του δικαιούχου ανήλικου στη θέση του υπόχρεου συγγενή του. 3. αν πρόκειται για ιδιώτες, στους οποίους ανατέθηκε η επιμέλεια του προσώπου του δικαιούχου ανήλικου, σύμφωνα με τα άρθρα 1513, 1514, 1532, 1533 και 1535. 4. αν ο δικαιούχος της διατροφής είναι ανήλικος και τη διατροφή κατέβαλε, στη θέση του υπόχρεου γονέα του, ο σύζυγος του τελευταίου.

Άρθρο 1491

Όταν το πρόσωπο είναι έγγαμο, η υποχρέωση των κατιόντων και των ανιόντων του να το διατρέφουν υπάρχει μόνο αν ο σύζυγός του, ενόψει των λοιπών υποχρεώσεών του, δεν είναι σε θέση να του παρέχει την οφειλόμενη διατροφή χωρίς να κινδυνεύει η δική του διατροφή ή αν, για πραγματικούς ή νομικούς λόγους, είναι αδύνατη ή ιδιαίτερα δυσχερής η δικαστική επιδίωξη εναντίον του στην ημεδαπή. Το ίδιο ισχύει και για τον διαζευγμένο, όταν ο πρώην σύζυγός του έχει απέναντί του υποχρέωση διατροφής.

Άρθρο 1492

Σειρά των δικαιούχων

Όταν αυτοί που έχουν δικαίωμα διατροφής απέναντι σε ορισμένο πρόσωπο είναι περισσότεροι και ο υπόχρεος δεν επαρκεί να τη δώσει σε όλους, προτεραιότητα έχουν οι

κατιόντες κατά τη σειρά της εξ αδιαθέτου κληρονομική διαδοχής. Αν οι περισσότεροι δικαιούχοι είναι ανιόντες, έχουν προτεραιότητα οι πλησιέστεροι. Ο σύζυγος, ως προς το δικαίωμα διατροφής, συμπορεύεται με τους ανήλικους κατιόντες και προηγείται από τους λοιπούς κατιόντες ή άλλους συγγενείς. Το ίδιο ισχύει και για το διαζευγμένο, εφόσον αυτός έχει δικαίωμα διατροφής.

Άρθρο 1493

Μέτρο και περιεχόμενο της διατροφής

Το μέτρο διατροφής προσδιορίζεται με βάση τις ανάγκες του δικαιούχου, όπως αυτές προκύπτουν από τις συνθήκες της ζωής του (ανάλογη διατροφή). Η διατροφή περιλαμβάνει όλα όσα είναι αναγκαία για τη συντήρηση του δικαιούχου και επί πλέον τα έξοδα για την ανατροφή, καθώς και την επαγγελματική και την εν γένει εκπαίδευσή του.

Άρθρο 1494

Μεταβολή των όρων

Αν, αφότου εκδόθηκε η απόφαση που προσδιορίζει τη διατροφή, μεταβλήθηκαν οι όροι της διατροφής, το δικαστήριο μπορεί να μεταρρυθμίσει την απόφασή του ή και να διατάξει την παύση της διατροφής.

Άρθρο 1495

Ελαττωμένη διατροφή

Οι κατιόντες και οι ανιόντες δικαιούνται μόνο τη στοιχειώδη διατροφή, που περιλαμβάνει τα απολύτως αναγκαία για τη συντήρηση, αν υπέπεσαν απέναντι στον υπόχρεο διατροφής σε παράπτωμα που δικαιολογεί την αποκλήρωσή τους.

Άρθρο 1496

Χρόνος και τρόπος καταβολής

Η διατροφή προκαταβάλλεται σε χρήμα κάθε μήνα. Αν συντρέχουν ιδιαίτεροι λόγοι, το δικαστήριο μπορεί να επιτρέψει στον υπόχρεο την καταβολή με άλλον τρόπο.

Άρθρο 1497

Οι γονείς που οφείλουν διατροφή σε ανήλικο άγαμο τέκνο τους έχουν δικαίωμα να ορίσουν τον τρόπο και τα χρονικά διαστήματα που θα προκαταβάλλεται η διατροφή. Αν το ζήτησε το τέκνο, το δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει διαφορετικά, εφόσον συντρέχουν ιδιαίτεροι λόγοι.

Άρθρο 1498

Διατροφή για το παρελθόν δεν οφείλεται παρά μόνο από την υπερημερία.

Άρθρο 1499

Παραίτηση

Παραίτηση από τη διατροφή για το μέλλον δεν ισχύει. Η προκαταβολή της διατροφής απαλλάσσει τον υπόχρεο μόνο για διάστημα που ορίζεται στα άρθρα 1495 και 1497.

Άρθρο 1500

Απόσβεση

Η αξίωση διατροφής παύει με το θάνατο του δικαιούχου ή του υπόχρεου, εκτός αν αφορά παρελθόντα χρόνο ή δόσεις απαιτητές κατά το χρόνο του θανάτου.

Άρθρο 1501

Δικαστική συμπαράσταση

Όταν ο ένας ή και οι δύο γονείς αθετούν την υποχρέωσή τους να διατρέφουν το ανήλικο τέκνο τους, το αρμόδιο δικαστικό όργανο παρέχει ατελώς στον άλλο γονέα ή στο ίδιο το τέκνο, εφόσον το ζητήσουν, κάθε πρόσφορη βοήθεια για την αναγκαστική είσπραξη των οφειλόμενων παροχών.

Άρθρο 1502

Προσωρινή επιδίκαση διατροφής

Σε περίπτωση όπου ένα τέκνο έχει γεννηθεί χωρίς γάμο της μητέρας του και η πατρότητά του είναι πολύ πιθανή, εφόσον η μητέρα του βρίσκεται σε απορία, το δικαστήριο μπορεί, ακόμη και πριν ασκηθεί η αγωγή για την αναγνώρισή του, να διατάξει ως ασφαλιστικό μέτρο την προκαταβολή από τον πατέρα στο τέκνο, κάθε μήνα, εύλογου ποσού έναντι της οφειλόμενης σ' αυτό διατροφής.

Άρθρο 1503

Δαπάνες τοκετού και διατροφής της άγαμης μητέρας

Σε περίπτωση όπου ένα τέκνο γεννήθηκε χωρίς γάμο της μητέρας του, το δικαστήριο μπορεί, ύστερα από αίτησή της, να καταδικάσει τον πατέρα που αναγνωρίστηκε δικαστικώς, ακόμη και αν το τέκνο γεννήθηκε νεκρό: 1. στην καταβολή των δαπανών του τοκετού. 2. σε διατροφή της μητέρας, εφόσον αυτή αδυνατεί να διαθρέψει τον εαυτό της, επί δύο μήνες πριν από τον τοκετό και τέσσερις ύστερα από αυτόν, ή, αν συντρέχουν ειδικές περιστάσεις, το πολύ επί ένα έτος.

Η αξίωση της μητέρας δεν παύει με το θάνατο του πατέρα και παραγράφεται όταν περάσουν τρία έτη από τον τοκετό. Αξίωση αποζημίωσης, σύμφωνα με τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες, δεν αποκλείεται.

Άρθρο 1504

Διατροφή μεταξύ αδελφών

Ο αδελφός ή η αδελφή μπορούν, αν το δικαστήριο το κρίνει εύλογο, να υποχρεωθούν να δίνουν διατροφή σε αδελφό ή αδελφή, αν αυτός που τη ζητεί αδυνατεί να διατρέφει τον εαυτό του για ιδιαίτερους λόγους και ιδίως εξαιτίας της ηλικίας του, βαριάς ασθένειας ή αναπηρίας. Η διατροφή περιλαμβάνει τα απολύτως αναγκαία για τη ζωή και επιπλέον τα έξοδα για την ανατροφή, καθώς και την επαγγελματική και την εν γένει εκπαίδευση. Οι διατάξεις του πρώτου εδαφίου του άρθρου 1487, καθώς και των άρθρων 1494, 1496 και 1498 έως 1500 εφαρμόζονται και σ' αυτή την περίπτωση.

ΕΝΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΧΕΣΕΙΣ ΓΟΝΕΩΝ ΚΑΙ ΤΕΚΝΩΝ

[Σύμφωνα με το άρθρο 17 του νέου νόμου στο κεφάλαιο αυτό περιέχεται η ρύθμιση του αρχικού ενδέκατου κεφαλαίου του Οικογενειακού Δικαίου του ΑΚ (άρθρα 1493 - 1529.)]

Άρθρο 1505

Επώνυμο των τέκνων

Οι γονείς υποχρεούνται να έχουν προσδιορίσει το επώνυμο των τέκνων τους με κοινή αμετάκλητη δήλωσή τους. Η δήλωση γίνεται πριν από το γάμο, είτε σε συμβολαιογράφο είτε στο λειτουργό, ενώπιον του οποίου θα τελεσθεί ο γάμος. Ο λειτουργός οφείλει να ζητήσει τη σχετική δήλωση.

Το οριζόμενο επώνυμο, κοινό για όλα τα τέκνα, μπορεί να είναι είτε το επώνυμο του ενός από τους γονείς είτε συνδυασμός των επωνύμων τους, που όμως σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να περιλαμβάνει περισσότερα από δύο επώνυμα.

Αν οι γονείς παραλείψουν να δηλώσουν το επώνυμο των τέκνων τους, σύμφωνα με τους όρους των προηγούμενων παραγράφων, τα τέκνα έχουν για επώνυμο το επώνυμο του πατέρα τους.

Άρθρο 1506

Επώνυμο του τέκνου χωρίς γάμο των γονέων του

Το τέκνο που γεννήθηκε χωρίς γάμο των γονέων του παίρνει το επώνυμο της μητέρας του. Ο σύζυγος της μητέρας μπορεί να δώσει στο τέκνο, με συμβολαιογραφικό έγγραφο, το επώνυμό του στη θέση του έως τότε επωνύμου του τέκνου ή επιπρόσθετα, αν συναινέσουν σ' αυτό, κατά τον ίδιο τύπο, η μητέρα και το τέκνο.

Σε περίπτωση επιγενόμενου γάμου των γονέων του τέκνου εφαρμόζονται ως προς το επώνυμό του, εφόσον αυτό είναι ανήλικο, οι διατάξεις του προηγούμενου άρθρου. Αν γίνει αναγνώριση εκούσια ή δικαστική, το ενήλικο τέκνο ή, αν αυτό είναι ανήλικο, οι γονείς του ή και ένας από αυτούς ή ο επίτροπός του δικαιούνται, μέσα σε προθεσμία ενός

έτους από την ολοκλήρωση της αναγνώρισης, να προσθέσουν, με δήλωση στο ληξιαρχο, το πατρικό επώνυμο στο επώνυμο του τέκνου. Αν στη δήλωση προβαίνουν οι δύο γονείς από κοινού, μπορούν να προσδιορίσουν το νέο επώνυμο του τέκνου σύμφωνα με τη δεύτερη παράγραφο του προηγούμενου άρθρου.

Άρθρο 1507

Αμοιβαία υποχρέωση

Γονείς και τέκνα οφείλουν αμοιβαία μεταξύ τους βοήθεια, στοργή και σεβασμό.

Άρθρο 1508

Υποχρέωση για παροχή υπηρεσιών

Το τέκνο, εφόσον αποτελεί μέλος του οίκου των γονέων του και ανατρέφεται ή διατρέφεται από αυτούς, υποχρεούται να παρέχει στους γονείς του, για τη διοίκηση του οίκου ή την άσκηση του επαγγέλματός τους, υπηρεσίες ανάλογες με τις δυνάμεις του και τις βιοτικές συνθήκες του ίδιου και της οικογένειάς του.

Άρθρο 1509

Παροχές των γονέων προς τα τέκνα τους

Η παροχή περιουσίας στο τέκνο από οποιονδήποτε γονέα του, είτε για τη δημιουργία ή τη διατήρηση οικονομικής ή οικογενειακής αυτοτέλειας, είτε για την έναρξη ή την εξακολούθηση επαγγέλματος, αποτελεί δωρεά μόνο ως προς το ποσόν που υπερβαίνει το μέτρο, το οποίο επιβάλλουν οι περιστάσεις. Η ευθύνη όμως απέναντι στο τέκνο, εκείνου που έκανε την παροχή, για πραγματικά ή νομικά ελαττώματα του πράγματος, κρίνεται πάντοτε κατά τις διατάξεις για την ευθύνη του δωρητή.

Άρθρο 1510

Γονική μέριμνα

Η μέριμνα για το ανήλικο τέκνο είναι καθήκον και δικαίωμα των γονέων (γονική μέριμνα), οι οποίοι την ασκούν από κοινού. Η γονική μέριμνα περιλαμβάνει την επιμέλεια του προσώπου, τη διοίκηση της περιουσίας και την επιμέλεια του προσώπου, τη διοίκηση της περιουσίας και την εκπροσώπηση του τέκνου σε κάθε υπόθεση ή δικαιοπραξία ή δίκη, που αφορούν το πρόσωπο ή την περιουσία του.

Σε περίπτωση όπου η γονική μέριμνα παύει λόγω θανάτου, κήρυξης σε αφάνεια ή έκπτωσης του ενός γονέα, η γονική μέριμνα ανήκει αποκλειστικά στον άλλο.

Αν ο ένας από τους γονείς αδυνατεί να ασκήσει τη γονική μέριμνα για πραγματικούς λόγους ή γιατί είναι ανίκανος ή περιορισμένα ικανός για δικαιοπραξία, την ασκεί μόνος ο άλλος γονέας. Η επιμέλεια όμως του προσώπου του τέκνου ασκείται και από τον ανήλικο γονέα.

Άρθρο 1511

Κάθε απόφαση των γονέων σχετικά με την άσκηση της γονικής μέριμνας πρέπει να αποβλέπει στο συμφέρον του τέκνου.

Στο συμφέρον του τέκνου πρέπει να αποβλέπει και η απόφαση του δικαστηρίου, όταν, κατά τις διατάξεις του νόμου, το δικαστήριο αποφασίζει σχετικά με την ανάθεση της γονικής μέριμνας ή με τον τρόπο της άσκησής της. Η απόφαση του δικαστηρίου πρέπει επίσης να σέβεται την ισότητα μεταξύ των γονέων και να μην κάνει διακρίσεις εξαιτίας του φύλου, της φυλής, της γλώσσας, της θρησκείας, των πολιτικών ή όποιων άλλων πεποιθήσεων, της ιθαγένειας, της εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης ή της περιουσίας.

Ανάλογα με την ωριμότητα του τέκνου πρέπει να ζητείται και να συνεκτιμάται η γνώμη του πριν από κάθε απόφαση σχετική με τη γονική μέριμνα, εφόσον η απόφαση αφορά τα συμφέροντά του.

Άρθρο 1512

Σε περίπτωση διαφωνίας

Αν οι γονείς διαφωνούν κατά την άσκηση της γονικής μέριμνας, και το συμφέρον του τέκνου επιβάλλει να ληφθεί απόφαση, αποφασίζει το δικαστήριο.

Άρθρο 1513

Διαζύγιο ή ακύρωση του γάμου

Στις περιπτώσεις διαζυγίου ή ακύρωσης του γάμου και εφόσον ζουν και οι δύο γονείς, η άσκηση της γονικής μέριμνας ρυθμίζεται από το δικαστήριο. Η άσκηση της γονικής μέριμνας μπορεί να ανατεθεί στον έναν από τους γονείς ή, αν αυτοί συμφωνούν ορίζοντας συγχρόνως τον τόπο διαμονής του τέκνου, στους δύο από κοινού. Το δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει διαφορετικά, ιδίως να κατανείμει την άσκηση της γονικής μέριμνας μεταξύ των γονέων ή να την αναθέσει σε τρίτον.

Για τη λήψη της απόφασής του το δικαστήριο λαμβάνει υπόψη του τους έως τότε δεσμούς του τέκνου με τους γονείς και τους αδελφούς του, καθώς και τις τυχόν συμφωνίες που έκαναν οι γονείς του τέκνου σχετικά με την επιμέλεια και τη διοίκηση της περιουσίας του. Ο γονέας, στον οποίο δεν έχει ανατεθεί η άσκηση της γονικής μέριμνας, έχει το δικαίωμα να ζητάει από τον άλλο πληροφορίες για το πρόσωπο και την περιουσία του τέκνου.

Άρθρο 1514

Διακοπή της συμβίωσης

Οι διατάξεις του προηγούμενου άρθρου εφαρμόζονται και στις περιπτώσεις όπου υπάρχει διακοπή της συμβίωσης των συζύγων.

Άρθρο 1515

Τέκνα χωρίς γάμο των γονέων τους

Η γονική μέριμνα του ανηλίκου τέκνου που γεννήθηκε και παραμένει χωρίς γάμο των γονέων του ανήκει στη μητέρα του. Σε περίπτωση αναγνώρισής του, αποκτά γονική μέριμνα και ο πατέρας, που όμως την ασκεί αν έπαψε η γονική μέριμνα της μητέρας ή αν αυτή αδυνατεί να την ασκήσει για νομικούς ή πραγματικούς λόγους.

Με αίτηση του πατέρα το δικαστήριο μπορεί και σε κάθε άλλη περίπτωση, και ιδίως αν συμφωνεί η μητέρα, να αναθέσει και σ' αυτόν την άσκηση της γονικής μέριμνας ή μέρους αυτής, εφόσον αυτό επιβάλλεται από το συμφέρον του τέκνου.

Σε περίπτωση δικαστικής αναγνώρισης, στην οποία αντιδίκησε ο πατέρας, αυτός δεν ασκεί γονική μέριμνα ούτε αναπληρώνει τη μητέρα στην άσκησή της. Το δικαστήριο μπορεί, αν το επιβάλλει το συμφέρον του τέκνου, αν αποφασίσει διαφορετικά με αίτηση του πατέρα, εφόσον έπαψε η γονική μέριμνα της μητέρας ή αυτή αδυνατεί να την ασκήσει για νομικούς ή πραγματικούς λόγους ή υπάρχει συμφωνία των γονέων.

Άρθρο 1516

Πράξεις από τον ένα γονέα

Ο καθένας από τους γονείς επιχειρεί και μόνος του πράξεις αναφερόμενες στην άσκηση της γονικής μέριμνας: 1. όταν πρόκειται για συνήθεις πράξεις επιμέλειας του προσώπου του τέκνου ή για την τρέχουσα διαχείριση της περιουσίας του ή για πράξεις που έχουν επείγοντα χαρακτήρα. 2. όταν πρόκειται για τη λήψη δήλωσης της βούλησης που είναι απευθυντέα προς το τέκνο.

Στις περιπτώσεις διακοπής της συμβίωσης των γονέων, διαζυγίου ή ακύρωσης του γάμου τους, καθώς και όταν πρόκειται για τέκνο γεννημένο χωρίς γάμο των γονέων του, τις αξιώσεις διατροφής που έχει το τέκνο κατά του γονέα του, ο οποίος δεν έχει την επιμέλεια του προσώπου του, μπορεί να τις ασκεί αυτός που έχει την επιμέλεια και, αν δεν την έχει κανείς, αυτός με τον οποίο διαμένει το τέκνο.

Άρθρο 1517

Σύγκρουση συμφερόντων

Αν τα συμφέροντα του τέκνου συγκρούονται με τα συμφέροντα του πατέρα του ή της μητέρας του, που ασκούν τη γονική μέριμνα, καθώς και των συζύγων ή των συγγενών τους εξ αίματος ή εξ αγχιστείας σε ευθεία γραμμή, διορίζεται ειδικός επίτροπος.

Άρθρο 1518

Επιμέλεια του προσώπου

Η επιμέλεια του προσώπου του τέκνου περιλαμβάνει ιδίως την ανατροφή, την επίβλεψη, τη μόρφωση και την εκπαίδευσή του, καθώς και τον προσδιορισμό του τόπου της διαμονής του.

Κατά την ανατροφή του τέκνου οι γονείς το ενισχύουν, χωρίς διάκριση φύλου, να αναπτύσσει υπεύθυνα και με κοινωνική συνείδηση την προσωπικότητά του. Η λήψη σωφρονιστικών μέτρων επιτρέπεται μόνο εφόσον αυτά είναι παιδαγωγικώς αναγκαία και δεν θίγουν την αξιοπρέπεια του τέκνου.

Κατά την μόρφωση και την επαγγελματική εκπαίδευση του τέκνου οι γονείς λαμβάνουν υπόψη τις ικανότητες και τις προσωπικές του κλίσεις. Γι' αυτό το σκοπό οφείλουν να συνεργάζονται με το σχολείο και, αν υπάρχει ανάγκη, να ζητούν τη συνδρομή αρμόδιων κρατικών υπηρεσιών ή δημοσίων οργανισμών.

Άρθρο 1519

Δικαστική συμπαράσταση

Το αρμόδιο δικαστικό όργανο οφείλει να παρέχει στους γονείς, κατά την άσκηση της επιμέλειας του προσώπου του τέκνου τους, την υποστήριξη του, εφόσον αυτοί τη ζητήσουν.

Άρθρο 1520

Προσωπική επικοινωνία

Ο γονέας, με τον οποίο δεν διαμένει το τέκνο, διατηρεί το δικαίωμα της προσωπικής επικοινωνίας με αυτό.

Οι γονείς δεν έχουν το δικαίωμα να εμποδίζουν την επικοινωνία του τέκνου με τους απώτερους ανιόντες του, εκτός αν υπάρχει σοβαρός λόγος.

Στις περιπτώσεις των προηγούμενων παραγράφων, τα σχετικά με την επικοινωνία κανονίζονται ειδικότερα από το δικαστήριο.

Άρθρο 1521

Περιοσία του τέκνου από διαθήκη ή δωρεά

Η διοίκηση των γονέων δεν εκτείνεται και στα περιουσιακά στοιχεία που περιέρχονται στο τέκνο από διάταξη τελευταίας βούλησης, πέρα από τη νόμιμη μοίρα του τέκνου, ή από δωρεά, με τον όρο να μην έχουν τη διοίκησή τους οι γονείς. Αν ο διαθέτης ή ο δωρητής δεν ορίσει το πρόσωπο που θα έχει τη διοίκηση αυτών των περιουσιακών στοιχείων, το δικαστήριο διορίζει ειδικό επίτροπο.

Αν στη διάταξη της τελευταίας βούλησης ή στη δωρεά ορίζεται να μην έχει τη διοίκηση ο ένας από τους γονείς, η διοίκηση ανήκει, σε περίπτωση αμφιβολίας, στον άλλο γονέα, ο οποίος και αντιπροσωπεύει το τέκνο μόνος του στις σχετικές δίκες ή δικαιοπραξίες.

Άρθρο 1522

Ο διαθέτης ή ο δωρητής μπορούν να ορίσουν τον τρόπο με τον οποίο θα διοικηθούν τα περιουσιακά στοιχεία που άφησαν ή έδωσαν στο τέκνο. Παρέκκλιση επιτρέπεται, στην περίπτωση της δωρεάς, εφόσον ο δωρητής συναινεί σ' αυτήν. Αν ο δωρητής δεν ζει ή αρνείται να συναινέσει ή η συναίνεσή του δεν είναι εφικτή, καθώς και στις περιπτώσεις των επιδόσεων με διάταξη τελευταίας βούλησης, ή παρέκκλιση επιτρέπεται μόνο με άδεια του δικαστηρίου και εφόσον επιβάλλεται από το συμφέρον του τέκνου.

Άρθρο 1523

Διαχειριστικές πράξεις των γονέων. Απογραφή

Οι γονείς οφείλουν να συντάσσουν απογραφή για κάθε περιουσία που περιέχεται στο τέκνο και υπάγεται στη γονική τους διοίκηση.

Άρθρο 1524

Δωρεές

Οι γονείς δεν μπορούν να προβαίνουν σε δωρεές από την περιουσία του τέκνου. Εξαιρούνται οι δωρεές που επιβάλλονται από ιδιαίτερο ηθικό καθήκον ή από λόγους ευπρέπειας.

Άρθρο 1525

Επωφελής τοποθέτηση των μετρητών

Οι γονείς έχουν την υποχρέωση να κάνουν, χωρίς υπαίτια καθυστέρηση, παραγωγικά ή να τοποθετήσουν επωφελώς τα μετρητά χρήματα του τέκνου, των οποίων έχουν τη διοίκηση, αν δεν υπάρχει ανάγκη να τα κρατούν για να αντιμετωπίζουν δαπάνες. Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει διαφορετική διάθεσή τους.

Άρθρο 1526

Διαχείριση με διατυπώσεις

Οι γονείς δεν μπορούν, χωρίς την άδεια του δικαστηρίου, να επιχειρήσουν στο όνομα του τέκνου τις πράξεις που απαγορεύονται και στον επίτροπο ανηλίκου χωρίς άδεια του δικαστηρίου. Η άδεια του δικαστηρίου δίνεται, αν υπάρχει αναπόφευκτη ανάγκη η προφανής ωφέλεια.

Άρθρο 1527

Η κληρονομία που επάγεται στο ανήλικο τέκνο θεωρείται ότι γίνεται αποδεκτή πάντοτε με το ευεργέτημα της απογραφής, και το τέκνο, με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 1912, δεν εκπίπτει από το ευεργέτημα αυτό. Τρίτοι, που έχουν έννομο συμφέρον, μπορούν να αξιώσουν από το γονέα, ο οποίος έχει τη διοίκηση, να συντάξει απογραφή μέσα σε τέσσερις μήνες το βραδύτερο.

Άρθρο 1528

Σχετική ακυρότητα

Είναι άκυρες οι πράξεις των γονέων που γίνονται κατά παράβαση των άρθρων 1524 έως 1526. Την ακυρότητα προτείνουν ο πατέρας, η μητέρα, το τέκνο και οι καθολικοί ή ειδικοί διάδοχοί του.

Άρθρο 1529

Χρησιμοποίηση για τις ανάγκες του τέκνου

Οι γονείς χρησιμοποιούν τα εισοδήματα από την περιουσία του τέκνου, την οποία διοικούν για τη συντήρηση, τη μόρφωση και την εκπαίδευσή του. Μπορούν επίσης να τα χρησιμοποιήσουν και για τις ανάγκες της οικογένειας, στο μέτρο που αυτό κρίνεται εύλογο.

Ό,τι περισσεύει περιέρχεται στην περιουσία του τέκνου.

Οι γονείς μπορούν επίσης, σε περιπτώσεις εξαιρετικής ανάγκης και με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 1526, να χρησιμοποιούν και το κεφάλαιο της περιουσίας του τέκνου.

Άρθρο 1530

Οι δαπάνες των γονέων

Οι γονείς έχουν δικαίωμα να απαιτήσουν τις δαπάνες που έκαναν για την επιμέλεια του προσώπου και τη διοίκηση της περιουσίας του τέκνου, αν από τις περιστάσεις είχαν δικαίωμα να τις θεωρήσουν αναγκαίες και δεν είναι από εκείνες που τους βαρύνουν.

Άρθρο 1531

Ευθύνη των γονέων

Οι γονείς, κατά την άσκηση της γονικής μέριμνας, έχουν υποχρέωση να δείχνουν την επιμέλεια που δείχνουν και στις δικές τους υποθέσεις. Αν ζημία που προκλήθηκε οφείλεται σε παράβαση υποχρέωσης και των δύο γονέων, οι γονείς ευθύνονται εις ολόκληρον.

Άρθρο 1532

Συνέπειες κακής άσκησης

Αν ο πατέρας ή η μητέρα παραβαίνουν τα καθήκοντα που τους επιβάλλει το λειτούργημά τους για την επιμέλεια του προσώπου του τέκνου ή τη διοίκηση της περιουσίας του ή αν ασκούν το λειτούργημα αυτό καταχρηστικά ή δεν είναι σε θέση να ανταποκριθούν σ' αυτό, το δικαστήριο, εφόσον το ζητήσουν ο άλλος γονέας ή οι πλησιέστεροι συγγενείς του τέκνου ή ο εισαγγελέας, μπορεί να διατάξει οποιοδήποτε πρόσφορο μέτρο.

Το δικαστήριο μπορεί ιδίως να αφαιρέσει από τον ένα γονέα την άσκηση της γονικής μέριμνας ολικά ή μερικά και να την αναθέσει αποκλειστικά στον άλλο ή, αν συντρέχουν και στο πρόσωπο αυτού οι προϋποθέσεις της προηγούμενης παραγράφου, να αναθέσει την επιμέλεια του τέκνου ολικά ή μερικά σε τρίτον ή να διορίσει επίτροπο.

Άρθρο 1533

Η αφαίρεση του συνόλου της επιμέλειας του προσώπου του τέκνου και από τους δύο γονείς και η ανάθεσή της σε τρίτο διατάσσονται από το δικαστήριο μόνο όταν άλλα μέτρα έμειναν χωρίς αποτέλεσμα ή κρίνεται ότι δεν επαρκούν για να αποτρέψουν κίνδυνο της σωματικής, πνευματικής η ψυχικής υγείας του τέκνου. Το δικαστήριο αποφασίζει την ανάθεση στον τρίτο ύστερα από έλεγχο του ήθους, των βιοτικών συνθηκών και γενικά της καταλληλότητάς του, στηριζόμενο υποχρεωτικά σε βεβαίωση αρμόδιας υπηρεσίας. Η ανάθεση γίνεται κατά προτίμηση σε συγγενικά πρόσωπα ή σε κατάλληλο ίδρυμα.

Το δικαστήριο ορίζει την έκταση της γονικής μέριμνας που παραχωρεί στον τρίτο, και τους όρους της άσκησής της.

Άρθρο 1534

Σε περίπτωση όπου υπάρχει κατεπείγουσα ανάγκη ιατρικής επέμβασης, για να αποτραπεί κίνδυνος ζωής ή υγείας του τέκνου, ο εισαγγελέας πρωτοδικών μπορεί, αν αρνούνται οι γονείς, να δώσει αυτός αμέσως την απαιτούμενη άδεια, ύστερα από αίτηση του αρμόδιου για τη θεραπεία γιατρού ή του διευθυντή της κλινικής όπου νοσηλεύεται το τέκνο ή οποιουδήποτε άλλου αρμόδιου υγειονομικού οργάνου.

Άρθρο 1535

Αφαίρεση με αίτηση των γονέων

Το δικαστήριο αφαιρεί την άσκηση της γονικής μέριμνας ή μέρους της από τους δύο γονείς για σπουδαίο λόγο, αν το ζητήσουν οι ίδιοι, υποδεικνύοντας και το πρόσωπο που δέχεται να αναλάβει την αφαιρούμενη άσκηση. Με την απόφαση για την αφαίρεση, το δικαστήριο αναθέτει την αφαιρούμενη άσκηση στο υποδεικνυόμενο ή σε άλλο πρόσωπο, προσδιορίζοντας και τον τρόπο της άσκησής της. Όταν λείπει τέτοιος προσδιορισμός, εφαρμόζονται ανάλογα οι διατάξεις για την επιτροπεία.

Άρθρο 1536

Μεταβολή των συνθηκών

Αν από τότε που εκδόθηκε δικαστική απόφαση σχετική με τη γονική μέριμνα μεταβλήθηκαν οι συνθήκες, το δικαστήριο οφείλει, ύστερα από αίτηση ενός ή και των δύο γονέων, των πλησιέστερων συγγενών του τέκνου ή του εισαγγελέα, να προσαρμόσει την απόφασή του στις νέες συνθήκες ανακαλώντας ή μεταρρυθμίζοντάς την, σύμφωνα με το συμφέρον του τέκνου, και ιδίως να αποδώσει στους γονείς την άσκηση της γονικής μέριμνας που τους είχε αφαιρεθεί.

Άρθρο 1537

Έκπτωση των γονέων

Ο γονέας εκπίπτει από τη γονική μέριμνα αν καταδικάστηκε τελεσίδικα σε φυλάκιση τουλάχιστον ενός μηνός για αδίκημα που διέπραξε με δόλο και που αφορά τη ζωή, την υγεία και τα ήθη του τέκνου. Το δικαστήριο μπορεί, σ' αυτή την περίπτωση, εκτιμώντας τις περιστάσεις, να αφαιρέσει από το γονέα τη γονική μέριμνα και ως προς τα λοιπά τέκνα του, ύστερα από αίτηση του άλλου γονέα, των πλησιέστερων συγγενών ή του εισαγγελέα.

Άρθρο 1538

Παύση της γονικής μέριμνας

Η γονική μέριμνα παύει στο σύνολό της, ως προς τον ένα γονέα, αν αυτός εκπέσει σύμφωνα με το προηγούμενο άρθρο ή πεθάνει ή κηρυχθεί σε αφάνεια, και ως προς τους δύο γονείς, αν το τέκνο ενηλικιωθεί ή πεθάνει ή κηρυχθεί σε αφάνεια.

Άρθρο 1539

Συνέπειες παύσης

Αν έπαψε η γονική μέριμνα ή το δικαίωμα των γονέων να διοικούν την περιουσία του τέκνου τους ή και μόνη άσκησή τους, οι γονείς οφείλουν λογοδοσία ως προς το κεφάλαιο της περιουσίας του τέκνου και παράδοσή της. Το ίδιο ισχύει, αν έπαψε η γονική μέριμνα ή το δικαίωμα διοίκησης της περιουσίας του τέκνου ή και μόνη η άσκησή τους, ως προς τον ένα μόνο από τους γονείς.

Άρθρο 1540

Αν έπαψε η γονική μέριμνα ή η άσκησή της, ολικά ή μερικά, οι γονείς έχουν δικαίωμα να εξακολουθήσουν τις πράξεις που ανάγονται στην επιμέλεια του προσώπου ή τη διοίκηση της περιουσίας του τέκνου, ώσπου να πληροφορηθούν την παύση της. Οι τρίτοι όμως δεν δικαιούνται να επικαλεστούν αυτό το δικαίωμα των γονέων, αν γνώριζαν ή όφειλαν να γνωρίζουν την παύση.

Άρθρο 1541

Αν η γονική μέριμνα έπαψε με το θάνατο ή την αφάνεια του τέκνου, οι γονείς έχουν υποχρέωση να φροντίζουν τις υποθέσεις που δεν επιδέχονται αναβολή, ώσπου να μπορέσουν να τις φροντίσουν οι κληρονόμοι.

(Τα άρθρα 1542-1567 καταργήθηκαν με το άρθρο 17 ν. 1329/83)

ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΥΙΟΘΕΣΙΑ

Άρθρο 1568

Ποιος μπορεί να υιοθετήσει

Όποιος δεν έχει γνήσιο κατιόντα μπορεί, αν συμπλήρωσε τα πενήντα του χρόνια και είναι ικανός για δικαιοπραξία, να υιοθετήσει σε θέση τέκνου.

Άρθρο 1569

Οι γονείς δεν μπορούν να υιοθετήσουν το τέκνο που γεννήθηκε χωρίς γάμο μεταξύ τους.

Άρθρο 1570

Υιοθέτηση πολλών

Αυτός που υιοθέτησε ήδη δεν μπορεί να υιοθετήσει και άλλον εφόσον ζει με το θετό τέκνο. Αυτός που υιοθετεί μπορεί με την ίδια πράξη να υιοθετήσει συγχρόνως περισσότερους από έναν.

Άρθρο 1571

Υιοθεσία από επίτροπο

Ο επίτροπος δεν μπορεί να υιοθετήσει τον επιτροπευόμενο πριν από την οριστική λογοδοσία.

Άρθρο 1572

Υιοθεσία από πολλούς

Το θετό τέκνο δεν μπορεί να υιοθετηθεί από άλλον, εφόσον ζει αυτός που το υιοθέτησε και διαρκεί η υιοθεσία, εκτός μόνο στην περίπτωση υιοθεσίας από τους δύο συζύγους.

Άρθρο 1573

Υιοθεσία εγγάμου

Ο έγγαμος ούτε υιοθετείται χωρίς τη συναίνεση του συζύγου, που παρέχεται με συμβολαιογραφικό έγγραφο ή με δήλωση στο δικαστήριο κατά την τέλεση της υιοθεσίας. Η συναίνεση δεν χρειάζεται, αν είναι αδύνατη εξαιτίας πνευματικής ασθένειας του συζύγου ή από άλλο λόγο.

Άρθρο 1574

Διαφορά ηλικίας

Αυτός που υιοθετεί πρέπει να είναι μεγαλύτερος από τον υιοθετούμενο κατά δεκαοκτώ χρόνια.

Άρθρο 1575

Υιοθεσία με αίρεση ή προθεσμία δεν επιτρέπεται.

Άρθρο 1576

Διαδικασία

Η υιοθεσία τελείται με δικαστική απόφαση αυτός που υιοθετεί παρίσταται και συναινεί αυτοπροσώπως.

Άρθρο 1577

Για την υιοθεσία απαιτείται να συναινέσει αυτός που απαιτείται. Αν είναι ανήλικος, απαιτείται να συναινέσουν ενώπιον του δικαστηρίου οι γονείς του ή ο ένας τους μόνο, αν η συναίνεση του άλλου είναι αδύνατη εξαιτίας πνευματικής ασθένειας ή από άλλο λόγο. Αν δεν έχει γονείς, απαιτείται να συναινέσει ενώπιον του δικαστηρίου ο επίτροπος ή ο κηδεμόνας και να υπάρχει άδεια του συγγενικού συμβουλίου. Σε κάθε περίπτωση παρίσταται στο δικαστήριο αυτοπροσώπως, για να συναινέσει, και ο ανήλικος που υιοθετείται, εφόσον έχει συμπληρώσει το δέκατο έκτο έτος.

Άρθρο 1578

Το δικαστήριο επιτρέπει την υιοθεσία αφού ερευνήσει αν συντρέχουν οι όροι του νόμου και αν από το ήθος και την περιουσιακή κατάσταση εκείνου που υιοθετεί συμφέρει η υιοθεσία τον υιοθετούμενο.

Άρθρο 1579

Αποτελέσματα για τη θετή οικογένεια

Από την τέλεση της υιοθεσίας το θετό τέκνο έχει θέση γνήσιου τέκνου, έναντι αυτού που το υιοθέτησε. Αυτός δεν έχει κληρονομικά δικαιώματα έναντι του θετού τέκνου.

Άρθρο 1580

Εκείνος που υιοθετήθηκε και από τους δύο συζύγους έχει θέση κοινού γνήσιου τέκνου τους. Το ίδιο ισχύει και αν ο ένας από τους συζύγους υιοθετήσει το τέκνο του άλλου.

Άρθρο 1581

Οι κατιόντες του θετού τέκνου, που γεννήθηκε μετά την υιοθεσία, έχουν θέση γνήσιων κατιόντων εκείνου που υιοθέτησε.

Κατά τα λοιπά δεν παράγεται καμιά σχέση συγγένειας μεταξύ του θετού τέκνου και των συγγενών εκείνου που υιοθέτησε, και αντίστροφα.

Άρθρο 1582

Το θετό τέκνο παίρνει το επώνυμο του θετού γονέα. Έχει όμως δικαίωμα, όταν ενηλικιωθεί, να προσθέσει και το πριν από την υιοθεσία επώνυμό του. Αν το τελευταίο αυτό ή το επώνυμο του θετού γονέα αποτελείται από δύο επώνυμα, χρησιμοποιείται για το σχηματισμό του σύνθετου επωνύμου του θετού τέκνου το πρώτο απ' αυτά.

Σε περίπτωση κοινής υιοθεσίας και από τους δύο συζύγους ή υιοθεσίας από τον ένα σύζυγο του τέκνου του άλλου, ισχύει και για το θετό τέκνο η δήλωση που τυχόν έκαναν οι σύζυγοι σχετικά με το επώνυμο των τέκνων τους σύμφωνα με τις διατάξεις των δύο πρώτων παραγράφων του άρθρου 1505. Αν δεν έχει γίνει παρόμοια δήλωση, εφαρμόζεται αναλόγως

η τρίτη παράγραφος του ίδιου άρθρου. Το δεύτερο και το τρίτο εδάφιο της προηγούμενης παραγράφου εφαρμόζονται αναλόγως και εδώ.

[Το άρθρο 1582 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 18 του ν. 1329/1983.]

Άρθρο 1583

Αποτελέσματα για τη φυσική οικογένεια

Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις από τη συγγένεια μεταξύ του θετού τέκνου και της φυσικής του οικογένειας μένουν αμετάβλητα, εφόσον ο νόμος δεν ορίζει διαφορετικά.

Άρθρο 1584

Αφότου συντελεσθεί η υιοθεσία, τη γονική μέριμνα των γονέων εξ αίματος ή την επιτροπεία, υπό την οποία τελούσε το θετό τέκνο, αντικαθιστά αυτοδικαίως η γονική μέριμνα του θετού ή των θετών γονέων.

Αν ένας από τους συζύγους υιοθετήσει το τέκνο του άλλου, τη γονική μέριμνα έχουν και οι δύο σύζυγοι.

[Το άρθρο 1584 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 18 του ν. 1329.]

Άρθρο 1585

Αν κατά τη διάρκεια της ανηλικότητας του τέκνου η γονική μέριμνα του θετού ή των θετών γονέων έπαυε για οποιονδήποτε λόγο, δεν επανέρχεται στους εξ αίματος γονείς.

[Το άρθρο 1585 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 18 του ν. 1329.]

Άρθρο 1586

Στην υποχρέωση για τη διατροφή του θετού τέκνου εκείνος που υιοθέτησε προηγείται από τους εξ αίματος συγγενείς του τέκνου.

Άρθρο 1587

Λύση της υιοθεσίας

Η υιοθεσία λύνεται με δικαστική απόφαση, ύστερα από αγωγή του θετού γονέα ή του θετού τέκνου, αν αποδεικνύεται παράπτωμα που δικαιολογεί την αποκλήρωση ή που συνιστά λόγο αχαριστίας του θετού τέκνου απέναντι σ' αυτόν που το υιοθέτησε κατά τους όρους του άρθρου 505.

Με την απόφαση αίρεται η σχέση της υιοθεσίας.

Άρθρο 1588

Η υιοθεσία λύνεται και αίρεται η σχέση που απορρέει από αυτήν αν, κατά παράβαση του νόμου, παντρεύτηκαν αυτός που υιοθέτησε με αυτόν που υιοθετήθηκε. Αν ο γάμος ακυρώθηκε, διατηρούνται από τη σχέση της υιοθεσίας μόνο τα περιουσιακά δικαιώματα του θετού τέκνου.

ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Άρθρο 1589

Ποιοι τελούν υπό επιτροπεία

Ο ανήλικος τελεί υπό επιτροπεία όταν δεν υπάρχει γονική μέριμνα ή όταν αποφασίσει το δικαστήριο το διορισμό επιτρόπου κατά τα άρθρα 1532, 1533 και 1535.

[Το άρθρο 1589 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 19 του ν. 1329/1983.]

[Τα άρθρα 1590 - 1598 καταργήθηκαν με το άρθρο 20 του ν. 1329/1983.]

Άρθρο 1599

Ορισμός από το γονέα

Ο κάθε γονέας, εφόσον έχει την άσκηση της γονικής μέριμνας, μπορεί να διορίσει επίτροπο του τέκνου του, για την περίπτωση που θα την ασκεί μόνος έως το θάνατό του, επειδή ο άλλος είχε πεθάνει ή κηρυχθεί σε αφάνεια ή εκπέσει από τη γονική μέριμνα ή επειδή η γονική μέριμνα του είχε αφαιρεθεί κατά τη διάταξη του άρθρου 1532. Αν στην τελευταία περίπτωση ο άλλος γονέας ανακτήσει την άσκηση της γονικής μέριμνας, ματαιώνεται ο παραπάνω διορισμός επιτρόπου.

[Το άρθρο 1599 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 19 του ν. 1329.]

Άρθρο 1600

Ο κατά το προηγούμενο άρθρο ορισμός γίνεται είτε με διαθήκη είτε με δήλωση στον ειρηνοδίκη ή σε συμβολαιογράφο. Αν ο ορισμός αναφέρεται σε περισσότερους από έναν επιτρόπους, το δικαστήριο διορίζει επίτροπο έναν απ' αυτούς.

[Τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 19 του ν. 1329.]

Άρθρο 1601

[Καταργήθηκε με το άρθρο 20 του ν. 1329.]

Άρθρο 1602

Δοτή επιτροπεία

Ο επίτροπος διορίζεται από το δικαστήριο (δοτή επιτροπεία), αν δεν υπάρχει επίτροπος κατά το άρθρο 1599 ή αν αυτός έχει απαλλαγεί, παραιτηθεί ή παυθεί.

[Το άρθρο 1602 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 19 του ν. 1329.]

Άρθρο 1603

Ο διορισμός επιτρόπου από το δικαστήριο γίνεται με τη φροντίδα των συγγενών ή οποιουδήποτε έχει έννομο συμφέρον ή του εισαγγελέα, αφού γνωμοδοτήσει το συγγενικό

συμβούλιο. Σε κατεπείγουσες περιστάσεις διορίζει προσωρινό επίτροπο ο εισαγγελέας του δικαστηρίου αυτού.

Άρθρο 1604

Επιτροπεία περισσότερων ανήλικων αδελφών

Το δικαστήριο διορίζει ένα μόνο επίτροπο, και αν ακόμη είναι περισσότερα τα ανήλικα τέκνα του ίδιου γονέα. Αν συγκρούονται μεταξύ τους τα συμφέροντα των ανηλικών, διορίζεται ειδικός επίτροπος για κάθε ανήλικο που έχει αντίθετο συμφέρον.

Άρθρο 1605

Δοτή επιτροπεία, κατά τα δύο προηγούμενα άρθρα, χωρεί και σε κάθε περίπτωση που ο νόμος προβλέπει διορισμό επιτρόπου ή ειδικού επιτρόπου.

Άρθρο 1606

Παρεπίτροπος

Σε κάθε επιτροπεία υπάρχει παρεπίτροπος, που διορίζεται από το δικαστήριο αφού γνωμοδοτήσει το συγγενικό συμβούλιο. Σε περίπτωση επιτροπείας ο παρεπίτροπος διορίζεται μαζί με τον επίτροπο.

Στην περίπτωση ειδικού επιτρόπου δεν διορίζεται παρεπίτροπος.

Άρθρο 1607

Ο παρεπίτροπος επιβλέπει τη διαχείριση του επιτρόπου και τον αναπληρώνει για την ενέργεια των πράξεων στις οποίες τα συμφέροντα του ανηλικού συγκρούονται με εκείνα του επιτρόπου ή της συζύγου του ή συγγενούς του επιτρόπου ή της συζύγου του ή συγγενούς του επιτρόπου σε ευθεία γραμμή εξ αίματος ή εξ αγχιστείας και σε πλάγια γραμμή εξ αίματος δεύτερου βαθμού.

Άρθρο 1608

Ο επίτροπος οφείλει πριν αναλάβει τα έργα του να προκαλέσει το διορισμό παρεπιτρόπου. Αν το παραλείψει, το δικαστήριο μπορεί, αφού γνωμοδοτήσει το συγγενικό συμβούλιο, να πάψει τον επίτροπο.

Άρθρο 1609

Ο επίτροπος δεν γνωμοδοτεί ποτέ για το πρόσωπο του παρεπιτρόπου.

Ο παρεπίτροπος δεν ορίζεται από τη γραμμή στην οποία ανήκει ο επίτροπος, εκτός αν είναι αμφιθαλής αδελφός του ανηλικού.

Άρθρο 1610

Το έργο του παρεπιτρόπου παύει όταν πάψει και η επιτροπεία.

Αν ο επίτροπος λείπει, ο παρεπίτροπος οφείλει χωρίς υπαίτια καθυστέρηση να προκαλέσει το διορισμό νέου επιτρόπου.

Άρθρο 1611

Οι διατάξεις των άρθρων 1622 έως 1627 εφαρμόζονται και στους παρεπιτρόπους. Αλλά ο επίτροπος δεν μπορεί να προκαλέσει την παύση του παρεπιτρόπου, ούτε μπορεί να είναι μέλος του συγγενικού συμβουλίου που συγκαλείται για το σκοπό αυτό.

Άρθρο 1612

Συγγενικό συμβούλιο

Το συγγενικό συμβούλιο συγκροτείται στον τόπο όπου έχει την κατοικία του ο ανήλικος και αποτελείται από τον ειρηνοδίκη, ως πρόεδρο, και τους έξι πλησιέστερους συγγενείς του ανηλίκου, που λαμβάνονται σε ίσο αριθμό από την πατρική και τη μητρική γραμμή. Στους πλησιέστερους συγγενείς περιλαμβάνονται και οι συγγενείς εξ αγχιστείας σε ευθεία γραμμή όλων των βαθμών και σε πλάγια γραμμή έως το δεύτερο. Ο συγγενής εξ αίματος όμως προτιμάται από τον ισόβαθμο συγγενή εξ αγχιστείας. Μεταξύ συγγενών του ίδιου βαθμού προτιμάται ο μεγαλύτερος στην ηλικία. Στο συγγενικό συμβούλιο μετέχουν όλοι οι αμφιθαλείς αδελφοί και οι ανιόντες του ανηλίκου.

[Τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 19 του ν. 1329.]

Άρθρο 1613

Αν δεν υπάρχει συγγενείς κατά το προηγούμενο άρθρο ή αν είναι ανέφικτη ή φανερά δύσκολη για σπουδαίους λόγους η πρόσκληση ή η παρουσία τους, προσκαλούνται σε αναπλήρωσή τους φίλοι των γονέων του ανηλίκου στον τόπο της κατοικίας των γονέων.

Άρθρο 1614

Αν ο επίτροπος έχει διαφορετική κατοικία από την κατοικία του ανηλίκου ή αν αλλάξει κατοικία, το δικαστήριο που έως τότε ήταν αρμόδιο μπορεί, με αίτηση του επιτρόπου, να ορίσει ως τόπο συνόδου του συγγενικού συμβουλίου τον τόπο της κατοικίας του επιτρόπου.

[Το άρθρο 1614 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 19 του ν. 1329.]

Άρθρο 1615

Ανίκανοι να είναι μέλη

Οι ανίκανοι να είναι επίτροποι δεν μπορούν να είναι μέλη του συγγενικού συμβουλίου. Ο επίτροπος και ο παρεπίτροπος μετέχουν στο συγγενικό συμβούλιο χωρίς ψήφο, εκτός αν είναι μέλη του. Ο ανήλικος που συμπλήρωσε το δέκατο έκτο έτος της ηλικίας του έχει δικαίωμα να παίρνει μέρος στο συγγενικό συμβούλιο χωρίς ψήφο.

Κάθε μέλος μπορεί να αντιπροσωπευθεί στο συγγενικό συμβούλιο με ειδική πληρεξούσιο, ο οποίος όμως μπορεί να εκπροσωπεί μόνο ένα μέλος.

[Το άρθρο 1615 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 19 του ν. 1329.]

Άρθρο 1616

Πώς συγκαλείται

Το συγγενικό συμβούλιο συγκαλείται από τον ειρηνοδίκη, είτε αυτεπαγγέλτως είτε ύστερα από αίτηση των συγγενών ή του εισαγγελέα, και βρίσκεται σε απαρτία, αν, εκτός από τον ειρηνοδίκη, παρευρεθούν και τέσσερα από τα μέλη που προσκλήθηκαν. Η δαπάνη βαρύνει την περιουσία του ανήλικου.

Άρθρο 1617

Αναγγελία ότι υπάρχουν ανήλικοι

Αν, όταν πεθάνει ο γονέας, υπάρχουν στην οικογένεια ανήλικα τέκνα, η αρχή που συντάσσει τη ληξιαρχική πράξη θανάτου έχει υποχρέωση να το αναγγείλει χωρίς υπαίτια καθυστέρηση στον ειρηνοδίκη. Την ίδια υποχρέωση έχει και ο εφημέριος της ενορίας.

Άρθρο 1618

Πώς καταρτίζονται οι αποφάσεις

Οι αποφάσεις του συγγενικού συμβουλίου λαμβάνονται κατά πλειοψηφία. Σε περίπτωση ισοψηφίας επικρατεί η ψήφος του ειρηνοδίκη. Αν σχηματιστούν περισσότερες από δύο γνώμες, εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις της πολιτικής δικονομίας που διέπουν τον καταρτισμό των αποφάσεων των πολυμελών δικαστηρίων.

Οι γνώμες πρέπει να είναι αιτιολογημένες, και ιδιαίτερα αιτιολογημένη η γνώμη του ειρηνοδίκη. Ο ειρηνοδίκης έχει υποχρέωση για το σκοπό αυτό να συγκεντρώσει κάθε χρήσιμη πληροφορία από αρμόδιες αρχές ή από ιδιώτες.

Άρθρο 1619

Τα μέλη του συγγενικού συμβουλίου προσέρχονται στη συνεδρίαση με δικά τους έξοδα, και για κάθε απουσία τους χωρίς νόμιμο κώλυμα ο ειρηνοδίκης τους επιβάλλει ανέκκλητα πενήντα έως χίλιες δραχμές πρόστιμο.

Άρθρο 1620

Ευθύνη των μελών

Για κάθε παράβαση των καθηκόντων τους από δόλο ή από αμέλεια τα μέλη του συγγενικού συμβουλίου έχουν υποχρέωση να αποζημιώσουν τον ανήλικο.

Άρθρο 1621

Άτακτες αποφάσεις

Κάθε απόφαση του συγγενικού συμβουλίου που έχει ληφθεί κατά παράβαση των άρθρων 1612 έως 1616 μπορεί να κηρυχθεί άκυρη από το δικαστήριο, αν το επιβάλλει το συμφέρον του ανηλίκου.

Άρθρο 1622

Λόγοι ανικανότητας για την ανάληψη επιτροπείας

Ανίκανοι να αναλάβουν ή να εξακολουθήσουν επιτροπεία είναι: 1. οι ανήλικοι. 2. οι δικαστικώς απαγορευμένοι και αυτοί που έχουν δικαστικό αντιλήπτορα. 3. όσοι έχουν πτωχεύσει και δεν έχουν αποκατασταθεί. 4. ... 5. οι κληρικοί κάθε βαθμού, εκτός για τους δικούς τους κατιόντες. 6. οι αλλοδαποί, για ανήλικο ημεδαπό. 7. αυτοί που έχουν δίκες με τον ανήλικο, είτε οι ίδιοι είτε οι ανιόντες τους ή οι κατιόντες ή ο σύζυγός τους. 8. αυτοί που καταδικάστηκαν για κακούργημα, καθώς και αυτοί που καταδικάστηκαν για πλημμέλημα που προξενεί στο δράστη ατιμωτικό όνειδος. 9. αυτοί που είναι ομολογουμένως κακής διαγωγής, και αυτοί που διώχθηκαν από διαχείριση, για απιστία ή ως σφετεριστές. 10. αυτοί που αποκλείστηκαν από την επιτροπεία με διάταξη τελευταίας βούλησης του κατά το άρθρο 1599 γονέα του ανηλίκου.

[Η περιπτ. 4 καταργήθηκε με το άρθρο 2 § 2 ν. 3192/1955.]

Άρθρο 1623

Λόγοι για την παύση του επιτρόπου

Αν ο λόγος της ανικανότητας παρουσιαστεί αφού αρχίσει η επιτροπεία, στις περιπτώσεις 2, 3, 5 και 8 του προηγούμενου άρθρου, ο επίτροπος παύεται αυτοδικαίως. Σε κάθε άλλη περίπτωση η παύση απαγγέλλεται από το δικαστήριο ύστερα από αίτηση του παρεπιτρόπου ή συγγενών εξ αίματος του ανηλίκου ως και τον τέταρτο βαθμό, ή του εισαγγελέα, και αφού προηγουμένως γνωμοδοτήσει το συγγενικό συμβούλιο.

Άρθρο 1624

Το δικαστήριο, αφού γνωμοδοτήσει το συγγενικό συμβούλιο, μπορεί να πάψει τον επίτροπο, αν η συνέχιση της διεξαγωγής της επιτροπείας απ' αυτόν θέτει σε κίνδυνο τα συμφέροντα του ανηλίκου, ιδίως αν η διαγωγή του αντιβαίνει στα καθήκοντά του.

Άρθρο 1625

Λόγοι απαλλαγής του επιτρόπου

Απαλλάσσονται από την επιτροπεία: 1. ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας. 2. οι υπουργοί, τα μέλη του νομοθετικού σώματος, οι νομάρχες, οι εισαγγελείς και οι αντεισαγγελείς. 3. όσοι εργάζονται μόνιμα στο εξωτερικό. 4. όσοι υπηρετούν στις ένοπλες δυνάμεις.

[Το άρθρο 1625 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 19 του ν. 1329.]

Άρθρο 1626

Αν ο λόγος απαλλαγής παρουσιαστεί αφού αρχίσει η επιτροπεία, ο επίτροπος έχει δικαίωμα να παραιτηθεί απ' αυτήν.

Η αίτηση για απαλλαγή ή παραίτηση υποβάλλεται στο δικαστήριο μέσα σε ένα μήνα αφότου εκείνος που την υποβάλλει έμαθε πως καλείται στην επιτροπεία ή αφότου παρουσιάστηκε ο λόγος της απαλλαγής.

Άρθρο 1627

Μπορεί να απαλλαγεί από την επιτροπεία ή από τη συνέχισή της: 1. όποιος δεν είναι συγγενής εξ αίματος ή εξ αγχιστείας με τον ανήλικο, εφόσον υπάρχει στον τόπο της κατοικίας του ανηλικού συγγενής εξ αίματος ή εξ αγχιστείας ικανός να είναι επίτροπος. 2. όποιος συμπλήρωσε το εβδομηκοστό έτος της ηλικίας του. 3. όποιος πάσχει από χρόνια βαριά ασθένεια. 4. ο γονέας τεσσάρων τέκνων που βρίσκονται στη ζωή ή που πέθαναν ενώ υπηρετούσαν στις ένοπλες δυνάμεις. 5. όποιος έχει αναλάβει δύο επιτροπείες ή, εφόσον είναι σύζυγος ή γονέας, και μία μόνο. 6. όποιος εργάζεται μόνιμα μακριά από την κατοικία του ανηλικού και απ' αυτό το λόγο γίνεται δύσκολη η εκπλήρωση του έργου του ως επιτρόπου.

Σχετικά με την αίτηση της απαλλαγής εφαρμόζεται η δεύτερη παράγραφος του προηγούμενου άρθρου.

[Το άρθρο 1627 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 19 του ν. 1329.]

Άρθρο 1628

[Καταργήθηκε με το άρθρο 20 του ν. 1329.]

Άρθρο 1629

Η επιμέλεια του ανηλικού

Η επιμέλεια του προσώπου του ανηλικού ανήκει στον επίτροπο. Ο γονέας μπορεί να ορίσει διαφορετικά, σύμφωνα με τα άρθρα 1599 και 1600, αναλόγως εφαρμοζόμενα. Το δικαστήριο μπορεί επίσης να αναθέσει την επιμέλεια σε τρίτο, μετά γνωμοδότηση του συγγενικού συμβουλίου, αν αυτό επιβάλλεται από το συμφέρον του τέκνου.

[Το άρθρο 1629 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 19 του ν. 1329.]

Άρθρο 1630

Η επιμέλεια του προσώπου του ανηλικού περιλαμβάνει τα οριζόμενα στο άρθρο 1518. Ο επίτροπος και ο παρεπίτροπος που δεν έχουν την επιμέλεια του τέκνου, καθώς συγγενής εξ αίματος έως τον τέταρτο βαθμό, οφείλουν να επαγρυπνούν για την ανατροφή του ανηλικού και να αναφέρονται, αν χρειάζεται, στο συγγενικό συμβούλιο ή στο δικαστήριο.

[Το άρθρο 1630 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 19 του ν. 1329.]

Άρθρο 1631

Εκπροσώπηση του ανήλικου

Ο επίτροπος αντιπροσωπεύει τον ανήλικο σε κάθε δικαιοπραξία που αφορά την προσωπική του κατάσταση ή την περιουσία του.

Άρθρο 1632

Περίπτωση εδικής διαχείρισης

Οι διατάξεις της πρώτης παραγράφου του άρθρου 1521 και του άρθρου 1522 εφαρμόζονται αναλόγως και όταν σε διαθήκη ή δωρεά προβλέπεται αποκλεισμός της διοίκησης του επιτρόπου.

[Το άρθρο 1632 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 19 του ν. 1329.]

Άρθρο 1633

[Καταργήθηκε με το άρθρο 20 του ν. 1329.]

Άρθρο 1634

Ευθύνη του επιτρόπου

Ο επίτροπος ευθύνεται για κάθε ζημία του ανήλικου από πταίσμα του κατά την άσκηση των καθηκόντων του. Το ίδιο ισχύει και για τον παρεπίτροπο.

Άρθρο 1635

Έναρξη της επιτροπείας

Ο επίτροπος οφείλει να αναλάβει τα έργα του μόλις έμαθε ότι καλείται στην επιτροπεία. Δεν απαλλάσσεται από την ευθύνη της επιτροπείας όταν προτείνει λόγο απαλλαγής του, εκτός αν η αίτηση απαλλαγής γίνει δεκτή από το δικαστήριο.

Άρθρο 1636

Τα πρώτα έργα του επιτρόπου

Ο επίτροπος, αναλαμβάνοντας την επιτροπεία, μπορεί, αφού γνωμοδοτήσει το συγγενικό συμβούλιο και αποφασίσει το δικαστήριο, να υποχρεωθεί να δώσει ασφάλεια. Η απόφαση ορίζει το είδος και το ποσό της ασφάλειας και μπορεί να τροποποιηθεί όσο διαρκεί η επιτροπεία. Αν ο επίτροπος αρνείται ή αδυνατεί να δώσει την ασφάλεια, αντικαθίσταται.

Άρθρο 1637

Ο επίτροπος έχει υποχρέωση να συντάξει, με την παρουσία και του παρεπιτρόπου, απογραφή της περιουσίας που υπάρχει ή που περιέχεται στον ανήλικο αργότερα και που υπάγεται στη διοίκηση του επιτρόπου.

Άρθρο 1638

Κατά την έναρξη της επιτροπείας ο επίτροπος οφείλει να προκαλέσει απόφαση του συγγενικού συμβουλίου, που να ορίζει κατά προσέγγιση την ετήσια δαπάνη για την επιμέλεια του προσώπου και της περιουσίας του ανηλίκου.

Άρθρο 1639

Μετρητά χρήματα του ανηλίκου

Αν στην περιουσία του ανηλίκου υπάρχουν ή περιέλθουν όσο διαρκεί η επιτροπεία μετρητά χρήματα, ο επίτροπος έχει υποχρέωση, χωρίς υπαίτια καθυστέρηση, να χρησιμοποιήσει παραγωγικά ή να τοποθετήσει κατά τρόπο επωφελή το ποσόν που απομένει μετά την αφαίρεση της ετήσιας δαπάνης. Αν το ποσόν αυτό ξεπερνά τις πενήντα χιλιάδες δραχμές, το δικαστήριο, αφού γνωμοδοτήσει το συγγενικό συμβούλιο, προσδιορίζει τον τρόπο με τον οποίο το ποσόν θα τοποθετηθεί κατά τρόπο επωφελή.

Άρθρο 1640

Ο επίτροπος έχει πάντως υποχρέωση, εωσότου γίνει η επωφελής τοποθέτηση, να καταθέσει έντοκα στο όνομα του ανηλίκου κάθε χρηματικό ποσόν σε ασφαλή τράπεζα ή σε άλλο πιστωτικό ίδρυμα.

Άρθρο 1641

Τίτλοι και πολύτιμα αντικείμενα

Ο επίτροπος οφείλει να καταθέσει στο όνομα του ανηλίκου, σε ασφαλή τράπεζα ή σε άλλο πιστωτικό ίδρυμα, τα δημόσια χρεόγραφα, τις ομολογίες ή τις μετοχές ανώνυμων εταιριών ή τα πολύτιμα αντικείμενα που υπάρχουν στην περιουσία του ανηλίκου. Η εκποίηση τους γίνεται μόνο ύστερα από απόφαση του δικαστηρίου, αφού προηγηθεί γνωμοδότηση του συγγενικού συμβουλίου.

Άρθρο 1642

Διαχειριστική εξουσία του επιτρόπου

Ο επίτροπος, όπου ο νόμος δεν ορίζει διαφορετικά, ενεργεί ως προς την περιουσία του ανηλίκου κάθε πράξη τακτικής διαχείρισης, μεταξύ άλλων και πληρωμή χρεών του και είσπραξη απαιτήσεων.

Άρθρο 1643

Δωρεές

Ο επίτροπος δεν μπορεί να κάνει δωρεές από την περιουσία του ανηλίκου. Εξαιρούνται οι δωρεές που επιβάλλονται από ιδιαίτερο ηθικό καθήκον ή από λόγους ευπρέπειας.

Άρθρο 1644

Απόκτηση από τη διαχειριζόμενη περιουσία

Ο επίτροπος και ο παρεπίτροπος μπορούν, σε περίπτωση εκούσιας ή αναγκαστικής πώλησης, να αγοράσουν κινητά ή ακίνητα του ανηλίκου μόνο αν είναι συγκύριοι στο πράγμα που πωλείται.

Άρθρο 1645

Ο επίτροπος και ο παρεπίτροπος δεν μπορούν να αποκτήσουν με εκχώρηση, εναντίον εκείνου που βρίσκεται ή βρέθηκε υπό την επιτροπεία τους, απαίτηση προγενέστερη από την ενηλικίωση.

Άρθρο 1646

Ιδιόχρηση χρημάτων του ανηλίκου

Ο επίτροπος δεν μπορεί να χρησιμοποιεί για δικό του λογαριασμό περιουσία του ανηλίκου και ιδίως μετρητά χρήματά του.

Άρθρο 1647

Πράξεις που υπάγονται σε διατυπώσεις

Ο επίτροπος, χωρίς άδεια του δικαστηρίου, ύστερα από γνωμοδότηση του συγγενικού συμβουλίου, δεν μπορεί στο όνομα του ανηλίκου: 1. να εκποιήσει ακίνητο ή εμπράγματο δικαίωμα σε ξένο ακίνητο. 2. να εκχωρήσει απαίτηση που έχει αντικείμενο τη μεταβίβαση στον ανήλικο ακινήτου ή τη σύσταση εμπράγματος δικαιώματος σε ακίνητο. 3. να διαθέσει την περιουσία του ανηλίκου συνολικά ή κατά μέρος της. 4. να δανειστεί για τον ανήλικο. 5. να αποδεχτεί ή αποποιηθεί κληροδοσία που περιέχεται σ' αυτόν. 6. να αποδεχτεί κληροδοσία ή δωρεά που συνεπάγεται βάρη. 7. να συνομολογεί εξώδικη διανομή.

[Το αρ. 7 προστέθηκε με το άρθρ. 57 § 5 ΕισΝΚΠολΔ.]

Άρθρο 1648

Ο επίτροπος, χωρίς άδεια του δικαστηρίου, ύστερα από γνωμοδότηση του συγγενικού συμβουλίου, δεν μπορεί στο όνομα του ανηλίκου: 1. να εκμισθώσει ακίνητο του ανηλίκου, αστικό για περισσότερα από τρία χρόνια ή αγροτικό για περισσότερα από πέντε χρόνια ή κάθε είδους ακίνητο για χρονικό διάστημα πέρα από την ανηλικότητα. το ίδιο ισχύει και για την επίμορτη αγροληψία. 2. να μισθώσει ακίνητο στο όνομα του ανηλίκου για περισσότερα από τρία χρόνια. 3. να συνάψει συμβιβασμό ή συνυποσχετικό για αντικείμενο αξίας ανώτερης από πενήντα χιλιάδες δραχμές. 4. να αναδεχτεί ξένη υποχρέωση και ιδίως να δώσει εγγύηση. 5. να εκποιήσει εμπορική ή βιομηχανική επιχείρηση που περιήλθε στον ανήλικο, να παραιτηθεί από ασφάλεια για απαίτηση του ανηλίκου ή να ελαττώσει μια τέτοια ασφάλεια. 7. να συνάψει σύμβαση εργασίας στο όνομα του ανηλίκου ως εργαζομένου για περισσότερα από δύο χρόνια.

Άρθρο 1649

Στις περιπτώσεις των δύο προηγούμενων άρθρων η άδεια του δικαστηρίου παρέχεται μόνο σε περίπτωση αναπόφευκτης ανάγκης ή φανεράς ωφέλειας. Όταν πρόκειται για εκποίηση, η απόφαση ορίζει αν θα γίνει με πλειστηριασμό ή με συμφωνία.

Άρθρο 1650

Αποδοχή κληρονομίας

Η διάταξη του άρθρου 1527 εφαρμόζεται αναλόγως και στην περίπτωση ανηλίκου που τελεί υπό επιτροπεία.

[Το άρθρο 1650 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 19 του ν. 1329.]

Άρθρο 1651

Έγερση αγωγών

Ο επίτροπος δεν μπορεί χωρίς απόφαση του συγγενικού συμβουλίου να εγείρει εμπράγματα αγωγή για ακίνητο ή άλλη αγωγή για αντικείμενο που ξεπερνά τις πενήντα χιλιάδες δραχμές ή αγωγή που αφορά την προσωπική κατάσταση. Το ίδιο ισχύει και για την αγωγή του ανηλίκου για διανομή κοινού πράγματος. Η έλλειψη εξετάζεται από το δικαστήριο και αυτεπαγγέλτως.

Οι διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου εφαρμόζονται και για την παραίτηση από αγωγή που έχει εγερθεί.

Άρθρο 1652

Άκυρες πράξεις

Κάθε πράξη του επιτρόπου που επιχειρήθηκε χωρίς τις διατυπώσεις που τάσσει ο νόμος υπέρ του ανηλίκου είναι άκυρη. Την ακυρότητα προτείνει μόνο ο επίτροπος, ο ανήλικος και οι καθολικοί ή οι ειδικοί διάδοχοι του ανηλίκου.

Άρθρο 1653

Ο γονέας του ανηλίκου έχει δικαίωμα 5να απαλλάξει τον επίτροπο που διόρισε με διάταξη τελευταίας βούλησης από τη διατύπωση του άρθρου 1641, καθώς και να τον απαλλάξει από την υποχρέωση να λογοδοτεί κάθε χρόνο. Το δικαστήριο μπορεί να θεωρήσει ανίσχυρη αυτή τη διάταξη του γονέα, αν είναι δυνατόν να θέσει σε κίνδυνο τα συμφέροντα του ανηλίκου.

Άρθρο 1654

Δαπάνες της επιτροπείας

Ο επίτροπος έχει δικαίωμα να απαιτήσει, κατά τις διατάξεις της εντολής, κάθε δαπάνη που είναι αναγκαία για τη διεξαγωγή της επιτροπείας.

Άρθρο 1655

Η επιτροπεία άμισθη και υποχρεωτική

Το λειτούργημα του επιτρόπου είναι υποχρεωτικό και άμισθο. Το δικαστήριο μπορεί, κατά τις περιστάσεις, αν το ζητήσει ο επίτροπος, να ορίσει αμοιβή του ανάλογη με την περιουσία που διαχειρίζεται και τους κόπους του.

Άρθρο 1656

Απόδοση περιουσίας και λογοδοσία

Ο επίτροπος μετά το τέλος της επιτροπείας έχει υποχρέωση να παραδώσει την περιουσία που διοίκησε και να λογοδοτήσει για την όλη διοίκησή του.

Άρθρο 1657

Ο επίτροπος έχει υποχρέωση και όσο διαρκεί η επιτροπεία να δίνει κάθε χρόνο λόγο στο συγγενικό συμβούλιο, εμπρός στον παρεπίτροπο, σχετικά με τη διαχείρισή του.

Άρθρο 1658

Κάθε δικαιοπραξία μεταξύ επιτρόπου και ανηλίκου που ενηλικιώθηκε, εφόσον υποχρεώνει οπωσδήποτε τον ανήλικο ή ελαττώνει τις εγγυήσεις που ορίζει ο νόμος για εξασφάλισή του, είναι άκυρη εφόσον δεν προηγήθηκε, δέκα τουλάχιστον ημέρες πριν από τη δικαιοπραξία, γραπτή λογοδοσία για τη διαχείριση του επιτρόπου.

Άρθρο 1659

Παραγραφή

Κάθε αγωγή κατά του επιτρόπου σχετική με τη διοίκησή του, παραγράφεται δέκα χρόνια μετά την ενηλικίωση ή το θάνατο του ανηλίκου. Από την παραγραφή αυτή εξαιρείται το κατάλοιπο από τη λογοδοσία.

Άρθρο 1660

Πράξεις του επιτρόπου μετά τη λήξη της επιτροπείας

Ο επίτροπος έχει και μετά τη λήξη της επιτροπείας δικαίωμα να εξακολουθήσει πράξεις που ανάγονται στην επιμέλεια του προσώπου ή της περιουσίας του ανηλίκου, ωστόσο πληροφορηθεί τη λήξη. Αλλά οι τρίτοι δεν έχουν δικαίωμα να επικαλεστούν αυτό το δικαίωμα του επιτρόπου, αν γνώριζαν ή έπρεπε να γνωρίζουν τη λήξη της επιτροπείας.

Άρθρο 1661

Αν η επιτροπεία έληξε με το θάνατο του ανηλίκου, ο επίτροπος έχει υποχρέωση να φροντίζει τις υποθέσεις που δεν επιδέχονται αναβολή, ωστόσο μπορέσουν να μεριμνήσουν οι κληρονόμοι.

Άρθρο 1662

[Καταργήθηκε με το άρθρο 20 του ν. 1329.]

Άρθρο 1663

[Καταργήθηκε με το άρθρο 20 του ν. 1329.]

Άρθρο 1664

[Καταργήθηκε με το άρθρο 20 του ν. 1329.]

Άρθρο 1665

Επιτροπεία τέκνων χωρίς γάμο των γονέων τους

Οι διατάξεις για την επιτροπεία ανηλίκων εφαρμόζονται και στην επιτροπεία των ανηλίκων τέκνων που γεννήθηκαν χωρίς γάμο των γονέων τους. Καθήκοντα συγγενικού συμβουλίου εκτελεί ο ειρηνοδίκης.

[Το άρθρο 1665 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 19 του ν. 1329.]

ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

(Το δέκατο πέμπτο κεφάλαιο (άρθρα 1666 μέχρι 1685) καταργήθηκε με το άρθρο 21 του ν.1329/1983)

ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑ ΑΠΑΓΟΡΕΥΜΕΝΩΝ

Άρθρο 1686

Περιπτώσεις απαγόρευσης

Σε δικαστική απαγόρευση υποβάλλεται: 1. όποιος αδυνατεί να φροντίζει τον εαυτό του ή την περιουσία του επειδή πάσχει από μόνιμη πνευματική ασθένεια που αποκλείει τη χρήση του λογικού. 2. όποιος αδυνατεί να φροντίζει τον εαυτό του ή την περιουσία του επειδή πάσχει από σωματική αναπηρία, ιδίως επειδή έχει γεννηθεί κουφός ή τυφλός ή άλαλος.

Άρθρο 1687

Ο ανήλικος που βρίσκεται ήδη υπό γονική μέριμνα ή επιτροπεία μπορεί να τεθεί σε απαγόρευση, αν συντρέχουν οι όροι της, εφόσον επιβάλλεται από το συμφέρον του.

[Το άρθρο 1687 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 22 του ν. 1329.]

Άρθρο 1688

Διαδικασία της απαγόρευσης

Η απαγόρευση κηρύσσεται με απόφαση του δικαστηρίου, ύστερα από αίτηση οποιουδήποτε συγγενούς ή του συζύγου αυτού που πάσχει, του επιτρόπου ή κηδεμόνα του ή του εισαγγελέα.

Άρθρο 1689

Η αίτηση απαγόρευσης πρέπει να συνοδεύεται από γνωμοδότηση του συγγενικού συμβουλίου σχετικά με την ανάγκη της απαγόρευσης.

Άρθρο 1690

Το συγγενικό συμβούλιο συγκροτείται όπως και για τον ανήλικο που επιτροπεύεται. Ο σύζυγος αυτού που πρέπει να απαγορευθεί και αυτός που ζητεί την απαγόρευση προσκαλούνται στο συμβούλιο να δώσουν πληροφορίες σχετικά με αυτόν που πρέπει να απαγορευθεί, αλλά δεν μετέχουν στη διάσκεψη ούτε γνωμοδοτούν.

Άρθρο 1691

Κατάσταση διαφορούμενων φρενών

Αν η πνευματική ασθένεια δεν αποκλείει εντελώς τη χρήση του λογικού και υπάρχει κατάσταση διαφορούμενων φρενών, το δικαστήριο, αντί για απαγόρευση διορίζει δικαστικό αντιλήπτορα. Το ίδιο ισχύει και σε περίπτωση σωματικής αναπηρίας, αν δεν προκαλεί απόλυτη αδυναμία του αναπήρου να φροντίζει τον εαυτό του και τις υποθέσεις του.

Άρθρο 1692

Προσωρινός διαχειριστής

Το δικαστήριο μπορεί να διορίσει προσωρινό διαχειριστή σε κάθε στάση της διαδικασίας για την απαγόρευση. Η εξουσία του περιλαμβάνει κάθε συντηρητικό μέτρο για την παρουσία και για το πρόσωπο αυτού που πρέπει να απαγορευθεί.

Άρθρο 1693

Αποτελέσματα της απαγόρευσης

Ο απαγορευμένος είναι ανίκανος για δικαιοπραξία αφότου δημοσιευτεί η απόφαση για την απαγόρευση.

Άρθρο 1694

Αφότου γίνει τελεσίδικη η απόφαση για την απαγόρευση, ο απαγορευμένος επιτροπεύεται. Ο επίτροπος και ο παρεπίτροπος διορίζονται κατά τις διατάξεις για τη δοτή επιτροπεία των ανηλίκων.

Άρθρο 1695

Πράξεις εκείνου που πέθανε φρενοβλαβής

Οι κληρονόμοι προσώπου που πέθανε μπορούν να προσβάλουν για φρενοβλάβεια τις μη χαριστικές δικαιοπραξίες που έγιναν απ' αυτόν ή προς αυτόν: 1. όταν η απαγόρευση απαγγέλθηκε ή προκλήθηκε όσο αυτός ζούσε. 2. όταν η δικαιοπραξία επιχειρήθηκε τον καιρό που θεραπευόταν σε φρενοκομείο. 3. όταν η απόδειξη της φρενοβλάβειας προκύπτει από την ίδια τη δικαιοπραξία που προσβάλλεται.

Άρθρο 1696

Επιτροπεία από το νόμο

Η επιτροπεία του έγγαμου απαγορευμένου επάγεται αυτοδικαίως στο σύζυγό του, εκτός αν, με αίτηση του απαγορευμένου ή όποιου έχει έννομο συμφέρον, το δικαστήριο κρίνει ότι το συμφέρον του απαγορευμένου επιβάλλει διαφορετική λύση.

[Το άρθρο 1969 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 22 του ν. 1329.]

Άρθρο 1697

Παροχές σε τέκνο

Ο επίτροπος του απαγορευμένου μπορεί, με γνωμοδότηση του συγγενικού συμβουλίου και άδεια του δικαστηρίου, να προβεί σε παροχές προς τέκνο του απαγορευμένου, σύμφωνα με το άρθρο 1509.

[Το άρθρο 1697 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 22 του ν. 1329.]

Άρθρο 1698

Οι διατάξεις για την επιτροπεία των ανηλίκων εφαρμόζονται και στην επιτροπεία των απαγορευμένων, σε όσες περιπτώσεις δεν ορίζεται διαφορετικά.

Άρθρο 1699

Άρση της απαγόρευσης

Αν έλειψαν οι λόγοι που την προκάλεσαν, η απαγόρευση αίρεται με απόφαση του δικαστηρίου κατά τη διαδικασία που είχε απαγγελθεί.

Άρθρο 1700

Νόμιμη απαγόρευση

Όποιος καταδικάστηκε για κακούργημα βρίσκεται σε νόμιμη απαγόρευση αφότου η απόφαση γίνει τελεσίδικη και όσο διαρκεί η ποινή.

Οι διατάξεις των άρθρων 1694 και 1695 έως 1698 εφαρμόζονται και στη νόμιμη απαγόρευση. Αφότου η απόφαση γίνει τελεσίδικη ο απαγορευμένος είναι ανίκανος για δικαιοπραξία.

ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑ ΑΠΟΝΤΩΝ

Άρθρο 1701

Περιπτώσεις

Αν ενήλικος απουσιάζει και είναι άγνωστη η διαμονή του, εφόσον η περιουσία του έχει ανάγκη από επιμέλεια, το δικαστήριο διορίζει επίτροπο για τη διοίκηση της περιουσίας του.

Το ίδιο ισχύει και αν είναι γνωστή η διαμονή εκείνου που απουσιάζει, εμποδίζεται όμως η επιστροφή του και η φροντίδα της περιουσίας του.

Αν αυτός που απουσιάζει έχει αντιπρόσωπο, επίτροπος διορίζεται μόνο αν οι περιστάσεις επιβάλλουν να ανακληθεί η εξουσία του αντιπροσώπου.

Άρθρο 1702

Το δικαστήριο μπορεί να διορίσει και για ειδική μόνο υπόθεση επίτροπο για τον απόντα.

Άρθρο 1703

Άρση της επιτροπείας

Η επιτροπεία εκείνου που απουσιάζει αίρεται από το δικαστήριο κατά την ίδια διαδικασία:

1. αν έλειψαν οι λόγοι που την προκάλεσαν.
2. αν αυτός που απουσιάζει πέθανε.

Η επιτροπεία εκείνου που απουσιάζει αίρεται αυτοδικαίως αν κηρύχθηκε άφαντος.

Άρθρο 1704

Στην επιτροπεία απόντων εφαρμόζονται κατά τα λοιπά οι διατάξεις για την επιτροπεία των ανηλίκων.

ΔΕΚΑΤΟ ΟΓΔΩΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ

Άρθρο 1705

Ποιοι υποβάλλονται σε δικαστική αντίληψη

Σε δικαστική αντίληψη υποβάλλεται: 1. όποιος είναι σε κατάσταση διφορούμενων εξαιτίας πνευματικής ασθένειας που δεν αποκλείει εντελώς τη χρήση του λογικού. 2. όποιος βρίσκεται σε μερική αδυναμία να φροντίσει τον εαυτό του και τις υποθέσεις του εξαιτίας σωματικής αναπηρίας του, ιδίως επειδή είναι κουφός ή τυφλός ή άλαλος. 3. όποιος από ασωτία εκθέτει στον κίνδυνο στέρξης τον εαυτό του ή των οικογένειά του. 4. όποιος από συνήθεια μέθης ή τοξικομανία αδυνατεί να φροντίσει τις υποθέσεις του ή θέτει σε κίνδυνο την ασφάλεια άλλων.

Άρθρο 1706

Διαδικασία

Στην αίτηση για δικαστική αντίληψη και στην διαδικασία της εφαρμόζονται οι διατάξεις για τη δικαστική απαγόρευση. Το ίδιο ισχύει και για την άρση της δικαστικής αντίληψης.

Άρθρο 1707

Πράξεις με τη συναίνεση του αντιλήπτορα

Εκείνος που βρίσκεται σε δικαστική αντίληψη δεν μπορεί, χωρίς τη συναίνεση του αντιλήπτορα: 1. να παρίσταται σε δικαστήριο. 2. να εισπράττει και να παρέχει εξόφληση. 3.

να δανείζεται. 4. να εκποιεί ακίνητό του ή εμπράγματο δικαίωμά του σε ξένο ακίνητο. 5. να εκποιεί δημόσια χρεόγραφα ή μετοχές ή ομολογίες ανώνυμων εταιριών. 6. να συνάπτει συμβιβασμό ή συνυποσχετικό. 7. να αναδέχεται ξένη υποχρέωση και ιδίως να δίνει εγγύηση. 8. να αποδέχεται ή να αποποιείται κληρονομία ή να αποποιείται κληροδοσία ή να αποδέχεται κληροδοσία ή δωρεά που συνεπάγεται βάρη. Η απόδοση της κληρονομίας γίνεται πάντα με το ευεργέτημα της απογραφής.

Άρθρο 1708

Στις περιπτώσεις που χρειάζεται να συναινέσει ο αντιλήπτορας, η συναίνεσή του παρέχεται μόνο πριν από την επιχείρηση ή κατά την επιχείρηση της πράξης.

Αν ο αντιλήπτορας αρνείται να συναινέσει, αποφασίζει το δικαστήριο, ύστερα από αίτηση αυτού που βρίσκεται υπό δικαστική αντίληψη.

Άρθρο 1709

Άκυρες πράξεις

Είναι άκυρες οι πράξεις αυτού που βρίσκεται υπό δικαστική αντίληψη για τις οποίες ο νόμος απαιτεί τη συναίνεση του αντιλήπτορα, αν επιχειρήθηκαν χωρίς αυτήν. Την ακυρότητα προτείνει μόνο ο αντιλήπτορας, αυτός που βρίσκεται υπό δικαστική αντίληψη και οι καθολικοί και οι ειδικοί διάδοχοί του.